

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OVE RODE

*-en
politiker
bliver
til*

AF TAGE KAARSTED

OVE RODE
– *en politiker bliver til*

OVE RODE

– en politiker bliver til

AF
TAGE KAARSTED

Udgivet af
INSTITUT FOR PRESSEFORSKNING
OG SAMTIDSHISTORIE

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS
1963

*Forfatteren til ethvert af »Institut for
Presseforskning og Samtidshistorie« ud-
givet skrift bærer det fulde ansvar for
dettes indhold, og de deri fremsatte
synspunkter og domme kan ikke tillæg-
ges instituttet eller dets ledelse.*

PRINTED IN DENMARK BY AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE

INDHOLD

Forord	7
1. Slægt	9
2. Mørke skyer	21
3. I Norge	28
4. Norsk politik	35
5. Student	43
6. Tilbage til Danmark	53
7. »Piraten«	59
8. »København«s redaktion	73
9. »København« og den unge litteratur	81
10. »København« og moralen	87
11. Politisk fribytter?	97
12. Almindelig journalistik	107
13. Alberti – et dyrt bekendtskab	113
14. Ove Rode forlader »København«	123
15. Tys	133
16. Kritiker	139
17. Dramatiker	147
18. Politiker – redaktionssekretær	155
19. Ventetid	169
20. Systemskiftet	185
21. Den unge Ove Rode	192
Kilder	201
Litteratur	202
Forkortelser	204
Noter og henvisninger	205

Forord

I 1956 modtog forfatteren Dansk Pressemuseum og Arkivs prisbelønning for en afhandling om Ove Rode som pressemand indtil 1913. Denne bog er en fuldstændig omarbejdelse og en betydelig udvidelse af prisopgaven, idet Ove Rodes omfattende arkiv i Rigsarkivet nu har stået til min rådighed, hvilket ikke var tilfældet i 1955–56.

Bankdirektør Niels Jensens jubilæumslegat og Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse har ydet økonomisk støtte til forarbejderne, og undervisningsministeriet bevilgede 1961–62 forfatteren timerreduktion som adjunkt ved Århus Statsgymnasium. Statens almindelige videnskabsfond har ydet et betydeligt tilskud til bogens trykning. Forfatteren bringer sin hjerteligste tak for denne støtte, uden hvilken bogen næppe havde set dagens lys. En tak bringes også de institutioner og enkeltpersoner, som har vist forfatteren hjælpsomhed under bogens tilblivelse.

Det er tanken senere at skildre Ove Rodes politiske indsats efter 1901.

Århus, juli 1963.

T. K.

Ove Rode 1890.
Foto Fred. Riise.

'Tegningen på omslaget er af Arne Ungermann fra 1938, se side 64.

1. Slægt

Få danske politikere har haft så inciterende, afvekslende og indholdsrigt et ungdomsliv som Ove Rode. Rundet af nogle af Danmarks bedste slægter, som barn omplantet til et hjem i Norge, hvor dette lands mest fremtrædende personligheder gik ud og ind ad dørene, som 18-årig vendt tilbage til en bevæget gærings- og brydningstid. Så atter et hastigt ryk – nu over i den alvorligt arbejdende mands gerning. Som 35-årig syntes han at stå foran den gloriøse politiske løbebane, han så brændende attråede. Hans ærgerrighed og lysende begavelse bød ham at leve op til sit store forbillede, morfaderen Orla Lehmann.

I denne bog vil vi fastholde billedet af den unge Ove Rode, indtil han omkring århundredskiftet helt og holdent viede sig det politiske liv, til hvis mest fremragende skikkelser han hører.

Ove Rode blev født den 31. august 1867 i København som søn af dr. phil. Gotfred Benjamin Rode (1830–78) og dennes hustru Rota Margrethe f. Lehmann (1846–1918). Slægten Rode kan føres tilbage til en skræder i Itzehoe ved navn Reimer Rode. Hans søn, der blev stiftslæge på Vallø, hed Johan Gottfried Rode (1751–1816) og var far til birkedommer og stiftsforvalter samme sted, justitsråd Jørgen Reimer Gottfried Rode (1794–1876). Han var gift med Barbara Jacobine Bartholdy (1800–69), og deres søn var Gotfred Rode¹. Gennem Barbara Bartholdy var Ove Rode beslægtet med biskop Christopher Nyrop i Christianssand, bisperne Nic. E. Balle, Ludv. Harboe, Peder Hersleb, Erik Pontoppidan og prokansler Erik Pontoppidan². Rodeslægtsens medlemmer var alle dygtige, hæderlige og stræbsomme mennesker, der ikke nåede nogen fremtrædende ydre position, men som hævder sig ved deres menneskelige kvaliteter³. En bror til Gotfred Rode var overretsprokurator Vilhelm Rode (1832–96), der var gift med Carl Plougs datter. Vilhelm Rode omtales som elskværdig og i

Gotfred Rode malet af Jørgen Roed i 1856. Litteraturhistorikeren F. Rønning, der kendte Gotfred Rode, har om ham skrevet: »Hans fine ansigt røbede gammel kultur, men der var mere intelligens end energi i det, og intelligensen var snarere af den forstående end af den skabende art.«

besiddelse af en behagelig veltalenhed, med hvilken han bl. a. i Studenterforeningen glattede skarpe kanter ud. Han havde en klar forstand, et sundt omdømme og var præget af overordentlig retsindighed. I det københavnske bourgeoisie var han en anset selskabsmand på grund af sin vindende personlighed⁴. En anden bror, Valdemar (1834–77), var forpagter af Torstedlund i Jylland og senere inspektør på Krogerup. En søster til Gotfred Rode hed Minna (1836–1917) og var gift med den norske jurist Edv. Heiberg og mor til forfatteren Gunnar Heiberg⁵. Den yngste af Gotfred Rodes brødre var Ludvig Rode (1839–1920), ligesom farfaderen stiftslæge på Vallø. En anden søster var Ovidia (1841–1924) gift med den kendte konservative politiker, landstingsmand og borgmester i København H. N. Hansen. Dette hjem fik senere en vis betydning for Ove Rode.

Ove Rodes far, *Gotfred Benjamin Rode*, var født i 1830 i Vallø. Forfatteren Chr. Richardt, der var hans ven fra barndommen, karakteriserede ham siden som en frisk og livlig dreng, dog stundom med et vist tungsindigt drag. Allerede da syslede Gotfred Rode med sang og vers. I hjemmet nærede han – ifølge Chr. Richardt – en kærlig, næsten kvindelig omhu for sin mor og de yngre søskende⁶. Den begavede dreng blev 1840 sendt til København for at gå i Borgerdydskolen på Christianshavn. Her fra blev han 17 år gammel student i 1847. Skolens bestyrer var den lærde litteraturhistoriker og sanskritforsker Martin Hammerich, der tillige var en betydelig pædagog. Som ivrig skandinav lagde han megen vægt på undervisningen i dansk og svensk, og han fik stor indflydelse på Gotfred Rodes holdning til dansk og nordisk nationalt liv⁷.

Under indtryk af begivenhederne i 1848 tog Rode først 1851 anden eksamen, en art udvidet studentereksamen, der dengang krævedes for at blive indskrevet ved universitetet. Han optog dog ikke straks et fagstudium; han følte sig nemlig tiltrukket af grundtvigianismen og virkede derfor 1851–52 som lærer på Rødning Højskole. Ved at søge til Rødning håbede han også at kunne yde sit bidrag til at styrke fædrelandskærligheden, så kampen mellem dansk og tysk kunne få et heldigt udfald. På højskolen underviste han i dansk, engelsk og musik, og hans virksomhed blev værdsat. I 1862 var han derfor på tale som forstander, men denne tanke strandede på, at Rode ikke ønskede at forlade København. I tiden efter Rødning-opholdet havde han studeret og undervist ved forskellige skoler⁸.

I studietiden tog Gotfred Rode livlig del i det efter 1848 frigjorte studenterliv. Ploug og Hostrup blev hans personlige venner, stærkest indflydelse på ham fik Ploug med »sin poesis, sit ords og sin personligheds magt«. Rode blev som sin bror Vilhelm en ledende skikkelse ved studenternes sammenkomster og var deres ordfører både i digt og tale, især når det gjaldt den nordiske enhed⁹.

Samtidig var han optaget af publicistisk virksomhed. 1856 udgav han således sammen med Fr. Hammerich Kingos *Aandelige Sjungekor*, 1859 Holbergs *Moralske Tanker* og 1861 *Heltindehistorier*, ligesom han selv udsendte *Digte og Sange* 1857 og året efter *Fortællinger og Vers for Større og Mindre*. Samtidig skrev han litterære anmeldelser i *Fædrelandet*. 1859–61 var han adjunkt og viceinspektør ved Herlufsholm Skole⁹. Vidnesbyrdet om ham lyder på, at han ved sin elskværdighed og begavede personlighed hurtigt havde vundet disciplenes hengivenhed og sine kollegers venskab. Mens Rode var ansat på Herlufsholm, skrev han den sang, som stadig bruges på Herluf Trolles fødselsdag den 14. januar¹⁰.

Fra samme periode foreligger der et interessant vidnesbyrd om Gotfred Rodes psyke. Hans jævnaldrende ungdomsven komponisten P. Heise skrev i 1858 i et brev til ham: »Du er så tit uretfærdig mod dig selv og miskender dig virkelig ofte skammelig. Det er muligt, at du kunne have en følelse af ikke tilstrækkeligt at have dyrket og udviklet dine evner i visse retninger – jeg ved det knapt, men det er dog tænkeligt – men du ved det næppe selv, hvormegen, ikke blot sådan hvad man kalder glæde, men den virkelige glæde og ligefremme gavn og den forædlende indflydelse, du udbreder, hvor du træder frem. Du har fået meget sjældne naturgaver«. Brevet rører ved noget centralt, Rode var rigt udrustet, men han havde svært ved at finde sig selv og komme på den rette hylde; ofte henfaldt han til melankolske grublerier¹¹.

1862–63 vikarierede Rode ved kultusminister D. G. Monrads personlige afgørelse på Metropolitanskolen, og fra 1862 og indtil 1867 var Rode knyttet til Frk. Zahles skole som lærer i dansk og historie. Det hele kunne virke lidt tilfældigt og planløst, men på Zahles skole mødte han sin skæbne i Margrethe Lehmanns spinkle, men viljefaste person. Han modtog invitationer til Orla Lehmanns hjem, hvor han så Margrethe og andre af Lehmann-slægtens yngste optræde i et romantisk tableau »Dronningen spås af en frø«. I vinteren 1862 del-

Den sønderjyske historiker P. Lauridsen opholdt sig engang som ung hos Orla Lehmann og fortæller, at han som alle de øvrige unge mænd var forelsket i husets smukke datter, Margrethe. Carl Blochs tegning er fra 1867, det år, hvor Ove Rode blev født. Margrethe Rode var da 21 år gammel.

tog Margrethe sammen med 4–5 andre unge piger i et fortsættelseskursus i litteratur for nysudgåede elever, som Gotfred Rode arrangerede, og nu fulgte flere indbydelser til det Lehmannske hjem. Kort sagt, eleven var forelsket i sin lærer og han i hende. En febuardag i 1863 mødtes de »i et håndtryk så fast, som om de aldrig skulle skilles« – mere drev man det ikke til dengang¹². Orla Lehmann billigede imidlertid ikke forbindelsen og ville ikke give sit samtykke, førend Gotfred Rode havde fuldført sin akademiske uddannelse¹³.

En egentlig stærk videnskabelig drift var ham ikke givet, om end han satte studiet af litteraturhistorien højt. Men nu måtte han altså sige den bohemeagtige tid farvel, og i marts 1864 blev han magister i dansk sprog og litteratur, og to år efter fik han med Carsten Hauch som opponent doktorgraden for en afhandling om *Renaissancens tidligste eftervirkning på dansk poetisk litteratur*. Disputatsen godtgør Gotfred Rodes poetiske finfølelse, og med rette kan man karakterisere ham som en fintdannet litterat af den romantiske skole¹⁴.

Få dage efter disputatshandlingen – nemlig den 19. maj 1866 –

holdt Gotfred Rode bryllup med Orla Lehmanns eneste barn, *Rota Margrethe Lehmann*, der født 1846 var 16 år yngre end sin mand.

Orla Lehmann behøver ingen præsentation. Hans farfar var Johann Gottlieb Lehmann (1735–1807), præst i den holstenske by Haselau. Orla Lehmanns far, Martin Christian Gottlieb Lehmann (1775–1856) kom som så mange andre holstenere som embedsmand til København, hvor han blev kollegiedeputeret, siden departementschef i generaltoldkammeret ¹⁵.

Ved sit ægteskab med Marie Bolette Puggaard (1821–49) blev Orla Lehmann gift ind i en af landets rigeste og mest indflydelsesrige handelsslægter. Marie Puggaards far var storkøbmanden, grosserer, etatsråd Hans Puggaard (1788–1866), og hendes mor Bolette Hage (1798–1847) var af det betydelige Hageske handelsdynasti fra Stege. Hagernes slægt har fostret dygtige politikere som folketingsmand Alfred Hage (1803–72), den fremtrædende nationalliberale Hother Hage (1816–73), landbrugsminister Alfred Hage jun. (1843–1922), folketingsmand Johannes Hage (1842–1923) og finansminister Christopher Hage (1848–1930) ¹⁶.

Ved sin slægtsarv havde Margrethe Lehmann da fået et betydeligt tilskud af intelligens, initiativ og virketrang. Selv udtrykte Orla Lehmann siden bekymring over, at der havde været forstyrrelse og uro i hendes opdragelse – vel først og fremmest, fordi hans hustru allerede døde, da Margrethe var 6 år. Men under alle omstændigheder kom hendes opvækst til at ske i et af politik stærkt præget miljø; fra Margrethe var 2 til 15 år gammel, beklædte faderen embedet som amtmand i Vejle, fra hendes 15. til 17. år var han indenrigsminister, og fra 1851 til sin død i 1870 var han hele tiden medlem af rigsdagen. Også morfaderen hørte til den nationalliberale inderkreds, og i hans hjem i København eller på Skovgaard ved Ordrup kom de nationalliberale koryfæer ¹⁷.

Der er ingen tvivl om, at Margrethe overgik sin mand i udadrettet aktivitetstrang og energi, sikkert også i evner og helbred. Gotfred Rode havde sine svagheds- og uvirksomhedsperioder ¹⁸, men han var elskværdig og rettænkende, i besiddelse af kunstnerisk finfølelse. Ungdomsvennen Bjørnstjerne Bjørnson kaldte ham en tro og elskelig natur, men han var veg og blev nu ved sit ægteskab tilskyndet til et virke, hans personlighed næppe svarede til ¹⁹. Hertil kom, at han til skuffelse for svigerfaderen ikke interesserede sig synderlig for politik.

Den 3-4 måneder gamle Ove Rode malet i slutningen af 1867 af Carl Bloch.

Ove Rode vidnede siden, at faderen »holdt sig ganske udenfor politik, og jeg erindrer ikke nogensinde at have hørt et politisk ord af ham«. Når Bjørnson kaldte Rode for »Plougs ægtefødte søn«, gik det på Rodes grundholdning; ikke på speciel nationalliberal aktivitet²⁰.

Foreløbig tegnede alt dog godt. Den 31. august 1867 fødtes Ove Rode²¹, som altså lige nåede at sidde på sin berømte morfars skød uden dog at få noget indtryk af ham. Et enkelt træk om bedstefar og barnebarn er bevaret. Orla Lehmann opholdt sig i sommeren 1870 i Hellebæk, og skønt han var noget svagelig, lod han sig køre med familie gennem Hornbæk, hvor fiskerne samledes på stranden til deres forestående nattefart. Lehmann fik da fra kroen en mægtig bolle

Om Margrethe Rode har F. Rønning sagt, at hendes ansigt ikke var regelmæssigt smukt, »men der lå over hele hendes skikkelse noget ejendommeligt lyst og fængslende. Den gav indtryk af noget impulsivt, af en trang til at handle og prøve sig frem.« Fotografiet er taget i Rom i 1869, da Ove Rode var to år.

punch bragt ud til de bortdragende og lod sin 3-årige dattersøn række de fyldte glas, så længe han formåede²². 13. september døde Lehmann, og en månedstid senere blev Ove Rodes bror, Helge (død 1937) født.

Ægtefællerne levede tilsyneladende et rigt liv optaget af fælles, dybe åndelige interesser. Både Gotfred og Margrethe havde længe været optaget af Grundtvigs og professor Rasmus Nielsens tanker og havde samlet en betydelig vennekreds om sig²³. Til denne hørte Bjørnstjerne Bjørnson, der havde kendt Gotfred Rode siden 1856, og som Margrethe og Gotfred Rode havde besøgt i sommeren 1872.

Dette venskab, som også var af økonomisk værdi for Bjørnson, blev dog afbrudt ved forskellig stilling til Tyskland. Bjørnson ønskede, at danskerne skulle ændre signaler overfor fjenden fra 1864. Det var i et middagsselskab hos Rodes før Grundtvigs begravelse i september 1872, at Bjørnson nærmere udviklede disse tanker, der i denne kreds

En scene fra Gotfred og Margrethe Rodes hjem tegnet i 1871 af Pietro Krohn. Hvem de to gamle damer er, vides ikke, måske er det Margrethe Rodes tante og gudmor, Mally Bech og dennes søster Nanny. Personernes gruppering og billedets hele atmosfære leder tanken hen på Marstrands berømte billede af fru Gyllembourg, der læser op for sin søn og svigerdatter.

vakte forfærdelse og stærk modsigelse. Bjørnsøns ånd kom dog alligevel til at præge den højskole, som ægteparret grundlagde, ikke mindst gennem Gotfred Rodes oplæsning ²⁴.

Fra efteråret 1872 samlede Gotfred og Margrethe Rode deres venner til faste ugentlige sammenkomster; på dette tidspunkt havde de besluttet sig til at oprette en højskole – ifølge professor Sv. Grundtvig var ideen Margrethe Rodes. Ægteparret havde ved Orla Lehmanns død i 1870 arvet en betydelig formue, som de nu agtede at sætte ind på at realisere deres planer. I løbet af 1874 rejstes en skolebygning i tilslutning til Hans Puggaards omtalte landsted, Skovgaard i Ordrup, og i oktober begyndte man. Skovgaard Højskole var grundet på et møde mellem den gamle nationalliberale kulturtilstand og den grundtvigske folkelige bevægelse ²⁵, og skolen var beregnet på vordende højskole- og friskolelærere og elever, der ønskede en videregående uddannelse end den, de almindelige højskoler kunne meddele. For så

Ove Rode i fireårsalderen.
Foto Georg Hansen.

vidt var Skovgaard et skridt på vej mod Grundtvigs tanke om »Skolen i Soer« – eller sagt på en anden måde: en slags Askov, som vi kender det fra vor tid. Der skulle lægges mere vægt på oplysning og kundskaber end i de almindelige »vækkelsesskoler«, og eleverne fik adgang til mere selvarbejde. Skoletiden var på 16 måneder fordelt over to år, og skemaet rummede nye fag som »trosoplysning« og bibelkundskab, naturkundskab og geografi, lovkundskab og samfundslære ²⁶.

Af lærerne var flere fremragende, og skolens undervisning lå på et højt plan. Fra nytår 1876 etableredes tillige et artiumskursus ved skolen; da denne blev nedlagt, blev dette kursus til Døckers Studenterkursus, der atter blev til det endnu eksisterende Statens og Hovedstadskommunernes Kursus. Gotfred Rode måtte iøvrigt høre megen kritik fra andre højskolefolk for sit forsøg på at knytte folkelig og videnskabelig oplysning sammen ²⁷.

Skolen havde for så vidt også et politisk sigte, som det var Gotfred og Margrethe Rodes tanke, at man måtte gøre noget for, at folket kunne bruge sin frihed på en bedre måde, d. v. s. at lade være med at stemme på Venstre. Dette forhold fik i øvrigt en af de mest markante lærere til at rejse fra skolen. Det var senere valgmenighedspræst F. O. Jungersen, der havde været medbestyrer af en københavnsk latinskole, men som ved Skovgaards åbning havde fået en fremskudt plads dér. I virkeligheden var det vel Jungersen, som gav skolen dens

åndelige præg og ikke den kultiverede og elskværdige, men svage Rode. Jungersens holdning tenderede imidlertid politisk mod Venstre, og i 1877 søgte og fik han præstekald, hvilket var et stort tab for Skovgaard ²⁸.

Skolens indretning var glimrende, der var intet sparet. Spisesalen var således smykket med værdifulde malerier. Det var Orla Lehmanns bryllupsgave til datteren, og den omfattede i alt 13 malerier med motiver fra danske digteres liv og værker. Billederne hører alle til 1800-tallets mest kendte og populære. Af W. Marstrand var der f. eks. *Arendses besøg hos den syge Johannes Ewald*, *J. H. Wessel tager sig en pris hos minister Guldberg*, og *Fru Gyllembourg læser en novelle for Johan Ludvig og Johanne Louise Heiberg*, af Constantin Hansen *Oehlschläger bekranses af E. Tegnér i Lunds domkirke* og *Carl Ploug i spidsen for danske studenter tiltaler kong Oscar på terrassen udenfor Drottningholm*, af Chr. Dalsgaard *Grundtvig under salmesangen i Vartov kirke* og *Blicher i selskab med en taterfamilie* samt af J. V. Sonne *Ingeman, der på sin 70 års fødselsdag får overrakt et guldhorn som gave af danske kvinder*. De hører formentlig til de mest reproducerede danske billeder. Ved hjemmets opløsning splittedes samlingen, hvis bestanddele var af meget forskellig kunstnerisk værdi, hvad også Ove Rode som barn kunne se, når det blev ham forklaret ²⁹.

Om Ove Rodes barndom på Skovgaard foreligger der ikke mange vidnesbyrd. Selv har han dog berettet, at hans tidligste politiske erindring skriver sig derude fra. Gartner Mortensen skulle i 1876 til valg i Lyngby for at stemme på højremanden, kammerherre Sophus Rosen og derved frelse Danmark for socialdemokratens valg. Den opskræmte dreng beroligedes dog ved at se, at hans far ikke skulle til valg. Så kunne det næppe være helt galt fat. Der ud over knyttede der sig for Ove Rode ikke politiske erindringer til skolen, skønt den modtagelige dreng naturligvis måtte modtage indtryk ved omgangen med eleverne, af hvilke flere blev fremtrædende politikere, blandt dem f. eks. Carl Slengerik, som allerede dengang gav sit radikale sindelag tilkende ved at foranstalte en støjende demonstration overfor en af lærerne, K. G. Brøndsted, der havde begået den formastelighed at erklære sig selv for højremand ³⁰.

Samme Slengerik var i øvrigt redaktør af skolebladet, der bar det klingende navn *Ideens Fane*. Her fik Helge Rode i 7 års alderen

Skovgaard Højskole, der ses her fotograferet 1876–77, blev efter Gotfred Rodes død købt af forlagsboghandler Jacob Hegel, som længe tøvede med at invitere Ove Rode og hans Hustru på besøg, skønt han kendte dem udmærket. Hegel var ængstelig for, at Rode ville blive overvældet af minderne om sit hjemms opløsning. Da Ove Rode omsider genså barndomshjemmet, gjorde den Hegelske overdådighed i udsmykning og indretning imidlertid et nok så stort indtryk.

optaget digte. De handlede mest om fugle, blomster, stjerner og Vor Herre. Det hændte, at redaktøren løftede sin lille bidragyder højt op på armen, når hans vers var blevet læst op. Denne triumf virkede på den tre år ældre bror og fremkaldte hos ham ønsket om også at skrive vers. Det blev dog kun til ét, der vidnede om, at forfatteren ikke forgæves havde læst Bjørnson:

»Der ligger et land mod den evige sne,
det land hedder gamle Norge.
Der er så mange fjelde at se,
men på dem er der ingen borge.
Der er kun klipperne,
hvor skyen hviler på spidserne.
Og dalene de smukke,
hvor træerne de sukke,
når vintren kommer did«³¹.

2. Mørke skyer

Mange år efter Skovgaard-tiden karakteriserede højskolemanden Johan Borup, der havde været lærer derude, Gotfred Rode som jævn af væsen, klog, poetisk og ridderlig i sin optræden og Margrethe Rode som levende bevæget, henrivende entusiastisk og dog ligetil¹. Det var overfladen, men under denne var der dybe modsætninger mellem de to ægtefæller. Ret snart stod det vist nok begge, i al fald Margrethe Rode, klart, at grundlaget for ægteskabet ikke længere var til stede. I det foregående har deres væsens forskellighed været berørt, og i denne omstændighed må hovedårsagen nok søges til det brud, der indtraf.

Rent galt gik det, da nordmanden *Erik Vullum*, ung og vakker, høj og lyslokket viste sig. Han var stærkt optaget af Grundtvigs tanker og deltog i maj 1871 sammen med 127 andre norske højskolegutter i en hyldestrejse til Grundtvig². Ved denne lejlighed knyttede han forbindelse med grundtvigske kredse i København, og fra efteråret 1872 deltog han i Gotfred og Margrethe Rodes ugentlige sammenkomster³.

Erik Vullum var født 1850 og altså tyve år yngre end Gotfred Rode og fire år yngre end Margrethe. Han var af anset venstre-familie. I 1869 havde han taget studentereksamen og var derpå en tid journalist ved norsk *Dagbladet* og foretog en del rejser. Politisk var han stærkt betaget af Johan Sverdrup, og kunstnerisk og nationalt beundrede han Bjørnson. Vullum var veltalende og en god skribent, og Bjørnson satte ham højt – vel også fordi han værdsatte al den virak, Vullum kunne sætte i scene til hans ære⁴.

Sine unge år til trods var Erik Vullum allerede lidt af et navn, da han kom til Danmark. Han faldt hurtigt til i familien Rode og ledsagede den til Rom i 1873, hvor den blev det naturlige centrum i en kreds af danske grundtvigianere, bl. a. i kraft af Margrethe Rodes store gæstfrihed⁵.

Er der en anelse trekantrama i billedet af Skovgaards elever og lærere? Øverst t. v. Margrethe Rode, midt på trappen med knyttet hånd Vullum og øverst t. h. Gotfred Rode (med hænderne i vesten). Af lærerne ses F. Jungersen t. h. for G. Rode, Johan Borup yderst t. h. og F. Rønning som nr. 3 fra v. Af elever: C. Slengerik nr. 1. fra v., derpå senere redaktør Søren Svarre, mens sen. seminarieførstander P. Taaning sidder som nr. 2 fra h., over ham Christian Raunkjær, den senere berømte botaniker (student fra Skovgaard). Øverst t. v. står senere sognepræst Jens Hansen, Hatting, og nedenfor G. Rode senere provst L. M. Tolstrup. Helge står nær moderen og Ove sidder nederst. Foto 1875.

Breve fra Margrethe Rode til venner i København fra dette Italiens-ophold i 1873 fortæller, at ikke alt var, som det skulle være. De vidner om, at Margrethe var forelsket i Vullum. Da hun og Gotfred Rode omkring årsskiftet 1874 skulle hjem, var hun således fortvivlet ved udsigten til, at han skulle blive dernede i mange år som journalist, mens hun var i Danmark. Da Skovgaard Højskole i efteråret 1874 begyndte sin virksomhed, flyttede Vullum imidlertid med. Han skulle være både lærer og elev, idet han skulle holde foredrag om Norge og ellers høre på, når undervisningen gjaldt danske fag⁷.

På skolen optrådte han som talsmand for en nordisk og kristelig »realisme«. Litteraturhistorikeren, senere undervisningsinspektør F. Rønning, som da var en uundværlig støtte for Gotfred Rode, siger, at Vullum virkede som »en Bjørnson i et lille lommeformat«, men »hvad der smagte af Bjørnson, det slugte vi råt – dengang«⁸.

I den følgende tid blev følelserne mellem Vullum og Margrethe stadig dybere, måske næret ved, at Gotfred Rode selv havde begået et ægteskabeligt fejltrin. Han synes allerede under opholdet i Rom at have været vidende om sin hustrus passion, men det ser ud som om, han en tid gik ind på at forsøge at skabe en *modus vivendi*⁹.

Efterhånden antog forholdet dog en sådan karakter, at ægteskabet ikke længere kunne være holdbart. I juni 1876 anråbte Mally Bech, Orla Lehmanns kusine, som havde været Margrethes plejemor, Erik Vullum om nu at bryde forbindelsen med Margrethe¹⁰. Det skete dog ikke. Tværtimod forlod Margrethe Rode skolen i efteråret 1876 og rejste til Paris sammen med Erik Vullum, der indtil november 1877 var *Dagbladets* Frankrigs-korrespondent, mens børnene blev tilbage hos faderen, der billigede denne løsning som midlertidig. Let var beslutningen ikke at træffe for nogen af dem. Flere år efter sagde Margrethe møntet på sin situation, at hun først nu skulle til at blive menneske; i de mange år før havde hun hverken vidst ud eller ind¹¹.

Da hun midt under krisen i et muligvis ikke afsendt brev til Gotfred Rode forsøgte at gøre status i sit forhold til ham, skrev hun, at hans ulykke var: »ikke at du en (uendelig) række af gange gjorde noget galt, hvorfra du hvergang påny skulle hindres, eller måtte tilskyndes til noget enkelt, du ikke gjorde, men at det var sat i bevidst system, at du skulle »holdes oven vande« . . . »¹².

Margrethe Rode var altså nu blevet træt af at holde Gotfred »oven vande«, og i begyndelsen af 1877 traf hun den endelige beslutning om

Således opfattede Paul Gauguin den 26-årige Erik Vullum, da han tegnede ham i Paris i 1876, samme år, som Margrethe Rode sluttede sig til ham.

for stedse at forlade hjem, mand og børn. Til det sidste havde hun håbet at kunne få børnene med sig, men Gotfred Rode satte sig imod dette. I marts 1877 blev de separeret, og i separationsvilkårene tilkendtes Gotfred Rode begge børnene¹³.

Den norske litteraturhistoriker Francis Bull, der har kendt begge ægtefællerne, mener, at Margrethe valgte Vullum til sin mand, fordi han fik hende til mere eller mindre bevidst at mindes sin beundrede far, sin tids ypperste taler¹⁴. Erik Vullum var netop en stortaler i tidens retoriske stil¹⁵. Det er dog næppe hele forklaringen. Sikkert har Vullums hele dynamiske skikkelse og personlige udstråling bjergtaget Margrethe Rode.

Da Henrik Ibsens *Et Dukkehjem* udkom i 1879, anmeldte Mar-

grethe Rode bogen i norsk *Dagbladet*; gennem anmeldelsens prisning af Nora fornemmes Margrethe Rodes selvforsvar: »Hvilket emne til helt der ligger i Nora; hun viser, hvorledes den hjerteskræende urett hun og mange med hende lider, bringer kvinnens kjærlighet til å skrumpe sammen, til å smyge og bøye sig om dette ene selv gode væsen, og hvorledes alt dette heltemot ikke har annet å gjøre enn bak mannens rygg å danne sig en hemmelig verden av anstrengelse, av angst og eventyr«¹⁶. Margrethe Rodes beslutning vakte så godt som over alt den største fortørnelse. For udenforstående måtte det se ud, som om Margrethe var »stukket af«, og for dem, der stod familien nær, var det under alle omstændigheder at svingte børnene. Disse fik intet at vide om den egentlige årsag til moderens bortrejse, græd og forstod ikke meget af det hele¹⁷. Tog de skade af det? Det lader sig vel næppe bevise, men helt uberettiget var det ikke, at Gotfred Rode ængstedes for »Oves fine følsomhed og let opflammende fantasi«. Da Margrethe var rejst, havde Ove let til allergi. Når både Ove og Helge hele deres liv var nervøst disponerede, kan det skyldes barndommens oplevelser, men naturligvis også slægtsarv¹⁸.

For Gotfred Rode fik separationen skæbnesvangre følger. Den knækkede ham. Forfatteren, senere lektor K. G. Brøndsted, der tiltrådte en stilling som lærer ved Skovgaard Højskoles artiumskursus i sommeren 1877, fortæller, at en sky af sorg og smerte var draget over det smukke hjem. Rode var forgræmmet og allerede da næsten

Dr. phil. Gotfred Rode.
Foto Peter Høst.

Helge og Ove Rode.
Foto Georg Hansen.

nedbrudt. Kun af æresfølelse og pligt søgte han at holde sig oprejst til sin livsgerning, men i hans blik læste man konstant forpinthed. Alle holdt af ham, skriver K. G. Brøndsted, og selv under denne sjælskrise bevarede han sin velvilje og mildhed¹⁹.

Om morgenen kunne højskoleeleverne se Ove og Helge artigt og stille overvære morgensangen og ved andre lejligheder se dem tavst begive sig op til faderen i hans ensomme stuer, et syn, der fremkaldte triste tanker hos eleverne²⁰. Ellers var Skovgaard jo en dejlig tumleplads for et par raske drenge. En stor have med en lille skov af gamle bøge og ege hørte til, ligeså en dam, som de om sommeren fiskede karudser i og om vinteren brugte som skøjtebane. Uden for skolens domæne kunne man lege i Ordrup krat og ved Dyrehavens røde port. Kravene i den udmærkede Ordrup-skole – i dag Ordrup Gymnasium – under den kendte friskolemand H. C. Frederiksens ledelse honoreredes med lethed. Ove Rode mindedes siden denne del af Skovgaard-tilværelsen med glæde²¹. Jævnligt kom Mally Bech ud til Skovgaard for at se til børnene, og i perioder, især under faderens sygdom, opholdt de sig hos Margrethe Rodes farbror i Rosenvænget, øjenlægen, professor Heinrich Lehmann (1815–1890), hvis hustru Hansigne, kaldet Signe (død 1911), da måtte være i mors sted²².

For skolen fik Margrethe Rodes bortrejse også alvorlige følger. Trods sin i forhold til højskolemiljøet fremmedartede baggrund havde

hun betydet meget i Skovgaard's liv. Skolen havde aldrig haft for mange elever – tildels måske på grund af højskolekredsens uvilje mod studenterkurset – og bedre blev det ikke nu ²³.

Hertil kom så Gotfred Rodes reaktion på separationen. Han var ganske nedbrudt og skrev i marts 1877 til vennen Chr. Richardt om »sit dårlig førte og dårlig brugte liv«. I ungdommen havde livet båret ham så let frem, så at han fik den forestilling, at alting nok gik af sig selv uden fordringer og uden ansvar ²⁴. Kan man opgive at leve, havde Gotfred Rode gjort det. I januar 1878 fik han lungebetændelse ²⁵, hjerte- og nyresygdom trådte vistnok til, og efter en længere halvløvhedstilstand døde han i september 1878 ²⁶.

Næsten 50 år senere – i 1924 – mindedes Helge Rode sin far i digtsamlingen *Den stille Have* med digtet »Min Fader«. Han taler her om sin milde far med den klare pande, der viser sønnen stjernehimlen:

»Ak denne aften var vi begge børn
alvorlige og fromme, hånd i hånd.
Han høj og vis, klædt i sin lange kappe
og jeg en pusling kun så stor som så.
Vergil og Dante, da de atter genså
de skønne ting, som himmelhvælvet bærer,
var ikke mere alvorsfuldt tilmode
end han og jeg.

Og ofte mindes jeg, da han var vred,
og da jeg skjalv for lynet i hans øjne,
min milde fader med den klare pande.
Jeg ønskede mig tit, at denne vrede
var blevet meget længer i min nærhed
og havde fulgt mig langt på vej i livet«.

For den danske højskole betød Gotfred Rodes død enden på det første forsøg i retning af en »udvidet« højskole, hvis idémæssige baggrund dog snart toges op af andre – for de to drenge betød den begyndelsen til en ny tilværelse ²⁷.

3. I Norge

Da Erik Vullum i november 1877 rejste tilbage til Norge, blev Margrethe i Paris. I henvend et års tid skrev hun korrespondancer til norsk *Dagbladet*¹, men da Gotfred Rode var død, vendte hun hjem fra sit eksil. Hun havde valgt sit fremtidige hjem.

En sommerdag i 1879 dampede da S/S »Kristiania« op gennem Øresund på vej til Norge. På dækket stod to drenge på 12 og 9 år. Bagude så de Danmark svinde; deres mor havde valgt for dem. Lidt forknytte har drengene nok været over det nye, der ventede dem i Norge – næppe moderen, som nu så sine længslers mål opfyldt. Et ubrydeligt broderskab bandt de to drenge sammen. Det støttede. Og hvad lå der ikke af spænding i det nye land?

I slutningen af august rejste Margrethe Rode, Vullum og drengene fra Lysekil op til Aulestad til Bjørnstjerne Bjørnson, der forlængst havde udsonet sig med Margrethe efter striden i 1872. I Bjørnsens dagligstue blev Margrethe Rode gift med Erik Vullum den 3. september 1879. Derfra gik turen til Kristiania, hvor familien boede de kommende år².

Flytningen fra det dengang landlige Ordrup til storbyen gik smertefrit for drengene. De var optaget af de mange nye indtryk, og der var mange fætre og kusiner Heiberg til at mildne overgangen. Kammeraterne tog pænt imod de nye danske skolekammerater, til dels måske på grund af nysgerrighed, mente Ove Rode selv. En aften ved et børnebal blev de to opvakte drenge anbragt på et bord for at give Hostrups »Og det var nu blot for plamagens skyld«. Nummeret gjorde lykke, men Rode tør ikke afvise, at det skyldtes dets ufrivilligt komiske virkning. På de små norske jenter gjorde aktørernes anstrengelse desværre intet indtryk³.

Børnenes optagelse i Aars og Voss' Skole voldte heller ikke overgangsvanskeligheder. I skolen i Ordrup havde Ove dog ikke lært tysk, og på grund af manglende kundskaber i dette fag blev han anbragt

en klasse lavere, end hans standpunkt i de øvrige fag berettigede ham til. I denne klasse blev han til gengæld ret omgående duks, indhentede de manglende færdigheder i tysk og avancerede derpå efter få måneders forløb op i mere passende omgivelser ⁴.

Aars og Voss' Skole hørte til de bedste i datiden og var præget af ret moderne anskuelser med hensyn til opdragelse og undervisning. Prygl spillede ikke tilnærmelsesvis den samme rolle som i mange samtidige danske skoler, hvilket dog ikke udelukkede, at Ove Rode en enkelt gang måtte lægge ryg til, mens han, som han selv har fortalt, indvendig rasede over straffens tåbelighed og latterlighed, skønt straf ikke var ufortjent. Med kammeraterne stod han på en god fod. De huskede ham længe som gutten med det vakre, krøllede hår og det udtryksfulde, intelligente ansigt med de drømmende øjne. Temperament og charme prægede ham allerede da, og der var noget lysende over hans skikkelse, som tiltrak sig kammeraternes opmærksomhed ⁵.

Både Helge og Ove Rode knyttede sig hurtigt til Erik Vullum, der i mange henseender forstod at nære de to drenges interesser ⁶. I 1880 forærede han dem en gammel bogtrykkerpresse, og de begyndte at spare sammen til typer ⁷. Det varede ikke længe, førend Ove Rode i samarbejde med fætterten F. Heiberg kunne udsende første nummer af et lille firesidet blad *For Alle*, trykt i eget officin på Drammensveien 2. Bladets første ledende artikel var en versificeret henvendelse til abonnenterne. Det hed bl. a.:

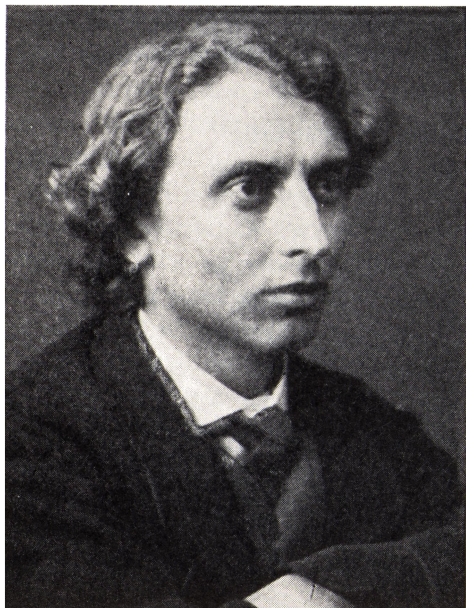
»Og vi vil blot sige et eneste ord,
vi håber vort blad vil vokse sig stor
og frisk og kjæk,
som en bæk,
der ved begyndelsen ruller;
men efter lange forløbne stunder,
idet den ved havets bred udmunder,
med vældigt bulder
som vældig flod,
i havet sig styrter med frejdigt mod.
Vi hilser den danske og norske nation.
(Ærbødigt *For Alle's* redaction)«.

Det øvrige indhold var gåder og andet traditionelt skolebladsstof. I 1882 gik F. Heiberg ud af redaktionen, som nu bestod af Ove og

Helge Rode samt O. og A. Gulowsen. Åbenbart har det Rodeske trykkeri ikke været særlig funktionsdueligt, for nu gik man over til at få bladet fremstillet hos en bogtrykker, hvad dog ikke influerede væsentlig på indholdet. Bladet solgtes til slægt og venner i Norge og Danmark, og den hele bladudgivervirksomhed var naturligvis kun drengelig⁸.

På dette tidspunkt gik Ove Rode ind i overgangsalderen, som voldte lidt besvær, men næppe mere end normalt. Hans mor rapporterede til familien i Danmark, at det ligefrem brød og knagede i ham. En tid var han nervøs og underlig, græd for blot at græde, fortalte, at han var så rædsomt glad og alligevel ikke glad og var i det hele i et stadigt oprør. Men dette stadium passeredes hurtigt, og Ove Rode blev en livlig og interesseret gymnasiast⁹.

Han var videbegærlig, lærenem og huskede godt. Tyske historikere kunne han nu læse uden vanskelighed, og til moderens glæde syntes han at have arvet Orla Lehmanns nemme ved fransk. Han gik til forelæsning hos den store norske, venstreorienterede historieprofessor Ernst Sars og overværede i al fald en enkelt gang et foredrag

Fotografi af Erik Vullum, da han var i begyndelsen af 30'erne. Han var kun 17 år ældre end stedsønnen Ove Rode, hvis interesser han forstod at stimulere.

Bjørnstjerne Bjørnson var en nær ven af Ove Rodes forældre og af hans stedfar. Venskabet overførtes på Ove Rode, som Bjørnson besøgte, når han var i København. I maj 1901 skrev han til Ove Rode: »Ja – jeg har gode ælskelige minner fra så gode ælskelige venner, som I er. Jeg er særlig lykkelig over, at du er blevet den, du nu er, og at du sådan holder av os. Og over den hustru, du har funnet og vundet! Om jeg turde, så ville jeg bede dig kysse hende fra os begge.«

i Arbeidersamfundet. Denne politisk prægede verden uden for skolen fandt Ove Rode bedre end selv komedie, og han gik dog på dette tidspunkt kun i I G ¹⁰.

I skolen tog han med iver del i gymnasieforeningens arbejde. Foreningen, hvis drivende kraft oprindeligt havde været gymnasieelev Erik Vullum, hed først »Skjemt og Alvor«, men tog nu navneforandring til »Fremad« ¹¹. 80'ernes første halvdel var jo en voldsom brydningstid i norsk politik, hvor Venstre pressede på for at komme til magten, og dønninger fra denne kamp trængte også ind i Aars og Voss' Skole. Her repræsenterede Ove Rode venstreoppositionen, hvilket han bl. a. havde tilkendegivet ved som emne for et foredrag i en skoletime at vælge den nationalt-venstre-prægede digter Henrik Wergeland.

Af gymnasieforeningens protokoller fremgår, at han også tog opgaven alvorligt uden for timerne. Det hedder nemlig, at han »ustanselig opponerte« og rasende talte politikens sag, men han blev også »i sterke ord utskjeldt for en politisk kandestøper« ¹². I en periode i 1884 blev Ove Rode ved overrumpling formand for »Fremad«, og her måtte han – som siden – erkende den svære overgang fra opposi-

tionens lette og ansvarsfri tilværelse til regeringsmagtens tyngde. Han led i al fald den tort selv at måtte foreslå forbud mod diskussion af norsk indenrigspolitik, som truede med at kvæle alle andre emner¹³.

I december 1884 afholdt skolen en mindefest i anledning af 200-året for Ludvig Holbergs fødsel. Ove Rode gik da i øverste latin-klasse og fik betroet opgaven at skrive en kantate, der kom til at bestå af to sange med solo og kor. Den ene gik på melodien »Aa kjøre vatn og kjøre ve«, den anden havde en klassekammerat komponeret musikken til. Rode var stolt over at høre forsamlingen synge sine ord, men noget misundelig på kammeraten, der stod på podiet for at dirigere egen melodi¹⁴.

I I og II G havde Ove Rode ikke været en alt for flittig elev, der var så meget andet, der optog, men i III G satte han sig for at yde noget også i henseende til skolearbejde. Det generede hans ærgerrighed at forlade skolen med et dårligt resultat. Det sidste år leverede Ove Rode derfor en udmærket indsats, og i sommeren 1885 blev han student med en pæn første karakter i samlet resultat. Skønt hans kammerater beskyldte ham for at tale norsk med »en gebrækkelig dansk accent«, fik han dog bedste karakter i mundtlig norsk, ligeså i fransk, religion og matematik¹⁵.

Var Ove Rode således en interesseret og – i al fald til sidst – dygtig gymnasieelev, tager man næppe fejl, hvis man vil påstå, at han i mindst lige så høj grad var optaget af livet uden for skolen. Senere i tilværelsen kom han til at stå overfor valget: kunst eller politik, men her i de unge år blev det et både og. Lige optaget fulgte han begge dele.

Norsk kunst var inde i en kraftig udvikling netop i disse år, og det gjaldt vel ganske særlig skrivekunsten. Når en af de store forfatters bøger udkom, drejede al samtale og diskussion sig derom. »En sådan dag var der intet, der hed lektier. Skolen og alt andet forsvandt af tankerne for den verden, som dukkede op under den anspændte læsning«, berettede Ove Rode siden. Næsten hvert år i den periode, Ove Rode opholdt sig i Norge, udsendtes bøger af Ibsen, Bjørnson, Kjelland og Jonas Lie. Titler som *Et Dukkehjem*, *Gengangere*, *En Folkelfjende*, *Vildanden*, *Det ny System*, *En Handske*, *Over Evne* og *Garman og Worse* bærer vidnesbyrd om norsk digtnings grøde. Ikke alene beskæftigede disse og andre samtidige værker sig med fundamentale menneskelige problemer, men flere af dem hentede netop

deres emnekreds i barndoms- og ungdomsårenes gæring og brydning. Kjellands bog *Gift* foregik således i latinskolens verden. Den kritiske ånd i bogen gjorde et sådant indtryk på Ove Rode, at da det blev ham overdraget at overrække skolen en ny fane, så formede han de få ord, han – efter eget sigende med møje – satte sammen, således at der kom en lidt trodsig tone deri, en formaning til skolen om også at tænke på drengenes ret. At Aars og Voss' Skole faktisk gjorde det, ses måske af, at Ove Rode ingen bebrejdelser fik på grund af talen.

Oplevelsen i teatret havde dog for ynglingen større betydning end læsningen af den nye litteratur. Hele sit liv vedblev Ove Rode at være en passioneret teatergænger. Fra tiden i Kristiania mindedes han særligt »hin mindeværdige aften, da *Vildandens* forunderlige verden for første gang åbenbarede sine hemmeligheder. Da var det en højtid at sidde oppe under loftet, inde på en række i galleriets mørke og se ned i det lyse scenebillede, hvor akt efter akt havde den første nydelses friskhed, hvor hvert ord var nyt, hvert optrin på forhånd uanet. Ingen senere opførelse har kunnet fordunkle mindet om det første møde med Hjalmar Ekdal, Gina og Hedvig«.

Ove Rode var så levende optaget af sammenstødet mellem tidens kunstretninger, at han deltog i en teaterdemonstration. Kristiania Teater havde kasseret *Gengangere*, som da i stedet blev givet af en svensk trup. Dette bagvendte forhold irriterede de unge, og en aften, hvor Kristiania Teater spillede *Hellig Trekongers Aften*, demonstrerede de, da tæppet gik op med en øresønderrivende koncert af tågehorn, sirener, fløjter og piber – for Ibsen imod Kristiania Teaters ledelse. At Shakespeare måtte undgælde, tjente til at understrege demonstrationens alvorlige karakter!

Som de fire betydeligste forfattere støttede det politiske Venstre og – med Ove Rodes formulering – »meddelte dets nationale og demokratiske stræben sin særlige farve af åndsradikalisme og verdensborgerskab«, således gjorde komponister og malere det: Edv. Grieg og Johan Selmer, Chr. Krohg og Frits Thaulow.

Alle var Margrethe og Erik Vullums venner eller bekendte, flere af dem var kærkomne gæster i deres hjem, særskilt Bjørnson og hans Caroline, der til glæde for Ove Rode ofte havde deres jævnaldrende søn Erling og deres skønne, hjerteforurologende datter Bergliot med.

Da Ove Rode en menneskealder efter så tilbage på denne tid, skrev han: »Overhovedet blev disse barndoms- og ungdomsår rige fond,

Det var disse ni, tilsyneladende så alvorstunge mænd, der demonstrerede i Kristiania Teater. Stående fra venstre: Johan Collett Michelsen, Axel Winge, Anker Hambro og Ove Rode med monokel – vist eneste gang, han har båret en sådan. Siddende: forfatteren Sigurd Bødtker, der blev relegeret for sin digtsamling, »Erotik«, senere læge Axel Thoresen, Harald Ingebretsen, senere trælastgrosserer i Frankrig Karl Gutzeit og Ove Rodes svoger in spe, Georg Dedichen.

ikke mindst indtrykket af den række af fremtrædende mænd og kvinder, som drengen så og hørte, også i det selskabelige samkvem. Jeg mindes aldrig i hjemmet eller andetsteds at have oplevet noget, der ligner et regelret middagsselskab, men mange festlige aftener, hvor Helge og jeg var ivrig påfærde som hjælpere med at skænke den italienske falerner i flade glas, mens det smukke gamle engelske porcelæn, som var en arv fra oldefaderen Puggaard, dækkedes af frugt og let dessert. Politikere, kunstnere, forfattere, skuespillere, yngre og ældre, kunne da danne selskabet»¹⁶. Det stemningsmættede miljø i forbindelse med Ove Rodes allerede da udviklede æstetiske interesser medførte, at den unge mand allerede i 1884 begyndte en journalistisk virksomhed som teateranmelder ved *Verdens Gang*. Året efter skrev han i *Kristianiaposten* nogle ugekronikker. Skolebladsstudiet var nu tilbagelagt¹⁷.

4. Norsk politik

Men det, der gav den unge Ove Rode de varigste påvirkninger, var dog Norges politiske liv, som i hine år nåede en sjælden intensitet på grund af striden mellem Stortingets Venstre-flertal på den ene side og unionskongen og hans konservative rådgivere på den anden. Kampen stod i begyndelsen af 1880'erne delvis på samme linje som herhjemme. Socialt gjaldt den bondestandens frigørelse og politisk parlamentarismen, hvortil kom det særlige spørgsmål om unionen med Sverige. Ifølge Eidsvoll-forfatningen kunne statsråderne (ministrene) ikke deltage i Stortingets forhandlinger, men Venstre under Johan Sverdrups førerskab krævede en grundlovsændring gennemført på dette punkt for derved at gennemtvinge den parlamentariske statskik, der ville kunne bringe partiet til magten.

Grundlovsændringen blev vedtaget af Stortinget tre gange, i 1874, 1877 og 1880, men hver gang nægtede regeringen sanktion. Spørgsmålet var nu, om kongen havde absolut veto overfor grundlovsændringer; forfatningen gav ingen direkte udtalelse herom, og kongen mente da ja, Venstre nej, eller at kongens veto i det højeste var suspensivt. Det var klart, at det måtte komme til en krise. »Og den 9. juni 1880 stod en knap 13-årig dansk dreng i Stortingets presseloge og oplevede for første gang, hvad politik var, og til hvilke højder den kunne stige«. Drengen var Ove Rode, der ved sin stedfars side i tre dage havde levet med i Stortingets debatter om denne sag. »Den 9. juni var den afgørende dag, og med hede kinder hørte jeg« – beretter Ove Rode – »på den sidste forhandling. Vedtagelsen var vel sikker, havde man sagt, men hvor stærk ville den blive? Mæglere var fremme. Der fortæltes om både den ene og den anden, der vaklede. Hvergang én tog ordet, hamrede blodet: »Ville det blive ja eller nej?« På præsidentpladsen i den store halvrunde amfiteatraliske sal under billedet af Eidsvoll-forsamlingens grundlovsgivere sad *Johan Sverdrup*. Det hændte, at han rejste sig og lod præsidentens kølle falde mod bor-

Johan Sverdrup gjorde et stort indtryk på drengen Ove Rode. »Et genialt billede har Chr. Krogh senere givet af denne Nordens mærkeligste statsmand,« skrev Rode i 1927. »Skikkelsens lidenhed er . . . fremstillet, men samtidig dens storhed givet ved den myndige holdning og ved ansigtets ånd og liv.« Kroghs billede, der blev malet i 1882, er her gengivet efter Halvdan Kohts bog om Johan Sverdrup.

det for at kalde til ro. Når han stod, kunne det ses, hvor lille han var, men også, hvilken magt, der var i hans skikkelse, hvilken rejsning over hans sort gnistrende hoved . . . Men drengen tænkte ikke på skikkelsens legemlige og åndelige dimensioner. Han ved, han er stor. Han er *for* Sverdrup, og hans eneste tanke er: Sejrer han? Hvor stort sejrer han? Og spændingen udløses til en følelse af lykke, da Sverdrups store partifælle rektor *Johs. Steen*, fra en af salens bænkerækker rejser sig og i en bred og rolig tale slutter sig helt til Sverdrups forslag. Nu er alt i orden! Og modsætningen mellem de to, der i så mange år skulle være Venstres førere, snart med, snart mod hinanden, træder frem, uden at fremkalde uro. *Steens* store tunge brede blondhed, skolemanden, *Sverdrups* lille spinkle spænsthede sorthed, advokaten! Ja, hvad ved man i grunden så mange år efter, hvad man en

sådan dag har set og tænkt. Kun et ved man med sikkerhed, at et billede er blevet stående, som man senere kan mane frem og tænke over. Og et til, at drengen, der overværede et af de få store øjeblikke, hvori en folkerepræsentation samler et helt folks historie indenfor sine mure, den lange vandring frem imod afgørelsen og den fremtid, der vil vokse ud deraf, har modtaget en indvielse for livet«¹.

Ove Rode følte det som en lykke, at han skulle bringe Sverdrup et brev fra Vullum, der i hele Sverdrups storhedstid 1871–84 var en trofast våbendrager for ham og en af Venstres betydeligste og mest benyttede folketalere².

Da Ove Rode i november 1913 blev interviewet (af L. Th. Arnskov i *Tilskueren*), nævnede han blandt dem, der havde haft størst betydning for ham politisk, først og fremmest Sverdrup, hvis stejle udformning af det parlamentariske krav og ildfulde hævde af styrken ved enheden i en forfatning havde været grundlæggende for Ove Rodes politiske opdragelse³.

Men hvad der også gjorde indtryk på Ove Rode, var digtningens nære forening med politikken. Bjørnson priste i vers både Sverdrup og Steen. Om Sverdrup skrev han:

»Du er den friske iling i
vort træge vanegænger,
du er den salte havstrøm, som
i vore lumre fjorde kom.
Din tale er den gang, som bryder
did ind, hvor malmen årer skyder«.

Om Steen hed det: »Du var den brede tryghed i vore slag«. Da Ove Rode i 1927 huskede tilbage til denne tid, forekom den ham nok så forskellig fra 20'ernes jordbundne hverdagsstrid, og man fornemmer som et suk, når han om norsk politik i begyndelsen af 80'erne skrev: »Hvilken rejsning i et folk, når dets politik arbejder så højt oppe og samler sig i skikkelser, som poesien kroner. En sådant ungdomsindtryk sidder uudryddeligt tilbage i sindet og helliger mindet«⁴.

Både Helge og Ove Rode tog aktivt del i det politiske liv. Margrethe Vullum var nemlig den drivende kraft i det af redaktør O. Thommesen oprettede »Selskab til Udbredelse af Folkeskrifter«, kaldet Folkeskriftselskabet, som i 1880'erne udgav en række politiske småskrifter⁵. Ekspeditionen af disse skete delvis fra det Vullumske

hjem, hvor Ove Rode med fornøjelse gav en hjælpende hånd med, optaget som han var af sagen. Men kvalificeret arbejde i egentlig forstand kunne det jo næppe kaldes, og Ove Rode blev derfor ikke lidt misundelig, da hans tre år yngre bror i en alder af 11–12 år debuterede som folketaler!

Efter at Stortinget i 1880 for tredje gang havde vedtaget grundlovsændringen, vægrede kongen (regeringen) sig stadig ved at sanktionere denne, og Venstre besluttede sig da for at rejse rigsretssag mod regeringen. Inden dette skete lod man dog afholde valg, og på alle vælgermøderne i 1882 drejede diskussionen sig da om, hvorvidt kongen havde absolut, suspensivt eller slet intet veto i forfatningsændringer. Under denne valgkamp opholdt Helge Rode sig på stortingsmand John Reitans gård syd for Trondhjem, og mens han var her, indbød han til folkemøde om kongens veto på gården efter forudgående plakatering på telegrafstolperne. En løvsmykket talerstol var rejst, bygdens folk mødte talrigt op, Reitan bød velkommen, og Helge Rode dokumenterede uomstødeligt, at kongen slet intet veto havde. Ove Rode hævdede mange år senere ironisk, at denne tidlige kraftanstrengelse nok for en stor del havde udtømt broderens politiske interesse. På en måde fik han dog del i æren, idet højrepressen efter mødet skrev, at det stod dårligt til med Venstre, der som agitatorer brugte to danske gutter. Og i den norske *Vikingen* blev der skrevet en vise om de gale drenge med omkvædet »Hvo krog skal blive, må tidlig krøges!« Det ord måtte Ove Rode tit senere høre fra katedret i skolen, når han skulle formanet⁶.

I det nye Storting var Venstre stærkere end nogensinde før, rigsretsanklage blev besluttet, og regeringen domfældtes. Den 23. juni 1884 knæstattes parlamentarismen da omsider i Norge ved ministeriet Johan Sverdrups dannelse. Endnu mens Kristiania var i bevægelse herover, forkyndte aviserne, at Venstre og Socialdemokratiet ved folketingsvalget den 25. juni havde vundet en stor sejr i København. »Og den knap syttenårige, der næste år skulle være norsk student, ilede op og ned ad gaden og slugte alt, hvad han kunne samle sig af beretninger om de to begivenheder, og vidste knapt, hvad der optog ham mest«⁷.

Med 1884 nåedes klimaks, stemningen havde været pisket så højt op, at den ikke kunne holde sig efter systemskiftet. Sverdrup betrødte kompromis'ets vej, blev forsigtig og vigende. Resultatet var, at

Barndomsportræt af Helge og Ove Rode. Kun 11 år gammel talte Helge ved et politisk møde og debuterede således længe før sin ældre bror. »Jeg ville gerne have overværet dette ejendommelige møde, hvortil der vist ikke har været mange sidestykker, og hvor en stor samling af tunge norske fjeldbønder hørte på en spinkel dreng med store grublende øjne og et lidenskabeligt sind. Dengang var jeg nærmest generet over hans ganske uventede dristighed«, skrev Ove Rode siden.

Foto Georg Hansen 1883.

Venstre spaltede sig i to grupper: den »moderate«, der støttede ministeriet, og »det rene Venstre« under Steen, som var i opposition. Ove Rode fik på den måde et glimt af de opløsningstider, som fulgte opgangen. I Danmark kom han senere som yngling til at genopleve meget af, hvad han havde set som dreng, og som voksen blev han en af de drivende kræfter i oprettelsen af et »rent Venstre« vendt imod vort regeringsvenstre. Sammenligningen med norske forhold var da påtrængende for ham ⁸.

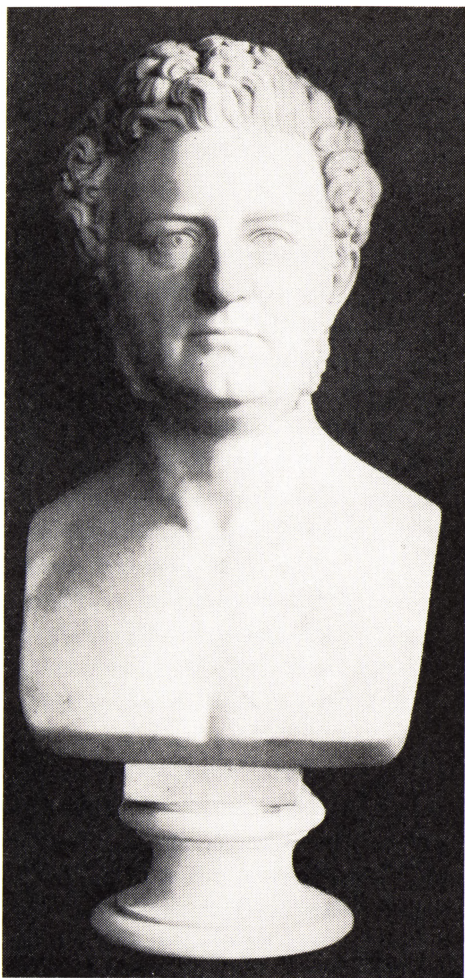
Det er her forsøgt at give et rids af det kunstneriske og politiske miljø i videste forstand, som Ove Rode voksede op i. Men det spørgsmål trænger sig på, hvor meget hjemmet, altså hans mor og hans stedfar betød for ham i denne væsentlige periode af hans opvækst. Vist var det af vigtighed for ham, at Sverdrup og Steen, at højskolemanden og politikeren Viggo Ullmann, at den norske Bjørnbak, stortingsmand Søren Jaabæk, at Sars og Bjørnson og mange andre kom og gik i hjemmet på Drammensvejen; men mistede forældrene i denne vrimmel af berømt heder deres identitet i forholdet til børnene? I et interview fra 1912 strejfer Ove Rode dette problem, som han

ellers var tavs om⁹. Om Erik Vullum siger Ove Rode, at han var en af de betydeligste politiske folketalere, han havde hørt, og at hans overordentlige historiske og politiske viden og hans fantasifuldt bevægede opfattelse af demokratiets opgaver måtte gøre indtryk på den opvoksende¹⁰. Det er det eneste positive udsagn, der foreligger, men i al sin knaphed bekræfter det den rimelige formodning, at Erik Vullums i al fald dengang fascinerende skikkelse har gjort indtryk på Ove Rode.

Vullum var i 1880 ansvarlig redaktør af *Dagbladet* og derpå medarbejder ved bladet, fra 1883 skrev han tillige om politik og historie i *Verdens Gang*, det blad, som han efterhånden gik helt over til, da hans forbindelse med *Dagbladet* løsnedes fra udgangen af 1880'erne. Han repræsenterede et moderat venstre-standpunkt og var som nævnt ven af Sverdrup. Valgkampen i 1885 førte han under devisen »Tillid til Sverdrup«, og han misbilligede »det rene Venstre«s radikalisme. Som stilist var han storartet med en glimrende indlevelsesevne, men til stadigt redaktionsarbejde egnede han sig ikke. Allerede fra midten af 1880'erne synes Vullum i øvrigt at have været umådeholden med hensyn til alkohol¹¹.

Om moderens betydning i disse år er Ove Rode endnu mere sparsom med oplysninger i modsætning til Helge Rode, der har skrevet både prosa og poesi om hende. En enkelt episode har Ove Rode dog berettet. Margrethe Vullum harmedes over, at nogle danske højreblade havde taget hendes far til indtægt for provisoriepolitikken og skrev da indigneret en pjece om Orla Lehmanns forhold til junigrundloven. Den uafhængige venstrepolitiker Christopher Hage frarådede bl. a. af juridiske grunde udgivelsen, og den 18-årige Ove Rode overvejede da i sin ungdommelige loyalitetsfølelse, om det ikke var en søns pligt at rejse til Danmark og tage ansvaret for moderens pjece og derved muliggøre dens udgivelse. Det blev dog ved tanken. Selv om man nok ikke skal lægge mere i historien, end den kan bære, viser den dog, at Ove Rode med sympati har levet med også i moderens politiske forestillingsverden¹². At Margrethe Vullum til stadighed overfor sin søn har fremholdt sin store far, tror jeg ikke, der kan være tvivl om, selv om Ove Rode ikke direkte omtaler det¹³. I al fald indtog Orla Lehmann og hans historiske betydning en stor plads i den unge Ove Rodes forestillinger, og det er et spørgsmål, om ikke det ligesom forhastede i hans ungdom har en vis sammenhæng med,

I hjemmet havde Ove Rode dagligt H. W. Bissens buste fra 1856 af Orla Lehmann for øje. Rode arvede busten, som han skænkede rigsdagen den dag i 1920, da Sønderjyllands repræsentanter, efter at Slesvigs nationale deling havde fundet sted, indtrådte i et dansk forfatningsliv, hvori 5. juni grundlovens frie forfatningsprincipper rådede. Ove Rode mente, at han bedst på denne dag kunne hædre mindet om sin bedstefars politiske gerning. Busten blev overgivet rigsdagen i 1933 efter Rodes død.
Politiken foto 1933.

at Lehmann var hans morfar og ideal. Af en sådan slægtsinspiration kan nok følge en utålmodighed i ungdommen, en tilbøjelighed til at springe mellemeddene, f. eks. en solid uddannelse, over, idet man anser sig for tilstrækkelig dækket ved oprindelsen og den vitterlige begavelse¹⁴.

I denne sammenhæng hører også Helge og Ove Rodes indbyrdes forhold hjemme. I en kronik i *Nationaltidende* fra 1915 fortæller

Helge Rode, at han som dreng i Norge skrev dramaer efter Ibsens mønster, romaner efter Ingemanns og af og til vers – alt om kap og i fællesskab med broderen. »Min broder var tre år ældre«, fortsætter han, »og hans formelle evne var tidligt udviklet, så hvad han præstere var uden tvivl bedre end mine øvelser. Det står for mig som noget af en gåde, at han altid med en i sandhed sjælden og elskelig hårdnakkethed gav mig fortrinnet. Jeg kan kun forklare det med en instinktiv følelse hos ham af, at hans evner ville føre ham ind på andre veje, medens litteraturens ville blive mit liv – jeg skylder ham stor tak for denne tidlige styrkelse af selvfølelse. I livets løb er der god brug for modstandskraft«¹⁵. Brødrene bevarede stedse dette nære og hjertelige forhold til hinanden, selv da deres syn på det religiøse, nationale og politiske blev vidt forskelligt¹⁶.

Af denne skildring fremgår det forhåbentligt, hvor stærke impulser ynglingen Ove Rode har modtaget, hvor kraftig en påvirkning, han var udsat for. I et hjem, der var præget af kultur, dannelse og frisind, i et hjem, hvor Bjørnson mødte Sverdrup, dér oplevede Ove Rode – med hans egne ord – »Norges nationalpolitiske og demokratiske rejsning i dets stærkeste år og største øjeblikke. Jeg havde levet under en kunstnerisk blomstringstid af enestående art. Sådanne ungdomsindtryk og påvirkninger er uudslettelige«¹⁷.

Da Ove Rode blev student, var hans politiske indsigt og intellektuelle baggrund utvivlsomt større end hos de fleste af hans jævnaldrende. Få danske politikere har i al fald forenet aner som Ove Rodes med en opvækst som hans. Hvad andre har måttet tilkæmpe sig, fik Ove Rode i rigt mål skænket ved arv og miljø. Han syntes at være sat i gang mod de højeste mål, men kunne han nå dem? Da han i sommeren 1885 satte den tunge, sortduskede studenterhue på hovedet, passede det digt sikkert allerede på ham, som han under titlen »Stemmen« offentliggjorde nogle år senere. Han siger her, at han hører nogen kalde på sit navn:

»Og i dens klang jeg dobbelt nu kan anc
varsel og kald, men intet klart jeg skuer.
Er den mig løfte, mon den min vandring truer?
Hvad vil den mig? Tilskynde eller mane?«¹⁸

5. Student

De akademiske regler i Norge foreskrev dengang, at man ved immatrikulationen skulle anmelde for universitetsmyndighederne, hvilken af professorerne man valgte til sin præceptor, d. v. s. lærer. Ove Rode var fra hjemmet bekendt med Ernst Sars, som han beundrede, og han valgte derfor uden tøven denne mand. Det skete ikke ud fra nogen tanke om at blive historiker, men fordi Sars var »Venstres historiske forsvarer«¹. Ove Rodes interesser med henblik på et fagstudium gik snarest i sproglig retning. Foreløbig udskød han dog valget og begyndte så småt at studere de seks fag, filosofikum dengang omfattede².

Men den, der blev student i 1885 og ikke murede sig inde i sit studerekammer, kunne næppe undgå at leve med i den malende strøm af begivenheder, som foregik i de akademiske kredse netop på dette tidspunkt. Systemskiftet i 1884 havde ført Venstre til magten, og dampen var ligesom gået af det politiske livs kedel. I stedet diskuteredes i intellektuelle kredse bl. a. determinismen, altså spørgsmålet om mennesket har en fri vilje eller ikke. Denne problematik forplantede sig til litteraturen, hvor forfatteren Hans Jæger fremkom med sin bog *Fra Kristiania-Bohemen*. Til stor vrede for mange af Venstres intellektuelle tilhængere lod regeringen Sverdrups justitsminister bogen beslaglægge som usædelig og indklagede Jæger for domstolen, der satte ham bag lås og slå i et anseligt tidsrum. Bjørnson var imod Jæger, Jonas Lie for, og fra Danmark kritiserede Georg Brandes politiprincippet med nogen forundring over, at Jæger pludselig var blevet en litterær centrumsperson – underforstået: Det burde jo have været Brandes selv og ikke den ret ubetydelige Hans Jæger. Hele denne fejde var Ove Rode stærkt optaget af i i sit rusår, og naturligvis var han imod politimetoderne. Som redaktør af *Piraten* kom Rode i øvrigt et par år senere i den situation, at han måtte afvise et indlæg af Hans Jæger imod Bjørnson, fordi det skød over målet og var groft personligt³.

Ove Rode som nybagt student.
Foto L. Abel & Co., Kristiania.

Vel krævede denne sag den unge mands intense medleven, og dog antog for ham et helt andet forhold langt større dimensioner. Det var Studentersamfundets strid med Henrik Ibsen, som Ove Rode i virkeligheden var ophavsmand til. Dr. Fredrik B. Wallem, der har skrevet Det norske Studentersamfunds historie med fuld veneration for denne dengang konservative institution – svarende til Studenterforeningen hos os – karakteriserer med rette konflikten som et af de »mørke blade« i Samfundets historie. Man kunne fristes til at kalde Samfundets holdning for uværdig, men for at være på sikker grund bør man nok nøjes med at fastslå, at den viser det dybe modsætningsforhold mellem to åndsretninger.

Henrik Ibsen havde længe været i udlandet, men nu kom han hjem, og i september 1885 foreslog maleren Frits Thaulow i Studentersamfundet, at man skulle bringe Ibsen et fakkeltog. Forslaget kom bag på den konservative formand, kunsthistorikeren, professor Lorenz Dietrichson, og efter en langvarig diskussion lovede han at overveje forslaget. Efter mødet besluttede bestyrelsen, at Ibsen skulle spørges, hvilket da skete gennem Dietrichson, der imidlertid vendte tilbage med et afslag. Det var høfligt: Ibsen takkede for den gode mening og bad hilse sine venner blandt studenterne.

Forholdet var nemlig, at Ibsen ikke følte sig i slægt med Studenter-samfundet, hvis flertal var højreorienteret. Med bl. a. *Gengangere* og *Vildanden* havde han klart markeret radikale anskuelser.

Ove Rode kom ind i billedet ved, at Vullum en dag tog ham med til Ibsens hotel. Her udtalte digteren sig nedsættende om professor Dietrichsons henvendelse og sagde, at han havde afvist den, fordi han ikke var nogen ynder af fakkeltog, men også fordi han ikke ville hyldes af et Studenter-samfund, der var præget af Dietrichsons åndsretning. Han så ingen forbindelse mellem sig og den konservative ungdom. Mente studenterne noget med deres hyldest, havde de valgt en anden ledelse, og da havde han med glæde taget imod den.

Ove Rode, der tilhørte Studenter-samfundets opposition, busede – for at bruge hans egne ord – ind i samtalen og spurgte, om han måtte sige dette i Studenter-samfundet, til hvilket Ibsen svarede, at han måtte sige det, hvor og til hvem han ville! Det var næsten for godt til at være sandt, og få dage efter lod Ove Rode bomben springe ved det møde i Studenter-samfundet, hvor Dietrichson aflagde beretning om sin samtale med Ibsen. For første gang i sit liv stod Ove Rode bleg af spænding på en talerstol og fortalte, at han kendte den virkelige årsag til Ibsens afslag.

Den følgende lørdag (10. oktober 1885) redegjorde Dietrichson for sit syn på sagen. Han havde telegrafisk spurgt Ibsen, der var i København for af Georg Brandes at blive hyldet i det danske Studenter-samfund, og Ibsen havde svaret, at hans hjertens mening var, at med et studenter-samfund under Dietrichsons ledelse følte han sig ikke i slægt. »Meddel studenterne dette«, sluttede telegrammet, der altså viste, at Ove Rodes version var rigtig. Dietrichson drejede nu Ibsens udtalelse derhen, at digteren havde villet påtvinge Studenter-samfundet andre meninger, end det havde; at Samfundet skulle hykle for at takkes ham osv. Et stort flertal af forsamlingen godkendte formandens lidet rimelige beretning, men hermed var angrebene på Ibsen ikke til ende, ved det efterfølgende punchebord sang man en af Dietrichson forfattet sang, der uden at nævne Ibsens navn alligevel var en smædevise mod ham:

»Og var tyrannen aldrig så stor,
vi ryster ham av i et vældig latterkor«.

og senere:

»Den norske student føler harme og sorg,
for hvergang en stjerne mon segne.
Men evig er lyset i Athenes klare borg,
det slukkes ei, om stjernerne blegne«.

Punchesoldet endte under nærmest tumultuariske forhold, da man fra oppositionens side sarkastisk spurgte, om »Athenes klare borg« var identisk med Studentersamfundet.

Striden forplantede sig til dagbladene, der delte sig efter partilinjer. Højres imod Ibsen, Venstres for ham og imod Dietrichson i samme toneart, som denne havde anvendt lige overfor Ibsen. Under Erik Vullums ledelse afholdtes et stort protestmøde, hvorfra en hyldest sendtes til Ibsen.

For Ove Rode endte Ibsen-konflikten desværre med et sørgeligt antiklimaks. Fra München sendte Ibsen den 23. oktober 1885 en lang redegørelse, som han forlangte oplæst i Samfundet og offentliggjort i pressen. Den formede sig i hovedsagen som et angreb på Dietrichson, men der stod også at læse, at Ibsen ingensinde havde kåret sig en stedfortræder eller mellemmand! Og: »Hadde jeg tænkt på ved denne leilighed undtagelsesvis at efterlate mig nogen sådan, da havde jeg visselig valgt en av de ældre og mere erfarne blandt mine bekendte, og jeg havde da også overantvordet denne, hvad jeg ønskede meddelt fra mig i en præcisert form«.

Videre skrev Ibsen, at hvis han turde holde sig til Dietrichsons fremstilling i dennes foredrag, så havde student Rode sagt, at Ibsen ønskede, at Højre-partiet i Studentersamfundet skulle gøre ham den glæde at kaste Dietrichson og hans kolleger og vælge en frisindet bestyrelse. Han havde derimod sagt, at intet ville glæde ham mere, end om Venstre-partiet voksede så stærkt, at det kunne vælte Dietrichson. Hvad Ove Rode angaves at have refereret, forekom Ibsen meningsløst. Ibsen ville dog ikke lægge den unge student noget til last, han havde sikkert ment at referere korrekt – og desuden var han »vel endnu ikke så stærk dreven i logiske distinktioner«.

Med besvær sammensatte Ove Rode en polemisk artikel mod Ibsen, der blev optaget i *Dagbladet*, og hvori Ove Rode tog afstand fra at have tillagt Ibsen så idiotiske meninger.

Et resultat af Ibsens strid med Studentersamfundet var, at de radikale studenter brød ud og dannede Den frisindede Studenterfor-

Den 57-årige verdensberømte Henrik Ibsen og den 18-årige Ove Rode kom på kant med hinanden under Studentersamfundsskandalen, som Rode havde givet anledning til. De tilgav dog hinanden, selv om Rode syntes, at Ibsen havde svigtet ham. O. Gulbrandssons kendte karikatur.

ening på samme måde, som det var sket i Danmark et par år i forvejen. Den frisindede Studenterforening blev dog hurtigt efter splittet – også på et spørgsmål om en forfatter, nemlig Hans Jæger. Formanden, professor Ernst Sars, ville kun acceptere uafkortet diskussionsfrihed på det videnskabelige område, ikke på det litterære. Følgen var tre stormende møder, der endte med Sars' afgang. »I det små mindede disse uger om revolutionens sædvanlige gang. Girondinerne afløses af jakobinerne og tilsidst indtræder reaktionen«⁴.

Med brændende hoved tumlede Ove Rode rundt i hele dette virvar. Som ældre måtte han tilstå, at han ikke havde haft tid til at høre forelæsninger i dette sit rusår. Han valgte da at opgive Marcus Jacob Monrads filosofi, der forelå i nogle små let tilgængelige hefter og reddede sig på denne måde igennem, hvilket også var tilfældet med de øvrige fag, og Ove Rode kunne nu smykke sig med titlen cand. phil. -- den eneste han drev det til på det akademiske område⁵.

Og så var Norgestiden forbi, og rejsen gik til Danmark, hvor nye ungdomsoplevelser ventede, så at Norge og Danmark for altid var sammenspundet i Ove Rodes erindring om ungdommens opvågnen.

Ganske uanset sit ægteskab følte Ove Rode sig stedse stærkt knyttet til Norge, dets natur og mennesker. Så ofte, han havde tid og lejlighed dertil, rejste han derop for at genopleve den tone, der – ifølge Ove Rode selv – klingede højst i mindet om de unge år, og som Bjørnson har skildret:

»Ikke sandt, dette Norge
med skib og båder,
dybe malmlejer
og fulde sildekorger,
de pokkers sætervejer
og tømmerflåder
og engslåt
og knudråt
og hestedrifter
og smaler og andet småt,
renjagt og andre bedrifter,
det er nu så kjært, som det er godt,
og så er det det vakreste hjem et folk har få't,
end gjetta da om våren!
under fuglespillet omkring gården.
Det sortner i åser, det hvidner i fjeld,
og elven skurer i bakkeheld,
dette Norge – vi forstår det,
at én kan lide lidet for det«⁶.

Tilbage i Norge blev Ove Rodes mor og stedfar, og det vil måske være rimeligt at følge dem til ende på dette sted. Vullums skæbne blev trist. Denne begavede mand var vel en Peer Gynt-type. Bjørn Bjørnson, digterens søn, karakteriserer ham som vakker som en lys, skær dag, da han var ung. Hans humør var fyldt med livsfryd og sarkasme, og han kunne udvikle en politisk linje. Der var konturer i ham dengang, skriver Bjørn Bjørnson, og Bjørnstjerne Bjørnson sagde engang i en tale til ham: »Er det unge Norge som du, Vullum, da ser jeg lyst på landet«. Men senere måtte Bjørnson sige: »Herre min Gud, hvor megen tid jeg havde sparet for min digtning, hvis Vullum fra den gang havde holdt frem, som det så ut til«⁷.

Som årene gik blev Erik Vullums ansigt mere og mere hærget, og med sit store pjuskede grå hår og skæg så han næsten vildmandsagtig ud. Han både snøvlede og læspede, men efter en kort stund glemte tilhørerne dette og henreves af hans billedpragt og hele veltalenhed, der i visse henseender kunne lede tanken hen på Gambetta eller Victor Hugo. Her taler Erik Vullum ved Henrik Wergelands grav 17. juni 1908, hundredårsdagen for den store norske digters fødsel. Maleri af Gudmund Stenersen, Studentersamfundet i Oslo.

I kampårene frem til 1884 kunne Venstre anvende Vullum, hvis ubestridelige evner som folketaler var til stor gavn for partiet, men så kom systemskiftet, og en type som Vullum var sværere at placere. Nu gjaldt det lovgivning, rigsdagstaktik, og der var ikke rigtig brug for Vullum. Han kom nok til at virke anakronistisk. Måske er det en forklaring på, at han blev alkoholiker. Allerede i 1880 skrev Edvard Brandes til Kjelland om Vullums drikkelag i København for »litterære kumpaner« og hans »uklædelige Gambetta-mave«⁸. Denne svaghed kastede selvsagt mørke skygger over hans ægteskab, og Margrethe Vullum kunne ofte føle sig bitter der over, skønt hun som regel var både offervillig og betaget af ham. Da hun døde, skrev Helge Rode om dette i sit smukke digt »Min Moder« :

»Så mange håb skal briste,
de lyste og de brast,
og føres bort af tidens strøm,
der rinder uden rast,
men sjælens dybe troskab
stod som en klippe fast«⁹.

Ulrik Brendel i *Rosmersholm* kan minde om Vullum, men Vullum var dog ikke nået så langt ned i 1886, da *Rosmersholm* blev til. Ibsen var imidlertid synsk og udrustet med mærkelige evner. Måske har han, siger Francis Bull, ved at se den virkelige Vullum anet, hvordan hans skæbne ville blive, og man må have lov til at sige, at Ulrik Brendel er bærer af en idealitet, som er storslået. Han er en oprindeligt højt begavet skikkelse, som det gik ned ad bakke med. Sådan var det også med Erik Vullum¹⁰.

Men det gik ikke kun nedad. I nogle år efter unionsopløsningen i 1905 havde Vullum en opgangstid, f. eks. i 1908, hvor han talte bevægende i anledning af 100-året for Wergelands fødsel, og i 1914, da han udsendte værket *Hvorledes Norge blev frit* om 1814, en bog der ifølge Francis Bull i nogen grad indfrie de løfter, han havde givet som ung. Verdenskrigen ramte ham hårdt, og i 1916 døde han reduceret, hærget og skuffet i Lillehammer, hvor han og hans hustru havde levet deres sidste år¹¹. Ved hans død priste Helge Rode i vers hans positive egenskaber: hans vilje til at fremme og gøre gavn og lære, det myldrende og rige i hans væsen, og hans lyse, varme sind. *Verdens Gang* skrev, at han i sin retorik var besnærende, glødende

Da Margrethe Vullum blev gammel og plaget af gigt, kom hun til at ligne en ribbet fugl, men hendes skønne og sjæfulde øjne kunne man aldrig glemme. Et storslået menneske og en sjælden renhjertet idealist, kalder Francis Bull hende. Efter sin mands død i 1916 flyttede hun til København for at være sine børn og børnebørn nær. Hun døde i 1918 og blev begravet ved sin mands side på kirkegården i Lillehammer. Billedet er en litografi fra 1903 og skyldes den norske maler Henrik Sørensen.

og spirituel og mere fransk end norsk, og i bedømmelsen af hans indsats hed det, at han var en af dem, der banede vejen for det nye demokratiske styre i Norge ¹².

Det sidste kunne man også sige om Margrethe Vullum. Henrik Pontoppidan har i sin skitse *En Vinterrejse* træffende sagt om hende, at mens hun i Danmark alene mindedes som Orla Lehmanns datter og sine sønners mor, var hun i Norge kendt og elsket for sin egen skyld, hædret for sit højsind og sin uforandrede frihedsbegejstring ¹³. Pekuniært holdt hun sig heller ikke tilbage. Således ydede hun et tilskud på 12.000 kr. til *Dagbladet*, der var kommet i vanskeligheder i foråret 1879. Selv levede hun yderst spartansk, gik fattigt, til dels aparte klædt og spiste på dampkøkkenet, når hun var i Oslo. I en blanding af idealisme og upraktiskhed havde hun givet det meste af sin formue bort. Efter sin mands død flyttede hun til Danmark, hvor hun døde i 1918 ¹⁴.

Ved hendes død skrev Nils Collett Vogt:

»Vi tog hendes gaver. Vi vraket dem slet ikke.
Den, som er arm på jordegods, han tar, hvad han får.
Men hvor det kjendtes liflig at stikke og prikke –
bak hendes ryg at hevne sig for takkens strenge kår.«

Digtet sluttede:

»Og havde hun kanhænde et hul i silkekjolen:
I hendes store hjerte hverken rift eller hul,
og derfor skal hun flyttes fra kulden ind i solen,
den blide fru Margrethe, med sit hjerte av guld« ¹⁵.

6. Tilbage til Danmark

Beslutningen om at tage til Danmark i 1886 var ikke truffet pludseligt, thi midt i al norskheden lå Danmark og groede i Ove Rodes sind, som også hos broderen, der som voksen digtede:

»Den gang min lille rod blev rykket op
i landet, hvor jeg kendte vækstens lykke,
hang der lidt muldjord ved de spæde trevler
fra haven med de gamle brede bøge
imellem Ordrup Høj og Ordrup Krat.
Og da jeg nu blev plantet om på klippen,
steg saft fra denne muldjord til mit hjerte,
og landet blomstrede i mine drømme.
Hvor finder jeg igen et sådant Danmark?«

Deres hjem var fyldt med danske minder: bogskabene tegnet af Bindesbøll, Marstrands billede af Orla Lehmanns hustru, Bissens buste af Lehmann selv, Thorvaldsens relief af »Nymfe med Bacchusbarnet« og så fremdeles. Hertil kom, at danske gæster var hyppige, f. eks. Edvard og Georg Brandes, Sophus Schandorph, Erik Skram og Holger Drachmann. Dagligt bragte danske aviser – først *Dagsavisen*, senere *Politiken* – bud fra Danmarks hovedstad, en verden, der forekom meget større end Kristianias. Også det politiske liv i Danmark virkede mere dragende end det norske, der var faldet i leje efter 1884.

Sidst men ikke mindst betød Ove Rode og hans brors hyppige rejser til Danmark, at forestillingen om »det gamle land« holdtes i live ved konkrete forestillinger. I København boede drengene hos deres onkel, stadens førsteborgmester og senere landstingsformand H. N. Hansen, der, skønt han var udpræget konservativ, nærede uvilje mod Estrups Højre og var forstående overfor Venstre. H. N. Hansen sluttede sig senere til de frikonservative. Andre tilholdssteder var hos far-

broderen, stiftslæge Ludvig Rode på Vallø eller hos de to gamle grandtanter, Nanny og Mally Bech, Orla Lehmanns kusiner, af hvilke som omtalt Mally havde været som en mor for Margrethe Vullum. En gang aflagde Ove og Helge besøg i Hillerød hos Christen Berg, som de nærmede sig med både ærefrygt og barnlig nysgerrighed.

»I disse somre stod drengene ved feriens begyndelse om morgenen i forstavnen på »Kristiania« og så Kronborg dukke op og derefter den frodigtgrønne Øresundskysts lange, lave, bløde og lyse linier. Og det tog dem om hjertet med hjemmets magt. Og ved feriens slutning stod de atter om morgenen i »Kristiania«s forstavn og så ind mod de mørke og hårde kyster af den norske fjord, og til sidst videde fjorden sig ud, og Kristiania steg smilende frem op ad højderne. Og de følte sit atter hjemme. Således sejlede de imellem to hjem og havde altid begge hos sig, også når de som oftest slet ikke tænkte derover«. Ordene er Ove Rodes egne.

Det skortede så vist ikke på danske impulser, men udslaggivende blev det nok, at Ove Rodes mor så, hvad der spirede hos hendes drenge og vel indirekte tilskyndede dem til at tage til Danmark, måske ængstelig for, at de som voksne ikke ville finde fast fodfæste andre steder. Til Ove Rodes studentereksamen drejede det ene stillebånd sig om »Hvilke betragtninger kan afholde os fra at udvandre til et fremmed land«. Besvarelsen blev, ifølge Rode selv, en forvirret blanding af tanker om emigration og betragtninger over, at når man var født i Danmark, ville man gøre rettest i at vende tilbage dertil. Russen havde altså truffet sit valg ¹.

I sommeren 1886 foretog Ove Rode en rejse gennem Tyskland, Schweiz og Østrig. På rejsen modtog han to kunstneriske indtryk af samme styrke, som da han første gang havde set *Vildanden*: »I den første sal i Dresdner-galleriet stod [jeg] foran et billede af *Ørnen, der bortfører Ganymedes*. Jeg syntes ikke, jeg før havde set noget af en sådan styrke og liv. Jeg slog op i kataloget og så navnet *Ferd. Bol* og blev lidt skuffet. Jeg havde altså ladet mig overvælde af noget, der ikke kunne være blandt det ypperste. Siden har jeg set, at det nu tilskrives *Rembrandt*. Og dernæst, da jeg nogle dage senere i München for første gang førtes ind i den Wagnerske musikverden, ved en opførelse af *Lohengrin*. Kristiania var operafattigt, og Wagner kunne ikke fremføres« ².

Med opladt sind gik så rejsen atter mod nord – til København, hvor Ove Rode nu fandt sin blivende bopæl.

Det var provisorietidens København, Ove Rode i eftersommeren 1886 slog sig ned i. Venstregrupperne havde rigtig nok ved folketingsvalget i 1884 hævdet sig overfor Højre, der gik fra 26 ned til 19 mandater, mod Venstres 81 foruden to socialdemokrater, men Venstre kunne ikke udnytte sejren. Estrup blev siddende, udstedte sine provisorier og begyndte 1886–87 for alvor opførelsen af Københavns landbefæstning. Hvor vanskelige forholdene var, havde Ove Rode fået en forsmag på i marts 1886, da Christopher Hage havde skrevet til Margrethe Vullum, at det kun var til nytte at devovere sig, når hver uret, der blev lidt, modnede til et afgørende øjeblik. »Men hos os!« udbrodt Hage. »Det er såmænd ikke på uret og forfølgelse og fængsel, at det skorter; vi har fuldt tilstrækkeligt til at kunne måle virkningen deraf. Der er blevet stillere her i landet i det sidste halve år. Om der overhovedet er noget mål af uret, som ville have en anden virkning, det ved jeg ikke; men det er i hvert fald højst usandsynligt, at der nogensinde vil blive anledning til at prøve det. Når en spiseskefuld er tilstrækkelig til at kurere patienten, så hælder en fornuftig doktor ham ikke en hel spand i halsen. Forresten tror jeg, han slugte også denne dosis.

»Det går nok« – »De andre bliver kede af det« – »De går i stykker«, det er Venstres omkvæd og trøst. Småintriger, bagtrappeforhandlinger er midlet. Man arbejder – og i reglen bag hinandens ryg – på at bryde en eller anden stump af Højre løs for gennem et kompromis at hidføre en løsning. Det er venstreførernes håb – og lykkes det ikke, ja så har de ikke andet.

Der ligger en døs over sindene. Men den er ingenlunde lederne uvelkommen. Den, der vil grave sig frem gennem underjordiske miner, står sig ikke ved at gøre spektakel.

Og til syvende og sidst har et folk dog just de førere, som det fortjener at have. Det er forbeholdt den yderste dag at se de døde rejse sig af graven³.

Den mistrøstighed, der lyser ud af brevet, svarede til Venstres fortvivlede situation. Hverken protest- eller visnepolitik bar frugt, og man forsøgte da fra venstregruppernes side at få mere samling på tropperne ved i oktober 1886 at finde sammen i »Rigsdagens og

Folketingets Venstre« for der igennem at forsøge en mere positiv forhandlingspolitik. Estrup udnyttede denne Venstres svækkelse til et rask intervallvalg i januar 1887⁴.

Straks ved sin ankomst var Ove Rode blevet medlem af Studenter-samfundet, der som berørt var blevet stiftet i 1882 i opposition til Studenterforeningen, og ved valget i 1887 deltog han under senere overretssagfører og borgerrepræsentant Anders Hvass' ledelse i Venstres agitation i Københavns første valgkreds, hvor Studenter-samfundets afholdte formand Hermann Trier i 1884 havde erobret mandattet fra Højre⁵. Denne gang gik mandatet dog atter over til Højre, der i det hele havde et fint valg med en mandatgevinst på otte. Venstres fremtidsudgifter syntes de dårligst tænkelige, og en mand som Viggo Hørup, den ledende radikale venstrepolitiker, var træt og udpint⁶. Denne Venstres mathedstilstand holder vi os for øje, mens vi ser på Ove Rodes øvrige aktiviteter det første år i Danmark.

Det stærkt bevægede politiske ungdomsliv, der udfoldede sig i og omkring Studenter-samfundet, var i centrum af den unge Rodes interesser. Sine digteriske tilbøjeligheder fik han også afløb for i dette forum. Ved fastelavnsgildet i 1887 opførtes således en »nutidsspøg« af ham med titlen *Maskeret* og en parodi på Ibsens *Rosmersholm*, hvor Rode selv spillede Rosmer, og da Studenter-samfundet i april samme år havde forestilling på Folketeatret opførtes proverben *Når enden er god* og fremtidsdramaet *Matriarkatet* også af Ove Rode. Ved festen 21. maj 1887 for digteren Jens Chr. Hostrup, der på sine gamle dage var blevet liberal folketingskandidat og derfor fejredes af Studenter-samfundet, leverede Ove Rode et lille festspil, *En Middagsdrøm*, hvori Klints søn i en drøm mødtes med alle Genboernes hovedpersoner. Løjtnant von Buddinge optrådte som ivrig tilhænger af Københavns befæstning, mens kobbersmed Madsen anbefalede Hostrups politik, bl. a. på grund af de »mange nette småstykker, han havde skrevet«. Dette hentydede til en zünftig vælger, som på et af Hostrups møder i januar 1887 havde anbefalet ham med denne pudsig motivering⁷.

Ove Rode deltog i Studenter-samfundets aftenundervisning for arbejdere, og i april 1887 blev han medlem af bestyrelsen. Aften efter aften kunne man træffe ham i Studenter-samfundets lavloftede og røgsværtede lokaler i Badstuestræde⁸. Efter møderne fortsattes diskussionen, mens Ove Rode sent om natten travede hjem sammen med

en kammerat. Det kunne være Georg Bendix⁹, og diskussionen blev undertiden så hed, at de spadserede sammen utallige gange frem og tilbage mellem deres respektive porte, før de fik talt ud. Og kom de omsider op, satte de sig hver ved deres skrivebord, skrev til hinanden og løb så med brevene til postkassen, for at de ad skriftlig vej kunne vække hinanden næste formiddag¹⁰.

I maj 1887 deltog Ove Rode i Studenterksamfundets berømmelige pinsetur til Jylland. Det var ved denne lejlighed, de unge venstre-studenter mødtes med de jyske bønder. »Denne tur hører til mine bedste politiske ungdomsminder«, skriver Ove Rode. »Ved det prægtige samvær i Houlberg Skov mellem os unge mænd og den jyske venstrebe-folkning, følte jeg mig så stærkt bevæget, at jeg pludselig stod på talerstolen, og i min første politiske tale opfordrede til ikke at opgive kampen«¹¹. Inden Ove Rode tog ordet, havde han vistnok rådført sig med historikeren Johan Ottosen, der også var med. Skribenten Carl Behrens indtryk af talen var, at den var koncis og bestemt.

Hvordan så han ud, hvorledes var han egentlig, den unge mand, som stod på den bøgemykkede talerstol i Houlberg Skov hin majaften i 1887? Som taler stod det sløjt til. Han, der senere blev en af rigsdagens fineste og mest beåndede talere, var i begyndelsen yderst famlende. Han var forlegen, ofte stammende, og der var tankespring. Disse vanskeligheder skyldtes delvis han norske opvækst, der ofte lagde ham ord på tungen, som ikke lød helt danske. Men han måtte – ifølge redaktør Valdemar Koppel – overhovedet kæmpe med de elementære vanskeligheder, indtil han vandt sikkerhed, kraft og myndighed¹².

Den før nævnte ungdomsven, Georg Bendix, karakteriserede Ove Rode som en smuk, slank yngling, forgudet af kvinder som af mænd. »En underlig blanding var han, fuld af godt og galt – egensindig og dog let påvirkelig, altid et mandfolk trods sit blide og stemningsfyldte sind«¹³. Hvor han viste sig, lagde man mærke til ham, slank og fin var han med smukke, udtryksfulde øjne. Stemmen klang blødt og fik en yndefuld kolorit af den lette norske akcent i enkelte ord. Han havde et forfinet præg¹⁴.

I København var han næsten helt henvist til sig selv og var ikke under kontrol af nogen. Hver dag ny oplevelser, ny bekendtskaber, ny fristelser. Reelt arbejde havde han svært ved at samle sig om, men

han gik dog til enkelte universitetsforelæsninger i moderne sprog. Men ellers bestod hans studium – ifølge Georg Bendix – nærmest i, at han købte de sidste franske romaner, som han læste liggende på sofaen, idet han røg franske cigaretter i mængde.

Ove Rode havde indrettet sig en hyggelig ungkarle-hybel i Frederiksholms Kanal 16, ovenover onklen, borgmester H. N. Hansen, hos hvem han spiste. Ove Rode stod på den bedste fod med familien nedenunder, skønt konferensråd Hansen næppe billigede det muntre, ungdommelige leben på 4. salen, hvor champagnepropperne knaldede ¹⁵.

Var Orla Lehmanns dattersøn en ørn, eller var han en epigon, spurgte de mange, som med opmærksomhed fulgte ham i hans første tid. Hans væsen var forfinet, hans ydre klassepræget. Den unge Rode »mente man, måtte nedstamme fra mænd, der havde båret kårde og robe, foretaget rejser gennem Europien, indtaget visdom i de store biblioteker og oplevet galante eventyr«, hævdede Henrik Cavling træffende i sin tale ved Ove Rodes 60-årsdag ¹⁶.

Borgmester H. N. Hansen lagde mærke til lighederne med morfaderen, men også forskellene, som gjorde ham ængstelig. Fra sin far syntes Ove Rode at have taget en vis veghed i arv. Han var indadvendt og reserveret og holdt af at fantasere ved klaveret. Men var han tilsyneladende en drømmende lyriker, en veg eskapist, så trak hans brændende ærgerrighed til den anden side og forhindrede ham i at kæntre i forhold til virkeligheden. Da han blev myndig, skal Ove Rodes værge, professor Heinrich Lehmann have karakteriseret ham som en, »der var skabt for det overordentlige, som vil skabe ham« ¹⁷.

Kort sagt: »Han interesserede, han vakte forventning, og han skuffede ikke« ¹⁸.

7. »Piraten«

Men denne søde lediggang kunne ikke ret længe tilfredsstille Ove Rode. I det små havde han været medarbejder ved *Politiken*, alt mens han syslede med planer om at udgive et ugeblad. Det skulle hedde *Piraten* efter Goldschmidts berømte *Corsaren*, og i foråret 1887 samlede han nogle af sine venner for med dem at drøfte sine planer. 500 abonnenter, annoncer og en startkapital på 1000 kr. fordelt på 100 andele, og bladet kan bære sig, sagde Ove Rode til de fremmødte, der alle var først i 20'erne. Det var cand. jur. *Louis Bramsen*, senere teaterdirektør *Jacob Jacobsen*, senere læge og japanolog *Hugo Halberstadt*, *Otto Kalkar*, senere regnskabschef ved DSB *Immanuel Nansen* (bror til Peter) og den tidligt afdøde mediciner *Axel Thomsen*; de blev alle indvalgt i bladets bestyrelse, men det var Rode, der måtte tegne sig for halvdelen af andelene, velstående som han var.

Under diskussionen om bladets politiske og litterære program var Kalkar og Jacobsen moderate, men Rode, Bramsen, Im. Nansen og Axel Thomsen ultraradikale. Ove Rode anså *Politikens* standpunkt i politisk henseende for det eneste saliggørende, noterede sekretæren, Axel Thomsen. I litterære spørgsmål ønskede Ove Rode, at »den moderne, skildrende roman regnedes for *Piratens* hovedbranche«, den kritiske litteratur burde behandles mere hensynsfuldt end litteraturen i den ældre retning. I øvrigt var der enighed om at angribe prostitutionen og midnatsmissionen, og Ove Rode imponerede selskabet ved at ville lade Bismarck, Sverdrup og Gladstone interviewe! *Det* fik han dog aldrig virkeliggjort ¹.

I mezzaninen på hjørnet af Østergade og Ny Østergade omtrent overfor *Politikens* domicil lejede man redaktionslokaler. En ottekantet kæmpelygte lyste udfordrende strøggængerne imøde ².

Den 19. september 1887 lagde man ud. Man præsenterede sig for »den dannede almenhed« med følgende vers:

»Vi vil søge til tops for frit at se ud
over alt det, som skoven vil skjule,
dér svajer for blæsten de nyeste skud
og synger de sjældneste fugle«.

I lederartiklen, der var skrevet af Immanuel Nansen³ – stedse bladets spidseste pen – hed det: »*Piraten* vil ikke skåne jer, I bedsteborgere, I spidsborgere, I snobber, I bureaukrater, I hyklere og fra-semagere, I kraftpatrioter og patentdanskere, og hvad I nu alle hedder«. Alle disse medborgere ville bladet klæde af, så hele verden kunne se dem i deres hæslige nøgenhed.

Forfatteren Aage Welblund hævder i sin bog *Omkring den litterære Café*, at Gustav Esmann i virkeligheden var *Piratens* åndelige fader. Med stor nidkærhed skulle han have våget over, at bladets artikler blev tilstrækkeligt ondsksfulde. Welblund dokumenterer ikke sin påstand, men derfor kan den naturligvis godt være rigtig, selvom intet i *Piratens* arkiv underbygger den. Esmann var den ældste – 27 år – af *Piratens* medarbejdere, og af en højst tvivlsom karakter, der sikkert gerne så en flok unge mennesker affyre sine giftigheder, så meget mere som mod ikke hørte til hans fremtrædende egenskaber. På den anden side kan man måske tvivle på, at Esmann som også påstået af Welblund virkelig gennemlæste alle manuskripterne for at gøre dem tilstrækkeligt skarpe⁴. Hans dovenskab og ustadighed har næppe tilladt ham nogen form for konstant redaktionsvirksomhed. Digteren Johannes Jørgensen, der i sin ungdom var radikal og ivrigt medlem af Studenterksamfundet, har derimod sikkert ret, når han skriver, at Esmann kom og gik på bladet og i kredsen, og at de udenforstående betragtede ham som *Piratens* gallionsfigur⁵.

Det var altså ikke noget konservativt blad, der her havde begyndt sin virksomhed, og det kan måske forekomme mærkeligt, at *Politikens* velkomst til sin unge genbo var lidt spydig. *Politiken* skrev, at *Piraten* var »lidt usikker i sine bevægelser, lidt rødkindet genert ved at sejle ud mellem så mange mennesker«⁶. Men sandheden var nok, at Hørup ikke kikkede over gaden med venlige følelser. Han var ængstelig for, at *Piraten* kunne blive betragtet som *Politikens* meningsfælle, og Carl Behrens ved at fortælle, at da Hostrup havde lagt sig ud med *Piraten*, sendte Hørup Esmann med hilsen til *Piratens* redaktion, at denne blot skulle give Hostrup det glatte lag. Det ville nem-

Forfatteren Gustav Esmann var medarbejder både ved *Piraten* og *København*. Ove Rode satte ikke pris på hans person, men på hans skrivefærdighed, mens Esmann på sin side til stadighed var i pengetrang. Iøvrigt passede hans pen godt til begge blade. Foto 1891.

lig have givet *Politiken* lejlighed til at tage afstand fra *Piraten* – alt forudsat Esmanns troværdighed ⁷.

Naturligvis var *Piraten* radikal i sin politiske grundholdning, men det, der først springer i øjnene, er en ret udtalt parlamentslede. Da rigsdagen åbnede den 3. oktober 1887 skrev Axel Thomsen i en ledende artikel:

»I dag sjokker de ind på kasernen, folkets kårne mænd for at tage fat efter en sommer med kiv og splid, mistænkeliggørelse og luskepeteri for at prøve om de endnu engang kan blive situationens herrer eller for at ligge under i et råddent forlig«.

Efter valget i 1887 vidste Venstre hverken ud eller ind. Den moderate Frede Bojsen og den radikale Hørup indlod sig i forhandlinger med Estrup om forlig, hvad der ikke kom noget ud af – ud over splid i Venstres rækker. Christen Berg nedlagde således sine hverv som formand for tinget og partiet ⁸.

Hvad den unge Ove Rode mente om den politiske situation, kan man læse i en artikel, han skrev i et af *Piratens* sidste numre: »Protestpolitiken er vanvid – den fører til intet, fordi de store ord kræver de store handlinger. Og der findes i Danmark ikke én handlingens mand for hvert tusinde talere«. Ved en tidligere lejlighed havde man

i bladet været inde på det, man med en Orla Lehmannsk vending kaldte »den fortvivlede selvhjælp«, altså tanken om magtanvendelse overfor Estrup¹⁰. Men hvad var vejen ud af uføret, når de rette handlingens mænd manglede? Ove Rode gav svaret i sin artikel:

»*Forhandlingspolitikken* er en våbenstilstand, – den må ende med fred og forlig eller ny krig. *Forhandlingen* må derfor, hvis den ikke efter kort tids forløb igen vil afløses af *protesten*, klart og tydeligt vise, at dens mål er forliget – et ærefuldt forlig, der ikke fører skam over den generation, der indgik det, og ikke binder den næste«.

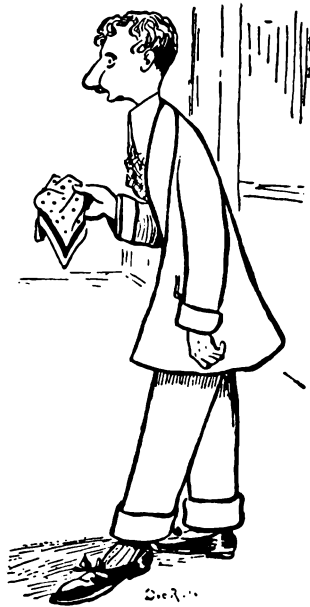
I en hel Hørup-pastiche fortsatte Ove Rode:

»Mens derfor de protesterende igen rasler med deres sabelskeder, mens de store ords fedtdrønende klang buldrer hen over hovederne på danske borgere, er det alles pligt, der ønsker en ende på ødelæggelsen, rent ud og ligefrem at sige, at det er *forliget*, de vil. Det er deres pligt at give sit bidrag til *løsningen* – til afslutningen af den strid, der har slukket den store begejstring, der har kølnet og valnet de unge, og som for mange har ført til opgivelsens endelige sejr.

Thi sålænge denne kamp varer ved – denne kamp, hvor der ikke kæmpes – sålænge denne gråvejrsdag visker alle farver ud, og tågen lægger sig klamt over landet – sålænge næres der ingen ung begejstring, sålænge dør al livskraft sagtelig den langsomme død. Først når vinden har løftet op i tågernes lag, spredt dem ud og fejtet dem væk, kan solen atter skinne frugtbart, tænde farver i alt dette triste og grå, løsné dette valne og stivnede, så der atter kan spire og gro«⁹.

Det store og afgørende problem var, at folketing og landsting ikke kunne enes om en finanslov. I tvist-spørgsmålet blev ministeriet den afgørende faktor ved sin ret til at udstede en provisorisk finanslov, men det var just ophavet til alt ondt, skrev Ove Rode. Han angav imidlertid en løsning på problemet: en grundlovsændring, der indførte fællesafstemning af landsting og folketing om finansloven, når enighed ikke kunne nås på sædvanlig vis. Hvis Estrup ville acceptere et forslag om fællesafstemning, burde Venstre godkende alle de provisoriske foranstaltninger.

I virkeligheden var det intet realistisk forslag, Ove Rode her fremsatte, al den stund Estrup ikke kunne formodes at acceptere en sådan fællesafstemning, der jo ville undergrave landstingets ligestilling med folketinget og bane vejen for hans afgang, eftersom der var stort venstreflertal i den samlede rigsdag (91 mod 77).

Karikatur af Ove Rode i korrekt certosaantræk: lang jakke med ærmeopslag, bukser med opslag, høj flip, stort slips, spraglede sokker og udringede sko. Ove Rode var iøvrigt ret tilbageholdende med sin klædedragt i modsætning til broderen, der anvendte store beløb på at være klædt efter sidste mode.

Tegning af Alfred Schmidt.

Dansk politik var dengang en stor jammerlighed, udtalte Rode 19 år senere ¹¹, og i lyset heraf bør man nok se *Piratens* øvrige politiske virksomhed. Den omfattede i tidens stil skarpe, ja grove angreb på anderledes tænkende politikere, især de venstremænd, som ikke fulgte Hørups linje. Det var navnlig Berg, som måtte holde for. Senere dr. jur. Holger Federspiel karakteriserede ham i en »nekrolog« som grebet af storhedsvanvid, ondskab og misundelse; – han var med en Hørupsk vending – en ordinær rumlepotte ¹².

Der er ikke meget at hente i *Piratens* politiske linje til forståelse af Ove Rodes senere virksomhed, ud over beundringen for Viggo Hørup, som var stærk nok til at bære over med dennes taktiske manøvrer, skønt disse næppe altid kunne være en ungdommelig rebel som Ove Rode særlig velkomne.

Men politik er meget andet end parlamentarisme contra provisorier. Også i den »lille politik« mærker man *Piratens* grundholdning. Det gælder i første række forholdet til Studenterforeningen. *Piratens* medarbejdere tilhørte alle Studenterfamfundets kreds, for hvem den gamle

Da der i efteråret 1938 i København rejstes et mindesmærke for Ove Rode, skrev Valdemar Koppel i *Magasinet* en artikel om hans ungdomstid. Arne Ungermann illustrerede den med dette billede, der forestiller Rode på Studenterforeningens talerstol under eksklusionsdebatten. Tegningen rammer udmærket den nonchalance og elegance, hvormed Ove Rode dengang førte sig.

Studenterforening var indbegrebet af al konservatisme og forstokketthed; bladet betragtede det derfor som en af sine fornemste opgaver utrætteligt at bekæmpe den. Om den konservative litteraturhistoriker Julius Paludan skrev Immanuel Nansen således, at »han lå og flød på vandet som havareret flynder, indtil han gled over i hyttfadet for selvdøde højreberømtheder: Studenterforeningen«¹³. Artiklen om Paludan var formet som en nekrolog, skønt denne levede i bedste velgående. Denne særlige form for polemik er i Danmark vist nok opfundet af *Piraten*. En halv snes år senere genoptog Johs. V. Jensen metoden i *Politiken* i nogle artikler, der vakte en del opsigt¹⁴.

Samme forening tituleredes (af Jacob Jacobsen) også: »Studenternes åbne begravelse på Gammelholm«. I bladets første nummer hed det: »Vov jer ikke derind, – unge russer, vor tid er nervøs og liglugt tager på næsen og nerverne«. Og ifølge Immanuel Nansen bestod Studenterforeningens seniorat af imbecile, forsumpede og åndelige krøblinge, der – atter med et Hørup-udtryk – havde mistet

evnen til at udvikle sig, da de var 20 år. Foreningens program var: »Drikke punch! Solde! Blive fulde! Brække sig! og som slut på festen – gå på bordel!«¹⁵

Det er karakteristisk for Ove Rode, at han ikke selv betjente sig af så plumpe vendinger. Når han hudflettede Studenterforeningen skete det med ironi og sarkasme, men Ove Rode var redaktør af *Piraten*, og måtte som sådan stå til ansvar for de anonyme artikler, hans blad bragte. Det kan derfor næppe undre, at Studenterforeningen ønskede ham ekskluderet. I den anledning indkaldtes til ekstraordinær generalforsamling, hvor Ove Rode mødte op i kjole og hvidt for at forsvare sin sag i en tale, som var resultatet af et samarbejde, hvori navnlig Gustav Esmann havde været virksom¹⁶.

Talen blev trykt in extenso i *Piraten*¹⁷. Ove Rode vendte sig i meget satiriske vendinger imod »det indskrænkede monarki«, som den ledende senior H. C. A. Lund førte. Med henblik på den nyligt overståede rusfest, hvor Holger Drachmann havde talt om kvindens bagdel som hendes fordel og tabt sit nys erhvervede ridderkors på et såre ydmygt sted, sagde Ove Rode: »Ikke uden vemod skuer jeg til afsked dette loft, under hvis bjælkehælv så megen ædel fugtighed i tidernes løb har afsat sine flygtige lag, og hvorfra digterisk påkaldelse af ophøjede menneskelige instinkter endnu giver frisk og æggende genlyd«.

Studenterforeningen burde være hjemmet for den åndelige adel, hævdede Ove Rode, i stedet var det blevet et sted, hvor man bælgede punch og hyggede sig i intolerant sløvsind.

Rodes chancer for at undgå eksklusion var små efter denne tale, og end mindre blev de, da en af »piraterne« overbragte en hilsen fra den i forvejen ekskluderede Gustav Esmann, at hvis han – Esmann – nogensinde fik en søn, der blev senior i Studenterforeningen, så ville han hellere ønske, at han var død¹⁸. Efter dette intermezzo stod Rode ikke til at redde. Det var han næppe særlig ked af, snarest havde han lagt op til det selv, det var jo som at falde på ærens mark, og efter generalforsamlingen samledes han med sine venner til en animeret »diner d'exclusion« på Nimb¹⁹.

Piratens lyst til at forarge var stor – af og til sikkert alene for forargelsens skyld²⁰. I tidens sædelighedsdiskussion hævdede bladet naturligvis meget frisindede anskuelser, og Bjørnson, der havde gjort

sig til talsmand for en mere borgerlig »familie-moral«, affærdigedes (af Im. Nansen) med en bemærkning om, at han vel bare var kommet til den alder, hvor han var ked af at more sig²¹. I tråd hermed falder bladets behandling af gejstligheden. Det gik endda ud over Ove Rodes senere partifælle, Morten Pontoppidan, som man kaldte opblæst og indbildsk²².

På lignende måde var man ikke bange for at hæfte de kraftigste skældsord på anderledes tænkende medborgere. Kritikeren Otto Borchsenius kaldte man kort og godt et litterært snyltedyrt (Im. Nansen); ved en anden lejlighed skældte man ham ud under overskriften »To ord om Otto Borchsenius«, mens en anden overskrift i samme spalte lød: »Et ord om Bertel Elmggaard: Idiot«. Bladkongen etatsråd J. C. Ferslew lagde man ordene: »Mit liv er en trykfejl« i munden. Højdepunktet nåedes dog i en artikel med titlen »Sekondløjtnanter«, der mærkelig nok ikke var skrevet af Im. Nansen, men af Axel Thomsen. I artiklen karakteriseredes disse eksponenter for militarismen som udskejjende, dumme, rå og forsynet med grødede hjerner osv.²³. På denne omtale reagerede krigsministeren med et injuriosøgsmål, der i juli 1888 af Hof- og Stadsretten i København takseredes til en bøde på 400 kr. subsidiært 60 dages simpelt fængsel (hæfte) foruden sagsomkostninger²⁴. Det blev ikke sidste gang Ove Rode måtte give møde i retten for at blive domfældt for sin bladvirksomhed.

Hvad der her har været omtalt, er præget af megen ungdommelighed, og intet af det er vel af blivende værdi. Det belyser unge venstre-intellektuelles tænkemåde i 1880'ernes slutning, vel at mærke en jeunesse dorée, for skjules kan det ikke, at *Piraten* var bourgeoispræget. Det hænger selvfølgelig sammen med dens medarbejderes sociale herkomst, de stammede vel alle fra »livets solside«. »Piraterne«, som man kaldte dem, afveg i kulør noget fra den almindelige radikalisme. Grundfarven var dog den samme, siger Johannes Jørgensen, men den mindede blot mere om det røde på en silkelampeskærm end på en revolutionsfane. »Piraterne« spiste splendide middage på byens bedste beværtninger, gik i tøj fra Herforth, drak absinth og spillede hasard²⁵. De snobbete nok lidt for de franske bohemer.

Uden social holdning var bladet dog ikke, det spores især i adskillige af de mere litterært prægede skitser og noveller, af hvilke flere beskæftigede sig med folk på livets skyggeside. De var skrevet i tidens

Det er vor **tunge Pligt** at
meddele sørgende Slægt og Venner
at vor elskede lille

Pirat

uden forudgaaende Sygdom er af-
gaaet ved en pludselig Død i Troen
paa sig selv, kun 3 Maaneder gl.

De efterladte.

Begravelsen er sket i Dag, 26.
Decbr. fra Østergade 22.

Til det sidste ville de ung-
dommelige »pirater« forarge
borgerskabet. Da *Piraten*
måtte gå ind, kundgjordes det
på denne måde, hvis
form nok har vakt ophidselse i
Studerterforeningen, mens
indholdet sikkert blev
hilst med glæde. Nu kunne
senioratet trække vejret lettet.

realistiske stil og beskriver megen dårligdom, men uden at give an-
visning på problemernes løsning. Bedst forekommer den anonyme se-
rie »Københavnerviv«, som Gustav Esmann begyndte, men som han
efter et par numre blev træt af og lod Holger Federspiel fortsætte.
Sidstnævnte skrev også nogle fortællinger under titlen »Af en dag-
drivers optegnelser«, der senere blev genoptrykt i det af Peter Nansen
redigerede tidsskrift *Af Dagens Krønike*.

Andre litterære bidrag blev ydet af Peter Nansen, Viggo Stucken-
berg, Paul Lange, Helge Rode, Sigurd Bødtcher samt mange andre
unge, hvis navne nu forlængst er glemt. Det var i *Piraten*, at Helge
Rode – 16 år gammel – havde sin egentlige debut med en novelle,
der hed »Henrik«, og som Georg Brandes skrev anerkendende om²⁶.
Overhovedet er det litterært prægede stof nok det, der hæver *Piraten*
op over et studenterpolemisk, døgnpolitisk persiflageniveau. Det er
ganske imponerende, hvad dets 20-årige redaktør her på dette felt
fik befordret i trykken, selv om der ydedes beskedne honorarer. Denne
evne til at finde unge talenter kom ham stærkt til gode, da han få
år efter lagde ud som dagbladsredaktør.

Piratens betydning og indflydelse lader sig ikke vurdere eksakt. Det
var en blænker for de Hørupske og Brandeske forestillinger, men dets
levetid var kort og dets udbredelse ringe. Det har nok haft sin stør-

ste betydning for de unge mennesker selv, der boltrede sig i dets spalter – ikke mindst for Ove Rode, som nu havde fået lyst til at blive rigtig bladmand.

Den nutidige læser, der rynker på næsen af bladets nærgående, hyppigt grove tone og uforsonlige holdning, bør gøre sig tidens forhold klart; de fremmede ikke urban meningsudveksling. Det gjaldt om at holde harmen i kog. Estrups stærke position gav mange unge radikale en følelse af afmagt, der kompenseredes ved verbal kraftudfoldelse. Endelig må det tilgodeses redaktøren og hans medarbejdere, at de var unge, meget unge.

Piraten gik ind efter tre måneders forløb og 15 numre på til sammen 120 sider. Annoncer kom der aldrig mange af, og det oplag på 3000 eksemplarer, som solgtes af det første nummer, kunne ikke holdes, selv om bladet brystede sig af at have forhandlere både i Kristiania, Bergen, Viborg og Langå²⁷.

Ove Rode fulgte sit blad til graven med megen selvironi:

»Ingen funkende stjerne på nathimlens uendelige dybe blå ejede glans som *Piratens* stil – ingen gråtung uvejrsnats hylende torden evnede at fange rædslen, at tårne forfærdelsen milehøjt på angstens klippe, som *Piratens* vrede over den menneskelige uretfærdighed . . .

Og når langt langt ind i fremtiden husfaderen en aften samler ungdommen om arnens ild og beretter dem om fjerne tider, store bedrifter og ædle mænd, og sindene vugges i eventyrets stemning – når da *Piraten* nævnes, vil der blive stilhed omkring det flammende bål. Børnene vil trykke sig ængstelig mod faderens knæ – og først den mindstes klynken vil bryde den uhyggelige tavshed, mens husmoderen tænder den skinnende lampe«²⁸.

Så var det altså sket med *Piraten*, og et stort indhug var tillige gjort i Ove Rodes formue. I januar 1887 havde han som sin bror en ret stor formue i værdipapirer, men på ét år lykkedes det *Piraten* og dens medarbejdere at bruge 23.500 kr., så at aktiverne nu var på 28.000 kr. Lån til den da umyndige bror, en Paris-rejse, bøger, mad, vin og cigarer var hovedposterne²⁹. Man forstår, at professorinde Heinrich Lehmann en dag skal have udbrudt til Helge og Ove: »Pas på jeres penge!« hvortil de svarede: »Når vi ingen penge har, bliver vi til noget!«³⁰

Foreløbig var de dog ikke ganske renonce.

Det havde oprindeligt været Ove Rodes hensigt i København at

Piraten.

Ove Rode blev senere som fremtrædende politiker af og til erindret om sin ungdom som på denne tegning fra den første verdenskrig. Den stammer fra højrebladet *Vort Land* og er af Axel Thiess.

læse fransk ved universitetet og tage eksamen, men den afskrækkende tørhed i professor Thor Sundbys forelæsninger forjog ham – hævder Valdemar Koppel i *Biografisk Leksikon*³¹. Det er næppe hele sandheden. At det ikke blev til meget med studierne, kan i al fald ikke overraske, når man betænker den hektiske virksomhed, Ove Rode udfoldede som agitator, studentsamfundspolitikker og polemisk redaktør. Alt dette interesserede meget mere end faget fransk.

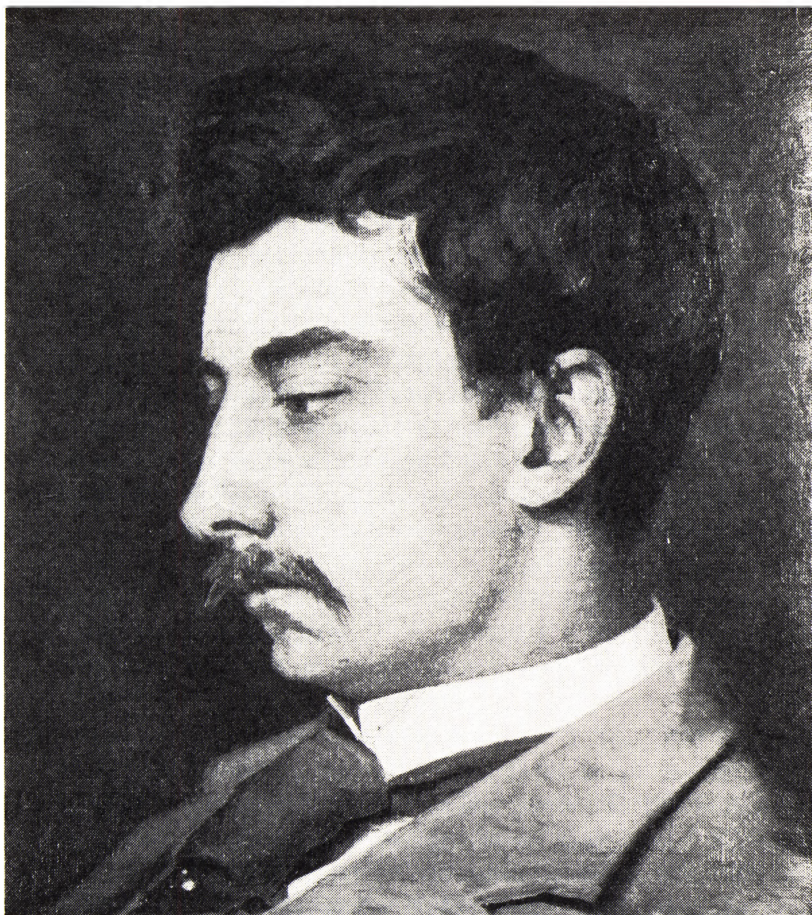
Da forårssemestret 1888 var til ende, gjorde Ove Rode springet over i den professionelle journalistik. Det måtte naturligvis blive *Politiken*, hvor han – foruden af bladets politiske holdning – følte sig tiltrukket af Hørups og Edv. Brandes kraftige personligheder³².

I *Politikens* honorarprotokoller kan man følge hans vej gennem bladets spalter – til 4 øre linjen, bortset fra udenlandske telegrammer³³. Han debuterede 10. juni 1888 med en notits på 8 linjer om en norsk professor, der ville indklage en student for den akademiske lærerforsamling ved universitetet i Kristiania på grund af studentens faderskab til en digtsamling med titlen »Elskov«.

Den Ove Rode, vi møder i *Politiken*, er noget mere afdæmpet end den rebelske pirat. Det emneområde, der blev ham til del, indbød heller ikke i samme grad til udfald – og iøvrigt var *Politiken* et seriøst blad. Ove Rode arbejdede især med teaterreportage, om egentlige teateranmeldelser kunne der ikke være tale, de varetoges naturligvis af Edv. Brandes med Peter Nansen som anden anmelder. I ny og næskete det dog, at han fik lov til at anmelde et lystspil på et af sekondteatrene. Om disse første teaterartikler gælder – bortset fra dem, der kun refererer repertoireplaner – at de alle er skrevet i en let og lys stil, ofte ironiske i formen, ikke sjældent sarkastiske i pointen. De er velskrevne og har deres egen tone, men de hæver sig ikke over den gode petitjournalistik, som *Politiken* allerede dengang mestrede³⁴.

Et par artikler er dog en undtagelse herfra. Det er Ove Rodes reportager fra Ibsen-ugen i Berlin i marts 1889, hvor man på fire teatre opførte den store nordmands skuespil, og digteren selv blev fejret på det kraftigste. Her viste Ibsen, at han havde tilgivet Ove Rode for episoden i Norge og for et angreb, Ove Rode havde rettet imod ham i *Piraten* på grund af hans besøg i Studenterforeningen i København. Ibsen tog Ove Rode med alle vegne, ja satte ham ved sin side på første række i teaterlogerne³⁵. Det var en chance som enhver journalist ville vide at udnytte, og Ove Rode fik hele 542 linjer ud af det i to artikler, hvor han på udmærket vis redegjorde for de begivenhedsrige dage; om analyser af Ibsens dramatik i almindelighed eller Berlin-scenernes fortolkninger i særdeleshed var der dog ikke tale, hvilket vel også ville være for meget forlangt af en 21-årig journalist³⁶.

Blev Ove Rode således stoppet af Edv. Brandes i mulige ønsker om en egentlig teateræstetisk virksomhed, så måtte den unge ærgerrighed også se sig bremsed på et andet felt, som havde hans udelte interesse: det politiske. Så længe Hørup stod i sin fulde kraft, var det *ham*, der varetog politikken. I en enkelt artikel – »De grønne og grå« – mærker man, hvordan Ove Rode dirrede efter at skrive politik. Emnet er noget så underordnet som en ændring af det frivillige livjægerkorps grønne uniformer. Af økonomiske grunde gik korpset over fra Manchesterfløj til tarveligere stof. Men *Politiken* havde i 1886 haft en større batalje med livjægerne som eksponenter for den forhadte militarisme, og man forsømte derfor ingen lejlighed til at give dem et nakkedrag³⁷. Rodes artikel faldt helt ind i bladets tone overfor mili-

For nogle år siden dukkede dette maleri af den unge Ove Rode op på en københavnsk auktion. Billedet er usigneret, men er muligvis malet af en af de talrige, unge norske kunstnere, som i slutningen af forrige århundrede opholdt sig i København. Rode kendte de fleste af dem og omgikkes med adskillige.

taristerne: »Snart skal altså hornfiskene antage torskens mere almindelige grå farve . . . Hvis de også havde vendt suppeterinen [den særprægede kepi], var alt spor af fordums herlighed forsvundet . . .« osv. Artiklen var skrevet under mærket Rejersen, enevældens forhadte censor³⁸. Det var vist nok Ove Rodes eneste politiske bidrag i perioden 1888–89.

Her ud over skrev Ove Rode talrige artikler om døgnets tildragelser – alt fra oversættelse af franske telegrammer, over knivstikdrama i Skt. Pederstræde og besøg i et løvebur til norske valgresultater. Ove Rode løste de opgaver, han fik tildelt på udmærket måde, og han havde også journalistisk flair, dette udefinerlige begreb, som vel bl. a. omfatter evnen til at se, hvori en nyhed ligger. Men hvad det hele skulle blive til, kunne være svært nok at se. At Ove Rode drømte om at komme videre er sikkert, og han kunne ikke føle sig tilfredsstillet ved de opgaver, man betroede ham på bladet. De stofområder, som stod ham nærmest, var i realiteten lukket for ham på grund af Hørup og Brandes. I 1913 udtalte han i et interview, at da det politiske var lukket for ham, søgte han væk³⁹. Måske skulle han have føjet til: *og* det teateræstetiske, som vist dengang optog ham lige så stærkt. I al fald fratrådte han sin stilling ved *Politiken* med udgangen af juni 1889 for at begynde for sig selv. Da han gik fra bladet, sagde Hørup smilende: »På gensyn«. Profetien holdt stik⁴⁰.

8. »København«s redaktion

Drømmen om at lave sin egen avis havde Ove Rode haft siden drenge-årene. Da han var omkring de 14, skrev han en novelle, der handlede om en ung kristianienser, Lange, som stiftede et dagblad, *Grundlovsværneren*, liberalpolitisk, litterært og kirkeligt organ. Avisen vakte opsigt og forargede og blev af budet lagt foran de mest konservatives døre, hvorfra den hurtigt snappedes ind. Det var sønnerne, som læste den nye avis. Om den 20-årige redaktør hed det, at hans forældre tilhørte den dannede klasse, og at de havde efterladt ham en, omend ikke stor, så dog rigelig formue¹. Som man ser: en hel lille nøgleroman. En halv snes år efter kunne Ove Rode virkeliggøre sin drøm, selv om et af idealerne – det kirkelige – var blegnet en del. Ove Rodes fra hjemmet modtagne kristne holdning afsvar han tidligt.

Efter talrige forberedelser sluttede Ove Rode 1. juli 1889 kontrakt med O. C. Olsens trykkeri, der for en pris af 66 kr. pr. 4-sidet nummer i et dagligt oplag af 2000 ville trykke bladet. Så lidt kunne det gøres for dengang. Redaktionskontorer havde man lejet i Klareboerne 14, første sal, skrås overfor Gyldendal, og den 2. juli 1889 udkom første nummer af dagbladet *København* – altså uden det dengang obligate j – med Ove Rode som ansvarlig redaktør og forfatteren og journalisten *Oscar Madsen* (1866–1902) som medredaktør.

Oscar Madsen var en dygtig og alsidig journalist, talentfuld og flittig. Han var den første herhjemme, som skabte den form for føljetonroman, der på grund af sit aktuelle indhold og ved sine dengang letgennemskuelige »portrætter« af samtidige bedst kan karakteriseres som sensationsroman². Oscar Madsens svaghed var hans holdningsløshed og manglende pålidelighed. Rode var ikke uvidende om disse mangler, men bladet måtte have i det mindste én medarbejder, der kunne trække et stort læs³.

Når Ove Rode ikke forblev udgiver og redaktør af *København*

skyldtes det bladets økonomi. Da eksperimentet med *Piraten* var til ende, havde han endnu en ganske pæn formue tilbage, men den fik ben at gå på. I 1888 brugte Rode knap 18.000 kr., ikke på sig selv alene, men også i form af store lån til Helge Rode, Jacob Jacobsen og andre. I 1889 gik pengene til driften af *København*. Man begyndte med en formidabel middag hos restauratør Carl Neiiendam, »Basaren« i Tivoli på første nummers udgivelsesdag, og resten – 19.000 kr. – hentede bogtrykker Axel Henriques fra O. C. Olsen & Co. Pr. 1. 1. 1890 udviste Ove Rodes konto en saldo på 26 kr.⁴

Allerede efter første kvartals forløb stod det klart, at bladet ikke kunne bære sig. Rode måtte se sig om efter kapital⁵. Helge Rode tog noget op af sin arv, men det forslog ikke, og moderen så på *Københavns* fremtid med ængstelse og ville ikke hjælpe. Det havde hun iøvrigt næppe kunnet på daværende tidspunkt, skønt viljen var til stede, fordi avisen var det første, som Ove Rode havde sat energi ind på⁶.

Hermed kom *Johan Knudsen* ind i billedet. Han var 24 år og ikke myndig endnu, men med hans kredit var der intet i vejen, da hans onkel og stedfar var en hovedrig godsejer, hvad hans afdøde far også havde været. Johan Knudsen havde truffet Rode en nat hos Neiiendam, og da Knudsen længe havde haft lyst til journalistikken, gik han med på at stille den fornødne kapital. I første omgang betød det 14.000 kr., siden mere, hvor meget lader sig ikke nu afgøre, da bladets bøger er tilintetgjort⁷.

Fra 1. marts 1890 var Johan Knudsen altså medejer og medudgiver af *København*. Det betød, at Oscar Madsen til sin fortrydelse måtte fratræde som medredaktør; redaktionen bestod herefter af Rode, Knudsen og *Carl Ewald* (1856–1908). Sidstnævnte blev konkurrent til Madsen med hensyn til flid og ærgerrighed efter at præge bladet med egne artikler. Ewald og Madsen kom hurtigt til at stå skarpt overfor hinanden, hvad der ikke var til Madsens fordel, eftersom Ewald var indsat i redaktionen af sin ven Johan Knudsen⁸.

Bladets format blev sat lidt op, og som forretningsfører ansattes forfatteren, overretssagfører *Jens Petersen*. Ved samme lejlighed fik den senere skuespiller Carl Alstrup iøvrigt stilling som redaktionsbud. Fra Klareboderne flyttede man til fem lidt skumle værelser i Badstuestræde 7, så var man tæt ved café »Bernina« og Studentersamfundet – to brændpunkter i redaktionens liv⁹.

Oscar Madsen ses her i Axel Thiess' streg. Oscar Madsen kom under Studentsamfundets tur til Jylland ved et vådeskud til at dræbe en ung jysk gårdejer. Efter denne tragiske begivenhed slog Madsens impulsivitet, uregelmæssighed og rodløshed igennem. Sine evner til trods holdt han op med at studere og blev journalist. Han døde i 1902 som forsikringsagent.
Puk 8. 3. 1896.

Når man ser bort fra visse chikanerier overfor broderen, teaterdirektør Riis-Knudsen, som senere skal omtales, forsøgte Johan Knudsen ikke at ændre bladets kurs. Det gjorde Carl Ewald heller ikke, men han blev en særdeles produktiv skribent i avisen. Knudsen holdt på, at bladet skulle være politisk upartisk, men han gjorde ikke forsøg på at sætte dette standpunkt igennem¹⁰. Han havde også erklæret sin lyst til at »føre krig med knald eller fald med *Politiken*, der stinker og pester vor by. Tage dets medarbejdere én for én, købe, sulte det ud«. Men Bojgen var jo stærk, sukkede han, og en avis, der som *København* havde skarp æg mod alt, der herskede, ville ligge under. Knudsen beherskede sig altså; Ove Rode ville heller aldrig have accepteret, at man skulle gøre front mod *Politiken*.

Knudsen var iøvrigt sine venners ven og yderst rundhåndet. Mellem ham og Rode knyttedes et varmt venskab, som holdt gennem alle årene til Rodes død, skønt deres veje skiltes, og skønt Ove Rode tit måtte ryste på hovedet ad vennen. Da Knudsen bebudede en Norgesrejse, sendte hans venner i København et signalement af ham i forvejen: »Hvis I . . . ser en mand, der råber vældigt op, strækker armene

»Fuld af stemninger; begyndende hidsigt, lalende falde brat; evnerig og kundskabsrig og til tider ligegyldig for både kundskab og evne,« lyder Herman Bangs karakteristik af Johan Knudsen. *Punch* 3. 9. 1891.

mod himmelen og anråber om beskyttelse mod al den forfølgelse, han er genstand for, så ved I, det er ham, og da tør I antaste ham, for han er verdens forunderligste mandsperson. En sådan blanding af rent vanvittigt skaberi, af virkelig godhed og naivitet skal man lede længe efter«¹².

Knudsen var forkælet og ofte noget eksalteret, hans vurdering af mennesker og forhold tit rent ved siden af. Han var en meget sammen-sat, ja neurastenisk natur, der havde svært ved at tilpasse sig. I *København*-tiden var han vel nærmest politisk indifferent, senere gik han ind i højrepolitik og var i en del år folketingsmand, til sidst formand for Det konservative Folkeparti, som han imidlertid dybt skuffet brød med i 1920. Han døde i 1942¹⁴.

Det var altså en tiltrængt saltvandsindsprøjtning, *København* fik med Knudsens penge, men var det nok? Johan Knudsen hævdede siden, at *Københavns* oplag i hans tid ikke oversteg 1800¹⁵, mens bladets senere ejer Harald Witzansky til Presseudstillingen i 1902 angav, at oplagstallet i 1890 havde været 3000¹⁶. Endelig skrev Carl Ewald i juni 1891 til den fængslede Rode, at oplaget da vippede mellem 3900 og 4000¹⁷. Sidstnævnte oplagstal var efter datidens forhold ret stort (i 1889 passede *Politiken* 12.000)¹⁸, og med dette tal skulle bladet nok kunne gå rundt, så meget mere som annoncemængden i 1891 skønmæssigt optog 60 % af spaltepladsen, mod meget mindre 1889–90. Imidlertid eksisterer regnskabsbøgerne som nævnt ikke, og vi kan derfor intet sige om annonceporteføljen, end-sige om Carl Ewalds oplagstal var forbигаående, hvad det vistnok må antages at have været.

Under alle omstændigheder kunne bladet heller ikke nu svare regning, hvilket nok i første række hang sammen med, at det blev drevet uøkonomisk.

Redaktion og medarbejdere indfandt sig først sent. Så blev rollerne uddelt, og arbejdet begyndte, men det sluttede sent, og hver måned måtte man betale O. C. Olsen svære beløb for overarbejde¹⁹. Om forretningsfører Jens Petersen sagde Ove Rode mange år efter, at han var et sjældent menneske, men mere æstetiker end jurist og mere jurist end økonom²⁰. I et brev fra 1890 skrev Knudsen, at Petersen ikke bestilte »Guds skabende gran«, og det var nok rigtigt²¹. Han var den fødte driver og vidste intet bedre end at sidde i timevis på »Bernina« med en absinth og gennem vinduerne iagttage gadens mylder. Han passede ellers godt ind i det øvrige ensemble på grund af sit vid og kunstneriske talent, og han drev det også til at skrive et par teaterstykker, hvoraf især *Første Violin*, som blev til i samarbejde med Gustav Wied, fik succes. Både Gustav Wied og Herman Bang satte ham højt. Efter *Københavns* litterære periode besatte han sig i Berlin, men i 1902 vendte han tilbage til København syg og nedbrudt, og han døde samme efterår af tyfus²².

Københavns elskelige forretningsfører, overretssagfører Jens Petersen, kaldet »overretten« eller bare »retten«. Han var selv for meget boheme til at holde orden i bladets pengesager, hvad ellers nok kunne gøres behov. »Altid ligelig og altid doven,« skriver Herman Bang om ham. »En hel aften tilbragte han i én stol, en lang time sad han i én stilling. Altid lun og seende alt, mens han så intet.«

Flot.

Her ses en af tidens certosaherrer i stiveste puds. Synonymer var »violette drenge« efter deres tøjs outrerede farver eller »asfaltiers«, fordi de promenerede Strøget, der just i disse år blev asfalteret under stor opmærksomhed fra befolkningen i den da så provinsielle hovedstad. Den sociale udjævning har fjernet kategorien, selv om der til alle tider har været unge mennesker, som i det ydre vil adskille sig fra mængden.

Punch 23. 7. 1891.

Det var ikke Jens Petersens skyld alene, at bladets økonomi var dårlig. De journalistiske medarbejdere var også dyre. Ikke så meget Rode, der efter Knudsens indtræden kom på fast løn, 150 kr. om måneden, som de øvrige, der alle fik 5 øre linjen, dengang en pæn betaling. Endvidere var det meste af stoffet *skrevet*, dødt stof som kurslister og køreplaner havde man ikke meget af²³. Hertil kom, at man ikke tog det højtideligt med et forskud i ny og næ. Således tilbød Holger Federspiel fra Paris sit medarbejderskab i juni 1891 mod et forskud på 500 kr., et beløb Bing på *Politiken* ikke ville yde. Knudsen pungede ud, hvorpå Federspiel meddelte, at de 500 kr. var blevet stjålet fra ham, så at han nu måtte have 200 kr. til. Hertil kom de mange bøder og omkostninger, som bladet måtte udrede.

Tiden nærmede sig århundredeskiftet, og *København* besmykkede sig derfor med, at det var »*fin de siècle*« for at manifestere sin yderst moderne indstilling. Desværre var dette udtryk lanceret af *Politiken*, hvilket generede *København* noget. Men inden der var gået et år, udbrød bladet: »Nye tider, nye tanker! Og den nyeste tids

I sommeren 1890 gav Johan Knudsen en Tivoli-fest for *Københavns* medarbejdere; fra denne lejlighed stammer billedet, der er taget bag den gamle »Basar«, hvor siden »Nimb« kom til at ligge.

Siddende fra venstre: forfatteren Axel E. Betzonich, som mest er kendt for »Landsoldaten«, Lorry Feilberg, der havde forladt *Adresseavisen*, men endnu ikke var blevet kabaretdirektør, Thomas Graae, Johan Knudsen, Ove Rode, Carl Ewald, den kendte politireporter Chr. Heiberg og Gustav Wied.

Stående fra venstre: stud. jur. Immanuel Nansen, som havde været fremtrædende medarbejder ved *Piraten*, hvorimod han ikke skrev i *København*, derpå forfatteren Lauritz Petersen – ikke at forveksle med den religiøse forfatter af samme navn, journalist K. Knutzen, Valdemar Koppel, stud. med. Rudolf Panduro, bladets forretningsfører Jens Petersen, Oscar Madsen, journalist Siboni, L. C. Nielsen, der var knyttet til bladets administration, journalist Collin, Jacob Worm Müller, Amalie Skrams søn af første ægteskab og Carl Behrens.

allernyeste tanker hedder *certosa* ... *København* har altid sat en ære i at følge med tiden. Tiden er ikke længere fin de siècle. Fra i går af er *København certosa*. Certosa var navnet på en likør fra Florentz, giftig-grøn og irret som en to-skillings, som redaktionen havde stiftet bekendtskab med hos Neiiendam²⁵. Den smagte som Eau de Cologne, lugtede som harsk olie og blev serveret i flasker ligeså appetitlige som pynteglassene hos en frisør²⁶.

Heraf skabtes så udtrykket certosaherrer om de bohemer, der tilhørte kredsen omkring *København*. Da bladet i marts 1890 udskrev en konkurrence blandt unge kunstnere om et nyt hoved til bladet, vandt Thorvald Bindsøll, hvis sindrige bogstav K efter hans eget udsagn symboliserede certosaherrernes spidse sko. Bladet oprettholdt selv boheme-forestillingen ved skildringer fra redaktionens arbejde: »Pennene kradsede hen over det lækre velin, på hvilke bladets artikler flot henkastes, champagneflaskerne gik flittigt rundt i den intelligente kreds osv. osv.«²⁷. Beskrivelsen svarede iøvrigt meget godt til virkeligheden. »Vi fem mennesker drak den formiddag og aften 10 flasker champagne foruden meget andet. Resultatet var da også megen drukkenskab«, skrev en af bladets medarbejdere, der havde været med til at tælle stemmer op ved en præmiekonkurrence, til den fraværende Ove Rode²⁸.

»Du by under Tietgens kuppel og Tivolis raketter, hvor Frihedstøtten og Tuborgflasken konkurrerer. Dig indvier vi vore spalter ... København, du Glückstadt, Nordens Athen og Jordens Bodega, for dig og om dig vil vi skrive vort blad«. Med disse ord introducerede bladet sig. Det skulle altså være lokalblad for vor hovedstad, hvad det også blev. Men hvor det glitrer af talent – selv den mindste notits var *skrevet*.

Da bladet havde eksisteret et par måneder, sagde det, at det ikke havde taget fejl, når det profeterede, at et politisk-indifferent, på let pikant og altid underholdende stof baseret blad i løbet af kort tid ville vinde terræn hos det blaserte hovedstadspublikum²⁹. Der var nu mere i det end det pikante og underholdende. *København* blev et hjemsted for den unge litteratur, måske var det ikke helt forkert, når det i reklamer kaldte sig for Nordens eneste litterære dagblad.

9. »København« og den unge litteratur

På det æstetiske område var der ingen tvivl om *Københavns* tilhørsforhold. Det meldte sig straks hos Georg Brandes, og der blev det, så længe Ove Rode var redaktør. »I dyb originalitet, i vækkende tanke-rigdom har han ikke sin lige i Norden. Han har givet hele perioden dens præg, han har øvet en indflydelse, der sætter varige mærker . . .«, skrev man om Georg Brandes¹. I overensstemmelse hermed ankede bladet over, at professoratet i æstetik havde stået ledig siden 1872, man støttede bestræbelserne for en årlig hædersgave til ham, og da professoratet i 1892 gik til Jul. Paludan tog man denne, der allerede i *Piraten* havde fået det glatte lag, op til overhaling². Da Brandes havde 25 års forfatterjubilæum udsendte bladet et særnummer, der hævdede ham til skyerne³.

I overensstemmelse med denne holdning var de talrige litterære bidrag – ofte af høj kvalitet – som *København* bragte. Hvert nummer indeholdt mindst én skønlitterær artikel, en novelle, en dialog eller digte. Det påhvilede Ove Rode at fremskaffe sådanne bidrag, hvis de ikke kom af sig selv, hvad de ikke altid gjorde, og var der meget stof, hvad hændte til andre tider, var det ham, der måtte redigere, dvs. vrage og vælge. Han gjorde det med smag og med linje.

Bladets faste medarbejdere leverede selv en del af det litterære stof. Oscar Madsen blev således som ventet af Ove Rode overordentlig produktiv i *Københavns* spalter. Hans pen var letløbende, og både digte og noveller fra hans hånd offentliggjordes i *København*. Om disse arbejder gælder det samme som om hans romaner og andre bøger, at de ikke er uden kvaliteter, men de mangler i nogen grad kerne⁴. En anden af de faste medarbejdere var som nævnt Carl Ewald, der også var meget skrivende, både om politik og pædagogik, bøger og døgnets begivenheder samtidig med, at han fungerede som redaktionssekretær. Et par noveller fik han også tid til at levere; alt-sammen såre imponerende, når man betænker, at han tilbragte en

ikke ringe del af sin tid på kafé Bernina og ofte blev forstyrret på redaktionen. Ved en julefest rimede Ove Rode i en vise med titlen »*Københavns* normalarbejdsdag« – om sin medarbejder:

Ewald er dog den første, vi huser.
Han får besøg af en halv snes muser;
mærkeligt dog, har de været her,
står barometret på dårligt »ver«.

»Ver« var et af Carl Ewalds pseudonymer⁵.

Til den faste stab må også *Herman Bang* regnes. Rode sendte de første numre af bladet til Bergen, hvor den 32-årige Bang da opholdt sig. Han var straks fyr og flamme og skrev tilbage, at han selv havde gået med planer om et sådant dagblad med samme navn. Han havde skrevet til Peter Nansen derom, havde i tankerne endog antaget medarbejderne og fordelt arbejdet.

»Jeg havde tænkt, at *Nansen* (som min *med-redaktør*) skulle tage *hele den lettere polemik* (socialt og politisk) og det sensationsglade København – som ofte måtte, en passant il soit dit, holdes lidt i baggrunden –; jeg ville med *Dem* dele teatret (De det moderne, jeg det klassiske repertoire), *De* skulle desuden have *Sverige-Norge*, som man må ofre en meget indgående opmærksomhed, søgende at nærme det, som desværre nu lettelig vil skilles og udjævnende alle gensidige misforståelser, jeg skulle have den udenrigske politik og rådende (dvs. rådgivende) stemme overfor den store hovedopgave: Københavnske økonomiske fremskridt; *Federspiel*⁶ skulle være musikalsk kritiker; *Vald. Vedel*⁷ literaturanmelder. Men de vigtigste medarbejdere blev næsten forretningsmændene.

Devise, mål og navn er jo: København.

Deres blads sande og betryggende fremtid vil bero på, at De i ly af en politisk fordragelig stilling – kan føre en både heftig og saglig agitation for Københavns økonomiske spørgsmål: Frihavnen, jernbanen, *toldsagen* osv.«.

Det var ikke lidt *København* efter digterens mening burde tage sig af: »*Udviklingen af vort fiskeri*, anlæget af fiskerihavne, oprettelsen af udrugningsstationer af fisk osv.«. Man skulle interessere sig for fyr på vestkysten af hensyn til den holstenske kanal. »De bør straks sende en korrespondent til kanal-egnene og lade ham stærkt og livligt fremstille arbejdet *dér*. De billeder bliver da baggrund for *Kø-*

Forfatteren Carl Ewald, hvis pseudonymer i bladet var Balslev og Parsque. I februar 1892 skrev Johan Knudsen til Ove Rode, at da Ewald og Rode ikke kunne enes om »at arbejde i fællig, og da det vel ville være generende for begge parter at skifte dag for dag, proponerer jeg, at Ewald tager kommandoen efter dit 14 dages direktorat, at du afløser ham efter andre 14 dage, og at I således bytter indtil den lykkelige 1. april.« Denne dag ophørte Knudsen som udgiver og Ewald med at være hans repræsentant i redaktionen, hvad han havde været, siden Knudsen var rejst til Jylland. Den foreslåede ordning blev der intet af; uenigheden var vist nok ikke personlig, men redaktionel. Billedet er fra århundredskiftet.

benhavns program. *Kanalen er strengen under Deres ord og fordringer*«. Om handelens folk lød drøje ord, de kendte ikke de fremmede markeder, sagde Bang.

Han sluttede: »I al økonomisk affære må man være med eller mod *Tietgen*. Gør her front mod *Politiken*. Det er både fædrelandskærligt og klogt. T. er vort eneste geni. Han bærer vor handelspolitik og dens planer på sine skuldre ... Vær ikke alt for literær og vær ikke »kåd«.

Først i en efterskrift fik Bang svaret på et spørgsmål, om han ville skrive *Københavns* føljeton. Det blev et nej, selv om digteren tumlede med en roman, der skulle hedde »den sidste danske«⁸. Ove Rode anvendte imidlertid al sin charme og fik faktisk overtalt Bang. I sommeren 1890 offentliggjorde *København* af Bang »Les quatre diables« skrevet specielt til bladet⁹. Bangs lange brev viser, at digteren havde andet i tankerne end æstetiske problemer; i meget afslører han et særpræget, lidt flimrende fremsyn. Ove Rode har nok trukket på smilebåndet af Bangs vidtløftige udredning, og anvisningerne blev ikke fulgt.

Derimod knyttede Ove Rode Bang, der synes at have været i kon-

stant pengeforlegenhed, til bladet, hvor han under mærket »Augur« skrev en del udenrigspolitiske artikler, f. eks. mod de russiske jødefølger ¹⁰; iøvrigt virkede han mest ved noveller, boganmeldelser og teateranmeldelser. På disse felter leverede han en række glimrende bidrag, der var med til at slå bladets navn som den unge litteraturs forkæmper fast i læsernes bevidsthed. Nogle af Bangs mest betydningsfulde artikler fremkom i april 1891 under rubrikken »Københavnske Sceneinstruktører«, hvor han fremsatte sit syn på dansk teaterkritik. Artikelserien er en af de meget få, principielle studier over teaterkritik i den danske kritiske litteratur. Til sidst ophørte Bang dog med at skrive i *København*, vist nok fordi han og Ove Rode ikke kunne sammen, da det kom til stykket ¹¹.

Også *Gustav Esmann* hørte til medarbejderne, selvom han ikke var helt stadig. Han skrev københavnske causerier, og i bladet offentliggjordes hans skuespil *Enkemænd* ¹². For både Oscar Madsen, Ewald, Bang og Esmann gælder, at de allerede var kendte navne i datidens litterære cirkler. Men også mange helt unge digtere fandt husly i *Københavns* spalter. Dette gjaldt f. eks. *Gustav Wied* (1858–1914), der netop på denne tid fristede en kummerlig tilværelse gående fra fiasko til fiasko; men Ove Rode troede på hans talent og offentliggjorde talrige noveller fra hans hånd. Flere af dem hører til Wieds bedste, og det er næppe forkert at sige, at han fik sit gennembrud i *Københavns* spalter ¹³.

En forårsdag i 1891 vovede en ung kvinde sig op på bladets kontor, hvor hun fik en novelle antaget. Den hed *Forlovet* og fremkom under navnet Clara Maynert. Forfatterinden, der debuterede, var *Agnes Henningsen* (1868–1962). Flere noveller fulgte efter under samme navn. Agnes Henningsen tillagde hele sit liv redaktionens forstående holdning overfor disse debutarbejder stor betydning for sin digteriske udvikling ¹⁴. I bladet debuterede også f. eks. *Ludvig Holstein* (1864–1943) og *Sven Lange* (1868–1930).

En anden ung og dengang ukendt digter fik lov til at fylde hele avisens forside med et digt ¹⁵. Han hed *Sophus Claussen* (1865–1931) og havde ganske vist et par år før udsendt en digtsamling, som imidlertid ikke var blevet noget særlig succes. Medarbejderskabet ved *København* blev et skub fremad, nogle af Sophus Claussens smukkeste ungdomsdigte blev offentliggjort i *København* ¹⁶. At bruge en hel forside på vers var selv for et litterært dagblad noget af et vove-

stykke, og Sophus Claussen skrev til Ove Rode: »Blot det nu ikke må skade bladet alt for meget«¹⁷. Rode lod sig dog ikke forskrække og offentliggjorde flere digte af Sophus Claussen, ligesom han lod ham skrive nogle kantonnementsbreve, der gav Claussen »det røde guld«, så han ikke skulle følges af et kor af grædende rykkere¹⁸.

Af andre skønånder kan nævnes *Sophus Michaëlis* (1868–1932), som foruden noveller leverede kunsthistoriske artikler, *Erik Skram* (1847–1923), *Viggo Stuckenborg* (1863–1905), *Helge Rode*, *Axel E. Betzonich* (1852–99), der skrev barokke fortællinger præget af et saftigt lune, og *Lauritz Petersen* (1868–1951), der debuterede som novellist i bladet – foruden mange andre, som var døgnfluer¹⁹. En af dem, der sagde nej til at blive medarbejder, var *Holger Drachmann*. Han var jo blevet kritiseret i *Piraten* og blev i juli 1889 på en temmelig taktløs måde interviewet af Oscar Madsen til *København*. En anden, der heller ikke ville knyttes til bladet, var Henrik Cavling. Gustav Esmann opfordrede ham til at forlade *Politiken* og blive medarbejder ved *København*; men Cavling skulle ikke nyde noget²⁰.

Det er vanskeligt nu nøje at måle Ove Rodes personlige betydning for, at bladet kom til at rumme så megen talentfuld litteratur. Medindflydelse havde jo også Carl Ewald og Oscar Madsen; men Ove Rode havde givetvis sans for litterær kvalitet og evne til at vurdere et forfatterskab – også et, der kun var i sin vorden, og at Ove Rode i høj grad tog del i bladets litterære redaktion, fremgår af brevene i hans arkiv. Evnen til indføling i en forfatters tankegang og til indtrængende analyse af hans forfatterskab kom f.eks. også til udtryk i taler, Rode holdt for Peter Nansen (1908), Thøger Larsen og Sophus Michaëlis (1925), som alle blev trykt²¹.

Den samme grundholdning, der prægede *Københavns* forfatterkreds, og som kom til udtryk i dets litterære kritik, gik igen i teaterstoffet. Samtlige teaterstykker på de københavnske scener foruden varieteerne blev meget fyldigt anmeldt, men det gamle, nationale repertoire fandt sjældent nåde. Teaterstoffet varetoges af Oscar Madsen, Ove Rode og især Johan Knudsen fra marts 1890 og indtil efteråret 1891, hvor han blev træt af det hele og holdt op med at skrive. Johan Knudsen var på kant med sin bror, Riis-Knudsen, der drev Dagmar-teatret, og følgen var, at Johan Knudsen bogstavelig talt hver eneste gang rakkede forestillingerne ned. Nu stred Riis-Knudsens re-

pertoirevalg ganske vist med *Københavns* idealer, men en god portion tak for sidst var der dog i Johan Knudsens artikler²². F. eks. søgte han ligefrem at ramme broderen i næringen ved at advare mod at tegne abonnement på teatrets forestillinger²³, og da det under en læserafstemning trak op til, at Dagmarateatrets hovedkraft, Martinius Nielsen, skulle vinde *Københavns* rejsestipendium i juni 1891, foreslog Johan Knudsen, at man svindlede med stemmesedlerne²⁴. Det blev der nu ikke noget af, og Martinius fik de 1000 kr., som Johan Knudsen selv måtte udrede. Da Johan Knudsen i en periode var borte fra bladet, og Oscar Madsen anmeldte Dagmarateatret pænt²⁵, tabte han helt besindelsen og skrev i strid med al presseetik vredt til Ove Rode, at teatrets forestillinger ikke måtte roses, thi teatrets ledelse (broderen) havde smidt ham ud og havde forvoldt ham så meget ondt. »Jeg er ganske vist slagen på alle kanter, men jeg vil nu have lov til at skrive og kradse med neglene«²⁶. Da bladets økonomi på dette tidspunkt afhang af Knudsen, kunne redaktionen ikke ganske undlade at tage hensyn til denne banstråle; i al fald var de følgende anmeldelser af Dagmarateatret ret kritiske, hvilket naturligvis *kan* skyldes forestillingernes dårlige kvalitet.

En stor rolle spillede *Københavns* oversatte artikler, især føljetonen. Her introducerede bladet forfattere som Maupassant, Zola, Tolstoj («Kreutzer-sonaten») og andre fremragende moderne kunstnere for et dansk publikum. De var – med sikker smag – valgt ud fra de æstetiske kriterier, som var bladets.

Nogen egentlig kulturpolitik på det æstetiske felt drev man ikke. Man boltrede sig og skrev af sympati i den Brandeske retning, men om en bevidst stræben efter at ændre samfundet efter bestemte linjer, som f. eks. Edvard Brandes tilstræbte, var der ikke tale.

10. »København« og moralen

Datiden anså *København* for et meget dristigt blad. Agnes Henningsen, der dengang var gift med en gymnasielærer, fortæller i sine erindringer, hvordan hun og hendes mand knap turde holde bladet for den forargelse, det ville vække, hvis det blev opdaget. At en lærers hustru skrev i *København*, var utænkeligt, og Herman Bang opfandt da pseudonymet Clara Maynert¹.

At bladet faktisk *var* dristigt – set ud fra tidens synspunkter – understregedes ved dets talrige kontroverser med myndighederne. Den første pornografisag fik man på halsen for Oscar Madsens oversættelse af Maupassants *Smukke-Ven*, der gik i bladet som føljeton². På grund af en realistisk kærlighedscene, som i dag næppe ville forarge, beordrede justitsministeriet sagsanlæg³. *København* ironiserede over justitsminister Nellemann, der var formand for en læseforening, hvor man kunne låne bogen på fransk; men sagen måtte gå sin gang. Da oversættelsen fremkom under Oscar Madsens navn, var det ham og ikke redaktøren, som måtte stå til ansvar. Fuldstændig parodisk blev nu sagen ved, at Madsen aftjente sin værnepligt ved marinen, hvorfor det blev Søetatens kombinerede Ret, som skulle afgøre, om oversættelsen var pornografisk. Retten bestod af en kommandør, to kaptajner, tre løjtnanter og søetatens auditor, som var både aktor og meddommer. For at understrege handlingens højtidelighed stillede alle rettens medlemmer i fuld galla.

Den anklagede marinesoldat mødte op med responsa fra professor Thor Sundby, docent Kr. Nyrop, litteraten, dr. Sophus Schandorph, filologen Euchaïre Barüel, oversætteren Johs. Magnussen og filologen Carl Michelsen – stort set alt, hvad der kunne fremskaffes af specialister i fransk litteratur og sprog. Og alle disse kendte og agtede mænd udtalte sig til fordel for oversætteren og hans værk. Retten fandt imidlertid Oscar Madsen skyldig og idømte ham en bøde på

Endelig!

Det vakte opmærksomhed, at søretten fandt *Smukke Ven* pornografisk og derfor dømte oversætteren, Oscar Madsen, som da var værnepligtig marinesoldat. På tegningen tugtes han af justitsminister J. Nellesmann. *Punch* skrev om processen:

»Den glade søgut skal igen
en bitter kalk for retten drikke.
Men ser, at selv den »smukke ven«
har sine stygge øjeblikke.«

Punch 29. 10. 1891.

200 kr. Da dommen blev afsagt, var auditøren den eneste af dommerne, som var til stede. *København* hævdede, at de søkyndige medlemmer af retten var stemt for frifindelse, men da de var blevet presset til at erklære Madsen for skyldig, blev de borte⁴. En kendsgerning er det, at præmisserne ikke rigtig svarede til dommen. Det hele smagte af, at resultatet var givet på forhånd. Når justitsministeren ønskede sagsanlæg, måtte der vel være noget om, at de pågældende passager var pornografiske, selvom søofficererne måske ikke kunne se det.

København var, som man vil tænke, ikke ganske tilfreds med, at en søret havde udtalt sig i et litterært spørgsmål, og bl. a. for at provokere en ny sag frem udgav bladet *Smukke Ven* i bogform, da den var gået til ende som føljeton⁵. Formodningen, om at dette ville medføre en ny sag, holdt stik. Men nu lå Oscar Madsen ikke længere ved marinen, og følgelig blev sagen pådømt ved en ordinær domstol. Den frifandt Madsen, idet den fulgte sørettens præmisser, der gik ud på, at enkelte passager vel var slibrige, men bogen som helhed ikke utugtig. Højesteret fandt den imidlertid »vellystig«, og så fik Oscar Madsen 200 kr. i bøde!⁶

Heller ikke Helge Rode gik ram forbi. Han offentliggjorde en novelle under titlen *Don Juan*, som anklagemyndigheden fandt var en forherligelse af den dyriske drift. I novellen skildredes en sjæl, der båndlagdes under legemets mangehånde drifter. Anklagen virker – selv ud fra tidens forudsætninger – som lidet rimelig; for det første lå Helge Rodes forfatterskab i almindelighed langt fra enhver form for »utugt«, og dernæst var den anklagede novelle slet ikke »dristig«, men præget af vemod og bitterhed i sin beskrivelse af en sjæl i nød. Retten slog imidlertid ned på en enkelt passus og dømte ud fra den.

Ved en ren og skær teknisk fejl, som lod sig dokumentere, var Helge Rodes navn under novellen faldet ud, og hans bror, bladets redaktør, måtte da undgælde. Han idømtes af kriminal- og politiretten en bøde på 200 kr. – for at have forfulgt et utugtigt formål. »Det er komisk og trist, men det vil til alle tider være således – så længe man ikke indser, at for den virkelige litteratur gives der ingen grænser, og at den virkelige litteratur ikke *kan* dømmes efter lovparagraffer«, skrev Rode i en kommentar⁷. Han indbragte sagen for Højesteret, der frifandt ham, fordi Helge Rodes navn bevisligt var faldet ud ved en fejl i sætteriet. Derimod stadfæstedes underinstansens opfat-

telse af, at *Don Juan* var utugtig, og forfatteren måtte bøde 100 kr. subsidiært 10 dages fængsel⁸.

Den næste af *Københavns* forfattere, som heller ikke fandt nåde for de strenge moralens vogtere, var Gustav Wied. Et afsnit i hans fortælling *De unge og de gamle*, der stod i bladet den 27. december 1891, takseredes ved Kriminal- og Politiretten til 100 kr. i bøde, men af Højesteret til 14 dages fængsel »for utugtig skrivemåde»⁹. Wied følte sig – som Helge Rode havde gjort det – såret over dommen, som han ikke kunne forstå. I sine *Ungdomshistorier* fra 1895 forsvarer han sin novelle ved at berette om den barndomsoplevelse, der lå til grund for den, og hævder, at han skrev sin historie for at advare forældre mod at overlade deres børn til halvgamle, indeklemte barnepiger. Det »usædelige« sted har – som i *Smukke Ven* – måttet udelades i alle senere optryk af historien, indtil *Politikens* tilæg, *Magasinet*, i 1961 gengav hele novellen – uden at lide straf.

Hermed var man dog ikke til ende. Bladet bragte nemlig en føljeton af den tyske forfatter Heinz Tovote. Alene titlen måtte virke provokerende på myndighederne. Den hed *Elskøvs Rus*. To unges hede omfavnelser førte til sagsanlæg mod Ove Rode, men dog også til frifindelse ved Kriminal- og Politiretten¹⁰.

I tråd med *Københavns* kulturelle holdning faldt dets klart antiklerikale indstilling. Kulturens velsignelser er ikke længere afhængig af kirken som før i tiden, skrev bladet¹¹. Præsterne kaldtes for sortekutterne¹², og hovedstadens kirkebyggeri ironiseredes der over i lidt elskværdige vendinger¹³. Yndlingsofret var i særdeleshed Indre Mission, som man betragtede som det religiøse bigotteris højborg¹⁴. Midnatsmissionen karakteriseredes således nærmest som sædeligt hykleri. Missionærerne, der arbejdede i de fremmede verdensdele, blev betegnet som teologiske handelsrejsende for de store fabrikker og købmænd¹⁵. Og så fremdeles. Hvor megen andel Ove Rode selv har i disse artikler lader sig ikke nøje bestemme. Nogle af dem var skrevet af Carl Ewald, andre af journalist Jacob Worm Müller, forfatterinden Amalie Skrams søn og Ove Rodes skolekammerat. Der kan imidlertid ikke være tvivl om, at Ove Rode billigede artiklernes tendens. Han havde gjort op med sig selv, bekendte sig som fritænker og havde derfor meldt sig ud af folkekirken¹⁶.

Helge Rode havde sin egentlige, litterære debut 16 år gammel i *Piraten*; siden skrev han også i *København*. De to brødres indbyrdes forhold var altid godt, og Ove Rode gjorde, hvad han kunne for at støtte broderen hvis talent han altid troede på.
Pastel af Edvard Munch 1891.

Hjemkomsten.

Det var sig liden Hr. Ove,
Hannem lysted for Ketten at gange.
Sembte den hannem til Christianshavn
Da tog hannem her til Fange.

Det var sig Ungen Hr. Rode,
Sit Hoved maatte han bøje,
I tvende Maanedes lod man hannem
Sædvanlig Fangeløst bøje.

I en noget skadefro »folkevis« skildrede *Punch* Ove Rodes fængselsophold og festen ved hans løsladelse. Her gengives de to første vers. Ove Rode kunne iøvrigt ikke tåle den i visen omtalte fangekost og fik en tid ved fængselslægens mellemkomst særforplejning.

Punch 2. 7. 1891.

Københavns respektløshed over for det religiøse skaffede imidlertid Rode i fængsel. En af bladets medarbejdere, stud. med Rudolf Panduro (senere læge i Skørping) skildrede i et spøgefuldt indlæg, hvordan han for sit vedkommende ville bære sig ad med at stifte en ny religion. Hans artikel, der i Ove Rodes fravær var antaget af Carl Ewald¹⁷, var inspireret af meddelelser om en nyopdukket religionsstifter i USA¹⁸.

Justitsministeriet rejste blasfemisag mod bladets redaktør, idet artiklen var skrevet under mærke – Sidén, Panduros sædvanlige. Domstolen fandt, at Gud og Bibelen var blevet latterliggjort, og her i landet bestående religionssamfunds lærdomme forhånet, fordi de i artiklen betegnedes som uden forskel medtagne og forslidte.

Rode kendtes skyldig i blasfemi og idømtes tre gange fem dages fængsel på vand og brød plus sagsomkostninger¹⁹. Han indankede dommen for Højesteret, der imidlertid kun ændrede straffen til to måneders fængsel på almindelig fangekost²⁰. Ove Rode havde fået

Line Rode, som hun så ud, da hun blev forlovet med Ove Rode. Tegningen er af Edvard Munch og var oprindelig usigneret. Mange år efter fik kunstneren forevist billedet, som han straks huskede og nu signerede.

beskikket højesteretsadvokat Anton Hieronymus Klubien som forsvarer, men skønt denne var en ungdomsven af Henrik Ibsen²¹ og derfor skulle formodes at se med forståelse på en ung skønånds »fclj-trin« – især da han var dennes forsvarer – så distancerede han sig ikke destomindre kraftigt fra Ove Rode.

Klubien sagde bl. a., at det var uforståeligt, at nogen ville trykke en sådan artikel, men – selvfølgelig – Ove Rode var jo kun 23 år gammel, og hans beklagelige udvikling skyldtes nok, at han hørte til de unge, der fandt det nødvendigt at tone flag straks. Når Ove Rode blev ældre, ville han nok bøde på manglerne og erhverve sig et andet livssyn med respekt for andres følelser og med tro på religionens magt i livet. Klubien plæderede udelukkende på, om man formelt set kunne sige, at den pågældende artikel var en overtrædelse af straffelovens blasfemibestemmelser. Og det var den altså²².

Fra den 27. april til den 27. juni 1891 befandt Ove Rode sig bag lås og slå i Christianshavns arrest, og imens var bladets forretningsfører, overretssagfører Jens Petersen fungerende redaktør²³. Fængselsopholdet var dræbende. *Københavns* musikmedarbejder Carl Behrens forsynede fangen med bøger²⁴; men præsten censurerede strengt. Ingen fransk bog måtte komme ind, og Carl Ewalds bog *Erotik* blev selvfølgelig også tilbageholdt. Alexander Kjelland slap kun igennem censuren, fordi præsten forvekslede ham med en norsk humoristisk forfatter, Lars Dilling, som han havde set på Københavns gader i en rullestol²⁵.

Rode fordrev tiden med at læse og skrive breve, fundere over kunstens væsen eller digte sindrige logogriffer inspireret af de hallucinationer, som den triste, almindelige fangekost gav ham. Rode havde svært ved at tåle maden, og meget tyder på, at den skaffede ham en dårlig mave, som han resten af livet led af.

I et brev fra fængselsopholdet bemærker man, hvor stærk Rodes politiske interesse allerede da var. Han skrev: »Jeg begraver mig for tiden i Billes 3 kolossale bind politiske artikler og skal derefter i lag med adskillig anden dansk politik efter 48. Det er nyttigt, og jeg kender det hele kun grumme overfladisk. I det hele vil jeg gå ud af fængslet som et bedre menneske. Jeg vil hver morgen vågne kl. 6 og blive søvngig hver aften ved 9-tiden. Jeg vil henfalde til grundighed, have en uhyre bunke læsning i hovedet, kunne en mængde mere fransk, end da jeg drog her ud, eftersom jeg hver dag med uhyre nøj-

Fra Line og Ove Rodes bryllup i 1891. Siddende ses brudens forældre overlæge Hans Dedichen og hustru, derpå Margrethe Vullum, brudeparret, bag Ove Rode Erik Vullum med hvid, bredskygget hat og ved siden af ham Helge Rode.
Foto Nyblinn, Kristiania.

agtighed oversætter og berigtiger en artikel i *Figaro* (den lå heldigvis uden for præstens fingre) – endvidere have læst en smule engelsk. Med de brokker, jeg kan, fra jeg var 10 år gammel, går jeg drabelig løs på Nicholas Nickleby og gør store fremskridt – en dag vil jeg have en farce færdig og måske lidt til.

Hvad kan man mere forlange? I sandhed havde *Nellemann* givet mig lidt pålæg på brødet, kunne jeg fristes til at tro, at han i grunden mente mig det godt. Nu falder det mig noget vanskeligt²⁶.

Men ud kom han jo, og ved løsladelsen fejrede *Københavns* medarbejdere ham med en fest i Tivoli. Blandt unge venstreintellektuelle havde fængselsopholdet styrket hans popularitet og position²⁷. Derpå rejste Ove Rode til Norge, hvor han den 4. juli holdt bryllup med *Nicoline Andrea Margery Vibe Dedichen* (kaldet *Line*), som han var blevet forlovet med i 1888²⁸. Hun var født 1. juli 1869 (død 23. 3. 1936) og var datter af overlæge ved Modum Bad Hans Gabriel Sundt Dedichen og Henriette Caroline Frederikke, f. Thaulow.

Line og Ove Rode tog på en længere bryllupsrejse, og i oktober 1891 spurgte redaktionen i et åbent brev i bladet, om ikke dets redaktør dog snart kom hjem. Man længtes efter hans stille elegance, hans fine lokkehoved, hans dagligt afvekslende slips og hans toiletters overraskelser, skrev man ironisk. Rode kom omgående ²⁹.

Mens blasfemisagen for Ove Rodes vedkommende var overstået med de to måneders fængsel på almindelig fangekost, var efterspillet for den famøse artikels forfatter næsten det artigste. Det konkurrerende organ *Avisen* afslørede, næppe i de bedste hensigter, forfatterens identitet, og regensprovsten følte sig derpå foranlediget til at bortvise Panduro fra regensen, ligesom universitetet fratog ham kommunitetet ³⁰.

Samfundet var konsekvent og nidkært i sine reaktioner overfor angreb på den bestående moral og religion.

11. Politisk fribytter?

Skønt *København* især dyrkede det litterære felt og her fulgte en lige linje, fandt dog også en mængde politiske referater og kommenterende redaktionelle artikler plads i bladets spalter. *Københavns* politiske kurs har særlig interesse på grund af Ove Rodes senere løbebane. Men hvilken holdning havde bladet? I sit værk *Den danske Dagspresse* skriver Svend Thorsen, at *København* var et litterært-politisk boulevardblad i tilslutning til Venstre¹, mens Carl Behrens, der som nævnt var medarbejder ved bladet, i sine erindringer hævder, at *København* var en fribytter, der ikke tog det altfor nøje med politiske sym- og antipatier – snart for det løs på Socialdemokratiet, snart agiterede det i tilslutning til partiet².

Inden disse vurderinger tages op til prøvelse, må nogle bemærkninger om de politiske tilstande forudskikkes. Det var stadig en tid, der politisk set kaldte på unge menneskers vrede. Det hele stod i stampe. Højre havde stadig både evne og vilje til at regere. Oppositionen vaklede i sin kurs. I 1888 havde moderate venstremænd og høruperen Jens Busk søgt forlig med Landstingets Højre og Estrup. Forligets indhold skulle være prisgivelse af provisorierne mod fuldendelse af fæstningen. Men Venstres ledende mænd kunne ikke enes, og forliget blev ikke gennemført. Venstre stod atter splittet; for Hørup var resultatet en stor skuffelse, han vendte sig fra forhandlingen, mens den moderate venstremand Frede Bojsen nærmede sig den. Modsætningerne udviklede sig. Bojsens gruppe fik Hørup fjernet som medlem af Rigsdagen og Folketingets Venstres bestyrelse og som viceformand i Folketinget, og det delegeretmøde, Venstre afholdt i efteråret 1889, var afgjort for forhandling, idet man understregede kravet om sociale reformer³.

En ny faktor var nemlig ved at gøre sig gældende: Arbejderpartiet. Efter den uheldige start i 1870'ernes begyndelse, var Socialdemokratiet nu ved at oparbejde en slagkraftig organisation ledet af dygtige

politikere, som – selv udgået fra arbejderstanden – havde den nøjeste kontakt og samfølelse med denne klasse. Efter valget i 1887 vedtog partiet et nyt program, der understregede og uddybede dets marxistiske indstilling. Partiets virksomhed ængstede så småt navnlig moderate venstremænd, især da det viste sig, at socialdemokraterne også arbejdede i landdistrikterne ⁴.

København tog afstand fra parti-programmer og fremkom dog hurtigt med en programlignende artikel: »Bourgeoisiet er vort miljø. I det er vi fødte og opdragne, det har indpodet os vort livssyn ... og fra dette miljø frigøres man aldrig ...« Og vendt mod socialdemokraterne skrev man: »Vi – sønner af bourgeoisiet ... må føre den samme kamp for vor tilværelse, som arbejderne i deres samfundslag må føre ... Lad være at fordringerne til livet er forskellige, at arbejderne kæmper for brødet dér, hvor vi slås for pålægget ... Vi hykler ikke. Vi bryder os ikke om at brede os i demokratiske og menneskevenlige fraser. Vi ser nøgternt på tingene uden al idealistisk vås. Derfor får socialdemokraterne os aldrig«.

Udover denne erklæring ville man ikke fremsætte noget egentligt program, thi et program var jo det, som alle partier gik i vandet på og aldrig formåede at holde fast ved, sagde man.

Den unge student, P. Munch, der med interesse studerede bladets første numre, mente, at dets uvilje mod at fremlægge et program skyldtes, at det ikke havde fået lavet noget endnu – udover ikke at ville det, de andre ville ⁵.

Man må sige, at *København* fulgte den antisocialistiske linje. Ved snart sagt alle lejligheder kastede det sig over arbejderbevægelsen og rettede hæftige angreb på socialismen ⁶. Dette kom f. eks. frem under forskellige arbejdskampe. Under en snedkermesterlockout i juli 1889 var man for mestrene, imod svendene, der blev rådet til at erkende, at de havde handlet uklogt, hvorfor de burde søge »snarligt forlig og eftergivelse« ⁷. Den samme holdning indtog bladet under en håndværkerstrejke i foråret 1891. Ved denne lejlighed ville man bl. a. ikke godkende arbejderens krav om medlemsskab af en fagforening som forudsætning for beskæftigelse ⁸.

Overfor de socialdemokratiske politikere antog *Københavns* artikler ofte en karakter, der grænsede til det perfide. De fleste af disse artikler var skrevet under mærkerne »Corsar« eller »Spectator«, der

»Thomas Graae tugtes i Tivoli for sine forhånelser med arbejderne«, lyder teksten til billedet, der er hentet fra det socialistisk orienterede vittighedsblad *Ravnen*. Graae er nr. to fra højre. *Københavns* politiske artikler irriterede i begyndelsen arbejderbevægelsen, og Graae fik som deres ophavsmand kærligheden at føle, da en cigarmager ved navn K. Olsen overfaldt ham. En af »socialismens helte«, kaldte *København* cigarmageren i sin reportage. Dagen efter kom Ove Rode selv i klammeri med de socialdemokratiske ledere Holm og Hørdum.

Ravnen 25. 8. 1889.

begge dækkede over bladets politiske enekonsul, som Johan Knudsen ironisk kaldte ham, *Thomas Graae* (1849–1920) ⁹. Graae var lidt af en havareret eksistens. Han var cand. jur. og stilede efter en embedskarriere. I 1876 kom han til Vestindien som politiassistent, men her gik det galt, og han fik sin afsked, fordi han en silde aftenstund lod en spansk købmand arrestere, da denne var hans medbejler til en indfødt dames gunst, og han ønskede at gøre ham uskadelig ¹⁰. Graae gik derpå over i journalistik, redigerede et par år et dansk blad i USA, men slog sig så ned i København, hvor han på skift skrev i en række dagblade. Han var ret uomgængelig og noget drikkædlig, men ikke uden journalistisk talent. Ofte brugte han dog alt for stærke ord, og hans vurderinger kunne være helt fortegnede. Det var f. eks. tilfældet med hans holdning til Socialdemokratiet ¹¹.

Han kaldte socialdemokraternes ledere for uduelige og tarvelige.

»De herrer *P. Holm* og *Hørdum*¹² mangler både evner og kundskaber til at kunne føre et sagligt program igennem, og deres uheldige personligheder har ikke egnet sig til at vinde indflydelse bag kulisserne«¹³. Partiets journalister kaldtes for »pressens proletarer«, ja han gik så vidt, at han roste Estrups lov mod stråmandsvæsen, fordi den hindrede fattige eksistenser i at lægge ryg »til alle de kriminelle artikler, som hr. Wiinblad og konsorter skrev sammen ...«¹⁵.

Resultatet udeblev for så vidt heller ikke. En aften traf Rode nemlig Holm og Hørdum på en restauration, hvor de tog ham i skole for *Københavns* journalistik. Det ene ord tog det andet, og det endte med, at den temperamentsfulde, men ellers ret fredsommelige Hørdum gav Ove Rode en lussing!¹⁵ Denne forløbelse takseredes af politiretten til en bøde på 30 kr., og *København* kunne så – ustraffet – karakterisere de socialdemokratiske ledere som slagsbrødre og værthus-spektakelmagere¹⁶. Ja, om partiets valgfond skrev man, at det var en automat for arbejderens 10-ører, »for at partiets lumpacivagabundus'er kan rejse ud og fede sig på valgtribunerne med det flæsk og de store ord, som hos dem træder i stedet for handling og interesse for sagen«¹⁷.

Lige så uheldig som partiets ledere var dets politik og taktik, i al fald ifølge *København*. Socialdemokratiets alliance med Venstre fordømtes som stridende mod begge parter interesse, især vel Venstres, der fik at vide, at det havde optaget en gøgeunge i sin rede, der til sidst ville skubbe plejemoderen ud, en politisk tankegang, der jo havde noget for sig. Dette forhindrede dog ikke Graae i at profetere Socialdemokratiets undergang, da han kommenterede oprettelsen af magister Gerson Triers revolutionære arbejderparti, der var stiftet i opposition til Socialdemokratiet¹⁹. Ikke ganske konsekvent.

Bladets holdning forud for landstingsvalget i 1890 var også præget af inkonsekvens. Ved denne lejlighed skrev *København* nemlig, at da det ville være svært for Venstre alene at stå sig ved dette valg, så måtte man finde det naturligt, at de to partier sluttede aftale om en »vis gensidighed i retning af stemmeafgivning«. Iøvrigt burde Socialdemokratiet af principielle grunde være repræsenteret i Landstinget²⁰.

Men grundholdningen var klar nok: front mod Socialdemokratiet, og i overensstemmelse hermed var bladets holdning til de sociale problemer. I det store hele synes man kun at have haft blik for dem i

det omfang, de har kunnet gøres til genstand for skønlitterær behandling. Sociale noveller gik man ikke af vejen for, men sociale krav formulerede man sjældent eller aldrig.

Hørdum havde i bogstaveligste forstand draget *Københavns* ansvarshavende redaktør til ansvar for det, bladet havde skrevet om Socialdemokratiet. Var det rimeligt? Som redaktør må Ove Rode i al fald have accepteret tendensen i Graaes artikler, men han har næppe billigt formen, der af og til var mere plat, end Ove Rode har kunnet goutere. Men vi ved ikke meget om det. Ove Rode skulle holde sammen på det hele og skrev kun i ny og næ politiske ledere; ofte var disse uden mærke og kan kun tilskrives Ove Rode ud fra stilistiske kriterier, og fordi de netop er anonyme. Bladets redaktør var han dog, og selv om han indrømmede sine medarbejdere lang line, var der selvfølgelig grænse for afvigelserne. Da han ikke længere kunne bestemme bladets politiske hovedkurs, gik han.

Ove Rodes holdning til Venstre kan bedre fastlægges, bl. a. fordi et par principielle artikler herom lader sig identificere. I et af *Københavns* første numre stod, at bladet trods alt sluttede sig til Venstre²¹; men hvad vil det nu sige?

Det første års tid uddybedes standpunktet ikke nærmere; det var som om, man forholdt sig afventende overfor udviklingen i Venstre. Men efterhånden, som det trådte mere og mere frem, at stærke kræfter i Venstre tilsigtede et forlig med højre regeringen, blev *Københavns* standpunkt fastere. Dette ses f. eks. tydeligt i marts 1891. På dette tidspunkt var Frede Bojsen gået på forlig. Han ville dæmme op for socialismen og havde udarbejdet et omfattende socialprogram. Forliget skabte med baggrund i en ølskat en alderdomsunderstøttelse, ligesom fattigloven blev ændret i human retning. Hørup og Berg gik imod forliget og bekæmpede hårdt ølskatten. For dem var nedkæmpelse af forfatningsbruddet hovedsagen²².

I *København* kommenterede Ove Rode: »De nogle og tredive folketingsmænd, der i disse dage følger hr. Bojsen på hans svingning med kolonner til højre – de opgiver ethvert svar, og de undlader enhver taktik. De nedlægger våbnene på nåde og unåde«. Om Hørups situation hed det, at hans hjerte vistnok i lige mål gennembævedes af kvaler og glæder. »Hr. Hørup er af naturen skabt til at være ovenpå. Hans ironi er oprindelig af den art, der fødes på den lyse side af tilværelsen. Når årene undertiden gør den rolige ironiker bidsk og

bitter, er det derfor kun, fordi skæbnen – den spottefugl – uafladeligt hensætter hr. Hørup i situationer, som er hans natur stik modsatte ...« På den anden side var Hørup nok glad for ikke længere at være på parti med folk, som han ugerne var på hat med.

I artiklen angreb Ove Rode stærkt Bojsen for, at han ikke fik Estrup til enten at prisgive provisorier og fæstning eller give garantier for fremtiden. Af frygt var Bojsen gået på forlig. Og »så har han været med til påny at forhale, hvad der dog *må* blive enden. Thi enden *må* blive en reel overenskomst. Ikke en sådan letsindig forbindelse, som den hr. Bojsen har indladt sig på, og som før eller senere må løbe ud i en skilsmisse, fordi enten parterne bliver kede af hinanden eller også hr. *Bojsen* dør en billig død på valgtribunerne – men en reel overenskomst, der endelig en gang rydder forfatningsspørgsmålet af vejen og tillader en ny og mere naturlig partigruppering ...«²³.

To dage efter beskæftigede Ove Rode sig atter med det samme tema. Man skulle lade al den snak om grundloven ligge, sagde han, og fæstningen kunne man heller ikke komme af med; den lå der for at blive. *København* havde – som Hørup i 1887 og 1888 – intet imod et forlig med regeringen, men på vilkår, der sikrede en fremtidig forfatningsmæssig udvikling. Så kunne man godt godkende provisorierne og fæstningen, som *København* iøvrigt ved anden lejlighed fandt urimelig, i al fald landbefæstningen²⁴.

»En virkelig radikal opposition kan nok slutte forlig på en gammel-snavs grundlov, men aldrig på nye og slette love. Hr. *Bojsen* gør det sidste, og hr. *Hørup* gør ingen af delene. Så må der altså andre til«²⁵.

Vægten skal her ikke lægges på den kritiske bemærkning om Hørup, men på angrebet mod »sammensmelterne«, som blev betegnelsen for Bojsen og hans folk. I kritikken af dem lå *København* på linje med Hørup, hvis kampagne mod sammensmelterne var hans sidste agitatoriske felttog²⁶. Det er næppe forkert at sige, at jo mere det trak op til forlig mellem de moderate og Højre, jo mere radikaliseredes *København*.

Ved valget i april 1892 opfordrede *København* åbent til at stemme mod »det moderate valgkartel«, dvs. i de kredse, hvor Højre og de moderate havde sluttet sig sammen. Dette var f.eks. tilfældet i Køgekredsen, hvor samarbejdet muliggjorde, at Alberti kunne slå

Hørup. Ved den lejlighed skrev *København*, at man var uenig med Hørup om mangt og meget, »men ikke desto mindre er han dog en af de mænd, der klarest har set, hvad den nuværende bagtrappepolitik absolut må føre til: frihedens definitive tab her i landet«. Derfor støttede bladet Hørups valg (se også side 122) ²⁷.

Allerede 1. marts 1891 havde Ove Rode i en signeret artikel skrevet, at når man hyppigere så *København* ved Hørups fødder end i hr. Bojsens eller hr. Estrups favntag, »så er det ikke, fordi vi sværger til den Hørupske politik og end mindre, fordi vi regner os til den Hørupske gruppe – men kun fordi vi hos de mænd, der står denne politik nærmest, finder mest af de ledende principper, som vi . . . vurderer højest«.

Så var det sagt – og denne grundholdning afspejles i mange andre artikler. Da Hørup i efteråret 1889 sad tre måneder i fængsel for en artikel om dansk retspleje, fulgte *København* næsten fra dag til dag med sympati overfor Hørup hans fængselsophold og rettede angreb på myndighederne for deres behandling af den celebre fange. Da han blev løsladt i februar 1890, skrev man positivt om den festlige modtagelse af ham ²⁸.

Men vist bedyrede bladet, at det holdt sig fjernt fra ethvert politisk stade. I den foran citerede artikel fra 1. marts 1891 hævdede Ove Rode, at *København* anerkendte alle anskuelser, der hævdede fremskridtet som samfundets livsbetingelse. Af og til kunne man derfor også slå til Hørup og hans taktik ²⁹, og den ubændige Graae kunne revse Edvard Brandes ³⁰, men det var aldrig på den undertiden grovkornede måde, som blev andre venstrepolitikere til del. Det er karakteristisk, at de politikere, som *København* var værst ved, netop tilhørte den kreds, som Hørup betragtede med uvilje ³¹.

Det gjaldt f. eks. *Aftenbladets* redaktør, K. P. Korsgaard. Han havde i 1884 været med til at fortrænge Brandes og Hørup fra *Morgenbladet*, hvis redaktør han var til 1887. Dette år stiftede han selv *Aftenbladet*, der politisk vendte front mod Politikens »europæere« ³². Selvfølgelig spillede det også en rolle for *København*, at det lå i konkurrence med *Aftenbladet* ³³. Drastisk virkede det, da Korsgaard i 1889 stillede sig ved et ekstraordinært valg i Nykøbing S., og Ove Rode rejste efter ham for på valgtribunen at angribe ham for at være skandalebladsredaktør med talrige presseoverfald på samvittigheden. Korsgaard valgtes dog alligevel ³⁴.

Andre, som fik deres sag for, var folketingsmand Klaus Berntsen, der karakteriseredes som en kundskabsløs og ekstraordinær luddoven person, en menig af anden klasse. På samme måde gik det f. eks. med folketingsmand, cand. theol. Harald Holm³⁵. Det var fortrinsvis Thomas Graae, som leverede disse bidrag, til dels under rubrikken »Den ny Æras Mænd«, men også Oscar Madsen var med i sine »Rigsdagssilhouetter«.

Omvendt var *København* anerkendende overfor folk som grev Holstein-Ledreborg, der i juni 1890 nedlagde sit mandat, fordi han fandt mulighederne for forhandlingspolitikken ødelagt³⁶, og overfor to unge Hørupere som C. Th. Zahle og Vilh. Lassen, nybagte redaktører ved henholdsvis *Aarhus* og *Aalborg Amtstidende*³⁷. Christen Berg skrev *København* i 1889 ikke særlig anerkendende om³⁸, men ved hans død i november 1891 bragte man en lang og saglig, i flere passager rosende nekrolog, der nok tør tilskrives Ove Rode. Omsvinget i vurderingen hænger formentlig sammen med, at Berg og Hørup atter havde fundet hinanden under valgkampen i 1890³⁹.

København var en fribytter. Men de mange udfald til alle sider og med de forskellige medarbejderes muligheder for forholdsvis fri udfoldelse, kan det være svært at fastholde den røde tråd i bladets holdning, men der *er* en rød tråd, omend den bugter sig.

Billedet sløres også af den parlamentslede, der præger de fleste af *Københavns* politiske artikler. Denne væmmelse ved det politiske dødvande afspejles f. eks. i usaglige rigsdagsreferater (»Rigsdagsliv«) og i sarkastisk omtale af grundlovsmøder, der behandledes på samme måde og i samme omfang som Dyrehavsbakken⁴⁰. Den ses i en signeret artikel af Ove Rode: »Dansk venstrepolitik vender sig af og til en smule i sengen, men stikker den så meget som et ben udenfor engang, får den det hurtigt ind igen. Og så slumrer dansk venstrepolitik ind igen for at drømme sødeligt om, hvor vågen den er«⁴¹.

Men sit mest prægnante udtryk fandt leden ved det politiske liv, som det da formede sig, i en artikel fra 25. februar 1892, hvor Ove Rode drog sammenligning mellem dansk og norsk politik, en sammenligning, der ikke faldt ud til Danmarks fordel: »... Fra først til sidst er vort politiske liv forløjet og forhyklet. Der er ingen – absolut ingen – der siger sin mening rent ud. Fra den rødeste radikaler og til den almægtigste minister finder de det fornødent at sætte ordene på skruer. Ingen sinde fremsatte venstremændene deres program, uden

„Maaske et Fejlsyn, men i alt Fald et Syn.“

»Hvad er det for et optog, som dér drog forbi?« »Åh! Det er bare, »det København, som forsvinder« – lyder svaret med et citat fra en artikel i bladet, som havde drejet sig om sanering. Det nye dagblad, hvis skiltebærere ses på tegningen, vakte opsigt, men man spåede det ingen lang levetid. *København* gik dog først ind i 1930.

Punch 5. 9. 1889.

de garderede sig ved hundrede forbehold og tog *afstand* i en jammerlig uendelighed. For øjeblikket står vi dybere i vrøvlet end nogen tid.

Sammensmelterne, der higer mod dagen, da de gennem en skikkelig overenskomst kan komme over de mange års bundløse ulovlighed, betyder på ethvert møde og i enhver avis, at de ingen sinde og under ingen omstændigheder vil godkende provisorierne. De radikale angrer svarligen, at det ikke blev dem, der kom til at slutte forliget ... Højre tysser på de utålmodige og hvisker dem i øret, at fæstningen nok skal blive bygget færdigt, men at det ikke er opportunt at snakke højt om den ting i disse dage. Regeringen snor sig forsigtigt mellem de syv slags venner og fjender, den har at tumle med«.

Det er en vred ung mand, der her taler, – og hans bitterhed er forståelig – en vred og utålmodig ung mand, som aldrig forlod sin radikale grundanskuelse.

12. Almindelig journalistik

Der må imidlertid være andet end æstetik og politik i en avis, hvis den skal sælges. Døgnets begivenheder, småt og stort fra ind- og udland kræver sin plads, ofte tillige kommentarer. Denne lov måtte også *København* gå ind under.

De udenrigske nyheder behandlede i datidens aviser ikke med samme fylde og sammenhæng som i vore dage. Telegrammerne blev sat med petit og gemt af vejen på den tredje af avisernes fire sider. Det gælder også *København*. Så godt som aldrig tog man i lederartikler egentlige udenrigske problemer op til vurdering. Dette forhold hænger naturligvis sammen med datidens ringere forståelse for de internationale begivenheders betydning for den hjemlige udvikling. Man hyggede sig i en indelukket atmosfære ¹.

I de tilfælde, hvor *København* i kommenterende artikler beskæftigede sig med udenrigspolitiske problemer, var det altid, hvor disse i direkte forstand berørte Danmark. Vort forhold til Tyskland dukkede af og til op i *Københavns* spalter og gav anledning til, at bladet gik ind for en forbedring af de to landes gensidige relationer ². I den retning ville det hjælpe, hvis man undlod at omgive hovedstaden med en landbefæstning, mente man ³. I givet fald måtte vi så affinde os med en besættelse; men det behøvede ikke at true vor eksistens som uafhængig stat, thi den beroede på den danske stats nødvendighed eller unødvendighed for det europæiske statssystem ⁴. Alliancer kunne der ikke være tale om, derimod nok et toldforbund med Sverige-Norge ⁵. Som man vil se, er der meget i disse betragtninger, der kan genfindes i Det radikale Venstres ideologi; men *København* gjorde ikke synspunkterne til en mærkesag, de kom tid efter anden frem, nærmest en passant.

For ikke at ødelægge forholdet til Tyskland skulle man heller ikke tale om grænserevision ⁶, hvilket ikke hindrede bladet i med interesse at følge udviklingen i Sønderjylland. Her tog man klart parti for

H. P. Hanssen. De fleste af artiklerne om den da kun 27 år gamle sønderjyske politiker var skrevet af den 20-årige P. C. V. Hansen, senere redaktionssekretær ved *Politiken*. Han var bibliotekar i Studenterksamfundet på det tidspunkt, da H. P. Hanssen var i København (1887–88), og de har rimeligvis stiftet hinandens bekendtskab i Samfundet, hvor også H. P. Hanssen kom. Da Hanssen vendte hjem, blev han straks en central figur i det danske arbejde. *København* roste hans indsats og revsede Hanssens antipode, Jens Jessen⁷.

Til bladets medarbejdere hørte også postmester *Joseph Michaelsen* (1826–1908), stifteren af Verdenspostunionen, der havde været ven med bl. a. afdøde baron Blixen-Finecke, og som derfor kunne offentliggøre en interessant brevveksling fra 1872, hvori Blixen-Finecke gav vigtige oplysninger om sin udenrigsministertid i ministeriet Rottwitt i 1859⁸.

København var uafhængig af de politiske partier, af andre interesseorganisationer og af kapitalinteresser og kunne derfor drive en *affære-journalistik*, der kan minde om den, *Ekstrabladet* senere drev i Frejlif Olsens tid. Ofte skød man forbi og fornærmede prominente personer, der skrev vredt til redaktionen, eller som mødte ophidset op på bladets kontor, hvor Ove Rode måtte anvende al sin charme for at formilde de vrede mennesker. Det lykkedes ikke altid, og nogle domme for injurier undgik bladet ikke. Når bortses fra Alberti, var journalist Poul Marcussen den dyreste; om ham havde overretssagfører Jens Petersen, bladets forretningsfører, fremsat en kortfattet, men fyndig injurie. Jens Petersen var lidt af en bohème og glemte at give møde i retten, der i en udeblivelsesdom takserede injurien til 5000 kr., idet man lagde den krænkedes påstand til grund⁹. Jens Petersen ankede til Højesteret, der imidlertid stadfæstede dommen med et tillæg af 700 kr. i sagsomkostninger. For dog at få lidt ud af dette efter datidens forhold store beløb, betalte man ikke, før fogden kom for at gøre udlæg i bladet. Rode måtte så punge ud med de mange penge, som han næppe fik én øre af igen, til gengæld en bittersød artikel i næste dags avis¹⁰.

I andre påstande havde man større held. Et enkelt eksempel skal gives. På Søkadetskolen havde en af kadetterne i efteråret 1891 taget sit eget liv. I overensstemmelse med datidens journalistiske principper bragte alle bladene, også *København*, udførlig omtale af selvmordet med navns nævnelse osv., ikke mindst i dette tilfælde, hvor den pågæl-

Journalistisk, Handels-Moral.

»Lad mig få *København* for idag!«

»Ja, nu æ der da Gu'skelov et dobbeltmord igen.«

»Gud bevares! Er De virkelig glad over det?«

»Ja, ser Di, det liver jo immer noget op i forretningen.«

Aviskonen i Nyhavn rører her på sin håndfaste måde ved et fundamentalt presse-etisk problem. *København* hørte dog langt fra til de værste, men det var fikst og moderne, når det serverede sensationerne.

Punch 12. 6. 1890.

dende var søn af en kendt københavner, kgl. kammersanger N. J. Simonsen. Men *København* fulgte sagen op og beskyldte i utvetydige vendinger skolen for at bære ansvaret for selvmordet på grund af de dårlige forhold, der var for de yngre kadetter, som ofte udsattes for overlast fra de ældre.

For at slå enhver kritik ned i starten offentliggjorde kadetskolens læge så dødsattesten, som han selv havde udstedt, og af hvilken det fremgik, at kadetten led af en venerisk sygdom, som havde fremkaldt den depression, der førte til selvmordet. Det var et groft brud på lægeetikken, som naturligvis måtte virke sønderknusende på forældrene, men i samarbejde med den venerologiske specialist, overlæge Rudolph Berg lykkedes det at rokke ved dødsattestens udsagn. Marinelægens undersøgelse havde været overfladisk, og kadetten havde næppe fejlet noget.

Samtidig kunne *København* føre bevis for, at selvmordet havde fundet sted i umiddelbar tilknytning til et drikkegilde på skolen, hvor Simonsen jun. var blevet mishandlet i andre kadetters nærværelse, og at det efter alt at dømme var denne omstændighed, der havde fået ham til at begå selvmord, så meget mere som han tidligere var blevet behandlet på lignende vis. *København* hævdede, at sligt hørte til dagens orden, fordi skolechefen, kommandør W. Carstensen, var udelig som leder af en skole. Sagen var delikat, fordi kommandør Carstensen nød stor tillid, og fordi flere af det højeste borgerskabs sønner havde været med i løjerne, et af hovedvidnerne var således prins Carl, den senere kong Håkon 7. Efter megen nølen blev der etableret et overkrigsretsforhør, der bragte så mange uheldige ting for dagen, at kommandør Carstensen måtte trække sig tilbage som skolechef. Til *Københavns* store fortrydelse blev Carstensen, der var ivrig engageret i Højres politik, kort efter kongevalgt landstingsmand. Resultater havde man dog opnået. Andre blade havde også beskæftiget sig med sagen, men *København* havde været forrest ¹².

Iøvrigt var *København* ikke fri for at være lidt snobbet. Det viste bourgeoisiet stor interesse, rimeligvis fordi man regnede med, at det var der, man havde sine læsere. Det ses f. eks. af sportsreferaterne, som fortrinsvis drejede sig om mere fashionable idrætter som hestevæddeløb og ridekonkurrencer. Ofte skrev man rosende om adelen og borgerskabets spidser, f. eks. brygger Jacobsen, som der naturlig-

Hemmelig Forlovelse

København dyrkede den fashionable petitnyhed, men korrekturlæsningen har det øjensynlig været så som så med. Teksten lyder: »Jeg er for resten bange for, at vores forlovelse alligevel skal komme i *København*.« – »Det skal du ikke være bange for, min søde pige, for de trykker altid navnene så lynende fejl, at ingen kan gætte, hvem det skal være.«

Punch 29. 1. 1891.

vis kunne være grund til at fremhæve, men også andre, hvis gøren og laden næppe kunne siges at have særlig samfundsmæssig interesse¹³. Også kongerøgle omgav man sig med ved udsendt medarbejder i Fredensborg, der i lange »Fredensborgbreve« holdt læserne underrettede om de kongeliges bevægelser og taffelmenuernes sammensætning¹⁴.

Hvad måtte læserne så ikke tænke, når de i samme avis kunne se: »Selvfølgelig holder vi republikken for bedst egnet til at bekæmpe det fra fædrene nedarvede snobberi, fordummelsen, bigotteriet og den

honette ambition ... Men da vi lever i et monarkisk sindet folk ... så tager vi landet, som det er og driver aktuel opportunistisk politik«¹⁵.

Det var rene ord for pengene.

Skal man ud fra en journalistisk vurdering, hvortil forfatterens kompetance dog er tvivlsom, placere *Københavns* almindelige journalistik i en pressehistorisk sammenhæng, kan det nok siges, at vel var *København* et eksklusivt boulevardblad for de dannede og for society, men det var også i sin almindelige journalistik præget af talent og ubestridelig nyhedssans; hertil kom, at næsten alle bladets reporter og artikler tillige var velskrevne og veloplagte.

En særlig stil prægede meget af det, bladet skrev. Da en journalist morede sig med at parodiere hovedstadsavisernes forskelligartede behandling af den samme (opdigtede) nyhed, fik *Københavns* version dette udseende: »Man tillod sig i går morges at vække os op af vor slummer for at bringe os efterretning om *en uhyre ildløs*. Stedse tro til døden imod det blad, vi har den ære at tjene, iførte vi os vor elegante pels og begav os ned til Vandkunsten, hvor der allerede var trængsel af hvidmalede skøger og sortsmudskede alfonsere. Vi gav os *i snak med dem* etc.«¹⁶. Parodien træffer meget godt den – undertiden tilstræbte – blaserthed, som *Københavns* journalistik ofte bar til skue, dets trang til at skrive anderledes end de andre dagblade og dets lyst til at forarge. *København* er uden tvivl beslægtet med W. T. Steads i tiden meget omtalte *Pall Mall Gazette* og visse franske blade¹⁷.

13. Alberti – et dyrt bekendtskab

På små tre år bragte *København* godt 100 kortere eller længere artikler om P. A. Alberti eller med andre ord i gennemsnit én om ugen, i perioder dog én om dagen – og det ikke for det gode. Alberti var i 1889 ved at blive en stor mand. Han havde, skønt han oprindeligt nærede højreanskuelser, nærmet sig venstrekredse. I 1888 stiftede han en brandforsikring for de sjællandske bønder, og samme år oprettede han en smøreksporthøjskole, begge dele for at vinde bønderne for sig og for at få penge mellem hænder. Han synes nemlig dette år at have haft et underskud på 700.000 kr., hvad dog næppe nogen vidste med sikkerhed¹.

Men Ove Rode havde instinkt, og fra første færd bød Alberti ham imod. Kampagnen mod Alberti begyndte i oktober 1889, og det var Ove Rode selv, som skrev artiklerne, en del af dem under mærket Don Enrico. Det hele begyndte med affæren om den falske smørbalance. Albertis ovennævnte smøreksporthøjskole gjorde i juli 1889 for første gang status – der var et overskud på ca. 2.500 kr. I hektograferet tilstand sendte Alberti opgørelsen ud til medlemmerne med anmodning om at påse, at ingen fremmed fik sin næse deri.

De private smørhandlere, eksportforeningens konkurrenter, var meget ivrige efter at få tag i dette regnskab. De spurgte folketingsmand *Hans Dønnergaard* (1854–1935), om han ville låne sit eksemplar ud. Dønnergaard, som var medlem af foreningens bestyrelse, besluttede at spille grossererne et puds, og han forfalskede derfor smørbalancen ved at forøge udgifterne med 7000 kr. i honorar til Alberti og 7000 kr. til bestyrelsen, samtidig satte han indtægterne 20.000 kr. ned, hvilke rettelser tilsammen gav et underskud på 31.000 kr.

Dette forfalskede regnskab sendte han derpå under falsk navn til smørgrossererne i håb om, at de ville publicere det i deres blad *Smørtidende*. Dette skete dog ikke, idet grossererne fattede mistanke til regnskabet's ægthed.

Københavns antipode, højesterets-sagfører Peter Adler Alberti fotograferet i sine velmagtsdage. Sit udseende havde han heller ikke med sig.

Den 27. august sendte Alberti bladene en meddelelse om, at en falsk smørbalance var i omløb, og han anmeldte samtidig smørgrossererne til politiet. Sporene pegede snart mod Dønnergaard, som den 13. september blev anholdt. Han kom til at sidde over fire måneder i varetægtsarrest. Under retssagen erklærede han om sit motiv, at han dels ville mystificere smørgrossererne dels fremkalde offentlig diskussion om eksportforeningen, idet Albertis »rigtige« statusopgørelse heller ikke var korrekt.

Det var navnlig *Politiken*, som beskæftigede sig med sagen². Dønnergaard tilhørte nemlig Hørups fløj, og bladet kunne ikke tro, at Dønnergaard havde haft kriminelle hensigter ved sine tåbelige manipulationer. Hørup hævdede således med støtte i Dønnergaards udsagn, at Alberti havde vidst besked med, at Dønnergaard ville lave den falske balance for at vildlede *Smørtidende*. Da Alberti ønskede at få Dønnergaard knust, anmeldte han så bagefter smørgrossererne vel vidende, at politiet hurtigt ville finde frem til Dønnergaard. Albertis motiv er aldrig blevet klarlagt; måske skyldtes det, at han har frygtet Dønnergaard som en konkurrent til magtstillingen som de sjæl-

landske bønders tillidsmand. Ideen til smørekseportforeningen var nemlig Dønnergaards, og Alberti havde hindret hans valg til næstformand, måske af angst for, at den selvstændige og begavede bonde hurtigt ville få færten af hans kriminelle transaktioner. For Dønnergaard blev sagen en tragedie³. I april 1891 fik han fire gange fem dages vand og brød, Højesteret stadfæstede året efter straffen, men da var Dønnergaard flygtet til USA efter et økonomisk sammenbrud⁴.

Inden det var kommet så vidt, havde både Hørup og Ove Rode været i retten stævnet for injurier af Alberti. Hele affæren var for så vidt *Politikens*, men Ove Rode fulgte den op og støttede Hørup, ikke bare af sympati for dennes bestræbelser på at redde Dønnergaard, men også af antipati overfor den altfor fremadstræbende højesteretsadvokat og ilde berygtede byggespekulant.

Den 22. oktober 1889 skrev Rode: »*Politiken* holder på en temmelig generende måde tampen under højesteretssagfører *Albertis* næse. Det synes, som om Alberti ikke føler sig ganske tryk ved situationen«. Alberti anlagde straks sag og fik også (i februar 1890) idømt Ove Rode en bøde på 300 kr. subsidiært 45 dages simpelt fængsel plus sagsomkostninger; men Rode lod sig ikke kyse af dette sagsanlæg⁵. I en artikel fra 27. januar 1890 (»Hvad vidste hr. Alberti«) fastholdt han, at Alberti havde haft kendskab til Dønnergaards falskneri. Det lykkedes nemlig *København* at opspore, at Dønnergaard den 12. august havde meddelt Alberti, at han havde lavet den falske balance for at vildlede *Smørtidende*. Hertil skulle Alberti have svaret, at det vidste han godt (nemlig gennem to grossererere). Da Dønnergaard så et par dage efter fortalte, at balancen alligevel ikke ville komme i *Smørtidende*, sagde Alberti: »Det var jammerskade«.

Men Ove Rode gik videre. Han havde fået fat på foreningens rigtige regnskab. Det viste et overskud på knap 3.000 kr.; men hvorfor manglede der renter til Den sjællandske Bondestands Sparekasse, husleje og Albertis Englands-rejser? Disse udgifter ville nemlig sluge det beskedne overskud. På regnskabet var lageret ansat til 325.000 kr., men hvem havde takseret det, spurgte Rode, der samtidig hævdede, at en stor del af smørret kun var 30–40 øre værd pr. pund.

Rode måtte naturligvis – som altid i pressens verden – dække over sine kilder; Alberti dementerede og anlagde sag. I Rodes arkiv findes intet, der kaster lys over hans kilder, og man kan derfor ikke anse

Folketingsmand Hans J. Dønnergaard, som Hørup og Ove Rode støttede, men som Alberti alligevel fik styrtet. Den begavede sjællandske bonde var allerede 26 år gammel blevet medlem af folketinget, men kom muligvis på kant med Alberti, da det i sin tid var overvejet at overdrage Den sjællandske Bondestands Sparekasse til en bestyrelse af Ernst Brandes, Hørup og Dønnergaard.

oplysningerne for beviste, men med kendskab til Albertis metoder forekommer de langt fra usandsynlige. Landsover- samt Hof- og Stadsretten takserede i december 1890 denne artikel til en bøde på 20 kr. plus sagsomkostninger 60 kr. (subsidiært 8 dages simpelt fængsel) ⁶.

Ove Rode svarede længe inden domfældelsen med en serie nærgående skuespil i *København*. Det første fra 4. juni 1890 hed: »Hvorledes dagen går for Adler Alberti«. På en såre harmløs måde indledes komedien med en regibemærkning: »Morgen: Alberti sover de uskyldiges søvn . . .« Men så står han op, og det begynder at regne med sagsanlæg: mod en boghandler for et skilt »Kunsten at blive rig. 50 øre«; mod en skuespiller for en replik: »Ræk mig smørret« osv. Det ender med, at Alberti tilsidst uddeler sedler, hvorpå der står: »At jeg anlægger sag mod enhver, som omtaler mig eller min familie, som hentyder til min forretning eller beskæftigelse, eller på anden måde injurierer mig, bekendtgør jeg herved. A. A.«.

Svaret kom omgående i form af et sagsanlæg for krænkelse af privatlivets fred. Hof- og Stadsretten kom senere på året til det resultat, at Ove Rode skulle erlægge en bøde på 200 kr., subsidiært 30 dages

simpelt fængsel plus omkostninger. Motiveringen var, at artiklen i sin helhed skønnedes at indeholde en hånende karakteristik af Alberti⁷.

Den 5. juni 1890 skildredes Alberti på sin vante gang opad Råd- og Domhustrappen med lukkede øjne, benene kendte jo vejen. Om hans værelse påstodes, at det kun var udstyret med et par borde og bænke, »altså nærmest efter cellesystemet«. For denne artikel var prisen dog mærkelig nok kun 50 kr., subsidiært 8 dages simpelt fængsel.

Drillerierne fortsatte dagen efter (6. juni 1890) med en omtale af Albertis sagsanlæg mod *Børstidende* m. fl. Artiklen sluttede: Hvem kommer så turen til i dag? Turen kom straks til Ove Rode, som 7. juni kunne meddele, at Alberti havde udtaget stævning mod bladet for artiklen den 5. juni. *København* gengav Albertis brev i faksimile på forsiden og bragte samtidig en analyse af håndskriften. Af denne fremgik, at brevskriveren var elskværdig, godlidende, uegennyttig, højmodig osv. »Hvad kan man ikke vente sig af en så højt begavet håndskrifts ophavsmand?«

Ufortøvet sendte Alberti en ny stævning. Hver gang der i *København* forekom drengagtige uvornheder imod ham, ville han anlægge sag, så bladet kunne blive afklapset, skrev han. Samtidig meddelte han, at det analyserede brev ikke var skrevet af ham selv, men af hans fuldmægtig. Han hed Prosch, og det var iøvrigt ham, som i 1886 havde udfordret Hørup til duel på grund af *Politikens* artikler om livjægerens fane⁸. Sagsanlægget for gengivelse af brevet i faksimile takseredes af Hof- og Stadsretten til 100 kr. i bøde subsidiært 15 dages simpelt fængsel. Prosch fik for samme forseelse idømt Ove Rode en bøde på 50 kr. Nedenunder Albertis trussel om afklapsning havde Ove Rode skrevet: »»Ja, vent bare, til jeg bliver stor«, sa'e drengen – han havde lige fået ris«. Det virker profetisk, al den stund Ove Rode 18 år efter fik al tænkelig oprejsning.

Da *Københavns* medarbejdere holdt nytårsfest den 31. december 1890, leverede Harlekin (alias Ove Rode) en vise under titlen »*Københavns normal-arbejdsdag*«. I et af versene hed det:

»Sådan går dagen stille hen –
i blandt med besøg af vor bedste ven;
med ham er det os en glæde at slås,

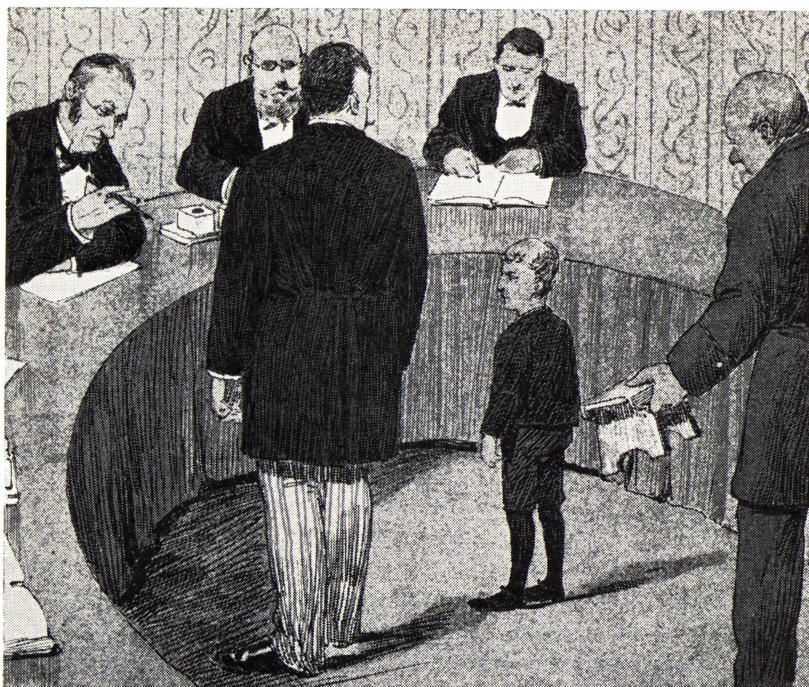
den ridder *sans peur*, men ej *sans Prosch*
 Processerne kommer i processioner,
 det kniber for kompagnonens millioner . . .«

Der var noget om snakken.

Helt groteske former antog striden med Alberti, da Ove Rode ved Højesteret blev dømt for sin første artikel om Alberti og smørbalancen. Rode var selvmøder og forsøgte forgæves at bortforklare udtrykket »tampen brænder«. Alberti hævdede, at Ove Rodes motiv var ved sensation at tjene penge. Skønt han var ung, var han dog en gammel injuriant. Da Rode var 17 år (han var 20 år), havde han ment, der burde gøres noget, og så havde han lavet et skandaleblad *Piraten*, hvori han injurierede folk. Nu fortsatte han i *København*, hvor han havde anskaffet sig en hovedrig kampagnon (Johan Knudsen), der med glæde betalte alle bøder blot for at kunne skrive teaterkritikken! I sin replik svarede Ove Rode, at hvis hans ærede modpart havde været en samtidig af baron Holberg, så havde sikkert baronen sat større pris på Alberti end denne på baronen. Hertil riposterede Alberti, at han hidtil havde troet, at Rode ville være en Goldschmidt, men han så nu, at Rode ønskede at blive en ny Holberg. Dommen lød på, at Hof- og Stadsrettens bøde på 300 kr. ville være at nedsætte til 120 kr. Noget var der altså vundet ved appellen⁹.

Da der næppe herskede den bedste orden på *Københavns* kontor, blev bøden ikke betalt i tide. Det var ret en situation for Alberti. Han tiltvang sig omgående sammen med kongens foged adgang til Rodes private lejlighed og gjorde udlæg i hans skrivebord, som blev transporteret bort for at gå på auktion. Så blev pengene betalt og skrivebordet hentet tilbage. Men dagen efter sendte Alberti Rode fire skruer, som han formodede hørte til skrivebordet. *København* påstod dog, at de løse skruer måtte tilhøre Alberti selv! Ejendommeligt nok kom der ikke sag på denne udtalelse¹⁰.

Derimod mødte Alberti med et fogedforbud mod, at *København* refererede hans indlæg i retten mod Ove Rode. Motiveringen for forbuddet var, at retten til at offentliggøre »Albertis arbejder« alene tilkom ham selv¹¹. Man kan undre sig over, at fogedretten ville være Alberti følgagtig i denne påstand – og endnu mere over, at det faktisk lykkedes Alberti at få dom over Rode, fordi denne 6. juli 1890 havde aftrykt et stykke af et indlæg, som Alberti havde fremlagt i en

Her mødes Alberti med Ove Rode i forligskommissionen i en af Albertis sager mod *København* i anledning af den falske smørbalance. Højesteretssagføreren ville gå på forlig, hvis Rode betalte en bøde på 200 kr. til »Flakkebjerg Opdragelsesanstalt for uvorne Dreng« – et eksempel på den grovkornede humor, Alberti lagde for dagen under sagerne mod Rode, og som sikkert skaffede Alberti en vis folkelig good will.

Ravnen 3. 11. 1889.

af ham mod Ove Rode anlagt injuriersag. Rode blev anset med en bøde på 100 kr. til hovedstadens fattigvæsen¹².

Og sådan kan man blive ved. Til slut skal omtales den opsats, som vakte størst opmærksomhed. 30. juni 1890 bragte *København* følgende sketch:

»Lille dreng (artigt): A – a!

Moderen: Nu kommer jeg!

Lille dreng (ængstelig): A – a! A – a!

Moderen: Nu kommer jeg, nu kommer jeg!

Lille dreng (forvirret) : A – a! A – a!

Faderen: Få dog den unge til at tie stille! Jeg vil s'gu ikke have en injurieproces for hans skyld!«

Alberti anlagde prompte sag, og Hof- og Stadsretten fandt, at da det pågældende stykke netop fremkom, som Alberti havde en mængde injurieresager løbende, så »skønnedes det ikke at kunne være tvivlsomt, at der ved det forekommende udråb: »A – a« var sigtet til forbogstaverne i Albertis navn, og at meningen med det pågældende stykke herefter havde været at fremholde Alberti som en person, der af den mindste og urimeligste omstændighed tog anledning til anlæggelse af injurieresag, og da slig insinuation måtte siges at være fornærmelig for Alberti, specielt efter hans stilling som sagfører«, ja, så fik Rode en bøde på 50 kr. plus 60 kr. i omkostninger subsidiært en uge bag lås og slå ¹³.

Mere skulle der ikke til. Flere andre sager, som ikke skal omtales, havde et lige så spinkelt grundlag. I perioder kunne det næsten synes, som Den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret som sin væsentligste opgave havde at pådømme Albertis sager mod Ove Rode. En enkelt dag – nemlig den 22. december 1890 – pådømte retten således ikke mindre end otte sager. I de syv blev Rode dømt til at betale 430 kr. i bøde subsidiært 70 dages hæfte, hvortil kom omkostninger på 360 kr. I den ottende blev han frifundet. Derimod fulgte retten aldrig Albertis påstand om skadeserstatning, oftest trecifrede beløb, som ville have ruineret bladet. Rode valgte at betale bøderne.

I eftersommeren 1891 faldt de sidste domme. Op mod en snes sager havde da verseret, og Ove Rode havde i bøder og sagsomkostninger i alt måttet udrede ca. 2000 kr., hvad der svarede til en toldassistents årsløn, altså en følelig udgift for et blad af *Københavns* størrelse.

Man kan spørge, hvorfor Ove Rode blev ved. Alberti var en kendt skikkelse i København, og naturligvis var drillerierne og de påfølgende sagsanlæg godt stof; men det er næppe hele forklaringen. Der var vel ingen, der dengang vidste, at Alberti var en gemen forbryder; men på den anden side stod der heller ingen tillid til ham. Han havde været indblandet i tvivlsomme forretninger, og Højesteret havde næret betænkeligheder ved at anerkende ham som advokat for retten ¹⁴.

Ove Rode havde øje for det farlige i Albertis personlighed, tror

København.

«København», den er god,
 Den Avis, den har Mod;
 Den er skabt af en Rod-
 e af fineste Blod.
 Retsindig var Fa'ren,
 Men Ove som Barn
 Dog lærte de Fif,
 Der hør til for en Rif-
 Rifpirat, som han blev,
 Da »Piraten» han skrev,
 For han »afhjalp et Savn»
 Med sit Blad »København»

∴ »København» — den er dejlig, naar bare man har,
 Sig en Nøgle til Gaarden og saa en Cigar! ∴

Københavns hoved, der ses her, var arkitekttegnet, nemlig af Thorvald Bindesbøll, der hørte til i kredsen af bohemer omkring bladet, og som lød navnet »bøllen». Hummerkloen med retiradenøgle er dog *Punch*' tilføjelse. Af verset fremgår det, hvor man mente, bladet kunne gøre mest nytte. Københavnerviddet var ramsaltet.
Punch 3 .4. 1890.

jeg, i al fald havde han blik for hans kynisme og totale mangel på idealer. Var ikke Alberti højremand, og var det ikke påfaldende som han skiftede farve, da faderen, de sjællandske bønders grand old mand, C. C. Alberti, nærmede sig støvets år? Da gamle Alberti døde i maj 1890, blev sønnen valgt til faderens efterfølger som formand for Den sjællandske Bondestands Sparekasse. Han var med andre ord ved at sikre sig en position, og der kunne være grund til at advare.

Dønnergaard-sagen, der rummede sprængstof-fyldte momenter, lykkedes det aldrig for Ove Rode at trænge til bunds i, men der er grund til at formode, at den i et glimt lod den unge Rode instinktivt ane det anløbne og uhelderlige i Albertis karakter. Måske kunne man så svække Albertis prestige ved de pågældende artikler, især da disse gav anledning til sagsanlæg. Det måtte forekomme latterligt, at en højesteretsadvokat førte proces mod et blad, der lod et lille barn sige: »A – a».

Sikkert tabte Alberti anseelse i visse kredse, men det var formentlig i det radikale borgerskab, og det havde i så henseende næppe omvendelse behov. Hos andre skabte Albertis fremfærd respekt; ikke sandt: en svært rask mand, der intet lod sig byde. Man lod sig dupere af hans grovkornede humor og hans konsekvente procesforfølgelser af Ove Rode, Hørup og Ernst Brandes på *Børstidende*. Albertis motiv har formentlig været at skabe frygt om sig, så at ingen turde krydse hans veje ¹⁵.

Konkret udbytte fik Ove Rode altså ikke af sin nålestikspolitik overfor Alberti. Tværtimod førte Alberti sig netop på denne tid frem. I februar 1892 lod han sig som venstremand stille til folketingsvalget i Køge-kredsen mod Hørup. At *København* modarbejdede hans kandidatur kan ikke undre. Der var foruden de personlige modsætninger den omstændighed, at bladet som omtalt gik hårdt mod sammensmelterne – af hvilke Alberti var et fremtrædende medlem – og ikke mindst den kendsgerning, at Alberti søgte at fælde Hørup, som *København* især ved denne lejlighed viste sympati. Som bekendt blev Alberti valgt, og vejen til øget svindel stod åben ¹⁶.

Et nåede Ove Rode dog. Han grundlagde hos sig selv en rodfæstet uvilje mod Alberti og alle hans forehavender. Alberti var under år-vågen observation. Godt en halv snes år senere blev tråden taget op, og i 1908 var timen kommet: Alberti måtte melde sig til politiet for falsk og bedrageri til et beløb af 15 millioner kr. Rode fik da rigelig retorsion for sine juridiske nederlag i Den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret.

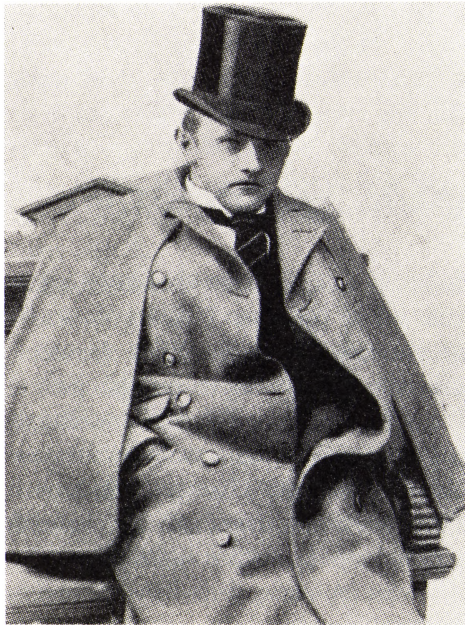
14. Ove Rode forlader »København«

Johan Knudsens kapital var altså ikke nok til at holde bladet oppe, og efter et års tids forløb ville han ud af det hele. Han havde stadig vanskeligheder med sine gamle »knækkede og skuffede« forældre, som han kaldte dem. I længden kunne han nemlig ikke nøjes med at *låne* på sit navn. Der skulle bruges kontanter, og forældrene truede med at indrette Blidstrup gods til frøkenkloster og arrangere den løse formue i veldædige legater¹. Gamle Knudsen, »Kongen på Mors«, som han kaldtes for sin godsrigdom, satte nu trumf på. Det kom til stormfulde opgør, hvad Johan Knudsens korrespondance med Ove Rode bærer præg af: »Der opstod da en scene, hvis lige jeg endnu ikke har kendt. Vi slog i bordet for hinanden, vi tordnede løs. Jeg bestemte at rejse til København i dag og ikke komme mere – hverken til Blidstrup eller til Bangsbo. Jeg græd af raseri. Og nu har jeg bøjet mig...«².

Det var ikke blot økonomiske vanskeligheder, som fik Knudsen til at bryde forbindelsen med *København*. Han følte sig forfulgt af Es-mann og andre af sine uvenner og rejste efteråret 1891 til Jylland, hvor han gik »ene og bedrøvet omkring, undertiden lidt pirrelig«, som han noget selvmedlidende skrev³. Endelig havde han tilskyndet af forældrene i oktober 1891 købt godset »Bangsbo« ved Frederikshavn⁴.

Johan Knudsen lovede at dække *Københavns* underskud til 1. april 1892, og i mellemtiden måtte Ove Rode så se at finde anden kapital⁵. Det var svært. Skønt han udfoldede en hektisk aktivitet, var der ingen, som ville støtte. Han var bl. a. hos forretningsmanden Albert Berendsen (bror til den senere radikale politiker Ivar), men fik afslag.⁶ Man havde ikke tillid til bladets levemuligheder. Til sidst viste en løsning sig dog, en nødløsning.

Denne nødløsning bestod i Peer Scavenius' optagelse i redaktionen. Han var søn af Estrups omstridte, men dygtige og i kulturelle for-

Johan Knudsen efter at han havde trukket sig ud af *København*. Hans far, proprietær J. S. Knudsen, var gift med to søstre, der var døtre af en godsejer. Selv døde J. S. Knudsen, da sønnen Johan var tre år gammel, men enken giftede sig med hans bror, etatsråd Poul Knudsen, der adopterede Johan. Disse familieforhold gjorde Johan Knudsen til arving til tre store godser foruden flere andre gårde.

hold frisindede kultusminister Jacob Scavenius til Gjorslev. Peer Scavenius havde ført en noget omtumlet tilværelse, 16 år gammel var han stukket til søs som skibsdreng, men blev senere ejer af Farumgård. Han var glødende ærgærrig og skrev i 1890 artikler i *Politiken* om forsvarssagen. Han ønskede da København befæstet og et venskabeligt forhold til Tyskland, ligesom han foragtede de »militære lirekasser«, dvs. officererne. Samtidig var han kongetro. I en artikel i *København*, hvor han introducerede Scavenius, spåede Thomas Graae: om 25 år skriver han reaktionært i *Dagens Nyheder*⁷. Og Johan Knudsen formelig fnøs ved tanken om Scavenius' indtræden i redaktionen: »Jeg har ganske vist kun talt med manden en enkelt gang, men han gjorde da et stærkt idiotisk indtryk som alle andre excellence-sønner. Han kan som bekendt heller ikke skrive ...«⁸.

Men Scavenius havde de penge, *København* behøvede. Ikke mange ganske vist, men nok. Det ordnedes nu således, at Ove Rode forpagtede bladet af Johan Knudsen, men Scavenius betalte forpagtningsafgiften på 2000 kr. i halvandet år og indtrådte derfor i redaktionen som redaktionssekretær. Han lovede foreløbig at dække underskud-

det i to kvartaler. Scavenius' journalistiske uddannelse bestod i, at han et halvt års tid havde været ansat ved et af de Ferslewske blade⁹.

Den 1. april 1892 stod Johan Knudsens navn ikke længer i bladet, og samtidig fratrådte også Carl Ewald, med hvem Ove Rode det sidste halve års tid havde været i konflikt, vist nok en udløber af Herman Bang og Rodes kontrovers; om disse stridigheder giver imidlertid hverken bladet eller Ove Rodes arkiv nogen egentlige oplysninger¹⁰.

Samarbejdet mellem Rode og Scavenius gik ikke. Ove Rode havde naturligvis gjort sig visse overvejelser, inden aftalen blev truffet, men dels var den økonomiske nød stor, dels foresvævede der Rode visse – formentlig ret vage – tanker om at kunne forberede en foreløbig alliance mellem de to politiske retninger, der betegnedes ved navnet Scavenius på den ene side og bladet *København* på den anden. Med navnet Scavenius må Rode have tænkt på Peer Scavenius' far, den detroniserede minister, der var udpræget højremand i nationale, forfatningsmæssige og militærpolitiske anliggender, men med radikale sympatier i religiøse og kulturelle spørgsmål. Han havde ganske vist for længe siden været i forbindelse med venstrekredse, men var siden blevet en af Estrups mest provisorie-hårde ministre, af hvilken grund det kan være lidt vanskeligt at se, hvad Ove Rode har ventet sig af en foreløbig alliance med navnet Scavenius. Formentlig skal vægten lægges på ordet foreløbig, og man kan da øjne en taktisk idé, nemlig et forsøg på at krydse »sammensmelterne«s planer, men særlig realistisk virker tanken ikke. Iøvrigt repræsenterede *København* ikke andet end redaktørernes synspunkter; det stod ikke for noget, og indflydelse på det politiske liv kunne det ikke øve.

Peer Scavenius værdsatte på sin side *Københavns* litterære formål, mens han på mange andre punkter befandt sig i »florerende uoverensstemmelse« med bladets hidtilværende redaktion. Det gjaldt især det politiske, hvor *København* efter Scavenius' opfattelse var blevet for radikalt, men han håbede, at det kunne lykkes for ham at bringe bladet ind på en politisk vej, han selv stod nærmere¹².

Man vil heraf se, at der var rige muligheder for konflikter. Scavenius tiltrådte just, som valgkampen forud for folketingsvalget den 20. april 1892 nåede et højdepunkt. Han fandt det ved den lejlighed rigtigst, sagde han senere, at støtte det radikale parti; ikke af sympati for dette, men fordi han mente, at det ville være uheldigt, om

Det moderate Venstre kom ind på rigsdagen »i alt for stor numerisk og moralsk styrke«. Da Højre jo ikke kunne vente at vinde flertallet, ville det efter Scavenius' opfattelse være gavnligere for udviklingen, om de to venstregrupper blev lige stærke. I så fald ville Højre kunne vælge forligspartner og derved opnå mest for sig selv¹³. Rode kan aldrig have accepteret Scavenius' ønske om at styrke Højre, mens han nok billigede ønsket om, at den radikale venstrefraktion blev mindst lige så stærk som den moderate. Det første stykke ad vejen kunne man altså følges.

Det skete som tidligere berørt under devisen: Ned med »sammensmelterne«, »middelmaßighedspartiet« eller »den moderate demoralisation«, som man også kaldte dem. Alle frisindede burde mødes »imod bonde- og degne- og højskoleregimentets kvælende tunge vadmelskappe om tankens ret, om litteraturens, kunstens og troens frihed«¹⁴. Følgen af »sammensmelternes« sejr ville blive åndelig reaktion, nedslagtning af den frie presse, puritansk, pietistisk korstog mod litteratur og fri tænkning¹⁵.

Samtidig gik man ind for Hørups valg i Køge-kredsen¹⁶ og Hermann Triers i København¹⁷, ligesom man opfordrede læserne til at yde økonomisk hjælp til Københavns liberale vælgerforening¹⁸. Men samtidig støttede man også amtmand, kammerherre C. St. Billes valg mod den radikale lærer C. C. Fogtmann, Ove Rodes senere partifælle¹⁹. Hvorfra Peer Scavenius fik sine penge, kunne også en og anden onskabsfuld læser udlede af, at bladet den 12. april brugte halvdelen af forsiden til kammerherre Jacob Scavenius' krast/ konservative valgopråb til vælgerne i Præstø amt. Udtalte godsejersynspunkter kom også til udtryk i påstanden om, at landarbejderspørgsmålet kun kunne løses ved, at en del af arbejdernes pengeløn omsattes i jordlodder på to tønder land beliggende på arbejdsgivernes ejendomme²⁰. Ved en anden lejlighed kaldtes Højres folk for gode og pålidelige fæller²¹.

Der var med andre ord kommet en anden tone ind i avisen, og Rode må have græmmet sig over sin medredaktør; et direkte og åbent brud med *Københavns* hidtidige linje var der dog ikke tale om, og der var jo stadig »sammensmelterne« at gå imod. Rode har formentlig håbet på, at der efter valget ville vise sig mulighed for at videreføre samarbejdet med Scavenius.

Det viste sig hurtigt umuligt. Ove Rode ønskede nemlig fortsat at

gå imod »sammensmelterne«, mens Scavenius drog den konklusion af Højre og de moderates fremgang ved valget, at *København* burde foretage en svingning i forhandlingsvenlig retning. Vanskeligheder voldte det også, at Scavenius var en decideret tilhænger af Københavns befæstning. Gennemlæser man *København* for maj-juni 1892 vil man dog se, at det ikke lykkedes for Scavenius at få disse synspunkter frem. Til gengæld mærkes de to modsat rettede strømninger på andre punkter. Der kom artikler om »Kongen og folketinget«, hvori kongemagtens betydning blev understreget²² og om »Uafhængige højremænd« skrevet ud fra et velvilligt synspunkt²³; talrige andre eksempler kan anføres.

Også på det litterære område var der rivninger. Nogle gange støttede Scavenius således Oscar Madsen overfor Ove Rode. Scavenius var nemlig enig med Oscar Madsen i, at al »sund og god litteratur« måtte stå på den grundvold, som dannedes af vor nationale litteratur, fra Oehlenschläger til Drachmann²⁴. Det havde Oscar Madsen ganske vist ikke altid ment, men når man ikke havde alt for forankrede synspunkter, kunne det være svært at holde tungen lige i munden med Rode og Scavenius som chefer.

Det kan ikke være andre end Oscar Madsen, som Ove Rode et par år senere, nemlig i februar 1894 spottede i *Politiken*²⁵. På dette tidspunkt var Oscar Madsen gået over til højrepressen og angreb nu sine gamle venner. Da artiklen både fortæller noget om de bevægede forhold på *København* og giver et indtryk af den unge Rodes stil, skal nogle linjer hidsættes:

»Det blad, hvor journalisten [Oscar Madsen] arbejdede, og hvor han hver dag henkastede sine lyriske stemninger fulde af harme og forbitrelse mod modstanderne, havde et par kritiske måneder. Det kunne ikke længer fortsættes i samme plan. Det manglede rent ud sagt den økonomiske basis. Det skulle sælges. To forskellige parter med to forskellige anskuelser underhandlede, og fra den ene dag til den anden gik chancerne op og ned. Der var også øjeblikke, hvor det så ud, som om det hele skulle styrte sammen.

Man vil indrømme, at det var vanskelige tider for journalisten. Det kunne gå den ene vej, det kunne gå den anden, og han kunne måske være nødt til at gå en tredje. Men her kom hans temperament ham til hjælp. Han var stemningsmenneske. Var der egentlig nogen artsforskel på, om hans lyriske tilbøjeligheder førte ham fra det ene

verdenshjørne til det andet med måneders mellemrum eller med timers. Nej. For en lyriker gælder sandelig ikke et sådant småligt hensyn til tid!

Og således havde journalisten sine 6–7 stemninger om dagen. Det kunne hænde ham, at hans morgentimer henflød i lys af den rødeste radikalisme. Ved frokosten kastedes der et vist forsonende skær over hans yderliggående meninger, endelig ved middagstid, når han dinede med den ene af parterne, var han konservativ om en hals. Det kunne naturligvis også gå akkurat omvendt. Han kunne vågne højkonservativ og gå til ro, hed og begejstret af en glødende radikalisme.

Undertiden holdt hans stemning sig over et helt døgn. Dette indtraf, når også den ene parts chancer holdt sig så længe . . .«.

Efter valget i 1892 stod det hurtigt Rode klart, at samarbejdet med Scavenius ikke kunne fortsætte.

Værst var det, når Rode var bortrejst; han kunne da være sikker på, at der stod noget i bladet, som han måtte harmes over. Da han i juni var i Helsingborg, indeholdt *København* således ikke mindre end fire lange artikler, hvori Oscar Madsen temmelig groft kritiserede Bjørnson især for hans fredskampagne. Hermed var bægeret flydt over, en ændring i bladets redaktion var nødvendig. Hverken blad eller læsere kunne være tjent med, at avisen – groft sagt – var konservativ på de lige datoer og radikal på de ulige. Ove Rode forhandlede, som det også fremgår af den ovenfor citerede artikel, til forskellig side for selv at drive bladet videre. Men der var ingen, der turde sætte penge i det. Peer Scavenius kunne imidlertid skrabe 5000 kr. sammen og tilbød at købe avisen.

Han og Rode rejste da i begyndelsen af juli 1892 til Bangsbo for at få Knudsen til at acceptere salget. 5000 kr. var intet at dele, men Scavenius tilbød at lægge den servitut på bladet, at den, der ikke fik kontanterne, kunne hæve 75 kr. om måneden, så længe bladet udkom. Det svarede omtrent til en forrentning på 4 % af de penge, Rode havde sat i *København* (ca. 23.000 kr.) Knudsen greb de 5000 kr. sikker på at have gjort en god forretning, men her tog han fejl. *København*, som ingen troede på, gik først ind i 1930²⁶. Til gengæld måtte Rode finde sig i, at *København* kaldte ham for »vor pensionist«, mens han var minister og bladet i opposition. Rode måtte iøvrigt længe trækkes med gæld, som driften af *København* havde påført ham²⁷.

I 1892 tog fotograf Frederik Riise dette billede af den 25 år gamle Ove Rode, trods sine unge år allerede fhv. bladudgiver og chefredaktør. På fotografiet ligner Rode i nogen grad det billede, Oscar Madsen tegner af ham i sin roman *Glade Ungdom*.

Scavenius måtte hurtigt opgive at drive *København*, der nu betegnede sig selv som organ for hovedstadens uafhængige Højre; i oktober 1892 solgte han, og avisen kom ind i en forfaldsperiode, der først endte, da Witzansky fik tag i bladet og siden knyttede Anders Vigen til sig²⁸. Scavenius fortsatte sin omtumlede tilværelse og søgte bl. a. at grundlægge en social-liberal koloni i Afrika; også dette eksperiment blev en fiasko. Scavenius døde i 1949²⁹.

Den 12. juli 1892 tog Rode afsked med læserne. Hans tid som bladudgiver var til ende.

Skal vi gøre status for de tre kalejdoskopiske, altså brogede og stadig skiftende årgange af *København*, Ove Rode redigerede, kan man tage udgangspunktet i Oscar Madsens let gennemskuelige nøglroman, *Glade Ungdom*, der udkom i begyndelsen af 1892, mens Rode og Oscar Madsen endnu var på talefod med hinanden. Her fortæller Viggo Strøm, alias Ove Rode, om sit nye blad, at det skal kæmpe for ungdommens ret, for nye tanker, for det frie, ubundne ords ret på

trods af politi- og justitstvang. Man ville have livsglæden i tale og vende sig mod hyklery og fordummelse ³⁰.

Ove Rode og hans medarbejdere tog deres arbejde uhyre alvorligt. Vi var idealister på vor egen facon, sagde Johan Knudsen mange år efter. *København* følte, at det havde en mission, nemlig at skrive det, som andre aviser ikke ville eller turde skrive. Det ville være et fristed for den ungdom, der følte sig hjemløs ³¹.

Det lykkedes, må man sige. Rodes håb, om at bladet skulle give husly for den nye litteratur, både dansk og udenlandsk, blev i rigt mål opfyldt, og på dette felt ligger *Københavns* indsats af blivende værdi. Men også på mange andre områder var der talent.

Var bladet litterært, var det tillige et stærkt fronderende boulevardblad med døgnsatire af høj rang; trods drengestreger og flabetheder, der ikke altid var lige pyntelige, var det dog præget af uafhængighed og frisk kampglæde. Og man kan ikke være enig med Henrik Cavling, der fra Paris engang skrev hjem til Ove Rode, at *København* havde løst »den eneste opgave, journalisten har, den berusende opgave: at more publikum i dag og i morgen begynde på en frisk!« ³². *København* havde været mere end et morskabsorgan.

Men bladet var altså for specielt til at få et tilstrækkeligt stort publikum i tale, og da Rode i juli 1892 ryddede op på sit skrivebord i Badstuestræde, måtte han erkende, at drømmen om et ungt blad var bristet.

På de foregående sider er personen Ove Rode flere gange gledet os af sigte. Hvordan virkede han på sine omgivelser, den knap 25-årige redaktør? Johan Knudsen hævdede ved *Københavns* jubilæum i 1929, at han ikke var nogen ivrig skribent; da det blev meddelt, at man havde opdaget en afrikansk sovesyge, nona, sagde Esmann: »Nona, den har Ove da haft, så længe, jeg har kendt ham« ³³. Sandt var det, at Ove Rode havde et godt sovehjerte dengang. Det støtte, daglige arbejde lå endnu ikke rigtig for ham. Han arbejdede i ryk og kunne ved enkelte spørgsmål flamme op. Til gengæld ejede han et sikkert bladligt instinkt ³⁴.

Hans elskværdighed og charme pristest af alle. Redaktionen fik ofte besøg af krænkede folk, undertiden med knortekæp i hånden; de blev altid sendt ind til Ove Rode, der ligeså regelmæssigt fik dem beroliget, uden at han desavouerede sine medarbejdere, og de kom tilbage smilende og forbavset over, at dette smudsblad virkelig havde

Ove Rode mødte som rekrut ved 21. bataljon 10. 4. og blev hjemsendt 13. 10. 1893. Af hans soldaterbog fremgår, at han var 172 cm høj, altså noget højere end gennemsnittet dengang. I kuppet kunne Line Rode med væmmelse se sin mand indøve bajonetsfægtning. Ved palisadespring var det kun de andre, som af sergenten fik dunket hovederne mod bjælkerne. Rode var en dygtig og påpasselig soldat, som derfor behandles godt af sine foresatte. Mens Rode var soldat, kom familiens første-født, Orla, til verden.

en så fin og nobel chef. Så megen blidhed og skønhed og elskværdighed kunne de – ifølge Johan Knudsen – ikke stå for³⁵.

I Oscar Madsens nysnævnte roman gives også et billede af Ove Rode, som bekræfter det indtryk, man har dannet sig af ham i disse år. Det hedder, at han indenfor sin egen kreds nød en ganske ualmindelig tiltro. Man ventede sig adskilligt af hans unge, friske evner. Alle, både venner og fjender, var enige om at anerkende hans karakters fuldendte noblesse, hans hjælpsomhed og hjertens godhed, hele hans gentlemanssnit. Der var folk, som rystede på hovedet af hans pengeforbrug, men han var endnu velset i det gode selskab og havde dér haft en del ret uskyldige små-liaisons. Han var en høj, køn fyr med regelmæssige ansigtstræk, smukke øjne og gode manerer; hovedet bar han altid på skrå med et halvt kælent, halvt blaseret udtryk. Han førte sig godt og kunne vinde, hvem det skulle være, selv i en flygtig samtale. Som taler var han dog ikke god. Ordene kom snublende

over hinanden, han lige som snappede efter dem, men han så ypperlig ud, når han ved festlige lejligheder tog ordet, og de fine ellers lidt sløve ansigtstræk oplivedes af situationens stemning. Slank og elegant var han, og det mørke hår var skødesløst purret til vejrs fra hans smukt formede pande! ³⁶.

For Ove Rode var tiden ved *København* én lang modningsproces. Selv sagde han, at hans væsentligste indsats i de unge år var *København*, hvad der lå forud var småtterier ³⁷. Det var ikke lidt, han oplevede i de tre år fra 1889 til 1892: redaktionsarbejde, skribentvirksomhed, økonomiske forhandlinger, vrede læsere, Alberti, processer, møder for Højesteret, fængselsophold og sidst, men ikke mindst, blev han gift. Bohemetidens sorgløse, frie og uregelbundne tid var for stedse slut. Ove Rode var blevet voksen.

15. Tys

Efter at have afviklet sine interesser i *København* rejste Ove Rode til Norge, hvorfra han sendte artikler til *Politiken*; de handlede om den politiske situation, der var præget af den svensk-norske konges vanskeligheder med at få dannet en ny regering¹. Ellers hvilede han sig og holdt ferie med sin kone og tænkte på fremtiden. Ville noget melde sig? Det ser ud til, at han gjorde sig visse tanker om en eller anden form for samarbejde med den mindst kendte af de berømte brødre Brandes, Ernst, som var redaktør af *Børstidende*, der ved sin litterære og radikale holdning kunne minde lidt om *København*². Men den 8. august 1892 tog Ernst Brandes sit eget liv tynget af økonomiske vanskeligheder og nervesvækket efter at være blevet dømt for blasfemi på grund af en artikel af Henrik Pontoppidan, der havde stået i bladet. *Børstidende* stod på så svage fødder, at det herefter gik ind, og Ove Rode måtte se sig om efter noget andet³.

»Jeg stoler og håber på, at Gud vil mage det så, at jeg møder Eder alle ved *Politiken* igen. *København* er blot en udflugt i det grønne – udflugt på gig . . .«, havde Henrik Cavling skrevet, da Ove Rode etablerede sig som bladudgiver og redaktør⁴. Det holdt stik; Rode lod giggen køre videre og gik selv ad Integade til, og fra da af lå han i fast leje⁵. Hans ledelse af *København* kunne ikke hindre engagement ved *Politiken*. Hørup havde han jo – især til sidst – støttet, og også med Edvard Brandes stod han på en god fod. Brandes fulgte med sympati *Københavns* litterære bestræbelser, som faldt i tråd med hans egne; han skrev kondolancebrev til Rode, da denne blev sat bag lås og slå⁶, og da Rode skrev en særdeles rosende anmeldelse af Edvard Brandes' skuespil *Under Loven*, blev Brandes tilsvarende smigret. At Rode af og til havde tilladt sine medarbejdere at skrive mindre smukt om *Politikens* medudgiver og forretningsfører, Hermann Bing, var for Brandes nærmest en anbefaling⁷.

Da Rode henvendte sig til Brandes om et fast medarbejderskab ef-

ter Norges-opholdet, ville denne gerne ansætte ham, men nogen fast stilling var ikke ledig, og det ser ud til, at Hørup har næret en lille smule skepsis overfor Rode, som imidlertid hurtigt fortog sig, da Rode først var kommet indenfor murene⁸. Brandes lovede dog at skaffe Ove Rode artikler indrykket, hvis han ville lægge sig efter en eller anden specialitet. Brandes mente, at Rode havde evne for den lette satire og rådede ham til at dyrke den i en særlig rubrik, hvor han kunne harcellere i sin egen tone, så ville han blive en værdifuld mand for *Politiken*, der nu måtte væbne sig til konkurrencen med Albertis blad *Dannebrog*⁹.

Rode fulgte rådet og skrev i de følgende år en lang række af *Politikens* læsere højt skattede causerier under mærket »Tys«. Det var Peter Nansen, som begyndte genren, idet han under det fra fransk presse hentede mærke »Albert Millaud« skrev en række opdigtede interviews med politiske og litterære modstandere¹⁰. Ove Rode greb ideen og videreførte den med held. De fleste af disse interviews eller dialoger fremkom 1892–95, en del 1895–97, mens der kom meget få 1897–1901; efter 1901 ophørte de helt. Det var svært at blive ved uden at gentage sig, og Rode fik iøvrigt mere og mere at gøre på andre felter.

At samtiden værdsatte Tys' virksomhed ses bl. a. af, at Ove Rode i begyndelsen af 1894 kunne udsende en lille bog med titlen *Opdigtede Kendsgerninger af Tys*, hvori nogle af de bedste og lettest forståelige stykker var samlet. Ikke alle disse Tys-artikler er lige lette at forstå for en nutidig læser – fulde af lokale hentydninger og hib til datidens småbegivenheder, som de er. Hvis man læser *Politikens* gamle årgange fortløbende igennem, forstås de uden videre, og en række morsomme tidsbilleder oprulles da. Med et hudflettende, aldrig plat, men elegant, velturneret og lunerigt vid skildrer Ove Rode scener af det københavnske liv i 90'erne. Ofte benyttede han også sine Tys-artikler til udfald mod bladets politiske modstandere.

Det er satirisk petit-journalistik, der rangerer højt. Et hovedtræk ved causerierne er, at forfatteren næsten altid opdigter samtaler mellem kendte personer – undertiden besmykket med let gennemskuelige pseudonymer – hvorpå de udleveres til almindelig morskab.

Den første Tys-sketch stod i avisen den 19. oktober 1892 og handlede om den nye direktør for kunstgalleriet, hvis valgsprog hævdedes at være »Galleriet for de uberygtede«, og som valgte nye værker efter

størrelse. Rode lod direktøren indhente de manglende kundskaber ved at lade ham ivrigt studere en elementær lærebog i kunsthistorie.

Et yndet objekt for hans skarpe pen var de Ferslewske blade, som han allerede i *Piraten* og *København* havde haft et godt øje til. I »En nyhed. Interiør fra en bladfabrik« lader han redaktionssekretæren gå til etatsråd Ferslew med en nyhed. Etatsråden læser den, og meddelelsen får tilsagn om den fyrstelige sum af én krone. Imidlertid opdages det, at nyheden er gammel; den har stået i morgenbladene. Det er etatsråden imidlertid ikke spor ked af: »På den måde sparer vi da en krone . . .« Nyheden fik man så ved et klip fra *Politiken*¹¹.

Et andet offer var forfatteren, kaptajn Wilh. Dinesen, som efter i 1892 at have sagt ja til et folketingskandidatur i Slagelsekredsen, til alles overraskelse samme år pludselig lod sig opstille og vælge af Venstre i Grenå. Rode refererede nu Dinesens jomfrutale fra den 28. oktober 1892 om den personlige kommuneskat som en forelæsning over bordets, jagtens og kærlighedens glæder – i hvilke materier det ærede medlem fra Randers amts fjerde valgkreds antoges at være særlig forfaren. Ved en senere lejlighed bragte Rode nogle kostelige – og yderst apokryfe – uddrag fra Dinesens dagbog¹².

Da de krumme baners ophavsmænd skulle hudflettes, gik Dinesen ej heller ram forbi. Han stillede forslag om en bane fra Rungstedlund (hans bopæl) over Slagelse (hvor han skulle have været valgt) til Grenå (hvor han blev det). Et andet agtet medlem af det høje ting, nemlig Byriel Jensen, ville have en tandhjulsbane anlagt op ad Himmelbjerget, der ville gøre den interessante bestigning mulig også for ældre og svagelige mennesker i og uden for valgkredsen. Fra repræsentanten for Vejle amts sjette kreds, Jeppe Paulin, stilledes ændringsforslag om anlæg af en ringbane i hans kreds »udgående 30 m nord for gårdmand Hans Jensens hovedbygning på sammes jorder og i en bugtet cirkel passerende gårdmændene Mikkell Nielsens, Anders Olsen Svensbjærgets, Lars Geertsens og Hans Fuchs ejendomme for igen at slutte ved sit udgangspunkt nord for ovennævnte Hans Jensens hovedbygning. – Repræsentanten anfører, at de nævnte gårdmænd alle er indflydelsesrige vælgere i kredsen og har afgivet bindende erklæring om hyppigt at ville benytte ringbanen«¹³. At satiren ikke er særlig overdrevet, kan endnu i dag bekræftes ved et blik på landkortet.

Samfundssatire af et mere økonomisk-socialt tilsnit beskæftigede

Rode sig med i en bidende skildring af C. F. Tietgen i »Alt for fædrelandet«. Stykket var skrevet med baggrund i de planer om oprettelse af stores, dvs. en slags supermarkeder, som Tietgen og andre storforretningsmænd omgikkes med, og som måtte antages at påføre de mindre handlende en meget følelig konkurrence og måske få priserne til at stige.

»Alt for fædrelandet« begynder med, at Tietgens kokkepige læser husholdningsregnskabet op, og Tietgen forfærdes, da han hører de høje priser; f. eks. koster smørret 98 øre pr. pund. Tietgen udbryder: »De billige priser må tilvejebringes. Lad det koste, hvilke ofre det vil. Alt for fædrelandet ...« Et år senere sidder Tietgen og ordner sine stores-aktier serievis. »Godt, godt – det tegner jo fortræffeligt«, siger han, hvorpå han giver sig til at afklippe kuponerne. Mens han er i færd med det, kommer kokkepigen og beretter om grosserer Larsen henne på hjørnet, der er gået fallit, om urtekræmmeren, der er gået samme vej osv. Tietgen siger kun: »Desværre overfor denne krise kan ingen timelige midler hjælpe«. Og da kokkepigen beder om flere husholdningspenge, fordi smørret står i 1,36 kr., siger fædrelandets ven, idet han kvæler et smil: »1,36? Ja, naturligvis, pengene må De have (patetisk), og jeg betaler dem gerne. Hvad rolle spiller det vel for mig, om jeg giver en snes øre mere for pundet, jeg ved jo, hvorfor jeg gør det. Alt for fædrelandet!«¹⁴

Ved en anden lejlighed kunne emnet være en påstået selvmords-epidemi, som Rode i et for denne side af hans skribentvirksomhed typisk bidrag ironiserede over ved at lade hr. Petersen fra Helsingør tage til København for at more sig i anledning af et gage-tillæg.

Vi giver ordet til Tys:

»(I København. Hr. og fru Petersen tager ind på et hotel).

Værten: Tør jeg bede Dem skrive Deres navn i fremmedbogen?

Petersen (skriver) »Hr. Petersen med frue fra Helsingør«.

Værten (læser det). Hm. De er vel vis på, at De hedder Petersen.

Petersen: Vil De fornærme mig?

Værten: Gudbevares nej. Når De blot er aldeles vis derpå. (Afsides). Højst mistænkeligt! Man bør være forsigtig i disse tider. (Der anvises hr. Petersen og frue et værelse. Værten lytter ved døren. Efter længere stilhed høres en svag larm fra værelset).

Værten: Var det ikke det, jeg tænkte? Nu forbereder de sig.

En stemme indefra: Å nej, Petersen. Lad hellere være. Jeg be'r dig –.

Værten (rædselsslagen): Himmel! Han dræber hende! (Råber) Sofie, Caroline, Kom hurtigt! (rusker i døren).

Stemme indefra: Gud, Petersen – der kommer nogen, skynd dig –

Værten (råber ind): Stands, ulykkelige, inden det er for silde. (Sofie, Caroline og gårdskarlen iler til. Sammen med værten bryder de løs på døren. Den går op med et brag).

Petersen (med så megen værdighed, som lader sig forene med, at han optræder i natskjorte). Tør jeg spørge, hvad meningen er?

Værten (efter et hurtigt overblik over situationen) Jeg be'r tusinde gange om forladelse. – Jeg troede, De ville ... og så er det bare – jeg be'r tusinde gange – døren skal straks blive sat op igen (Trækker sig bukkende tilbage).

Amalie (hulkende i sengen): Gud, Petersen. Det er forfærdeligt. Denne gruelige scene. Min sarte konstitution. Jeg overlever det ikke Jeg dør af skam. (Hun gør det)«¹⁵.

Utallige var de emner, Rode tog op i sine Tys-artikler. Han lod tingformændene holde mindetaler over Frejlif Olsen, hvis adgangskort til rigsdagens presseloge var blevet taget fra ham på grund af hans mødereferater¹⁶. Tys lod Estrup og Nellemann age i rullestol, da de så sent som januar 1894 endnu ikke havde demissioneret¹⁷. – Og da forliget stundede til, skete Estrups afgang i henhold til Tys ved, at man bedøvede Estrup ved at holde nogle artikler fra *Nationaltidende* for næsen af ham, hvorpå man skar ham af taburetten¹⁸. Diplomatiets¹⁹, kejser Wilhelm²⁰, gendarmerne²¹ og talrige andre emner blev også skive for hans sarkasmer.

Mens emnerne til at begynde med var hentet fra så godt som alle dagligdagens hændelser, så snævrer emnekredsen især fra ca. 1894–95 ind til mere og mere kun at omfatte politisk stof – dog stadig spøgefuldt behandlet. Det politiske bjergtog efterhånden Rode mere og mere.

Som eksempel kan anføres den sidste i samlingen »Tanker«, hvor scenen er det indre af Frede Bojsens hoved: »Et stort pragtfuldt udstyret rum. Scenen står længe tom: Endelig kommer en tanke ind«. Tanken føler sig dog slet tilpas ved tomheden og »kendsgerningen« slutter: »Farvel, skønne tempel, nu går den eneste store politi-

ske tanke i partiet, og der er såmænd ikke én, der får at vide, at jeg har været her. (Tanken går. Scenen er atter tom)«²².

I referater er det svært at bevare den særegne – ofte pasticheagtige – og flygtige stil, som præger Tys-artiklerne. Forhåbentligt er det dog lykkedes at give et indtryk af deres elegance og af den yderst kultiverede ondskab, som bærer satiren. Undertiden kan man tro, at det hele er lutter elskværdighed. »Delinkventen mærker slet ikke, at det er hans henrettelse, der forberedes, så behagelig er konversationen. Men så i et uventet øjeblik bores dolken ind. Smilet viser sig at være malice«²³.

Formen var lykkelig fundet, svarende til Rodes naturel den gang, »en gratiøs blanding af levet og opfundet« kalder forfatteren og journalisten C. C. Clausen den. Virkeligheden forlængedes, men således at forlængelsen virkede som en naturlig fortsættelse af virkeligheden. Tys' *Opdigtede Kendsgerninger* er, siger C. C. Clausen, »bårne både af overlegenhed, vid og viden, ynde og harme. De vakte latter, og de ramte«²⁴.

Da Tys holdt op, var der ikke andre, som fortsatte i samme spor. Den politiske interesse var dengang stor nok til at bære sådanne artikler. Nu om stunder er genren – måske bortset fra Jonas' cause-rer i *Social-Demokraten* – blevet afløst af karrikaturtegningen, der hastigt serverer en politisk eller anden situation for den travle læser, hvis iver efter hastigt at komme videre ikke antastes²⁵.

16. Kritiker

De første år måtte Ove Rode for en stor del skrive om ting, som han ikke kendte noget til og ikke interesserede sig for, og som han kun påtog sig for at tjene penge¹. Men jævnsides med Tys-spøgefuldheder var det ellers mest kunstkritik, Rode beskæftigede sig med. Han gik ikke af vejen for at skrive om den bildende kunst. Rode har således fortjeneste af at være en af de få, der fra først af havde blik for storheden i Edvard Munchs kunst. Fra en Munch-udstilling i Norge i efteråret 1892 skrev Rode hjem og spurgte, om dog latteren ikke snart var ovre. Han var også i stand til at karakterisere Munchs stil. Den var præget af en evig uro, følelse og eksperimenterende sig frem, og Rode sammenlignede ham med Willumsen, Monet, Faurin, Odilon Redon m. fl. Hans kunstnerpersonlighed var dyb og ægte og i besiddelse af en sjælden suggestiv magt, skrev Rode². Anmeldelsen af Munch-udstillingen var en af de få, hvor Rode gik ind på en egentlig analyse af kunstnerens særpræg. De fleste andre artikler var i almindelighed ikke særligt dybtgående, det var korte eller lange referater og beskrivelser med et par karakteriserende og vurderende linjer til sidst. Men hans sympatier gik afgjort i retning af den avancerede kunst, og Charlottenborg-malerne fik betegnelsen »stereotype og åndløse« hæftet på sig³.

Af og til skrev Rode også boganmeldelser, men dette arbejde var af mere tilfældig karakter, når man ser bort fra hans recensioner af danske tidsskrifter⁴. Kun ved et par lejligheder skrev han egentligt litterære artikler. Det skete f. eks. da han i november 1892 tog Knut Hamsuns første ret ukendte bog, *Bjørger*, fra 1878 op til indgående vurdering. Hamsun havde skrevet denne bog, da han var 18 år, men var nu ved at slå igennem, og Rode søgte da efter tegn på digterbegavelse i ungdomsarbejdet – men forgæves: »Der er ... intet overvættets mærkeligt i fortællingen. Det interessanteste ved den, er vel overhovedet det, at den eksisterer«⁵.

Peter Nansen fotograferet
i midten af 1890'erne.
Han og Rode knyttedes
i deres fælles tid ved *Politiken*
sammen i et varmt venskab,
som holdt sig til Nansens død
i 1918.

Det var altså ikke som kunst- eller litteraturmedarbejder, man bemærker Rodes virksomhed ved *Politiken*, men bladet var naturligvis også velforsynet med kvalificerede medarbejdere på disse felter. Dette var for så vidt også tilfældet, hvad teater-kritikken angik, idet *Politiken* her disponerede over Edvard Brandes' og Peter Nansens sagkundskab, men i september 1894 tog Brandes skuffet over udviklingen i landet og af personlige grunde ophold i Norge, og Nansen og Rode var så i det store og hele ene om at varetage teaterstoffet.

Dr. phil. Frederik Schyberg har karakteriseret deres kritiske virksomhed i denne periode som ejendommelig og meget indtagende. Begge kastede sig klarhjernet og præget af en ufordærvet teaterentusiasme ud i bedømmelsen af et utal af forestillinger, mest monstruøse klassikeropførelser, men også interessante moderne nyheder, spillet af verdens ejendommeligste personale. Det var Rode og Nansen, som skrev Dagmar-teatrets annaler i dette tidsrum, og det skyldes dem, at hele dette tiårs teaterliv »set gennem kritikkens kikkert ikke udelukkende tager sig ud som et ensformigt trøstesløst fin de siècle, men til lige som tiåret, i hvilket det kommende århundredes teaterliv prøvende tager form« ⁶.

Et avancement ad den æstetiske vej var Rode dog udelukket fra, så længe Nansen var ved bladet, men med udgangen af 1895 fratrådte denne for at blive direktør ved Gyldendals forlag. Det gav Rode muligheder for en teaterkritisk virksomhed, især i tidsrummet 1895–96, hele tiden dog kun som anden-anmelder.

Efter 1896 aftog Rodes anmeldelser noget, hvilket hang sammen med, at han fik sit øvrige journalistiske virkefelt udvidet, og med, at han ved Brandes' bortrejse havde slået den teateræstetiske løbebane af hovedet en gang for alle⁷. Rode attråede ikke teaterkritikken, han mistvivlede på, at han kunne gøre andet end så mange hundrede, og så var han også, som han i december 1895 udtrykte det overfor Edv. Brandes, »bidt af en anden galskab«, nemlig den politiske. Ved Nansens afgang rådede han derfor Brandes til at ansætte Poul Levin som førsteanmelder, hvad også skete. Brandes havde haft Erik Skram i tankerne, men Rode – og vistnok også Nansen – rådede fra. Rode fandt Skram træt og udskrevet.

På den anden side tilskyndede Brandes Rode til at opgive teatret, fordi man havde brug for ham på anden vis, og dernæst fordi man, som Brandes selvbekendende skrev, må »sætte livet ind på kritiken, næsten sætte det til, om man skal blive hørt. For kun *de* æstetiske artikler, der vækker forargelse, betyder noget. Men man skal være vel rustet for uskadt at vandre mellem lutter forargede mennesker«⁸.

Fra århundredeskiftet kom der atter en stigning i antallet af Rodes teateranmeldelser. Det hang sammen med, at den i 1897 hjemvendte Edvard Brandes holdt op med at anmelde Det kgl. Teater efter duellen med kgl. skuespiller Robert Schyberg, og med, at Brandes i juli 1901 havde afløst Hørup som *Politikens* ansvarlige redaktør⁹. Der blev herved mere teaterkritik til Rode, skønt Levin og den nu tilkomne Sven Lange trak hovedlæsset. Efter 1905 skrev han yderst sjældent teateranmeldelser¹⁰, men kærligheden til og forståelsen for teatret bevarede han hele sit liv, og da han gik af som minister, genoptog han en tid (1925–27) teaterkritikken, nu i tidsskriftet *Teatret*.

Rodes teateræstetiske virksomhed spændte over et vidt felt. Han skrev om sekondteatrenes forestillinger, f. eks. Kasinos og Folketeatrets ofte ret tynde repertoire¹¹, men lige så let og ubesværet skrev han to kæmpespalter om Dagmar-teatrets opførelse af *Götz von Berlichingen*¹².

Særlig interesse viede Rode Henrik Ibsen, af hvem han f. eks. an-

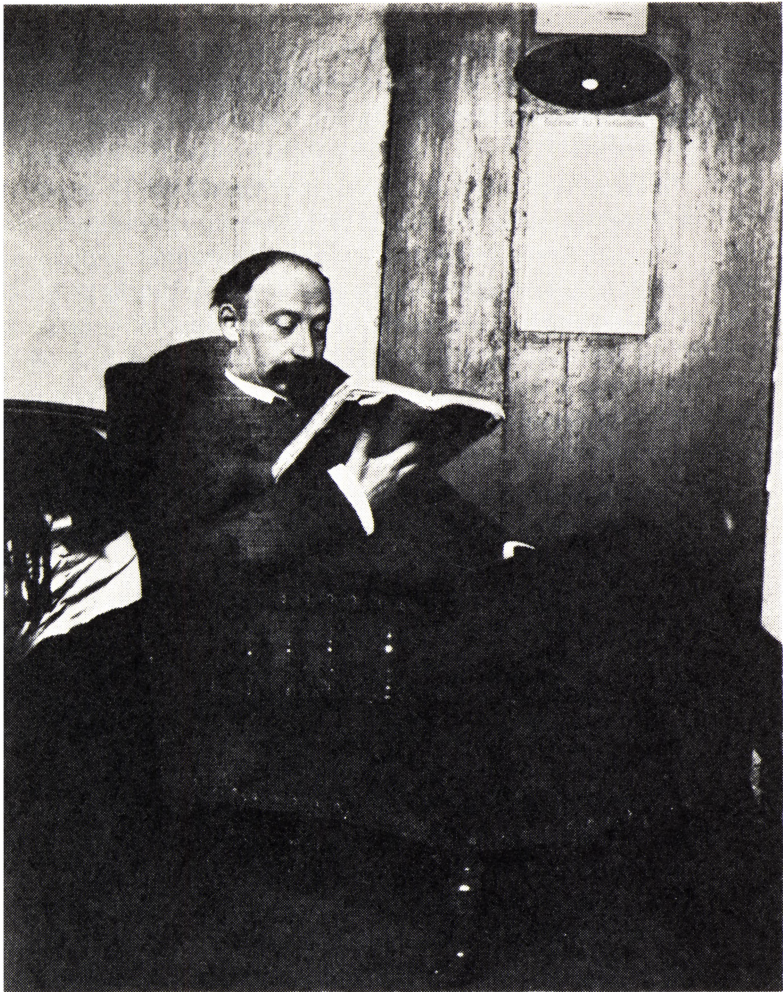
meldte *Vildanden* på Det kgl. Teater i september 1894. Dengang betød fremkomsten af et nyt Ibsen-stykke en sensation, og *Politiken* sendte derfor i januar 1895 Rode til Berlin for at overvære den tyske premiere på *Lille Eyolf*. Det blev til tre lange artikler, i det store og hele anerkendende opsætningen og med megen ros til Ibsen. Ved *Lille Eyolf* fandt Rode, at det mest geniale var skildringen af væsensafstanden mellem mand og kvinde. Samtidig fik vor hjemlige nationalscene at vide, at den var stivnet ¹³.

Samme år deltog Rode med iver i den voldsomme kampagne, der førte til, at *Fru Inger til Østråt* omsider kom op 30 år efter, at Det kgl. Teater havde forkastet det. Det var dog ikke dette teater, som rådede bod på denne gamle undladelsessynd, men Dagmar-teatret. Rodes mening om Det kgl. Teater var klar nok, han fandt som Edv. Brandes, at det forsømte den moderne dramatik, og dette synspunkt gav han udtryk for i sine kritiske artikler ¹⁴.

Imidlertid var der også en anden grund til, at *Politiken* befandt sig i et konstant modsætningsforhold til Det kgl. Teater. Edvard Brandes havde et par gange – i 1894 og 1899 – aspireret til at blive teatrets direktør, men var blevet vraget, og dette afspejlede sig i hans anmeldelser – og til en vis grad også i hans unge kollegers (især Poul Levins). Brandes udøvede en fascinerende indflydelse på de unge medarbejdere, som var knyttet til bladet ¹⁵. For Rodes vedkommende kommer det klartest til udtryk i *Theatret – Aforistisk Rimbrev til en Kritiker fra en gammel Skuespiller*, der udkom anonymt i 1901. Det er ifølge teaterhistorikeren, dr. phil. Robert Neiiendam nok det bedste, Ove Rode har skrevet om skuespilkunst. Rimbrevet bærer i lige grad vidnesbyrd om hans beundring for Edvard Brandes som teaterkritiker («I kritikens slebne prismes / har De samlet billedrækker / der til liv de døde vækker») som om, at han delte Brandes' syn på nationalscenens forfald.

Rimbrevet blev skrevet under indtryk af Schyberg-episoden, og mens Brandes sad i fængsel efter duellen. Rode følte uvilje over den mangel på taknemlighed overfor Edv. Brandes' virksomhed for teatret, som affæren havde åbenbartet i store kredse i skuespillerverdenen. Det oprindelige udkast var adresseret direkte til Brandes, men i den trykte version var Brandes' navn og nogle meget personlige udfald mod Det kgl. Teaters ledelse fjernet.

Både indhold og form fremtræder som en fint gennemført imita-

I februar 1900 skrev Edvard Brandes om kgl. skuespiller Robert Schyberg som Leander i *Geert Westphaler*, at han »havde den underligste forsigtigste gang (man tør slet ikke antyde, hvad man kom til at tænke på)« Schyberg honorerede anmeldelsen med en lussing til Brandes, som svarede med at udfordre til duel, fordi Schyberg ikke ville give ham en undskyldning. Duellen fandt sted i Ermelunden, men skønt hver skød to skud, endte det dramatiske opgør ublodigt, da ingen af dem ramte. Bagefter fik begge duelanterne 14 dages simpelt fængsel. Fotografiet viser Brandes under afsoningen. På væggen hænger »Regulativ for Arrestanter«. Brandes benyttede de 14 dage til at lære sig hollandsk. Affæren udløste en række heftige angreb på Brandes for partiskhed, usædelighed m. v., og det var som reaktion herimod, at Rode skrev sit rimbrev *Teatret*.

tion af en art gammeldags æstetik. Frederik Schyberg kalder stilen for elegant og helt Baggesensk-Hertz'sk¹⁶. I lette vers hudfletter Ove Rode Det kgl. Teater for at svigte publikum og skuespillere ved at sætte sig for lave kunstneriske mål:

»Hvad var teatret før? Hvad blev det siden?
En gang et hus for andagt og for drømme,
et sted, hvor hjertet slog, og blodets strømme
igennem åren gik i bølgebrus,
hvor kunstens bæger dybt man kunne tømme
og hente sig den kosteligste rus«.

Nu derimod er teatret blevet et mødested for sladretanter og middagstrætte kavallerer:

»Et hus, hvor tiden står forlængst i stampe.
hvor intet spores af din samtids kampe.
Et hus for fjas,
for gøgl og tant og pral og stads
på begge sider af den tændte rampe«.

Ingen var der, man kunne bygge på:

»Nævn mig den mand, der for vor scene finder
en kunstens bjærgvej til de skønne tinder,
hvor mensket skælver mellem jord og himmel,
skælver ekstatisk, ensom, henrykt, svimmel,
svimmel mod dybet, der endnu ham binder,
henrykket opad, hvor idolet skinner,
ensom med sjælen, hvor sig selv han vinder«.

Tanken med rimbrevet, der udkom i to oplag, var naturligvis at vække opmærksomhed og derved fremkalde debat om teatrets forhold. En sådan opstod også i høj grad, men noget særligt kom ikke ud af den¹⁷. Mange år endnu forsøgte ifølge Rodes opfattelse Det kgl. Teater at vise vejen ved at finde ny og god dramatik frem. Da teatret i 1903 gav *Genboerne*, skrev han, at det var en sammenflikket forestilling, hvis huller og lapper gav indtryk af pinlig armod, og hvis sangkor sang være end skinneskidtskrabernes sangforening. Det eneste opmuntrende var Jacob Texieres debut som den evige skomager¹⁸.

Ved en anden lejlighed opførte Det kgl. Teater Maxim Gorkis *Nat-teherberg*, som betog Rode ved sin overbevisende skildring af det fornødrede menneskesind. Men forestillingen var efter hans mening ikke sammenstemt, idet en stor del af skuespillerne tilstræbte en mere teatermæssig virkning, mens andre kun havde skikkelsen for øje¹⁹.

Meget af kritikken mod Det kgl. Teater skyldes sikkert også den sammenblanding af kunst og politik, der præger de Brandesianske anmelderes vurderinger²¹. Som Edvard Brandes var den unge Ove Rode en blanding af politiker og kunstkritiker, men skønt Rode var den større politiker og den mindre kritiker af de to, holder han dog bedre end Brandes de to ting adskilt. Rode ville nok slås for den moderne litteratur og dramatik, men han gik aldrig i sin kritik til yderligheder som Brandes. Rodes kærlighed til teatret var for stor. Derfor kunne han også anerkende Det kgl. Teater, når han så grund dertil.

Det var f. eks. tilfældet med to så ulige ting som Bournonvilles ballet *Sylfiden* og Gustav Wieds *Et Opgør*, og rosen gjaldt også her udførelsen²¹. Og da Det kgl. Teater i oktober 1904 gav Bjørnsons *Over Evne*, fandt Rode anledning til med baggrund i denne forestilling, som forekom ham ypperlig, at give et mere alment og principielt udtryk for teatrets æstetiske og menneskelige mission. Han skrev:

»Mellem mange komedie-aftener, der har budt på en lille fersk rørelse eller lidt fad morskab, hvor teatret kun er en forlystelsesanstalt og skuespillerne underholdningsråder, kommer en aften, da *scenen* rejser sig i hele sin storhed, tvinger de tusind tilfældig sammenløbne mennesker mellem bygningens mure ind under sin besynderlige, overvældende magt for i et par timer at ryste dem ud af deres sædvanlige fuger, tage grunden bort under deres fødder og føre dem viljeløse med sig gennem nye og skønne sindsbevægelser. På sådanne aftener gør *scenen* et mægtigere indtryk på sine dyrkere end nogen anden kunst. De forklarer den stadig fornyede kærlighed til teatret ligesåvel som den frygt, der altid næres for dets indflydelse. De giver også grunden til, at teatret overlever alle de mordforsøg, som elendige forfattere, tarvelige skuespillere og direktører ustandseligt gør på det. En eneste sådan aften, hvor digterværk og skuespilkunst smeltede sammen og talte med en røst, udsletter indtrykket af et års ligegyldige eller halvinteressante aftener«²².

Et par gange var Rode ude for den delikate opgave at skulle annoncere premierer på stykker af sin chef, nemlig Edvard Brandes'

Overmagt på Folketeatret i november 1903 og *Hårdt imod Hårdt* på Dagmar-teatret i marts 1904²³. Ingen af stykkerne er særligt fremragende, men Rode løste problemet ved om det første at skrive, at det var handlingsrigt, vekslende og med stærkt koncentrerede optrin, ved det andet skrev han intet om selve stykket – udover at det i modsætning til Brandes' tidligere stykker ikke handlede om bourgeoisiet – til gengæld behandlede han i begge tilfælde meget udførligt skuespillernes præstationer. Desværre kender vi ikke Brandes' reaktion.

Som teateranmelder viste Rode et stort kendskab til den dramatiske litteratur, både den skandinaviske og udenlandske, han kunne måle med en større alen end den hjemlige, han dokumenterede også, at han var i stand til at vurdere en forestilling, såvel iscenesættelse som skuespillerpræstationer, og han evnede at se, hvor forfatterens arbejde holdt op, og skuespillerens begyndte. Han havde en medfødt dramatisk forståelse og en levende sans for replikken. Genren var imidlertid anderledes dengang end nu. Lærde avisafhandlinger, mere eller mindre uforståelige for størsteparten af læserne, kendte man ikke i samme grad dengang som nu. Rodes artikler skilte sig ikke ud fra genren, som den da var. En væsentlig bestanddel af hans anmeldelser var et fyldigt handlingsreferat og en bedømmelse af skuespillernes præstationer. På dette sidste punkt var han altid mild mod de unge, når han så, at bestræbelserne var at ville det bedste. De var altid skrevet klart og overskueligt i en egen let, næsten glitrende stil.

Holdningen i Rodes anmeldelser spores uden vanskelighed. Den var præget af kærlighed til og forståelse for det sande teater og en dermed forbunden afsky, ikke for det lette og lystige – Rode var stedse en stor elsker af morskab – men for det platte, formålsløse og ligegyldige gøgl. At det var de store nordmænd, som stod ham nærmest, kan ikke overraske, når man betænker hans livsholdning og den omstændighed, at han så at sige voksede op sammen med første-opførelser af Ibsen og Bjørnson²⁴. Robert Neiiendam sagde ved Ove Rodes 60-årsdag, at kernen i hans bestræbelser som teateranmelder var »hans autoritet som menneskefremstillingens ridderlige forsvarer mod al mekanik, teknik og sensation«. Denne autoritet var så stærk, at han i virkeligheden bar det omtalte tidsskrift *Teatret* alene ved sin pen, og da han forlod det, sygnede det hen²⁵.

17. Dramatiker

Det er forståeligt, at Ove Rode med de interesser og evner, han havde, selv forsøgte sig som skabende dramatiker. Studentersamfundet var et egnet forum for en begyndende dramatiker af radikale anskuelser, og her lagde Ove Rode som nævnt i 1887 ud med hele fire parodikomedier, ligesom han med iver deltog i oprettelsen af »Studentersamfundets frie Teater« i 1891 – en dansk udløber af Théâtre libre-bevægelsen – og var virksom ved dets opførelser, ikke mindst i den første i 1892, hvor Gustav Wieds stykke *En bryllupsnat* ikke fik lov til at gå til ende på grund af publikums demonstrationer ¹.

I 1889 offentliggjorde Rode i *Ny Jord* et lille kærlighedsdrama, *To Brødre*. Derefter fulgte en pause på grund af journalistik ved *Politiken* og *København*, men i 1892 skrev han til Studentersamfundets 10-års jubilæum *Mellem Himmel og Jord*, en versificeret parodi på en roman af forfatteren Rudolf Schmidt, en af brødrene Brandes' modstandere ². I 1895 fulgte parodikomedien *Fjerde Akt af Lille Eyolf*, der er det eneste af disse stykker, som blev trykt. Den sidste studentersamfundskomedie, Rode skrev, var *Fjerde akt af På Storhave*, der blev til ved et samarbejde mellem ham, Sven Lange og Poul Levin, og som opførtes i januar 1903 ³.

Om disse stykker gælder, at de alle er lejlighedsarbejder uden blivende værdi, hvad forfatteren naturligvis var klar over; men de er gjort med håndslag og vid og vakte jubel ved opførelserne i Studentersamfundet, hvis medlemmer gouterede tendensen og forstod hentydningerne ⁴.

Et væsentligt mere alvorligt og betydeligt arbejde er Rodes tekst til August Ennas musikalske eventyr *Den lille Pige med Svovlstikkerne*. Den bygger på H. C. Andersens eventyr, men i en ret fri og selvstændig bearbejdelse. Versene er gode, og da Rode selv havde en musikalsk åre, føjer de sig smukt til Ennas musik. *Pigen med Svovlstikkerne* blev første gang opført i november 1897 på Casino-teatret og

er siden flere gange og helt op til vore dage, f. eks. i radioen, givet både her i landet og i Tyskland på grund af August Ennas internationale berømmelse. I samme genre er librettoen til Tschaikowskys opera *Eugen Onegin*, som Rode skrev i samarbejde med G. Hetsch på grundlag af A. Puschkins værk. Operaen opførtes første gang på Det kgl. Teater i 1915. I denne sammenhæng kan også nævnes den sang-cyklus, *Århundredets Viser*, som Rode i samarbejde med Charles Kjerulf skrev til Journalistforeningens forestilling på Casino i 1899⁵.

Jævnside med disse arbejder leverede Ove Rode seks oversættelser mest af franske lystspil, der blev spillet på enten Casino eller Folke-teatret. Motivet til denne oversættervirksomhed var væsentlig af økonomisk art, flere af stykkerne gik godt og gav familien Rode en tiltrængt ekstraindtægt. Af samme grund oversatte Ove og Line Rode i fællesskab Anatole France's roman *Den røde Lilje*⁶.

Rodes betydeligste dramatiske arbejde er dog *Harlekins Omvendelse. En Maskekomedie*, der forelå i bogform i 1899. I en veltalende Commedia dell'arte stil skildres Harlekin og hans fællers driven halløj med spidsborgerne. Harlekin svirer og sværmer, indtil en slyngel af en kammerat (Polichinel) spiller ham i armene på myndighederne. Ved at bilde ham ind, at han skal hænges for sine drillerier overfor borg- og politimester Pjerrot og rådmand Cassander, indjager Polichinel Harlekin en sådan forskrækkelse, at han offentligt bekender sine synder og afsværger sine uborgerlige synspunkter. Herved opnår han både penge, ydre ære og sin kæreste, Columbine, Cassanders datter, som på et hængende hår var blevet gift med Pjerrot.

En svaghed ved stykket er, at Harlekin i begyndelsen præsenteres som så ung, frisk og sympatisk, at hans pludselige forvandling til renegat virker desorienterende og ikke særligt overbevisende. Harlekins omvendelse er ikke tilstrækkelig motiveret. Rode har energi et langt stykke, men ikke langt nok. Man må give Edvard Brandes ret i, at Harlekin ikke er så dum, at han tror på Polichinels skrøne om galgen⁷. Først sent – meget sent – i stykket bliver man klar over, at forfatterens sympati ikke er på Harlekins side, men på Cinthios, den mest uafhængige og kloge af Harlekins svirebrødre, der imidlertid ikke træder frem før til sidst. Visse passager – især i 4. akt – virker også meget langstrakte og stillestående.

På positivsiden er imidlertid meget at antegne. Versene er ynde-

fulde og indsmigrende, rimene smidige og vittige, men bag det lette og smilende skjuler sig en bidsk og ofte rammende satire. Stykkets kåde og sprudlende lyrik synes at gå tilbage til tonen i Oehlenschlägers *Skt. Hans Aftens Spil*. »Versene flyder mesterlig let, rimene klinker mod hinanden som glas over en punchebolle, og de gamle, italienske masker funker af nyt liv, af en fortryllende underfuld gratie« (Sophus Michaëlis)⁸. Bortset fra den pukkelryggede Polichinel, hvis ondskab raffineret afklædes og de to farcefigurer Pjerrot og Cassander, er vel Columbine den figur, der er lykkedes bedst. Selv den negativt indstillede Otto Borchsenius måtte indrømme, at »Columbines unge elskov er tegnet med en vis lyrisk inderlighed«⁹.

Det er Columbine, der siger:

»Hvor trygt jeg har sovet, og hvor jeg har drømt. Over alle tage
det gråner
 Det gryer ad dag, den grimme dag, der alle mine længsler håner.
 Mer vil jeg sove, og mer vil jeg drømme, hvis blot jeg mit hjerte kan
tvinge.

Det er ikke et bryllupsbillede af Line og Ove Rode. Ser man nærmere efter, vil man opdage, at kvinden er en mand, og fotografiet er da også fra en af Studenter-samfundets parodikomedier fra vinteren 1887.
 Foto H. Riise.

Med fjerne klokkers forvirrede klang jeg hører det festligt ringe.
Harlekin, lille Harlekin god, min dreng, min sommerglæde,
min eneste ven i den vide verden, jeg kunne af lykke græde».

Harlekins miljø minder i høj grad om det, Ove Rode selv i sin »Pirat«-ungdom færdedes i, og der blev også, da *Harlekins Omvendelse* fremkom gjort forsøg på at identificere personerne, især Harlekin. I pressen gættedes f. eks. på Johannes Jørgensen, der få år før var konverteret, og Johan Knudsen kvitterede for et dedikations-eksemplar, ved at vedkende sig, at han var Harlekin¹⁰. Det skal dog næppe tages alvorligt; bedre passer satiren på Oscar Madsen, men Ove Rode har sikkert ikke haft nogen bestemt person i tankerne. Han har blot i almindelighed villet levere en besk satire over den, der svigter sin ungdoms idealer og bliver bedsteborger for let vindings skyld. Derimod er det sikkert, at Polichinel er en ondskabsfuld, men næppe helt usandfærdig udlevering af Gustav Esmann¹¹.

Stykket kom første gang op på Århus Teater i september 1900. Det blev iscenesat af Johannes Marer og gik syv gange. Teatercensor Vilhelm Møller foretog strygninger i to scener, han fandt for dristige, men som selv ud fra datidens forudsætninger må have virket harmløse¹². C. F. E. Horneman havde skrevet musikken, og Price-slægtens ældste, Albert Price, udmærkede sig som Pjerrot. I juni 1901 opførtes *Harlekin* også på Nationalteatret i Kristiania, hvis direktør dengang var Bjørn Bjørnson¹³.

Betydelig større interesse knyttede sig til premieren på Dagmar-teatret i København, der fandt sted i marts 1901. Ved denne opførelse spillede Betty Nansen Harlekin, mens Columbine blev givet af Olivia Jacobsen i stedet for Anna Larssen, der blev syg. En af tidens dygtigste og mest populære komikere, Sophus Neumann, spillede Pjerrot, mens Emanuel Larsen var Polichinel. For Rode var det en højst oprivende tid, der gik forud for premieren. Fru Nansen udeblev fra prøverne på grund af forkølelse, flere scener blev kun prøvet et par gange, og før generalprøven havde der ikke været én sammenhængende prøve¹⁴.

Stykket opførtes 13 gange, men blev ikke nogen succes¹⁵. Selv om Edvard Brandes i sin anmeldelse roste fru Nansen for glimrende og virtuost spil, må man nok snarest tro de andre anmeldere, der som f. eks. Arthur Aumont hævdede, at det virkede illusionsdræbende, at

Masker.

Dagen efter Københavns-premieren på *Harlekins Omvendelse* i 1901 bragte *Politiken* en af Rasmus Christiansens populære serie af »Masker«, der i karikeret form gengav nogle af personerne fra stykket. I øverste række fra venstre: Emanuel Larsen som Polichinel, Betty Nansen som Harlekin, Sophus Neumann som Pjerrot, og på trappen Harlekin i færd med at erklære Columbine i Olivia Jacobsens skikkelse sin kærlighed. I nederste række fra højre: Alf. Møller som Cassander, Pjerrot, Columbine og Harlekin i forklædning.

Politiken 11. 3. 1901.

Harlekin blev spillet af en kvinde. Otto Borchsenius havde sikkert også ret, når han skrev, at komedien var bedre egnet for Studentersamfundets private scene, hvis publikum ville kunne læse mellem linjerne; det almindelige publikum ville ikke fatte meget af det hele ¹⁶.

Gustav Esmann overværede premieren som anmelder for højrebladet *Vort Land* og blev i mellemakten skoset af Valdemar Koppel, der højt sagde til ham: »Nå, Esmann, De har nok fået pukkel på i aften«, hvortil denne straks replicerede: »De kan bande på, at de alle skal få godt på puklen i morgen« ¹⁷. Esmanns anmeldelse var da også yderst perfid: kun *Politikens* livegne kreds klappede, det ubestukne publikum forlod teatret i tavs befrielse, stykket var noget pøjt, sløjt spillet, sat op ved bønner og trusler, teatrets repertoire lagdes i Integade (dvs. af *Politiken*), Betty Nansen var bredhoftet og kalveknæet osv. osv. Kort sagt, der var noget, som skulle hævnnes. En anmeldelse af denne art ville ikke kunne trykkes i nogen dansk avis i dag ¹⁸.

Når man ser bort fra, at der ved festen for Ove Rode på hans 60 års fødselsdag i 1927 blev spillet et par scener af *Harlekins Omvendelse*, er stykket kun blevet opført nogle gange under første verdenskrig på det forsøgsteater, som forfatterinden Emma Gad oprettede i *Politikens* foredragssal ¹⁹ – ved denne opførelse spillede Eyvind Johansen Svendsen Harlekin og Karina Bell Columbine, begge purunge skuespillere, der her fik lejlighed til at vise talent i større roller end sædvanligt for nybegyndere. Skuespillet var iscenesat af Clara Pontoppidan ²⁰.

Endnu mindre held havde Rode med sin anden helaftensforestilling *Nationalgaven eller Den berømte Olding*. Det udkom i 1902, men nåede aldrig at blive opført. Dagmar-teatrets (og Kasinos) leder Martinus Nielsen, der jo lige havde brændt sig på *Harlekin*, turde ikke binde an med *Nationalgaven*, som han fandt for udramatisk. Et nystiftet teater i Berlin, »Lustspielhaus«, antog det rigtignok til opførelse, men denne blev aldrig virkeliggjort ²¹.

Handlingen i stykket er ikke overvættes spændende. Justitsråd Abelsted nærmer sig de 80, hans meget yngre og entrepenante hustru ønsker ham hyldet og mobiliserer nogle professionelle komité-pampere, der sætter sig i spidsen for en nationalgaveindsamling. Da det går sløjt med indbetalingerne, indsender fru Abelsted anonymt et større beløb. Efter forskellige forviklinger får Abelsted på højtidsda-

En af Louis Moes fantasifulde illustrationer til Ove Rodes stykke *Nationalgaven*. Det var en streg i regningen, at Martinus Nielsen ikke turde opføre det – også økonomisk.

gen overrakt et sølvhorn, som fru Abelsteds bror imidlertid har fyldt med hagl, mens han selv absenterer sig med pengene. Ingen tør melde ham, fordi det da vil afsløres, at fru Abelsted selv har betalt størsteparten af nationalgaven.

Rode brugte en række kendte københavnske skikkelser som modeller, omend kun i løse træk. Abelsted er således forfatteren Carit Etlar (Carl Brosbøll, død 1900), hvis hustru udnyttede sin mands berømmelse. Otto Borchsenius har stået model til professor Milling, en noget anløben kritiker og middagsherre. Skuespiller og teaterdirektør Severin Abraham (død 1900) optræder som hr. Smuk, forlagsboghandler Ernst Bojesen som overretssagfører Fallberg, der ligesom Ivar

Eriksen (Carl Behrens), professor Nørrested (Karl Larsen) og professor Kalmar (Vilhelm Østergaard) er mere eller mindre komiske medlemmer af indsamlingskomiteen²². Både Borchsenius, Behrens og Østergaard var iøvrigt ansat ved blade, der konkurrerede med *Politiken*.

Med kendskab til disse personers placering i datidens kulturliv og med en vis viden om deres små (og store) særheder er stykket ganske morsomt at læse; men det er jo ikke på *det*, at sand og ægte dramatik skal måles. *Nationalgaven* er et journalistisk arbejde, og selv om der er glimrende replikker og adskillige scener med både vid og bid, virker intrigen for jævn, ligesom problemstillingen – i modsætning til den i *Harlekin* – ikke er væsentlig nok til, at den kan aftvinge interesse. Martinius Nielsen gjorde nok klogt i ikke at sætte stykket op, og man forstår slet ikke, at en tysk scene kunne tænke sig at prøve.

Ove Rodes dramatik er i dag glemt. Det ville næppe undre ham; den stod nemlig på intet tidsrum i centrum af hans tilværelse. Det var noget, han *også* kunne. Om han kunne have drevet det til noget som dramatiker, ved vi ikke; forfatterskabet var kun et tilløb. Der er gode momenter i *Harlekins Omvendelse*, men trods alt må man nok sige, at hans force lå på andre felter.

Da Ove Rode i 1899 dedicerede et eksemplar af *Harlekins Omvendelse* til sin bror, kaldte han violinen for orkestrets rigeste instrument og fortsatte:

»Men andre stemmer sig i flokken melder,
træ og metal, enhver sin indsats sætter,
de kåde fløjter, drilske klarinetter,
kælne oboer, horn, der festligt smelder.

For violinen altid fløjten veg,
når buen af en kunstners håndled mestret
i ædelt-rolig skønhed sank og steg.

Af dig jeg alle strenges guldklang venter,
selv spiller jeg ved siden i orkestret
et par af mine blæseinstrumenter«²³.

Versene viser både, at Ove Rode satte broderens kunst højt, og at han så med selvkritik på sine egne frembringelser.

18. Politiker – redaktionssekretær

Vi så, at da Rode overvejede, hvilket journalistisk område han skulle slå ind på, vragede han teaterkritikken. Det skete i håb om at kunne komme til at yde en indsats på det politiske felt, »hans anden gal-skab«. Hertil kom, at mens bladet rådede over flere kritikere og kritiker-emner, så havde man ifølge Rodes opfattelse ingen reserve for den 55-årige Hørup¹. Denne anskuelse holdt dog ikke stik. Endelig: hvad kunne teaterkritik føre til? Politisk journalistik havde derimod været udgangsposition for mange folketingsmænd og kunne i et parlamentarisk styret land også blive det for ministre, og den unge Ove Rode havde sikkert sine visioner.

Straks ved sin tiltrædelse i 1892 havde Ove Rode fra Norge sendt *Politiken* nogle instruktive artikler om Norges politiske forhold og krisen mellem kong Oscar og ministeriet Steen om konsulatssagen². Også ved andre senere lejligheder fulgte Rode både i referater og kommentarer levende med i de norsk-svenske relationer, som i disse år gik ind i en kritisk fase, der kulminerede med unionsopløsningen i 1905. At hans sympatier helt var på det norske Venstres side kan ikke forbavse³.

En af de første – vistnok den første – politiske spidsartikel, Rode skrev i *Politiken*, stod i bladet den 24. februar 1894. Den hed »En politisk brøk« og beskæftigede sig med den revision af valgkredsordningen, som var hårdt tiltrængt specielt på grund af hovedstadens stærke vækst. Rode forfægtede det synspunkt, at hver stemme burde have nogenlunde samme værdi, hvad ikke var tilfældet på daværende tidspunkt, hvor der var kredse med 9000 indbyggere og andre med 150.000. Hans evne til den vittigt turnerede bemærkning fornægtede sig ikke: »Politisk set kan for tiden en københavnere i 5. kreds kun ansættes til en værdi af $\frac{1}{11}$ ærøboer. Men det er vel utvivlsomt, at en herre i Gothersgade ikke egentlig kan være tjent med at gå rundt offentlig stemplet som en elvtedel ...« Fjernede man ikke dette mis-

forhold, ville »*de politiske brøkdeler* ... da være den rette betegnelse for hovedstadsvælgerne, når en ener ude på landet taler vrede ord om københavneriet«.

Valgkreds-problemet hørte i 1894 ikke til de mest betydningsfulde. Den politiske udvikling stod i forligets tegn, det forlig mellem regeringen og Det moderate Venstre, som »sammensmelterne« længe under Hørups forbitrede modstand havde arbejdet på. Forligsforhandlingerne gik ind i deres afgørende fase, samtidig med at det årlige valg til borgerrepræsentationen i København fandt sted. Modgangen syntes at tårne sig sammen om Hørup og hans kreds. Valget i 1893 havde været en sejr for oppositionen, og Højre kaldte derfor i 1894 sin liste for »Borgerlisten« og satte alle kræfter ind på revanche, hvilket også lykkedes. Rode har berettet, hvorledes mismodet bredte sig på *Politikens* redaktion, efterhånden som valgresultaterne indløb om aftenen den 31. marts 1894, og han fortsætter: »men så lidt over midnat hørte jeg pludselig Hørups stemme tale om, at forliget var afsluttet. Hørup må være kommet udefra sammen med andre, han stod i overfrakke, træt og bitter og ligesom lidt mindre end ellers og fortalte til dem, der stimlede sammen om ham, hvad der var sket, at der var flertal i fællesudvalget for forlig. Jeg har aldrig hverken før eller senere set Hørup så pludselig slappet. Det var års kamp, der syntes ham spildt ...« Da han satte sig ved kanten af et bord og skrev morgendagens leder, blev det nogle matte linjer, der mandede ud i, at selv i et håbløst sygeleje følte man forandringen den dag, da åndedrættet standsede, og pulsen ikke længere bankede ⁴.

Forliget anerkendte fæstningen, hvad Hørupperne følte som en vederstyggelighed, de opfattede resultatet nærmest som en sejr for Højre ⁵. Det så ikke engang ud til, at Estrup selv ville gå af. Ubehageligt måtte det også føles, at *Politiken* nu måtte se Alberti som forbundsfælle, fordi han i sidste sekund var sprunget af forligsvognen. Hørup var træt af det hele, og i maj 1894 meddelte han sine vælgere i Køge-kredsen, at han ikke længere ville genopstilles ⁶. Samme år nedlagde som omtalt Brandes sit mandat. Da Estrup omsider i august 1894 efter pres af sine egne gik af, blev stadig ingen venstremand optaget i regeringen. Hørup overlod til Rode at skrive *Politikens* lederartikel ved denne lejlighed.

Ove Rode kaldte forliget det sidste udslag af dansk snigmordspolitik og skrev, at »det skøreste stykke legetøj, der nogensinde er udgået

Viggo Hørup fotograferet i midten af 1890'erne, endnu inden sygdommen havde mærket ham.

fra en krambod i Nürnberg, er pålideligere end forliget«. Men forliget havde sat skel. Nu gjaldt det om at være med eller mod og om at udslette ethvert spor. »I politik går det ikke an at være pessimist, optimismen har eneretten, fordi den, der ikke længere håber, heller intet formår«. Derfor burde man tro, at det gamle venstresind ikke helt var rådnet bort, og at der hist og her stadig fandtes vilje til forligets tilintetgørelse. Han sluttede: »Den resignationens ånd, der råder i april-forliget, bekæmper man ikke med en ny resignation. Der er kun en reform, som det er værd at drøfte, og det er forfatningsreformen. I dens leje strømmer al anden frugtbarhed«⁷.

Men hvordan man skulle tilintetgøre forliget, skrev Rode intet om, og det kunne også være vanskeligt at udtale sig om på dette tidspunkt, hvor regeringen endnu ikke havde fraskrevet sig retten til provisorier, hvor parlamentarismen stadig ikke kunne finde anerkendelse, og hvor forligsmodstanderne ikke havde haft lejlighed til at mønstre sine tilhængere ved et valg. Hvordan skulle det iøvrigt blive, når forligsmodstanderne var splittet: 15 Bergianere, 15 moderate afhoppere, 7 radikale og 7 løsgængere?

Det var Brandes, der havde skaffet Rode ind ved *Politiken*, og helt op til 1901, hvor Brandes afløste Hørup, stod de i et meget venskabeligt forhold til hinanden. Det så man bl. a., da *Politiken* den 30. september 1894 fejrede sit 10-års jubilæum, få dage efter at Brandes var rejst til Norge. Ved denne lejlighed tog Rode ordet og karakteriserede Edvard Brandes som en mand af ren støbning og klare linjer. »Dr. Brandes venner er sådanne, at de sværger ved ham. Man vil umuligt kunne nøjes med hengivenhed eller forbindtlighed. Der opstår en følelse af solidaritet, som Brandes engang kaldte den bedste [følelse] blandt mænd«, udtalte Rode⁸.

Mens Brandes var i Norge, holdt Rode ham underrettet om forholdene ved *Politiken*. Brandes var utilfreds med bladet i denne periode som med forholdene i almindelighed.

At Rode delte sin herre og mesters mismod var også kommet til udtryk i talen for Edv. Brandes. Senere på året var Rode inde på det samme i breve til ham, men Brandes kunne stadig ikke give meget håb: »Jeg begriber ikke ret, hvordan journalister skal gestalte sig i fremtiden. Man kan næppe hver dag indeholde larm mod, at politik ikke er til at røre ved og samtidig behandle al politik i bladet. Men alt går måske i vrøvlets land ...«⁹.

Først på året 1895 skulle der være valg både til folketinget (9. april), hvis medlemstal nu var forøget fra 102 til 114, og Københavns borgerrepræsentation (22. marts). Hørup havde ikke megen lyst til at agitere ved disse lejligheder, det var, som om han var knækket. Han overlod initiativet til Rode, der så måtte stive de mismodige af. Brandes, som levende fulgte *Politiken* fra sit norske eksil og af og til sendte bidende og bitre bulletiner herved, undgik ikke at bemærke Hørups passivitet: »Jeg tænker på, da vi stiftede *Politiken*, da kunne Hørup ikke få det politisk nok lige til titlen. Og nu – nu er hans politik blevet litteratur, dvs. ræsonnement i stedet for agitation«. Og han sluttede sit brev til Rode med de profetiske ord: »Nej, måske om 10 år De og jævnaldrende kan optage en politik – skønt jeg ser ikke på hvad – for os er det uigenkaldeligt tabt«¹⁰. Da den halve snes år næsten var til ende, misbilligede Brandes paradoksalt nok Rodes andel i stiftelsen af et selvstændigt radikalt Venstre, det parti, der trods Brandes' pessimistiske spådom bragte ham frem til magt og anseelse. Vendingen »uigenkaldeligt tabt« skal sikkert tages

Politikens hus på Integade i 1890'erne, hvor bladet havde redaktion 1884–1912. Rode fik hurtigt – nogle fandt det for hurtigt – kontor på fjerde etage sammen med Brandes, Hørup, Nansen og Cavling.

til sin pålydende værdi, og den viser da Brandes' lede ved hele den daværende politiske situation.

Det stod nu til Rode at holde mødet oppe hos forligsmodstanderne, hvad han også efter bedste evne gjorde – i første omgang ved borgerrepræsentationsvalget, hvor han præsenterede alle oppositionens kandidater og skrev alle *Politikens* lederartikler. I en af disse støttede han Gustav Philipsens skatteforslag, ifølge hvilket bygningsafgiften og de andre statsgrundskatter skulle overføres til kommunerne. Samtidig kunne man indføre en progressiv stats-indkomstskat med tvungen selvangivelse. »Når det forenede Højre kommer til sin brændevinsskat, bør den demokratiske indkomstskat luftes bravt. Den vil have en sund desinficerende indflydelse på den forbistrede stank, der står om brændevinsudplyndringen af de fattigste«¹¹. Her fulgte Rode altså i mesterens fodspor ved at lufte et af Hørups store agitationsnumre, »den fattige mands snaps«. Uviljen mod brændevinsbeskatning var naturligvis overvejende taktisk betonet, og Rode greb som indenrigsminister selv til dette middel.

Ved dette valg ville Højre følge sin succes fra 1894 op ved fortsat at kalde sin liste for »Borgerlisten«. Rode angreb denne fremgangsmåde, der var farlig for oppositionen i borgerrepræsentationen ved at tilsøre, hvad der var Højre, og hvad der var Venstre¹². Han påpegede, hvorledes Højre til folketingsvalget i København fortrinsvis havde opstillet embedsmænd – og helst embedsmænd i militæruniform – i alle de sikre kredse, mens almindelige borgere kunne få lov at stille sig i dumpekredsene¹³. Rodes artikler var stærkt agitatoriske: »Valget på fredag er klart. Det står mellem *det ordholdne fremskridt*, den borgerlige udvikling, retfærdighed for alle på den ene side og på den anden side *de brudte løfter, den borgerlige reaktion, den kommunale sløseri, uretfærdigheden mod de fleste*. Vælg så!«¹⁴

Borgerrepræsentationsvalget blev denne gang en sejr for Venstre. Hørup blussede lidt op og skrev *Politikens* kommentar¹⁵; men folketingsvalget stod stadig tilbage, og det var nok så vigtigt. Også ved denne lejlighed måtte Ove Rode trække hovedlæsset, Hørup skrev kun en enkelt artikel¹⁶. Da Socialdemokratiet og Venstre-forligsmodstanderne var allierede, roste Rode nu i sine valgportrætter den samme Hørdum, som få år før havde givet ham lussinger¹⁷. Ellers førte Rode kampagnen ved hårde angreb på Højre. I København var der kun valgt en enkelt moderat venstremand, så her var det Højre,

der var fjenden. Herman Bing, som selv var opstillet i Valby, presede Rode hårdt for at få ham til at blive grovere og grovere, efterhånden som valgdagen nærmede sig; Rode kviede sig, han syntes, at han brugte slemme ord nok¹⁸. Hans artikler var præget af den uafklarede situation, der var ikke megen argumentation, ikke mange konstruktive tanker i dem, mest udskældning af Højre, der havde gjort sig skyldig i »stormandsgalskab«, »humbug og øjenforblændelse«, »taskenspilleri«¹⁹. Det var, som om valget skulle overstås, før man kunne prøve på igen at finde melodien.

Valget blev en sejr for forligsmodstanderne. Af hovedstadens 16 valgkredse fik Højre kun 4, socialdemokraterne 7 og de radikale 5, i hele landet valgtes tilsammen 54 forligsmodstandere plus 8 socialdemokrater. Rode beretter, at Hørup var betænkelig ved sejren; han mente, at flertallet byggede på alt for skør en grund til, at det i virkeligheden kunne bære en radikal politik. Han forstod, at tiden var løbet fra ham som aktiv deltager i dansk politik, og at nye mænd måtte overtage førerskabet²⁰.

Men en opmuntring for Hørup var valget naturligvis, og han genoptog sin politiske skribentvirksomhed i *Politiken*²¹. Der var håb forude. Den 20. april 1895 blev de forskellige fraktioner af Venstre-forligsmodstandere omsider sluttet sammen i ét parti, Venstre-reformpartiet, med I. C. Christensen som den ledende kraft. Både Hørup og Rode fulgte loyalt det nye partis politik, nu gjaldt det om at undgå den indre strid, der havde virket så fortærende på Venstres kampkraft førhen.

Til Den liberale Vælgerforenings grundlovsfest på Wodrofflund skrev Ove Rode dette år en sang, der viser, hvor opstemt valgsejren havde gjort ham:

»Danmarks dag velkommen,
Danmarks flag flyv ud!
Sving din flig for dommen
over svig og brud.
Se vort sind sig ranker
i din kække blæst.
Femte junis tanker
er vor pinsefest.

Aldrig vi dem glemmer
over døgnets ord,
selv om tusind stemmer
synger andre kor.
Kun i deres stærke
frie ungdoms dåb
vier vi vort mærke,
gløder vi vort håb.

Hermann Bing, *Politikens* tredje udgiver, som med stor energi tog sig af bladets forhold. I januar 1896 skrev Rode til Brandes om Bing: »Sammen med Adler talte jeg torsdag nat med ham, og han var så ilter og lebendig som nogensinde. Han havde begyndt med at skælde Adler og sætteriet ud på det forskrækkeligste og endte med i en smilende og henrykt elskværdighed at udbrede sig om, hvor bladet var godt i den sidste tid . . .« Dagen efter – 25. 1. – døde Bing pludseligt.

Een vor vilje være,
ét vort fælles mål:
Danmark, dig til ære
smedde retfærds stål,
skarp dens klinge hvæsse,
hærde æg og od
i vor friheds esse
for vor fremtids lod.

Engang da vi fejre
skal en grundlovsdag
kranset ind af sejre
for den største sag.
Tro imod det bedste
i vort danske sind
varsler vi den næste
femte juni ind.«

Sangen viser også, at Ove Rode i kraft af sine digteriske evner var i stand til at kaste glans over politikken, til at forgyldte den med sin poesi. Den blev påny sunget ved en grundlovsfest i 1903, men den politiske situation var da en anden, og de polemiske linjer blev erstattet med nogle af et mere alment indhold. I denne skikkelse er Rodes vers år efter år sunget på Det radikale Venstres landsmøder²².

Selv om der var lysning i sigte, og Hørup omtrent hver anden dag leverede en lederartikel, så vidste man endnu ikke, hvornår håbets time ville være inde. Rigtig nok skrev Rode til grundlovsdag i 1895, at friske farver atter skinnede gennem dansk politik; men hvor længe

skulle man vente? På trods af det gode valg gik ventetiden på nerverne. Bedre blev det ikke for *Politiken*, at en af pionererne fra 1884, Peter Nansen, som omtalt forlod bladet 1. januar 1896. Brandes fandt ham uerstattelig; ikke bare på grund af det han skrev, men fordi det ifølge Brandes var Nansens person, myndighed og talent, der stempede bladet – en temmelig ensidig opfattelse, eftersom Henrik Cavling nu gjorde sig stadigt stærkere gældende. Efter Brandes' mening var der ikke andet end almindelig journalistik i *Politiken* til hverdags, det blev et forretningsblad, hvad Hørup og han aldrig havde forestillet sig. »For mig har hverken for- eller efterretningsbladet synderlig interesse. Vil jeg ikke slås for min mening og kun for min, så gider jeg ikke være journalist«, skrev han ²³.

I denne tid så man også mindre og mindre til *Politikens* anden udgiver, Hørup, der i denne tid næsten aldrig satte sine ben på redaktionen. Rode følte ofte tilværelsen på bladet utålelig, så meget mere som han – ligesom Brandes – ikke kunne udstå Hermann Bing, der netop nu udfoldede et dynamisk forretningsmæssigt initiativ præget af en god portion diktatur overfor medarbejderne. Rode syntes, at Bing stræbte efter at dræbe alt, hvad der havde slægtskab med det gamle *Politiken*. »Man trættes og føjer sig ind under de nye former, fordi der skal humør til at være stædig, og hvem har det«, sukkede Rode. Det var derfor mere end kedeligt, at Nansen gik, fordi han havde været en solid støtte i bestræbelserne mod den Nationaltidende-ånd, der efter Rodes mening mere og mere bredte sig i spalterne, protegeret og indført af Bing ²⁴. Rode savnede hårdt én på redaktionen at tale med, i samarbejde med hvem en smule initiativ kunne fødes, og han bad Brandes om at vende hjem ²⁵.

På årets sidste dag i 1895 svarede Brandes på denne opfordring: »Nu siger De vel, at tiden er inde til påny at slås for de gamle felt-råb – jeg kender i hvert fald ingen nye. Ja – tror De? Hvorfor kommer der da ingen nye krigere? Hvem angriber mere, hvad angribes skal ... Alt står under forligets tegn. Alle er venner, især alle journalister. Ja, Borchsenius skælder Georg og mig ud – det er hans levebrød, hans eksistensgrund, og hvilken ulykke for ham, om vi begge døde. Men når jeg undtager denne fænomenale slyngel, ser jeg blot journalistfest, den store forsoningsfest, hvor alle er glade ved hinanden. Jeg finder ikke i *Politiken* dag ud og dag ind noget, der ligner angreb, foragt, domfældelse, had – undtagen småborgerligt vrøvl,

om politibetjente og forsømte patienter skal regnes med. Jeg ser *Politiken* indtage de ækleste standpunkter ... under konkurrencetryk, og jeg hører ikke flaget, det gode, røde blodflag smælde over hovedet»²⁶.

Brandes ville ikke hjem for at optage kampen sammen med den dødtrætte, forsvindende Hørup og den sejrsglade, fremfarende Bing. Det pinte også Brandes, at netop det første år, hvor han var borte, begyndte bladet at give sit første store udbytte²⁷. Skæbnen ville imidlertid, at Bing ganske uventet døde mindre end en måned efter Brandes' nytårsbrev. Rode kunne nu trække vejret lettere; skønt Bing havde vist ham elskværdighed, havde han dog følt irritation over Bings ved den mindste bagatel grove tone, hans stundesløse diskussioner og hans nedtrampende energi. Spørgsmålet blev nu, om det Bingske regimente var forbi, eller om en ny repræsentant for det mødte op.

På ny fattede Rode pennen for denne gang ligefrem at bønfalde Brandes om at komme hjem. At Hørup ikke egnede sig som bladleder, i al fald på daværende tidspunkt, får man et levende indtryk af ved at læse Rodes brev: »Selv om han viser sig, så vil han dog aldrig tage nogen virkelig del i ledelsen af bladet. Det er som bekendt overhovedet meget vanskeligt at få at vide, hvad han vil, der skal gøres, når man direkte spørger ham. Helst tror jeg, han altid sagde: »Herregud, hvorfor skal der stå noget om det i bladet. Lad os hellere lade være«. Hans mening hører man jo i grunden kun, når han ikke har kunnet lide noget, der stod i bladet, så lader han et enkelt ord falde. Men det kan der jo ikke blive et blad af«²⁸.

Rigtigt var det, at med en uvirksom Hørup og en fraværende Brandes stod det slet til med *ledelsen* af bladet. Hørup indså det og overvejede flere gange at rejse til Kristiania for at hente Brandes hjem, men skønt han savnede ham hårdt, blev det ved tanken²⁹. Hørups passivitet var større end det savn, han følte. Følgen var, at redaktionssekretær Viggo Adler i tiden efter Bings død fik en fremskudt plads, hvad han næppe havde kvalifikationer til. Rode stønnede fortvivlet om Adler: Vort banner, vort mærke, vor Napoleon! Adler havde hidtil tålmodigt fundet sig i Bings udskældninger og med ydmyg mine betjent saksen og bladets eneste telefon, men nu foldede han sig ud, blev sikker og overlegen, hvilket generede de øvrige medarbejdere, der helst så ham over hovedet³⁰.

Edvard Brandes, som han så ud under sit norske eksil 1894–97.

Han var da omkring 50 år gammel. Edvard Brandes er kaldt »sin vens ven og sin uvens uven«, og denne karakteristik bekræftes af de breve han sendte Ove Rode.

I 1895 skrev han til Rode: »Jeg har med fornøjelse læst Deres artikler. Jeg har bestandig kendt

Deres pen ... og når De bliver Hørup og P. Levin mig, så er alt i orden – undtagen, at Nansen evigt vil savnes.«

I december 1896 besvor Hørup Brandes om at vende tilbage, men han ville stadig ikke komme, og Rode måtte slå sig til tåls med de bestående forhold. En ændring, som Rode vel håbede kunne give ham selv en mere fremskudt placering, indtraf ikke. Politiske kommentarer fra Rodes hånd hører i de følgende år til undtagelserne. Hørup skrev flittigt, C. Th. Zahle, der i 1891 var blevet knyttet til bladet, og som fra 1895 var medlem af folketinget, leverede også kommentarer, og endelig var overretssagfører Edmund Warburg i 1894 blevet ansat som politisk lederskribent, en stilling han havde til 1901³¹.

Rode måtte altså resignere på det politiske felt og fortsætte med sine Tys-artikler, sine teateranmeldelser og alt det andet, der efterhånden var kommet til. Det var f. eks. udenlandske artikler, dels oversættelser fra fremmede aviser dels oversigtsartikler; her kom Rodes gode sprogkundskaber, især i fransk, ham til gode. I oktober-november skrev han således en artikelserie fra Frankrig om landets politiske forhold, og i marts 1894 havde han været i London som udsendt medarbejder. Hertil kom så fra efteråret 1896 rigsdagsreferater på skift med Zahle, en virksomhed Rode fortsatte helt til 1903. Disse ar-

tikler var skrevet i tidens stil, hvilket bl. a. betød, at den refererende tone ind i mellem afbrødes af små udfald mod *Politikens* politiske modstandere og ros til bladets venner på tinge. En tid redigerede han tillige rubrikken »Fra Dag til Dag«; men dette rutinemæssige arbejde kedede ham usigeligt, og han var glad, da Valdemar Koppel overtog hvervet ³³.

I februar 1897 vendte imidlertid Brandes omsider hjem, Adler blev afskediget, og Ove Rode udnævntes til redaktionssekretær fra 1. marts 1897, en post han havde til 1901. Det var et avancement, men Rodes glæde ved stillingen var temmelig blandet. Han var naturligvis tilfreds med den fremskudte post i sig selv, men ked af, at han ikke avancerede som skrivende politisk journalist. Sagen var, at bladets ledelse – altså Brandes og Hørup – ønskede ham som redaktionssekretær, og det ville vel være blevet vanskeligt for ham bagefter, dersom han havde sagt nej ³⁴.

»Den ideelle redaktionssekretær er først og fremmest en mand af udpræget ordenssans, der altid ved, hvor han har lagt al ting, som aldrig glemmer noget og ved besked om alle bladets enkeltheder. Selv i de mest bevægede øjeblikke taber han aldrig fatningen og overblikket; til nervøsitet kender han ikke, selv om det synes umuligt, at bladet den nat kan blive færdig i rette tid. Han ved nøjagtig, hvad der har stået i de andre blade, og sørger omhyggeligt for, at hans eget aldrig kommer bagefter, han er fuld af ideer og ved at anvende hver enkelt medarbejder til netop den opgave, der ligger for ham. Han sætter liv i de sendrægtige og mod i de forsagte, dæmper de alt for overmodige eller voldsomme ned. Alt hvad der er forkert i bladet, går ud over ham, det er hans fejl alt sammen; ingen finder på at rose ham for, hvad der er godt. Han kræver det heller ikke. Den ideelle redaktionssekretær tænker kun på en eneste ting i denne verden: Bladet, der skal komme næste dag.

Den ideelle redaktionssekretær eksisterer ikke« ³⁵.

Ordene er Valdemar Koppels, og han må jo som mangeårig bladmand vide besked. Efter dette skulle Rode altså heller ikke have været ideel, og det passer nok. Alle de tusind rutinesager var ham imod, men han bed uviljen i sig og hang i ³⁶. En svaghed var hans legendariske distraktion, i hvilken henseende vist nok kun Niels Bransager overgik ham. I bogen om *Politikens* historie beretter Koppel, at vigtige

artikler, som skulle i dagens avis, sporløst forsvandt. Først ud på natten i sidste øjeblik fandt man dem i . . . redaktionssekretærens frakkelomme; dér havde de ligget, siden han havde stukket dem derned for at læse dem i ro og mag på vejen hjem til middag 7–8 timer før. »Kunne man ikke finde en eller anden artikel, var redaktionssekretærens overfrakke et af de første steder, man så efter«, påstår Koppel³⁷.

Rodes første handling som redaktionssekretær var at få anbragt en assistent ved den skranke i redaktionen, hvor forgængerer var druknet i telefonsamtaler, meddelelser om ildebrande, brækkede ben og diverse anholdelser³⁸. Det skabte mere ro til overvejelse, til redaktion. Selv om Rode ikke var den fødte redaktionssekretær, så gjorde han alligevel god fyldest. Et redaktionssekretariat spillede nemlig dengang ikke så betydelig en rolle som på vore dages store blade. Rodes force i stillingen var hans rigdom på ideer, og den smag, med hvilken han gennemførte dem. Hertil kom, at hans udholdenhed var lige så stor som hans opfindsomhed³⁹.

En af Rodes bedste ideer var den store europæiske enquête i anledning af Henrik Ibsens 70 års fødselsdag den 20. marts 1898. Rode havde tidligere med held forsøgt sig i genren, nemlig da han som redaktør af *København* fejrede Georg Brandes' 25 års forfatterjubilæum i oktober 1891 med en storstilet enquête. Det var naturligt for Rode at gøre Ibsen til genstand for hyldest, og det var klog bladpolitik af *Politiken* at lægge spalteplads til, thi Ibsens berømmelse var international, hvad de indkomne besvarelser til fulde beviste. Enquêten var omhyggeligt tilrettelagt, i god tid udsendtes henvendelser til alle verdens mest kendte forfattere, som i et helt uventet omfang svarede. Næsten hundrede forfattere frembar deres hyldest; nævnes kan Lugné Poë, Maurice Barrés, Arthur Schnitzler, Bertha von Suttner, Theodor von Mommsen (køligt svar), Bernard Shaw, Arthur Pinero, Jerome K. Jerome, Georges Rodenbach og mange flere⁴⁰.

Dengang var en så omfattende og velgennemført enquête usædvanlig, og Valdemar Koppel mener, at bladets litterære prestige ved denne lejlighed nåede et højdepunkt, som ikke senere er overgået⁴¹. Mens Rode altså med sine udmærkede ideer var bladet en god mand, hvad samtiden også erkendte⁴², ydede han næppe noget særligt på det praktiske felt. Ombrydning og opsætning var dengang typografernes domæne, og *Politiken* var – som alle andre aviser – også i Rodes

I dette portræt af Ove Rode fra 1902 anes lidt af den fjernhed i blikket, der kunne præge ham. Var han først optaget af en sag arbejdede han iøvrigt med en utrolig iver og koncentration.

Foto P. Elfelt.

tid en avis af næsten lagenstørrelse med enspaltede overskrifter og lange artikler ofte uden mellemrubrikker. Her kom fornyelsen først med Cavling og hans marinoni-presse i 1905, men da havde Rode forladt redaktionssekretariatet. I *Politikens* ydre revolutionerende forvandling fra en uhåndterlig kæmpestor fire-sidet avis til et moderne dagblad havde Rode ingen andel⁴³.

19. Ventetid

Som forholdene lå, fik Rode altså ikke lejlighed til at anlægge bladets politiske kurs, der iøvrigt som nævnt var enkel og klar i sin støtte til Venstrereformpartiet. Hvad Rode kom til at skrive om, var ret tilfældigt, men når han skrev, fulgte han den lagte kurs. Det gjaldt hans dækning af kommunalvalgene på Frederiksberg og i København i begyndelsen af 1896, hans hyldelse til Socialdemokratiets 25 års jubilæum¹ – socialdemokraterne var jo med i samarbejdet mod Højre og de moderate – og det gjaldt hans lejlighedsvisse kommentarer til rigsdagsarbejdet².

Når man betænker den politiske udvikling efter 1905, er det morsomt at se, hvor god en presse I. C. Christensen fik i Politiken; men I. C. Christensen havde fremragende evner til at holde sammen på den brogede flok – i al fald så længe målet var Højres udsultning. Det var i høj grad Rode, som bidrog til at popularisere I. C. Christensen for hovedstadens befolkning, der måske var prædestineret til at være skeptisk indstillet overfor en hvidslipset, dialekttalende degn og evangelisk-luthersk kirkesanger fra det mørke Vestjylland. Ikke ved store fasthamrende artikler, men ved en lille daglig dosis, som måske var af større virkning, var Rode således med til at befæste I. C. Christensens position som Venstrereformpartiets fører, en position, der kunne være så meget mere grund til at sikre, som alternativet formentlig ville have været Alberti³.

Det var på denne tid, at I. C. Christensen havde sin måske største tid som politiker. Venstre stod – bortset fra den moderate gruppe – enigt i Reformpartiet, og med en glimrende taktik forstod I. C. Christensen at lede dette parti således, at Højre efterhånden blev ganske udmanøvreret. Rode fandt selv I. C. Christensens ledelse fremragende, hvad han som anført heller ikke lagde skjul på. Endnu tydeligere kom det frem i det politiske ugeblad *Ringeren*, som udgaves i Norge af dr. Sigurd Ibsen. Her skrev Rode en artikel om I. C. Christensen,

der indeholdt vidnesbyrd om den sympati, han dengang nærrede for ham ⁴.

Sympatien var gensidig, og på I. C. Christensens anbefaling blev Ove Rode opstillet som Reformpartiets kandidat til folketingsvalget på Møn i april 1898 ⁵. Her var de moderates førstemand, Frede Bojsen, blevet genvalgt gang på gang, og han beherskede kredsen suverænt, så længe han selv ønskede det. For så vidt var det altså halsløs gerning af en ung reformpartimand at kandidere netop her, men på den anden side var det tillokkende for Rode just at byde den mand trods, som fremfor nogen bar ansvaret for det forhadte 1894-forlig.

Ved valgkampens begyndelse 27. februar opstod den prekære situation, at Bojsen indbød Rode til at bo hos sig på Rødkilde Højskole. Bojsen hadede ellers af et godt hjerte alle »københavnerne«, dvs. Venstrereformpartiets radikale ⁶, men han bed uviljen i sig, fordi han havde kendt Ove Rodes far og iøvrigt på grund af sit ægteskab havde stærke norske interesser. Rodes stillere var ikke fri for at mene, at den Bojsenske velvilje kunne styrke tilliden til den på Møn ukendte unge mand, og man enedes derfor om et kompromis: Rode boede på Rødkilde én nat. Men da Rode steg ind i Bojsens vogn, udbrød en Mønbo: »De er vist begge to lige store rævepelse!« ⁷ Om natten blev Rode syg. Frede Bojsen skriver i sine politiske erindringer, at en »så zart æsthetiker og overlevet ungdom« ikke kunne tåle den kraftige landbomad, en pudsig bemærkning, eftersom Bojsen selv hele sit liv var stærkt generet af dårlig mave ⁸.

Kandidaturen med de offentlige møder gjorde det nødvendigt for Rode at kunne fremlægge en politisk helhedsvurdering. Det eneste, der findes herom i Rodes arkiv, er en koncept til et brev til Stege Håndværkerforening, der havde afæsket ham en udtalelse bl. a. om toldlovgivningen. Rode erklærede sig som tilhænger af nedsat told og af fuldstændig toldfrihed for den brede befolknings almindelige forbrug ⁹.

Højre-bladet *Møens Avis* lod Rode rekapitulere sine almindelige synspunkter på selve valgdagen således: »Jeg stiller mig som venstremand og vil indrullere mig i det parti, som har til formål at værne om vor forfatning, at lukke det hul, Højre krøb igennem, og som udvidedes ved forliget, og som (sic!) vil økonomiske reformer. Det parti, tilhører jeg, og det parti har en fremtid for sig. Jeg vil arbejde på alle de sociale reformer, der kommer arbejderne til gode« ¹⁰.

Synspunkterne blev uddybet, og ved at sammenholde referatet i det moderate *Møns Folkeblad* med *Møens Avis* kan man danne sig et ret troværdigt indtryk af det, der især var fremme i debatten mellem Bojsen og Rode. Det var først og fremmest de sociale reformer, som de moderate havde arbejdet meget for på rigsdagen. Hverken Hørup eller Rode betonedede på dette tidspunkt disse forhold. Sager har vi nok af, sagde Hørup, og da Ove Rode i september 1897 talte ved et politisk møde i Ruds Vedby-kredsen, gav han udtryk for den samme tankegang, idet han med et andet Hørupsk udtryk sagde: Lovene er ingenting¹¹. Det skyldes naturligvis ikke, at Rode – så lidt som Hørup – var modstandere af sociale fremskridt, tværtimod, men det primære mål var systemskiftet, og reformlovgivning i forståelse med regeringen kunne kun forhale systemskiftet, mente de.

Men Venstrereformpartiet krævede i sit »foreløbige program« fra efteråret 1895 udtrykkeligt sociale reformer, og da Bojsen i sin valgkamp i 1898 lagde vægt på Det moderate Venstres reformbestræbelser, måtte Rode gå ind på tankegangen. Han ville, sagde han, arbejde for en retfærdig skattefordeling, for sociale reformer – som f. eks. ulykkesforsikringens udvidelse og en revision af alderdomsforsørgelsesloven – for derved at hjælpe med til at udligne den uretfærdige forskel, tiderne havde skabt, men han ville ikke skaffe penge dertil ved en brændevinsskat, denne uretfærdige »moralskat«, som han havde kaldt den året før¹². Rode vendte sig i sin valgtale mod enhver form for klassepolitik; man burde ikke dele land og by, hovedstaden var frisindet og kunne godt gå i spand med det frisindede landboparti.

Så vidt man kan dømme efter referaterne i de lokale blade, der jo ikke støttede Reformpartiet, fik Rode i det hele en pæn modtagelse – måske fordi Bojsen var så sikker på genvalg. Et par af Rodes stillere fremhævede udtrykkeligt, at Rode var Orla Lehmanns dattersøn; hvorimod ingen af hans modstandere mindede ham om hans certosatid endsige stillede nærgående religiøse spørgsmål. Bojsen tog situationen fra oven, på Rødkilde hjalp han Rode med at finde argumenter mod forliget i 1894, og på valgdagen behandlede han ved det store møde på torvet i Stege sin modkandidat faderligt: »Jeg har fået både læst og påskrevet, men jeg skal ikke tage den unge mand det ilde op, ungt blod bruser jo let«¹³.

Selve valghandlingen foregik på byens åbne torv foran rådhuset i en forrygende storm. Her var rejst en granprydet tribune, fra hvilken

først alle stillernes navne blev læst op, hvorpå en af Bojsens stillere anbefalede denne i en lang tale. Så talte Bojsen, ifølge lidt farvede udsagn fra Rodes venner, hverken synderlig godt eller tydeligt og uden at opnå større bifald; derpå en af Ove Rodes stillere og så Rode. De, der kendte Rodes nervøsitet, var lidt beklemte; men til deres glæde talte han højt og klart og tog pænt bifald. Bojsen forekom Rodes tilhængere grøn af arrigskab, og de to kandidater vekslede temmelig skarpe replikker. Ved kåringen kunne det se ud, som om Bojsens flertal ikke var særlig stort, og der blev holdt skriftlig afstemning.

Resultatet blev, at Bojsen valgtes med 1061 stemmer, det var 10 færre end i 1895, mens Rode fik 505 stemmer, en fremgang for Reformpartiet på 110 stemmer. Stemmerne var jævnt fordelt over hele valgkredsen. Et særligt problem var Bogø, Christen Bergs ø. Ved valgkampens begyndelse havde *Møns Folkeblad* aftrykt nogle af *Piratens* angreb på Berg for at skræmme Bergianerne fra at stemme på Rode. Af Bogøs 228 valgberettigede ankom med damper til valgstedet i Stege 67 vælgere, som imidlertid alle stemte på Rode. Rode lod sig siden fortælle, at den kortvarige valgkampagne dannede indledningen til det politiske systemskifte på Møn. Om det er rigtigt eller forkert, ved vi ikke, men da Bojsen ved valget i 1901 ikke lod sig genopstille, gik kredsen over til en reformpartimand. Snarest var der vel tale om, at Reformpartiets almindelige fremgang på de moderates bekostning også gjorde sig gældende på Møn.

Efter valghandlingen kom mange mennesker hen og trykkede Rode i hånden og takkede ham for hans valgkamp, og ved en fællesspisning bagefter blev han fejret med taler og hurraråb. Et indtryk af den jævne mands politiske interesse får man af en samtidig beretning: »Nede ved dørene var der vilde slagsmål af uvedkommende og trætte og hyl, så dørene skulle lukkes for at få fred, men da Rode en gang trængte sig frem for at komme ud, og de fik øje på ham, enedes de pludselig alle i vilde hurraråb. Det var i det hele meget morsomt; og af den begejstring, hvormed de så på ham, når han talte eller modtog skåler, skulle man virkelig tro, han havde vundet oprigtige tilhængere.«¹⁴

De ikke-moderate Møn-boer havde altså været tilfredse med deres kandidat, og de inviterede ham til at holde grundlovsmøde på øen samme sommer. Rode kom i sin tale ved denne lejlighed ind på militærspørgsmålet. Så vidt det kan konstateres, var det første

Denne elskværdige karikatur er fra 1901 og af Alfred Schmidt. Den opfattelse af Ove Rode, der her kommer til udtryk, holdt sig i mange år – også efter at Rode var blevet mere fyldig. Til tegningen hører dette vers:

»Ove var en vild og slem pirat,
nu en sleben, fornem diplomat.

Deraf man ser, at »Harlekins Omvendelse«
er justement hr. Oves egen hændelse.«

Klods Hans 24. 3. 1901.

gang, Rode i disse år offentligt tog stilling hertil. Hans holdning var klart antimilitaristisk: De små nationer kunne ikke følge med, og vi måtte gøre vor hær så lille, at den ikke kunne tænkes anvendt i krig¹⁵. Militærproblemet var efter Estrups afgang i 1894 blevet mindre akut; Reformpartiet gik stille med dørene, man ville vente med at søge en endelig orden skabt, til systemskiftet var indtruffet. Af taktiske grunde gik I. C. Christensen i 1895 derfor ind for en ret ubetydelig bevilling til fæstningens vedligeholdelse; men han kunne ved denne lejlighed ikke få alle med sig: 9 medlemmer af partiet stemte sammen med Socialdemokratiet mod denne bevilling. Disse ni hørte ideologisk set til Studentersamfundets og *Politikens* kreds, og deres holdning varslede skismaet i 1905; der er al grund til at formode, at Rode billigede denne handlemåde, selvom han ikke synes at have taget til orde offentligt¹⁶.

Når Rode tog militærspørgsmålet op netop på dette tidspunkt, skyldtes det i al fald til en vis grad, at visse kredse indenfor Reformpartiet for at undgå konflikter med Højre om militærbudgetterne – med eventuelle nye provisorier til følge – ønskede nedsat en blandet

kommission af militære og politikere med det formål at opnå en overenskomst om en art normalbudget for de militære ministerier. To gange var dette ønske blevet fremsat, og efter valget i 1898 gentog redaktør Vilhelm Lassen i *Tilskueren* kravet. Han mente, at Venstre var stærkt nok til at tage sit endelige standpunkt både til hær, flåde og fæstning på dette tidspunkt. Ove Rode delte ikke Lassens synspunkter, og i sin grundlovstale polemiserede han – dog uden navns nævnelse – mod ønsket om en forsvarskommission; denne burde ifølge Rodes anskuelse ikke nedsættes, før man kunne være sikker på, at dens resultat ikke kom til at pege i den gale retning, og det kunne man først under en venstreregering. Rodes ængstelse ved en forsvarskommission i 1898 skrev sig næppe alene fra, at den ville blive nedsat af en højregering, men kom sikkert også af, at han måske ikke var sikker på, hvordan Venstrereformpartiets standpunkt til militærspørgsmålet ville blive, hvis det skulle formuleres netop da. Det var først i 1899, at I. C. Christensen udtalte sig klart antimilitaristisk. Rode har utvivlsomt været ængstelig for, at et forsøg på en klart formuleret forsvarspolitik fra Venstres side ville sprænge partiet, og der var i al fald ingen grund til at svække det, lige før sejren over Højre var i sigte.

Vilh. Lassen tog ikke handsken op. Hans hovedængstelse var, at Højre på ny ville ty til provisorier, hvad der efter hans mening uvægerligt ville betyde styrkelse af Højre og ny splittelse af Venstre. Han skrev til Rode og bad om, at polemikken ikke måtte blive videreført. Det taktiske moment ved hans forslag, som han ikke havde kunnet give udtryk for i artiklen, kom her frem: »Forsvarskommissionen skal hjælpe os til at vinde de 3 år, der endnu skal bruges til Højres totale ruin. Den kan vel nok sammensættes således, at vi intet risikerer ved den«. Diskussionen mellem Lassen og Rode er et eksempel på, hvilke taktiske overvejelser man i ventetiden gjorde sig indenfor Reformpartiet, og på at disse overvejelser ikke altid endte i den samme konklusion, skønt målet var det samme.

Rodes afvisning af forsvarskommissionen blev bemærket både i Det moderate Venstre og Højre, hvis organer med en vis ret hævdede, at uanset, hvad Højre gik ind for i forsvarsspørgsmålet, så ville Venstrereformpartiet gå imod, fordi det i virkeligheden ikke gjaldt sagen, men at få højregeringen væltet og et systemskifte gennemført¹⁷.

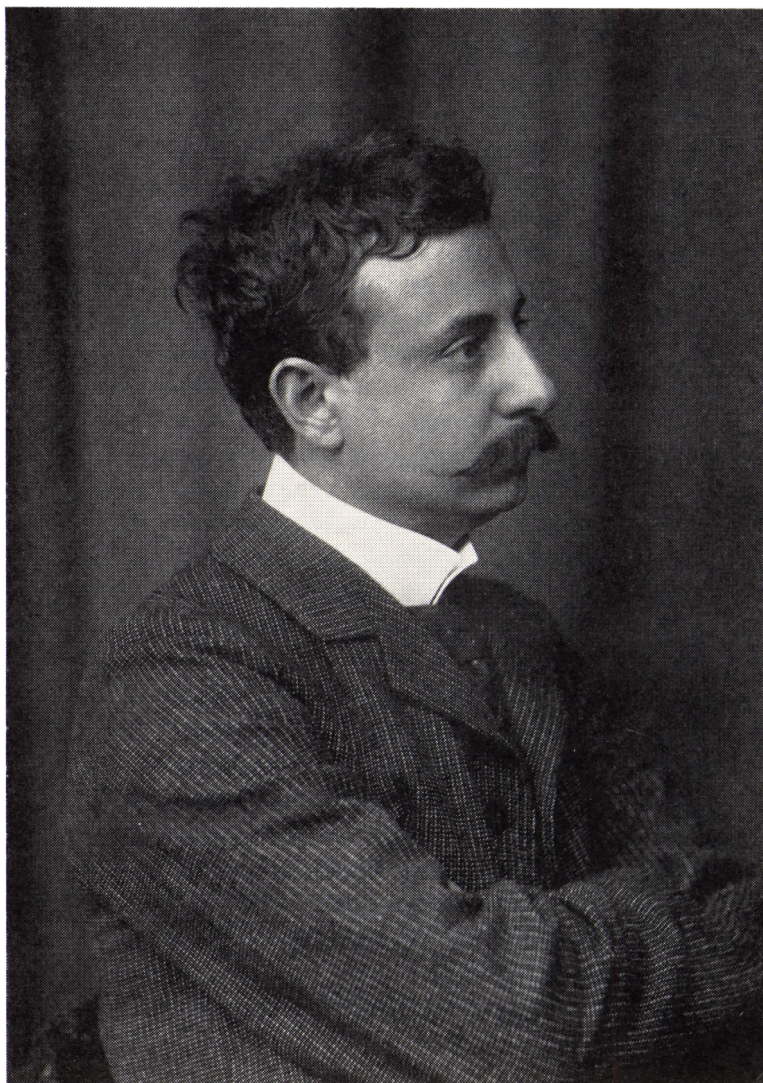
I 1898 var der så meget mere grund til at give udtryk for anti-

militarisme, som konkurrencen fra Socialdemokratiet af Rode føltes ret generende. Det kom klart frem i hans grundlovstale på Møn, hvor han herom sagde, at Venstres politik ikke måtte blive svagere, for så ville en del af den radikale fløj glide over i Socialdemokratiet. Et skarpt afgrænset venstreparti, der gik sammen med Socialdemokratiet, var en god ting, men sivede det over i Socialdemokratiet, var det en uting. Han tog også afstand fra formodninger om, at det store antal stemmer, der i byerne var afgivet på Socialdemokratiet, stammede fra vælgere, der troede på den socialistiske idé; de stemte på Socialdemokratiet, fordi det var det mest radikale parti¹⁵.

Konkurrenceforholdet til Socialdemokratiet dukkede jævnlgt op. I maj 1900 polemiserede *Social-Demokraten* således mod Rode, der havde talt i Studentersamfundet. Artiklen var underskrevet »en radikal student«, men Rode antog sikkert med rette, at forfatteren var både moden af alder og langskægget. »Studenten«s hensigt kom tydeligt frem i spørgsmålet: Skal vi radikale studenter gløde for det Venstre, som gik til valg imod forligets godkendelse af fæstningen, men som siden bevilgede penge til den? Venstrereformpartiets andre ofre på taktikkens alter var også udmærkede at drage frem i en polemik: støtte til apanagelov, kgl. slotte, kgl. hundehuse (!) osv. Og havde Sofus Høgsbro ikke ladet sig dekorere? Og hvad med Rodes eget blad? Hvor meget var det værd, at Rode hånede hof og kleresi, når *Politiken* skrev spalte op og spalte ned om hofnyt!

De sociale reformer indgik også i Socialdemokratiets kritik af Venstrereformpartiet, som altså ifølge socialdemokraternes tankegang nærmest måtte antages at bære sit navn med urette. F. eks. spurgte bladet, om nogen venstremand nogensinde havde talt for 8-timers dagen? Kort sagt mente Socialdemokratiet, at det stod, hvor Venstre burde stå, hvis det ikke krøb i ly.

Kritikken af, at Venstrereformpartiet trods 1895-programmet udviste en noget tøvende holdning til sociale reformer i denne venteperiode før systemskiftet, måtte føles ubehageligt af en radikal venstremand. Rode formulerede i sit svar klart årsagerne til Reformpartiets tilbageholdenhed: den sociale retfærdighed nås aldrig uden frihed. Rode opfordrede socialdemokraterne til at slå et slag for den borgerlige frihed herhjemme. »Det er dette, vi andre finder nødvendigt. Vi finder det nødvendigt at bygge huset fra neden af og ikke fra spiret. Grundstenen er vor forfatnings ukrænkelighed, og den første

Ove Rode kunne især i sin ungdom af væsen og udseende virke fremmedartet, og f. eks. det antisemitiske vittighedsblad *Punch* antog – iøvrigt fejlagtigt – at han var af jødisk herkomst.

Foto P. Elfelt 1902

etage i huset er den borgerlige frihed gennemført i alle dens konsekvenser som befolkningens ret til selvstyre, hvilket atter vil sige kongens forfatningsmæssige pligt til frit at vælge sin regering i overensstemmelse med landets flertal».

Hvor rigtigt dette synspunkt end måtte være, så stillede det dog Venstrereformpartiet svagt overfor det agitatorisk så enkle og let forståelige krav: reformer, og det nu. Det er et spørgsmål, hvor meget det hjalp, at Rode føjede til, at alt ville ordne sig, når først man blev herre i eget hus ¹⁸.

På dette tidspunkt blev Rodes egen placering mere betydningsfuld. De sidste par år af 90'erne – og navnlig fra sommeren 1900 – følte Hørup sig træt og syg, og hans lederartikler blev færre og færre. Mens han 1889–96 skrev ca. 150 artikler pr. år, blev det i året 1899 kun til 44 og i 1900 til 37 indtil 15. maj og derpå kun to til for resten af året. I 1901 var antallet endnu mindre: 6 i januar – og endelig stod Hørups sidste artikel i *Politiken* at læse 29. maj 1901 ¹⁹. Samtidig med at Hørup efterhånden helt murede sig inde på sit landsted Lystofte, lod han Rode repræsentere *Politiken* ved Venstrereformpartiets møder med pressen. Fra disse sammenkomster fik Rode et indgående kendskab både til de fleste venstrepolitikere og til de indre strømninger i partiets politik ²⁰.

I efteråret 1900 modtog Ove Rode en opfordring fra Reformpartiet i Viborg til at stille sig ved det kommende valg. Karakteristisk for det tillidsfulde forhold, der da var mellem dem, spurgte Rode straks I. C. Christensen til råds. I. C. kastede en brand i Rodes sjæl ved at spørge: »Kan De virkelig få bønderne med Dem?« Da I. C. Christensen flere gange siden valget på Møn havde vist Rode velvilje, kunne denne ikke opfatte I. C.s tvivl som gående på sig specielt, men på »københavneren« i almindelighed. Da kredsen imidlertid meget vel denne gang kunne tilfalde Venstrereformpartiet, gik det efter Rodes opfattelse ikke, at partiet mødte med en kandidat, der var misliebig for en del af vælgerne.

Efter I. C. Christensens råd foreslog Rode da partiformanden, arkivar Saxild, grundigt at sondere stemningen i kredsens landdistrikt ved at indbyde delegerede fra sognene til et lukket møde. Hvis der var »næsten enstemmighed«, ville Rode modtage kandidaturen. Det var ikke Rode magtpåliggende at blive valgt netop da, men han ville

mere end nødigt spolere sine fremtidige chancer; et uheldigt valgresultat betød ifølge Rodes opfattelse i så henseende overmåde meget.

Delegeretmødet blev holdt den 30. oktober 1900, og stemningen var ikke ubetinget for Rode. Man ville helst have en mand fra kredsen og helst en landbo; men på den anden side var der meget hos Rode, som tiltalte de delegerede, bl. a. at man tiltroede ham evnen til at kunne tumle kredsens hidtilværende indehaver, den moderate Chr. H. Ravn, en temperamentsfuld og stærkt konservativ mand. Kun én udtalte sig direkte mod Rode, mens en anden spurgte om hans forhold til »det kristelige«, hvad Saxild, som var ophavsmand til ideen om Rode, erklærede, at han intet vidste om. Mødet endte med, at man opfordrede Rode til at komme til Viborg den 6. november og udtale sig for en større forsamling. Ved denne lejlighed kunne man så proklamere hans kandidatur.

Nu kom en mand i vejen med en slæde. Det var overretssagfører Bjarne Johnsen²¹, der havde nedlagt sit mandat som medlem af Reformpartiets bestyrelse, fordi denne ikke ville opstille ham som kredsens kandidat. Johnsen opstillede nu sig selv, berammede møder osv. Vælgerforeningen greb ind, og der blev afholdt et møde, hvor Johnsen angreb Rode og anbefalede en mand fra kredsen f. eks. arkivar Saxild. Ifølge denne var det Johnsens mening at skabe uvilje mod Rode, så valget skulle stå mellem Saxild og Johnsen, og da Saxild længe havde vægret sig ved opstilling, ville Johnsen løbe af med kandidaturen!

Rodes chancer var blevet formindsket ved, at Johnsen havde udbasuneret hans kandidatur, før Reformpartiet som sådan havde givet meddelelse derom. Afgørende for Rode var det dog, at han ikke kunne blive det samlingsmærke, som han fandt nødvendigt både af personlige og partimæssige grunde. Kampkandidat ville han ikke være, han renoncerede derfor, og i stedet blev Saxild så opstillet. Ved valget i april 1901 var han kun 19 stemmer fra at slå Ravn. Rode fik altså ikke ved dette betydningsfulde valg lejlighed til at agitere fra valgtribunen, men kunne så med desto større iver koncentrere sig om *Politikens* spalter og Studentersamfundets talerstol²².

Kurven for Rodes politiske anseelse kan – foruden af den tillid Hørup viste ham – også aflæses af hans forhold til denne forening, som dengang spillede en ret betydelig rolle for de intellektuelle venstremænd. Rode havde i nogle perioder været medlem af Studenter-

København hyldede varmt Georg Brandes, og han og Ove Rode stod altid på en god fod med hinanden. I 1894 lovede han Rode at tale i Studenter-samfundet, men der var en betingelse, som han »ganske absolut« stillede: »at de billeder af mig (hele to) som hænger i den gamle bygning, kasseres på overfarten til den ny, ikke ophænges der nogensteds, end ikke på det hemmeligste sted, hvor man i reformationstiden anbragte pavens billede og i Sydtyskland samtidig Luthers. Heller ikke må, så længe jeg lever, noget andet billede af mig ophænges i Samfundet. Hvis dette loves mig højt og helligt med en dyr ed og derpå holdes, så skal jeg tale den 1ste februar, ellers ikke.« – Man holdt ord, og Georg Brandes talte »Om nationalsfølelse« – et foredrag, som vakte den største opsigt og blev mødt med modpjecer og megen anden polemik.

Georg Brandes på talerstolen malet af P. S. Krøyer 1902.

samfundets bestyrelse fra 1887, men i oktober 1894 gled han ud, da han opponerede mod, at en ikke-politiker, forfatteren Erik Skram, blev genvalgt til formand; heller ikke da Rode blev opstillet i april 1895, valgtes han; først i oktober samme år kom han ind sammen med cand. mag. Vilh. Rasmussen, der dog fik 70 stemmer mod Rodes 30. Året efter prøvede Rode at blive valgt til formand, skønt modkandidaten var hans gode ven, Johan Ottosen. Selv om både Georg Brandes og overretssagfører Oskar Johansen støttede Rode, fik han kun 91 stemmer mod Ottosens 107 stemmer. Formandsposten for Studenter-samfundet blev af Rode betragtet som et springbrædt til et folketingsmandat²³; men han var en god taber og deltog med iver i bestyrelsens arbejde bl. a. ved foredrag.

Studentersamfundet betød overordentlig meget for Rodes politiske udvikling. I slutningen af 90'erne forsømte han næppe noget møde og tog ofte del i diskussionerne. De mennesker, han mødte ved disse sammenkomster, var for en stor del betydelige personligheder, der enten havde vundet en anset position eller var på vej dertil. Foruden de allerede omtalte kan nævnes Herman Trier, Vilh. Lassen, P. Munch, Ivar Berendsen, Niels Neergaard, C. Th. Zahle, Alfred Christensen og den navnkundige J. K. Lauridsen; udenfor den egentlige politiske sfære var det f. eks. kunsthistorikeren Julius Lange, filosofen Harald Høffding, sprogforskeren Otto Jespersen, litteraturhistorikeren Vald. Vedel, plantefysiologen Fr. Weis, historikerne Georg Saxild og H. V. Clausen, juristen Aug. Goll og digteren Jeppe Aakjær.

Endelig blev Rode i maj 1901 valgt til formand for Studenter-samfundet. På dette tidspunkt indtog han en så fremskudt plads blandt de unge radikale, at hans valg føltes helt naturligt²⁴.

Det ene med det andet havde til følge, at Rode fra århundredskiftet kom til at skrive en del lederartikler i *Politiken* – og ofte om centrale politiske emner. Flere af disse artikler blev tillagt Hørup; først med stolthed, senere med lidt utilfredsstillet ærgerrighed, så han andre venstreblade bringe sine artikler under Hørups navn²⁵. Selv mente Rode, at det skyldtes, at hans stil da fuldkommen var under herredømme af Hørup. Denne antagelse er dog næppe rigtig; ganske vist lå pastichen Rode nær, men hans artiklers stil og indhold minder kun delvist om Hørups. Den fejlagtige paternitetsformodning skyldes snarest, at de klippende provinsredaktører rent mekanisk har

tillagt Hørup en hvilken som helst af *Politikens* usignede lederartikler om et væsentligt problem.

Historikeren Povl Engelstoft har karakteriseret Hørups sprog som præget af paradoksal brutalitet og dødelig ironi. Ove Rode var derimod allerede i sin ungdom en mester i ynde, »selv hans alvor, selv hans spot, selv hans indignation skænkede den sine fine smil ...«, siger forfatteren Chr. Rimestad. Der var også over hans stil noget tindrende og glitrende og navnlig en sådan sødme selv i ironien, som ikke findes hos Hørup. Man kunne måske også sige, at hvor Hørups tone er ætsende, fornemmer man ofte hos Rode en poetisk undertone. Om dem begge gælder, at deres sprog og stil var udpræget dansk. Det er rigtigt, når Chr. Rimestad skriver, at Rode både i munterhed, i malice og i alvor var behersket og fin i formen. Retorikken kunne overhovedet ikke trues, fordi »udtrykket aldrig fik lov til at prange på stoffets bekostning«. Trods den tilsyneladende ubesværede tilbivelsesproces, der præger Rodes artikler, kan det ikke undre, at hans efterladte koncepter vidner om, at han nøje vejede sine udtryk og ofte omarbejdede sine artikler ²⁶.

Som en prøve på Rodes politiske journalistik skal hidsættes et stykke af en artikel, der karakteristisk nok var stærkt antimilitaristisk. I det halvandet år, der gik, inden systemskiftet skete, kan man i det store og hele dele Rodes – som Hørups – artikler i to kategorier: de antimilitaristiske og dem, der krævede folketingsparlamentarisme. Den kraftige antimilitaristiske agitation, som især de radikale indenfor Reformpartiet i denne periode udfoldede, kan give en fornemmelse af, at man ønskede at fastholde I. C. Christensen ved den holdning, han havde givet udtryk for i 1899. Måske var man allerede nu ængstelig for, at han efter et systemskifte ville svinge. Den tidligere nævnte ængstelse for Socialdemokratiets agitation gjorde sig naturligvis også gældende.

Da der i december 1900 under Jacob Appels ledelse holdtes et møde i Strib mellem højskolelærere og officerer, som resulterede i en aftale om gensidigt samarbejde i ungdomsopdragelsen ²⁷, så Rode – som andre i Reformpartiet – en fare i disse bestræbelser, og han vendte sig stærkt imod dem. Han skrev:

»De af højskolemændene, der har haft en virkelig tanke med sammenkomsten i Strib og med det nye forbund, må altså mene, at det er en rimelig og forsvarlig gengæld for deres gæster i officerska-

sernerne, at officererne får adgang til overfor den ungdom, der søger højskolerne, at forkynde deres særlige nationalmilitære livssyn. Rimeligvis har de samme højskolemænd i virkeligheden intet imod, at dette livssyn autoriseres af højskolen og spredes i landbefolkningen, og når de selv går til garnisonsbyerne for at tale om soldatersange og human tone i geledet, så har de til gengæld deres eget specielle højskole-livssyn i foredragsmappen. Det er fra deres side en bevidst og omhyggelig planlagt udtusking af livssyn . . .

I Frankrig har man døbt en tilsvarende ganske vist betydelig mere fremskreden vekselvirkning med ordene *sablen* og *vievandskosten*. Herhjemme, hvor ingen af disse to instrumenter er synderlig i brug, men hvor højskolerne efter evne synes at tilstræbe en lignende stilling som i katolske lande visse klerikale ordener, og hvor der hidtil trivedes et ganske lignende sammenhold mellem brødrene, ville ordene *uniformen* og *den bløde hat* ikke være uanvendelige. De ville i så fald betegne ikke en fast og prøvet samvirken, men en skøn plan. Når vore officerer anlægger den særlige højskolebeklædning og højskolerne til gengæld indfører de blanke knapper og buksestriberne, så har vi unægtelig fået en smuk fællesuniform for det danske folkesamfund.

De af vore højskolemænd, der ikke føler lyst til denne omklædning, og der findes vel også sådanne blandt de i går nævnte, burde snarest mulig melde sig fra. Af dette samarbejde til »uddannelse af den voksne ungdom« i geværgreb og nordiske sange, kan ingen anden høste fordel end Højre og partiets almen-europæiske våbenfælle militarismen . . .

Vil højskolen, der allerede holdt sin bløde hat over forliget, skænke samme skærm og ly til de ny uniformerede bestræbelser?²⁸

Med baggrund i dette forsøg på at slå bro mellem højskole og officerskorps tog Ove Rode Danmarks militær- og udenrigspolitiske situation op til samlet vurdering i en tale, han holdt i Studentersamfundet den 28. januar 1901. I forhold til grundlovstalen i 1898 mærkes en skærpelse af den antimilitaristiske kurs. Synspunkterne var tydeligt beslægtet med Hørups fra slutningen af 1880'erne og med I. C. Christensens fra januar 1899, og de svarede ret nøje til dem, der i de kommende år indgik i Det radikale Venstres ideologi²⁹. Om vi så anlagde hele vor nationalformue i krudt og kugler, ville det ikke kunne sikre os mod militær vold; overfor stormagterne var vi mag-

tesløse; men det kunne aldrig blive forsmædeligt, at et lille folk som vort blev overmandet af en militærkolos. Et virkeligt nationalt forsvar kunne kun tilvejebringes på én måde: »Vi må gøre vor kultur så høj og fæste den så dybt i landets jordbund, at ingen invasion kan trampe den ned, ingen fjendtlige granater pløje den op³⁰. Det er i dette citat interessant at se, hvorledes Rode i og for sig drager den yderste konsekvens af sit antimilitaristiske standpunkt: en besættelse af landet; men hovedvægten i argumentationen skal nok i første række lægges på vor magtesløshed under alle forhold, og at man måtte håbe på og regne med, at ingen ville os noget ondt.

20. Systemskiftet

Men håb om at løse vort forsvarsproblem i overensstemmelse med Rodes synspunkter var der ikke, så længe ministeriet var kongens og Højres. Fra århundredeskiftet påbegyndte Rode derfor en formelig kanonade mod de skrøbelige højreministerier Hørring (til april 1900) og Sehested. Da grunden tog til at vakle under Hørring, greb Rode til et ret usædvanligt middel i et svagt håb om at overbevise kongen om nødvendigheden af at udnævne et venstreministerium. Han offentliggjorde »Fem politiske digte fra Christian den Ottendes tid«, som han dog selv havde skrevet, skønt det i en manchete blev angivet, at digtene var fundet blandt nogle gamle papirer fra december 1847. Det hed:

»Kong Christian hør et borgerord,
mens det er tid,
vel trives tålsomhed i Nord,
vel træde helst vi vante spor
og synger vore fædres kor
med lyst, med flid.
Men tramper man vor frimandskrop,
vi rejser vel engang os op
til strid«.

I et andet vers lød andre manende ord:

»Kong Christian hør et borgerråd!
Nu er det tid!
Den flok, der leger fræk og kåd
med folkets ve og landets gråd,
bryd du den usle hovmodts bråd,
nu er det tid . . .«

Og for, at ingen skulle være i tvivl om meningen sagdes det senere: »Kong Christian brug din konge-ret, mens det er tid . . .« Ja, til overflod føjedes til: »Kong Christian snart måske er endt din liv-

sens tid . . .« Noget indtryk gjorde versene dog ikke på højeste sted, og Hørring blev afløst af højremanden Sehested. Måske har majestæten virkelig troet, at versene var historiske, hvis han overhovedet læste andet end *Berlingske Tidende* og *Dannebrog*.

Sikkert er det dog, at den gamle konge var vred på *Politiken*, hvilket gav sig et håndgribeligt udtryk kort efter offentliggørelsen af Rodes vers. Journalist R. V. Jørgensen var da en aften i august ved 23-tiden taget ud til Bernstorff Slot i anledning af kongens avlsforvalters selvmord for på hoffourerkontoret at søge oplysninger om det passerede. På vej fra kontoret mødte han kongen, som spurgte: »Hvor er De journalist?«, hvortil Jørgensen svarede: »Ved *Politiken*, Deres Majestæt.« Kongen ytrede nu: »Så må De gå! Med *Politikens* folk har vi intet at gøre. Vil De være så god at gå ud ad denne vej?« R. V. Jørgensen indberettede straks sagen skriftligt til Rode og Hørrup, som dog ikke udnyttede den lille episode¹. Man ville naturligvis ikke tirre kongen personligt på et tidspunkt, hvor man ventede et snarligt systemskifte. Mindre end et år efter, måtte kongen se *Politikens* første mand i sit råd. I stedet gik Rode i den følgende tid til angreb mod de faktiske magthavere.

Temaet gentoges med stigende heftighed frem til valget i april 1901. Enhver blottelse, som regeringen viste, blev straks påtalt med ironi og sarkasme. Det gjaldt f. eks. kronprinsens offentligt udtalte ros til ministeriet Sehested², ministrenes iver efter at sikre sig retræteposter³, afskedigelsen af Harbøre-præsten A. M. Jensen (han gik imod dogmet om de evige helvedesstraffe)⁴ og trafikminister Juul-Rysensteens usaglige og politisk ukloge forflyttelse af trafikassistent Vilh. Ohlsson, fordi denne var stiller for Johan Ottosen⁵.

Rode var en mester i den varierede gentagelse, og hans valgkampagne var præget af vid og overlegenhed; men det må rigtignok også siges, at den svage modstander var et let bytte.

Og nu dagedes det!

Valget den 3. april 1901 blev et eklatant nederlag for regeringen, idet Højre, der i forvejen var blevet stærkt svækket ved de frikonservatives frasprængning, blev halveret og kun fik 8 mandater af folketingets 114, mens Venstrereformpartiet opnåede 76, Socialdemokratiet 14 og Det moderate Venstre 16. Det stod klart, at et systemskifte måtte komme. »Af vejen!« tilråbte Rode ministeriet⁶. Demissionen skete imidlertid først den 16. juli, efter at kongen var vendt

hjem fra kurophold i Tyskland. Ove Rodes kommentar til denne begivenhed skal citeres i sin helhed, dels er den typisk for hans lette og ubesværede stil, dels kan den stå som eksempel på hans politiske artikler i tiden umiddelbart før systemskiftet.

»Ministerkrisen er i går eftermiddag krøben ud af sit skjul. Det er nu en offentlig kendsgerning, at hr. Sehested, der i sin tid af en fejltagelse overtog den konservative detailhandel i politik og administration, har opgivet sit bo. Kendsgerningen er offentlig fra i går kl. 4, da Ritzaus Bureau havde den ære og tilfredsstillelse at kunne udsende det i tre måneder daglig ventede budskab. Men derfor er ministerkrisen ikke fra i går. Den har eksisteret siden den 3. april, da et i alle landes politiske historie ekesempelløse nederlag måtte gøre det klart for enhver, at Højres rolle som regeringsparti var udspillet. Når krisen har brugt tre måneder om at nå frem til dagens lys, så er det kun, fordi ministeriet Sehested ikke ville forsømme en sidste lejlighed til en lille konflikt med den sunde politiske sans, som det i hele sin tid har ligget i hårene på. Ministeriet har brugt tre måneder til at betænke sig og overveje og forsøge nye udveje og udspekulere andre løsninger i en sag, som allerede var afgjort. Det har, som den officøse Ritzaumeddelelse af i går udviser, intet andet opnået derved end at gøre arbejdet vanskeligt for efterfølgeren, der nu kun vil have en ganske kort tid til at forberede rigsdagssamlingen.

Men ved disse bedrøvelige ting er der ingen grund til at dvæle nu, da ministeriet ikke er længer. Dets dødelige afgang forsoner! Om kabinettet Sehested vil det overhovedet blive en historisk sandhed, at det i sit liv kun foretog sig én eneste forstandig ting: at dø. Derfor vil man på den dag, da ministeriet slettes af vor politik og overgives til den hurtigste og dybest mulige forglemmelse, gerne lade fortiden være, hvad den vil, og til gengæld med des større interesse se mod fremtiden.

Dette er betydningen af ministerkrisens overgang til fuld offentlighed, at vor politik endelig har ret til at beskæftige sig med spørgsmålet: Hvad nu? Svaret er ikke tvivlsomt. Her er ikke mange muligheder, af hvilke én kan være bedre end de andre, men alle værd at diskutere. Hvis Herkules' skilleveje havde ligget så klart og åbent for beskueren som dansk politiks veje nu, havde der overhovedet intet valg været. I vort statsliv er der kun én mulighed og én vej: Fremad til Venstre!

Alle de forskellige arter politik, som Højre og de moderate har ført i sortimentet, ligefra den Estrupske til den Juul-Rysensteenske, er opbrugte, udslidte og kasserede.

Der er kun én politik, som tiden ikke har slået i skår, den, der bærer Venstres mærke, som støttes af et stort og enigt flertalsparti i folketinget, og som har den store befolknings fulde tillid. Kun af denne politik og af dette parti kan den nye regering fremgå⁷.

Da disse linjer blev skrevet, havde kongen allerede henvendt sig til professor J. H. Deuntzer, og en hektisk aktivitet blev nu udfoldet for at få dannet en venstre-regering. På grund af sin ret centrale placering som Hørups ven og nære medarbejder fik Rode et førstehånds kendskab til en del af de til tider ret bevægede og spændende forhandlinger, af hvilke adskillige fandt sted i *Politikens* redaktionskontorer. Rode har efterladt sig en udførlig beretning om sit kendskab til begivenhederne, dels i form af et brev (fra 21. juli) til hustruen, som var i Norge, dels i en redegørelse (fra august) til historikeren Aage Friis, der begynder, hvor brevet til hustruen slutter.

Selve systemskiftets historie falder uden for denne fremstillings rammer, og omtales skal derfor alene Rodes egen medvirken i og vurdering af det, der skete. At det var ham magtpåliggende at få Hørup med i ministeriet, kan ikke overraske efter hans hele holdning; for Rode måtte det af politiske, ja historiske grunde være en dyb tilfredsstillelse at se Hørups ophøjelse, og næppe førend denne var ved at fuldbyrdes, har det strejft ham, at Hørup som minister kunne betyde en mere fremskudt placering for ham selv i *Politikens* redaktion. Til at begynde med så det ud til, at Christopher Hage skulle være ene om at repræsentere den Hørupske fløj i ministeriet. Hørup havde de foregående dage ganske vist plæderet for grev Holstein-Ledreborg, men denne havde allerede fredag den 19. trukket sig tilbage på grund af I. C. Christensen og Albertis passive modstand. Heller ikke Rode så nogen grund til at lade en mand komme til, der havde holdt sig udenfor al politik i 12 år. Da Hage lagde vægt på at få Hørup selv med, indvilligede denne sent lørdag den 20. juli modstræbende i at indtræde i ministeriet.

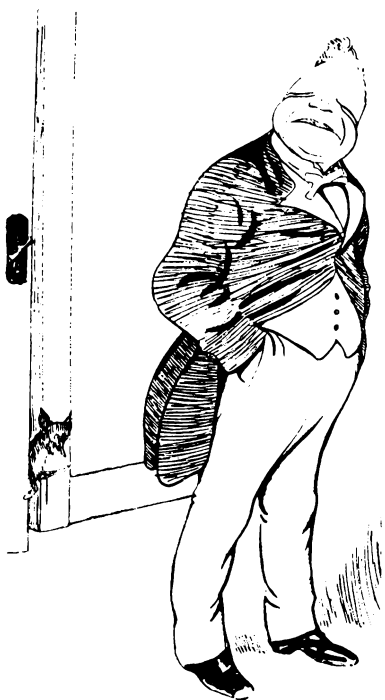
Ved et møde mellem ledende venstrepolitikere den følgende dag (søndag den 21.) gjorde I. C. Christensen imidlertid ophævelser. Han ønskede i stedet redaktør Enevold Sørensen, Kolding, optaget som repræsentant for Bergianerne, hvad Hage ikke kunne godtage. For

Rode var modstanden mod Enevold Sørensen ganske ubegribelig, fordi han så, at Sørensens optagelse kunne bane vejen for Hørup, og såvel overfor denne som overfor Hage gjorde han gældende, at I. C. Christensens krav var berettiget.

Da Hørup senere på dagen fik underretning om denne udvikling, trak han sig i et brev til I. C. Christensen tilbage med den motive-ring, at hans indtræden i ministeriet besværliggjorde dets dannelse. Herpå kvitterede I. C. Christensen samme dag med et kort brev, der takkede Hørup for hans holdning. Hørup var både konsterneret og forbitret over dette brev; han havde åbenbart ikke tænkt sig muligheden af, at I. C. Christensen næsten henrykt ville gribe til.

Mens hele regeringsdannelsesprocessen stod på, havde Rode regelmæssigt ført aftensamtaler med Christen Bergs to sønner, Sigurd og Viggo Berg. Disse uformelle møder er et eksempel på, hvorledes der i en tilspidset politisk situation med ledernes fulde viden bevidst underhandles blandt politikerne i anden række. Sigurd Berg sagde om samtalerne: »Jeg har følt vor opgave i disse dage . . . som den at meddele videre, hvad vi erfarer om stemninger og opfattelser på den anden side for på den måde at bidrage til et godt resultat«. Hørupperne brugte altså brødrene Berg som uformel og uforpligtende kanal til den betydningsfulde Bergianske gruppe, og omvendt kunne denne med fordel benytte Rode på tilsvarende vis. Mandag den 22. om aftenen deltog også Zahle i Rodes samtale med Berg'erne. Rode udtrykte ved denne lejlighed i de stærkeste ord sin vrede over I. C. Christensens holdning, der medførte, at Hørup blev holdt ude.

Tirsdag den 23. om morgenen kom Enevold Sørensen til København og fik nu af Sig. Berg refereret Høruppernes utilfredshed. Enevold Sørensen tilrådede da at få Hørup med, og Sig. Berg gik straks til Rode, der opholdt sig på Studenterhotellet i Nørregade, med besked om dette, idet han føjede til, at hvis Hage foreslog Sørensen som indenrigsminister og Hørup trafikminister, så ville I. C. Christensen sikkert ikke gå imod. Mens disse tråde blev spundet, forhandlede de designerede ministre i rigsdagsbygningen i Fredericiagade om ministerposterens endelige fordeling. Det hastede altså, og Rode ilede derud med et brev til Hage, hvori han forlangte endnu et forsøg gjort på at få Hørup med. Da Hage kom ned til Rode, kunne han imidlertid meddele, at dette var gået helt af sig selv. Alberti havde nemlig ved forhandlingernes afslutning sagt: »Skal vi så ikke endnu en

Med I. C. Christensen stod Ove Rode i 1890'erne på den bedste fod. Han beundrede I. C. Christensens dygtige lederskab af Venstrereformpartiet, mens denne så, at der var store muligheder i Rode, hvorfor han både gav ham politiske råd og støttede hans kandidatur til folketinget. Under forhandlingerne om regeringsdannelsen i 1901 fandt Rode imidlertid I. C.s holdning overfor Hørup tve-tydig, at han med andre ord havde taget sin senere så berømte ræv utidigt i brug. Hos Rode grundlagdes da en tvivl overfor I. C. Christensens vilje til at tage hensyn til partiets radikale fløj. I de kommende år skiltes deres veje helt, og under 1. verdenskrig kom de til at stå meget skarpt overfor hinanden.
Tegning af Alfred Schmidt.

gang overveje, om det ikke vil være bedst at få Hørup med?» Det faldt straks i god jord, og Deuntzer, der skulle have været både konsejlspræsident, udenrigsminister ad interim og indenrigsminister, afgav den sidstnævnte portefølje til den designerede trafikminister, Enevold Sørensen, hvorved trafikministeriet blev frigjort til Hørup. Og så I. C. Christensen billigede helt denne ordning, og den 24. juli blev ministeriet udnævnt.

Rodes indflydelse på det første venstreministeriums personsammensætning var næppe stor, hans rolle var mellemmandens, men hans aktivitet har utvivlsomt virket afpændende i forholdet mellem Bergianerne og Hørupperne, dels ved at stemme Hage for Enevold Sørensen, dels ved at gøre Bergianerne opmærksomme på, hvilken betydning den Hørupske gruppe lagde i at få Hørup med⁸.

Imidlertid havde Ove Rode – ganske som P. Munch – dannet sig det indtryk af begivenhederne, at I. C. Christensen og Alberti for en-

hver pris ønskede at holde Hørup ude. Det er dog et spørgsmål, om de virkelig var imod at få Hørup med i ministeriet. Uanset at I. C. Christensen stod Hørup fjernt, kan han ikke på dette tidspunkt have haft ønske om at skabe sig vanskeligheder med sin venstre fløj, og mulighederne for at få det hele til at glide måtte forekomme større, når Hørup (foruden Hage) var med som garant for de radikales interesser. Men på den anden side måtte I. C. Christensen også have betænkeligheder, hvis det så ud, som om den københavnske fløj blev for stærkt repræsenteret i forhold til hans egen, den Bergske⁹; derfor ønskede han den i og for sig ikke særligt betydelige Enevold Sørensen optaget i ministeriet. Da først dette spørgsmål løstes, var I. C. Christensens ængstelse for ministeriets indre balance borte, og der blev plads for Hørup.

Rode, Munch og andre radikale havde næppe i tilstrækkelig grad blikket åbent for dette motiv. En kendsgerning er det, at de betragtede omstændighederne ved Hørups optagelse som en fare for, at det i fremtiden kunne blive vanskeligt at få Venstre-reformpartiet til at føre en radikal politik¹⁰; men selv på delvis urigtige præmisser kan der drages en rigtig konklusion: Tiden, der kom, skulle vise, at der var nok, som skilte.

Med systemskiftet var en fase i Ove Rodes liv til ende; hans parti var omsider kommet til magten, og den særlige fløj, han tilhørte, syntes med Hørup og Hage godt repræsenteret i det nye ministerium; med dettes stærke mand, I. C. Christensen, stod han på en god fod, og ved *Politiken* måtte Hørups afgang skabe nye muligheder for hans egen politiske virksomhed. Hertil kom, at han som formand for Studenter-samfundet nød sine fællers kvalificerede tillid. Noget måtte vise sig; Ove Rode glødede af opstemmet iver efter at være med til et demokratisk genrejsningsarbejde.

21. Den unge Ove Rode

Da Line Dedichen i sommeren 1888 fortalte sine forældre, at hun havde forlovet sig med Ove Rode, har hun sikkert været lidt ængstelig for deres reaktion, thi han var jo »boheme« og de respektable og borgerlige. Men Line Dedichens bekymringer var overflødige, for hendes forældre var også frisindede, og bohemen var jo i øvrigt både solid og pålidelig. Ove Rode blev da hurtigt accepteret som medlem af familien, hvad der afspejles i et brev, hvori svigermoderen bevidnede ham sin sympati, da han, som tidligere fortalt, før brylluppet i 1891 blev idømt fængselsstraf: »Dette var et tordenslag! To måneder på fangekost. Hvordan skal du holde det ud, og hvordan Line og vi alle?»¹.

Men de to måneder fik ende, fængslets porte åbnede sig, og Ove Rode kunne hjemføre sin brud.

»To lyse børn en forårsstund
har halvt i leg hinanden funden,
af dette første gyldne fund
er kostbar ungdomslykke runden . . .«

Verset er fra et digt til en søns bryllup, men da Ove Rode formede ordene, havde han i lige så høj grad sit eget i tankerne². Mellem ægtefællerne bestod hele livet det smukkeste forhold; deres ungdoms forelskelse holdt sig usvækket gennem årene og bidrog til at give hjemmet en særlig aura. Ove Rodes kærlighed til hustruen ses af de breve, han sendte til hende: »Hvad enten jeg er hos dig, eller borte fra dig, føler [jeg], at jeg kun med dig kan være lykkelig, at du betyder alt det søde i mit liv, og at jeg, hvis jeg mistede det, ville være ikke blot en ulykkelig mand, men en ringere mand.« (1901)³. Ofte gav den sig også poetiske udtryk som i dette vers fra 1913:

Ove og Line Rode i forlovelsesåret 1888.
Foto L. Szacinski, Kristiania.

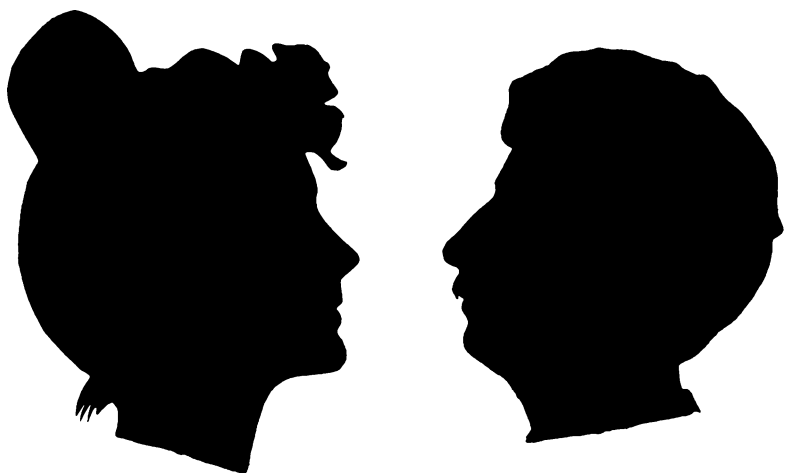
»Min søde veninde, min fest, min fred, mit liv i alvor og smil –
Tak for den dybe, dejlige sommer, der fulgte på vor april!
Og stunder vi snart mod den klare høst, og kommer der vinter hiid,
din elsker og ven har dybt i sit hjerte en rigdom fra forårets tid –
den forårets muntre, festlige dag og natten for lyst og smil
hav tusende tak, at den lever endnu, vor ungdoms stærke april«⁴.

Line Rode talte hele sit liv norsk, hvad familiens omgangskreds fandt charmerende, men som ikke altid vurderedes rigtigt uden for denne. For en overfladisk betragtning kunne hun da virke reserveret, hvilket også skyldtes en vis skyhed⁵. Men blandt venner var hun munter, livlig og hurtig i replikken; da hun også var smuk, måtte hun få mange tilbedere i kredsen omkring *København*, der afgjort værdsatte kvindelig ynde. Således vedblev Johan Knudsen i mange år at bevidne hende sin kærlighed. I Line Rodes sind var der dog aldrig tvivl⁶.

Line Rode var ret lille, let og lys af lod med hår som silke, og vennen Georg S. Bendix siger, at hun altid så temmelig svag, ofte tillige træt ud, men kunne desuagtet byde sig overordentligt meget⁷. Der var også meget at se til, især efterhånden som børneflokken voksede: Orla født 1893, Stig 1896, Vibeke 1899, Jørgen 1901 og Lise 1909. For dem alle var Line Rode en omsorgsfuld mor, hvad der var så meget mere påkrævet, som Ove Rode altid var meget borte fra hjemmet. Næsten hver aften måtte hun sidde ene, hvilket ganske vist var en lod, som hun kunne dele med alle morgenblads-journalisters

hustruer, hvis mænd vandrer af sted på arbejde, just som børnene kommer fra skole. Først ved halv et-tiden vendte Rode træt hjem, men han kunne da også være sikker på at finde sin trofaste hustru oppe til et stykke mad og en snak om dagens hændelser, som Line Rode levede intenst med i, og som hun takket være sin gode intelligens, hurtige opfattelsesevne og hele selvstændige personlighed også kunne drøfte⁸. Siden, da Rode blev folketingsmand og minister, måtte han hyppigt tage på rejse, og der kunne gå dage, hvor man i hjemmet intet så til familiefaderen, som så til gengæld var en flittig brevskriver.

Økonomien var gennem mange år et problem for familien Rode. Ved *Politiken* kneb det som omtalt for Ove Rode de første par år at få sit særlige stofområde, når man ser bort fra Tys-artiklerne. Han fik ganske vist i 1892 6 øre pr. linje (mod 4 i 1889); men linjernes antal var ofte betænkeligt få, hvad der nok tyngede ham en del. Men i 1892 lysnede det noget. Det skyldtes i første række, at han

Line og Ove Rode – silhouet klippet til deres bryllup 4. juli 1891. 25 år efter skrev Ove Rode dette vers til sin hustru:

»Idag vort glade ungdomsliv
som skyggespil for øjet glider.
Thi med et festligt »Kom og bliv«
har mindet kaldt de skønne tider.
Men når de svinder bort igen,
da står tilbage ven hos ven --
forynget ved at drages hen
til forårskærlighedens kilder.«

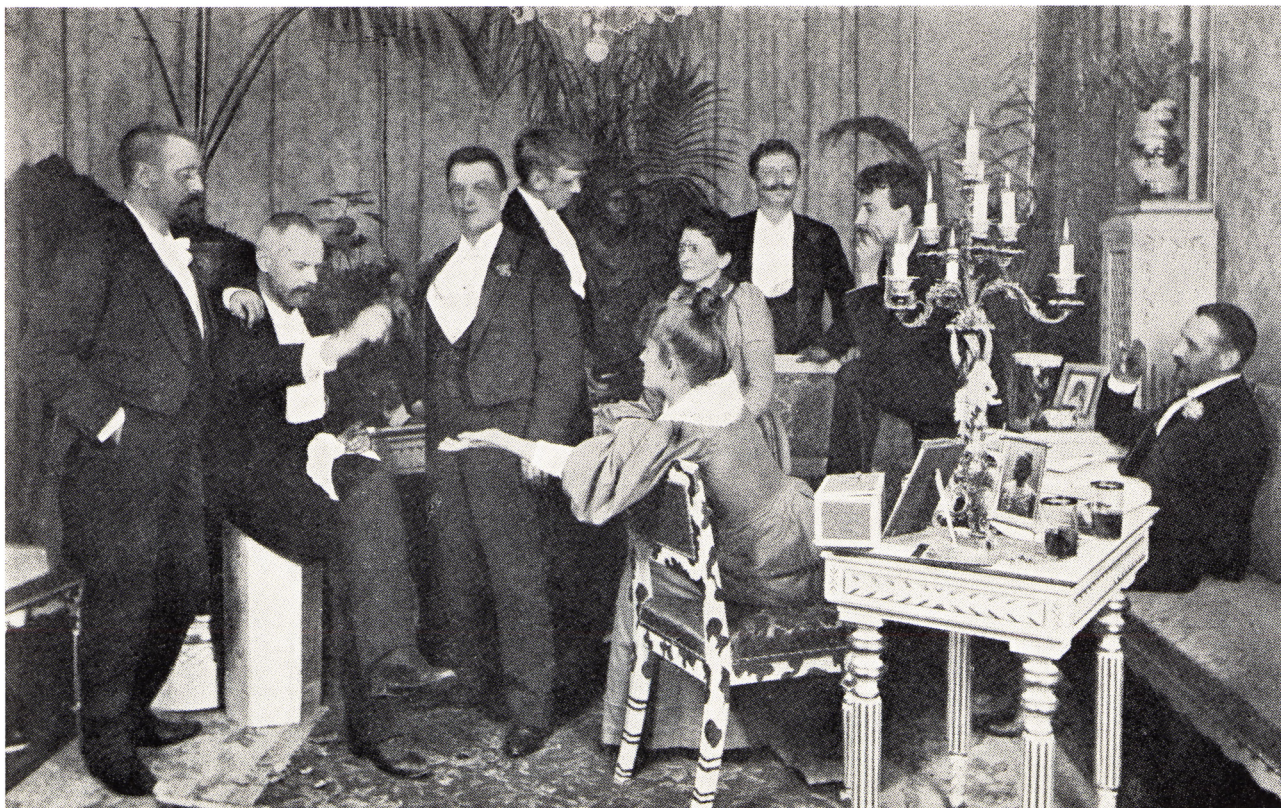

Line Rode.
Foto Nyblinn, Kristiania.

blev korrespondent til *Verdens Gang* i Kristiania, dernæst at der blev mere stof til ham på *Politiken* og endelig, at han ved velvilje fra Brandes' og Bings side opnåede højere linjebetaling fra november 1895, således at han de følgende par år som regel havde mellem 250 og godt 300 kr. om måneden ved *Politiken*.

Hertil kom så den skønlitterære oversættervirksomhed og telegrammerne til *Verdens Gang*, som bladet var særdeles tilfreds med. En del af Rodes virksomhed på dette felt bestod i at telegrafere uddrag fra udenlandske aviser til Kristiania, hvortil de pågældende blade først ankom senere, fordi de internationale trafikforbindelser endnu var højst mangelfulde. Det eneste, der kunne bringe forstyrrelse i *Verdens Gang's* forbindelse med dets »europæiske« korrespondent, var dennes rædsomme håndskrift, som telegrafisterne havde svært ved at tyde, og som engang lod den bulgarske minister Natschiowinetsch være genstand for et overfald i stedet for den serbiske dronning Natalie, Milan Obrenovitch gemalinde ¹⁰.

Da Rode i 1897 blev redaktionssekretær, kom han på fast løn: 350

Et aftenselskab i Johan Knudsen's lejlighed på Frederiksberggade omkring 1890. Fra venstre ses overretssagfører Jens Petersen, forfatteren Carl Ewald, stud. med. Holger Panduro, Johan Knudsen, Line Rode (på stolen), fru Carl Ewald, operasanger Edv. Agerholm, Ove Rode og maleren L. A. Ring.

kr. om måneden stigende årligt med 50 kr. pr. måned til 500 kr. i månedsgage, eller ca. fem gange så meget, som en faglært arbejder tjente, og fra da af gik det stadig fremad, omend man hele tiden måtte vise stor sparsommelighed. Længe måtte Ove Rode nemlig afdrage på en betydelig gæld fra *København*, der var mange børn, hertil kom selskabelige forpligtelser og af og til rejser til Norge. Men Line Rode var en god kammerat, der hang i ved symaskinen for selv at lave børnenes tøj, og som gik på Grønttorvet klokken halv syv om morgenen for at få de billigste og friskeste grøntsager ¹¹.

Takket være den omhu, hvormed Ove Rode har gemt breve, gæstefortegnelser og bordkort, kan vi få et indtryk af familiens omgangskreds ¹². Af og til var der besøg fra Norge. Line Rodes søskende kom ofte, og det samme var tilfældet med Margrethe og Erik Vullum, der vakte opsigt ved deres ukonventionelle påklædning – Vullum tillige ved sin skæg- og hårpragt. Flere gange lovede Margrethe Vullum Ove Rode 1000 kr. til en udenlandsrejse, men de gik i stedet til Helge Rode, der endnu i 1904 havde svært ved at klare dagen og vejen. Både Ove og Line Rode så roligt på, at svigermoderen begunstigede Helge, hævet over misundelse, som de var ¹³.

Slægtninge, som man omgikkes, var tillige gamle Mally Bech, og højrepolitiker, skolebestyrer, etatsråd, professor C. C. Brix, der var gift med Leontine Thaulow og dermed beslægtet med Line Rodes mor. Byfoged Theodor Gad og professor juris Carl Torp, der var radikal som Ove Rode, hørte også til denne kategori; de var gift med søstrene Nini og Marie Thaulow. I hjemmet kom endvidere maleren Fritz Thaulow, hvis tidligere hustru Ingeborg f. Gad nu var gift med Edvard Brandes. Af Rodes slægt kan fremhæves borgmester H. N. Hansens. Engang i mellem havde man besøg af Ove Rodes norske fætre Gunnar og Jakob Heiberg; af og til tog familien Rode en tur til Vallø for at besøge Rodes farbror, stiftslæge Ludvig Rode.

Men derudover bestod omgangskredsen af ungdoms- og journalistvenner med et stadigt stigende tilskud af politikere. Af de trofaste venner kan nævnes: Betty og Peter Nansen, Edvard Brandes' to døtre, af hvilke Hetna blev gift med Line Rodes bror, endvidere Bjørn Bjørnson, Christa og Immanuel Nansen, grosserer Georg S. Bendix og hustru Olga, f. Bing, Valdemar Koppel og hustru Elise, datter af rigsarkivar A. D. Jørgensen, Maria og Sven Lange, Alice og Gustav Wied samt Johan Knudsen, teaterdirektør Jacob Jacobsen og hu-

stru, skuespillerinden Olivia Jacobsen samt kritikeren og komponisten Charles Kjerulf. Siden kom tillige C. Th. Zahle, P. Munch og grosserer Herman Heilbuth med familier hyppigt hos Rodes. Mens Hørup endnu var rask, omgikkes Line og Ove Rode også ham privat såvel som Edvard Brandes'. I en herremiddag ved århundredeskiftet kunne deltage f. eks. Viggo Hørup, overretssagfører Oscar Johansen, Zahle, Peter Nansen, Gustav Wied, den norske maler Thomas P. Krag, Bjørn Bjørnson, Johan Knudsen, redaktør Franz von Jessen og Charles Kjerulf.

Rodes levede et meget borgerligt liv, og de kunne se ironisk og let misbilligende på »det søde liv«, som nogle af familiens bekendte hengav sig til. Men hængehoveder var hverken Line eller Ove Rode. De elskede at se liv omkring sig, og Ove Rode vidste intet bedre end at kunne invitere til gæstebud engang imellem, selv om det tærede rigeligt på finanserne. Ved sådanne lejligheder viste han overordentlig stor opfindsomhed både med bordplan, sindrige vers til bordkortene, morsomme festsange og inspirerede og spirituelle bordtaler¹⁴.

Enhver kan stråle af glæde ved festlige lejligheder, når vinen funkler i glassene, det er dog dagen derpå, prøven skal bestås. Men netop i det daglige samvær med sin familie kom Ove Rodes rige menneskelige egenskaber til deres fulde udfoldelse, hans hjertelag, hans hensynsfuldhed og hans medleven, mens den ilterhed, der inderst inde glødede i ham, og som andre steder kunne slå ud i lys lue, her var holdt i ave. Hos sin loyale hustru hentede han støtte, når modløshed greb ham. Line kaldte på det bedste i sin mand og han på det bedste i hende.

Ove Rode var adlet fra barndommen. Naturen havde givet ham en smuk skikkelse og et charmerende væsen. Når det tog så mange år, før han, der ellers modnedes så tidligt, nåede sin fulde udfoldelse, hænger det sammen med det alsidige i hans natur, mener C. C. Clausen, der rigtigt karakteriserer Ove Rode som et mangestrengt instrument. »Han havde taget yderst forskellig arv efter sine forældre, faderen den æstetiserende dr. phil. Gotfr. Rode vendt indad, og moderen, Orla Lehmanns stærke datter Margrethe, vendt ud mod handling og kamp for ideer. Længe syntes det, som fædrene arven var den stærkeste, kun langsomt voksede han, opdrog han sig over mod moderens arv, fik den sluttethed, den enhed og ensidighed i sindet, som er be-

tingelsen for handling og dåd i stor stil.« Der er utvivlsomt meget sandt i denne vurdering, hvis man ved ensidighed i sindet forstår en ualmindelig evne og vilje til at følge høje mål, thi Ove Rode var for højt udrustet intellektuelt og for åben og modtagelig til at være ensidig i banal forstand.

Ove Rode sagde selv, at han altid havde været politiker, og det er sandt, at det politiske blev den røde tråd i hans liv, men det er også rigtigt, som C. C. Clausen hævder, at den længe var overspundet med broget garn, som Harlekins dragt var broget. Det er dog ikke dækkende at sammenligne Ove Rode med den Harlekin, vi møder i *Harlekins Omvendelse*. Rigtig nok var der i Rodes som i Harlekins sind »mange farver og toner, meget, som han måtte udskille og udsmelte, før han blev det stærke malm«, men Ove Rode svigtede aldrig idealerne fra sin tidligste ungdom; trofasthed overfor både ideer og venner var et fremtrædende karaktertræk hos ham ¹⁵.

Sin politiske grundholdning havde han, som vi har set, fået ved arv og opvækst; det hele var lige som gået af sig selv. Hvor en mand som P. Munch ved studium, ja, ved videnskabelig grundig fremgangsmåde nåede frem til sit stade, dér udsprang Rodes synspunkter stedse i høj grad af temperament og følelse. På en måde havde ungdomsårene måske været for lette for Rode; han kunne før systemskiftet klare sig uden et klart formuleret samfundssyn. Det hele var såre enkelt: Bort med regeringen.

I virkeligheden var Ove Rodes konkrete viden om samfundsforhold næppe særlig stor på daværende tidspunkt. Under valgkampen på Møn i 1898 havde han f. eks. indviklet sig i nogle halsbrækkende beregninger over virkningen af skattelovene fra 1891; da Bojsen opponerede, var Rode klog nok til på de følgende møder at lade sagen falde ¹⁶.

Fra religionshistorikeren J. P. Jacobsen, der var en skarp iagttagere, foreligger et brev fra 18. november 1900 til P. Munch, som opholdt sig i Paris. Rode havde talt ved et møde i Studentsamfundet og efter Jacobsens mening gjort det dårligt. Rode var stadig ingen god taler, han talte ved denne lejlighed »meget længe, meget dårligt både formelt og reelt med en mængde stereotype ideligt gentagne vendinger, der vist skulle maskere et anstrengt arbejde for at bevare sammenhæng, hitte tråd og tanker.« Da Rode ved tilrøb blev opfordret til at give eksempler på sine påstande, måtte han give op med sveden

perlende ned over børnene. »Sagen var tabt ved Rodes fænomenale *uvidenhed*«, skrev J. P. Jacobsen til Munch, som på sin side udtrykte håbet om, at Rode måtte blive opstillet til folketingsvalget – »et middel til at få ham til at lære noget«¹⁷.

Selv om Rode kan have været uforberedt og derfor haft en uheldig aften, som det vel kan ske for enhver, og skønt J. P. Jacobsen måske formulerede sin kritik vel hårdt, så var der nok noget om, at Rodes udrustning som politiker var mangelfuld. Videnskabsmænd som Jacobsen og Munch fæstnede sig naturligvis især ved hans påståede uvidenhed; men når man betænker hans mangeårige gøremål, og især hans hårde arbejde for at tjene til det daglige brød, kan det ikke undre, at han aldrig havde haft tid til at fordybe sig, at der var huller i hans viden. Et andet handicap var hans iltre temperament og følsomme, ja nervøse gemyt, som undertiden lod ham handle overilet, lige som hans evne til realistisk at vurdere en situation af og til kunne svigte. Rode var et musikalsk menneske, hvilket er en sjældenhed i dansk politisk liv. Han var allerede derfor i sine unge år anderledes end de andre, som attråede en politisk løbebane. Hans forfinede slægtspræg var øjensynligt og næppe altid til hans fordel, når han fjernede sig fra hovedstadens intellektuelle cirkler. Skønt han i modsætning til f. eks. P. Munch ikke havde opholdt sig meget udenfor Nordens grænser, virkede han mere som »europæer« end Munch. Den store vælgerbefolkning kunne ikke umiddelbart genkende meget af sig selv i ham. Det var en vanskelighed, som måtte overvindes, og som blev overvundet, bl. a. fordi han i overensstemmelse med den Lehman ske arv, barndommen på Skovgaard Højskole og opvæksten i moderens hjem i Norge stedse var en mand af udtalt nationalt sindelag.

Ove Rode var i besiddelse af en glimrende intuition, altså politisk indfølelse, han formåede på en lyrisk betonet måde at formulere et synspunkt, kunne, når han var bedst, forløse sine tilhøreres bundne følelser. Han fik snart lejlighed til at dokumentere sin højt udviklede taktiske sans og rigdom på udveje; var han oplagt, myldrede ideerne og associationerne frem. Vi skal senere se, at han var som skabt til sammen med en type som P. Munch at forme en politisk ideologi og derpå virkeliggøre den. På manglende viden kan der rådes bod, et temperament kan tøjles, og kunsten at tale kan læres, når man i sig har evnerne, de rige muligheder. Det havde den unge Ove Rode.

Kilder

Af *utrykte kilder* bygger afhandlingen som nævnt i forordet især på Ove Rodes arkiv, der er meget omfattende og velbevaret (i Rigsarkivet). Efter arkivets ordning og registrering har der fundet forskellige efterafleveringer sted; disse er endnu uordnede. Supplerende arkivstof om Ove Rode og hans slægt er stillet til rådighed af Helge Rodes datter, fru Asta Bang og havnebygmester Johan Rode, en sønnesøn af stiftslæge Ludvig Rode, Ove Rodes farbror. I Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling findes af Ove Rode to »dramatiske situationer« fra hans unge år: *I Norge og Brødre*. I Chr. Richardts arkiv (KB) er hentet oplysninger om Gotfred Rode, ligesom Georg og Edvard Brandes arkiver (KB), Viggo Hørups (KB) og Henrik Cavlings (Dansk Pressemuseum og Arkiv) arkiver har været undersøgt med henblik på oplysninger om Ove Rode. Intet af disse arkiver har dog rummet oplysninger af særskilt betydning for denne bog. I *Politikens* arkiv har navnlig honorarprotokollerne været udnyttet (især til identifikation af Rodes artikler).

Af *trykte kilder* har fortrinsvis de tre blade Ove Rode skrev i eller redigerede – *Piraten*, *København* og *Politiken* – været af stor betydning, såvel som det eneste selvbiografiske arbejde af Ove Rode: Barndoms- og Ungdomsaar i Norge, *Gads danske Magasin*, 1926–27, s. 193–219. For de øvrige trykte kilders vedkommende henvises til litteraturfortegnelsen.

Titler på skuespil, bøger, tidsskrifter og dagblade er kursiveret i teksten. Citaterne er normaliserede, og hvad forfatteren har tilføjet i disse, er indsat i klammer.

Den i forordet omtalte prisopgave beror i Dansk Pressemuseum og Arkiv, enkelte af dens vurderinger har ikke kunnet opretholdes overfor det rigeligere kildemateriale, som nu har stået til min rådighed.

T. K.

Litteratur

- Erik Arup: Viggo Hørup. Et Mindeskraft, 1941.
Carl Behrens: Erindringer, 1937.
Georg S. Bendix: Mit Livs April. Erindringer fra sex År af min Ungdom. Privatttryk 1946.
Bjørn Bjørnson: Mit Livs Historie fra Barndommens Dage. Kristiania, 1922.
Festskrift til Bjørnstjerne Bjørnsons 70 Aars Fødselsdag ved Carl Nærup, 1902.
Bogvennen, januar 1912.
Frede Bojsens politiske erindringer ved Kristian Hvidt, 1963.
K. Bokkenheuser: Bangsbo og dets Historie gennem Tiderne. Privatttryk 1918.
K. Bokkenheuser: Studenter vi kaldes, 1920.
Edvard Brandes: Om Teater. Anmeldelser og Erindringer fra henved 50 Aar. Udvalgt af Harald Engberg, 1947.
Georg og Edvard Brandes' Brevveksling ved M. Borup, 1939.
Stig Bredstrup: J. H. Monrad, 1927.
Hans Brix: Hurtig svandt den lyse Sommer! Kaj Munk 1924–44, 1946.
K. G. Brøndsted: Erindringer I–II, 1932.
Francis Bull: Tradisjoner og Minder, Oslo 1945.
K. Carøe: Den danske Lægestand, 1906.
Henrik Cavling som krigskorrespondent. Artikler og breve fra den græsk-tyrkiske krig 1897 ved Tage Kaarsted, 1960.
[C. A. Clemmensen]: Notesbog af Clemmensens, Journalist, u. å. (1892).
Danmarks Adels Aarbog.
Dansk Biografisk Haandleksikon I–III, 1920–26.
Dansk Biografisk Lexikon, bd. XIX v. C. F. Bricka, 1900.
Dansk Biografisk Leksikon I–XXVII, 1933–44.
Danske Dramatikere [ved Edv. Agerholm], 1916.
Emil og Victor Elberling: Rigsdagens Medlemmer gennem hundrede Aar I–III, 1949–50.
Forfatterbogen udgivet af Dansk Forfatterforening, 1898.
Ernst Frandsen: Sophus Claussen I–II, 1950.
Emil Frederiksen: Johannes Jørgensens Ungdom, 1946.
Festskrift til Astrid Friis, 1963.
Gads danske Magasin, 1926–33.
Frederik Hegel: Erindringer I–II, 1946.
Breve fra Peter Heise ved Gustav Hetsch, 1930.
Agnes Henningsen: Letsindighedens Gave. Erindringer, 1943.
Herlovianeren, 1927.
Herlufsholm Skole, Aarsskrifter 1858–61.
Hjemmets Søndag, 1941.
Kristian Hvidt: Venstre og forsvarssagen 1870–1901, 1960.
Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger, I–II, 1923.
Højesteretstidende 1893, 1894.

- Hørup i Skrift og Tale I–III ved Vilh. Nielsen, Edv. Brandes og Peter Nansen, 1902–04.
- J. P. Jensen Nordgaard: Valgene til Rigsdagen i 80 Aar, 1929.
- Journalisten 1931.
- Harald Jørgensen (udg.): Tre Venstremænd. Frede Bojsen, Klaus Berntsen og Niels Neergaard. En Brevveksling, 1962.
- Johannes Jørgensen: Mit Livs Legende I–II, 1949.
- Niels Kjær: Profiler. Samlede Skrifter III, Kristiania 1922.
- I. Kobro (udg.): Studenterne fra 1885. Trykt som Manuskript ved 40 Aars Jubilæet, 1925.
- Halvdan Koht: Johan Sverdrup I–III, Kristiania 1918–25.
- Halvdan Koht: Henrik Ibsen I–II, Oslo 1954.
- Valdemar Koppel: Af Politikens Historie I–II, 1946.
- Københavns Universitet. Indbydelsesskrift, 1866.
- Tage Kaarsted: Hvad skal det nytte? De radikale og forsvaret 1894–1914, 1958.
- Anna Larssen Bjørner: Teater og Tempel. Livserindringer, 1935.
- Niels Lassen: Erindringer I–II, 1919.
- Bokken Lassen: Slik var det dengang, Oslo 1938.
- Johannes Lehmann: Mænd i Norden, 1938.
- Johannes Lehmann: To Nordmænd, 1958.
- Oscar Madsen: Den vilde Vin, 1891.
- Oscar Madsen: Glade Ungdom, 1892.
- Svend Martin (udg.): Hvorledes jeg blev Politiker, 1912.
- P. Munch: Erindringer 1870–1909. Fra Skole til Folketing, 1959.
- En Ungdomsbrevveksling mellem P. Munch og I. P. Jacobsen 1889–1901. Ved Lis Jacobsen og Holger Brøndsted. I–II, 1962.
- Peter Nansen (udg.): Af Dagens Krønike, 1890.
- Niels Neergaard: Erindringer 1854–94, 1935.
- Ny Jord III, 1889.
- A. Fog Petersen: Danmarks første Højskole og dens Mænd, 1944.
- Henrik Pontoppidan: En Vinterrejse. Dagbogsblade, 1920.
- Pressens Magasin, 1920.
- Gottfred Rodes Jordefærd. Taler, 1878.
- Helge Rode: Den stille Have, 1922.
- Helge Rode: Den vilde Rose, 1931.
- Helge Rode: Gyldeandals Julebog 1954, 1954.
- Ove Rode og Louis Winterhjem (udg.): Satyricus udi egen Indbildning. Et Festblad. Kristiania 1884.
- Ove Rode: Opdigtede Kendsgerninger af Tys, 1894.
- Ove Rode: Den lille Pige med Svovlstikkerne. Musikalsk Eventyr i 1 Akt, 1897.
- Ove Rode: Harlekins Omvendelse. En Maskekomedie, 1899.
- (Ove Rode): Theatret. Aforistisk Rimbrev til en Kritiker fra en gammel Skuespiller. 2. oplag. 1901.
- Ove Rode: Nationalgaven eller Den berømte Olding. Komedie i tre Akter, 1902.
- Ove Rode: Den unge Lehmann. Radioforedrag i Udvalg ved Henrik Madsen, 1928.
- Salmonsens leksikon XXV, 1928.
- Samtiden, Kristiania 1908.
- Schultz' Danmarkshistorie V, 1942.
- Frederik Schyberg: Dansk Teaterkritik indtil 1914, 1937.
- Roar Skovmand: Folkehøjskolen i Danmark 1841–92, 1944.

- Roar Skovmand (udg.): Højskolens ungdomstid i breve I, 1960.
 Sommer 1895.
 C. N. Starcke (udg.): Studenterbogen. Skildringer af 30 Aars Studenterliv, 1896.
 Studenteramfundet gennem fem og tyve Aar. Jubilæumsskrift, 1907.
 Teatret.
 Svend Thorsen: Den danske Dagspresse I–II, 1947–51.
 Svend Thorsen: Folkets Veje gennem dansk Politik 1849–1949, 1953.
 Svend Thorsen: Kuling over Christiansborg, 1955.
 A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske Bevægelse I, 1870–1877, 1958.
 Tilskueren, 1894, 1898, 1913, 1921, 1925.
 Hermann Trier: Pædagogisk Tids- og Stridsspørgsmål I, 1882.
 T. Taaning (udg.): P. Taaning 1857–1957, 1957 (duplikeret).
 Taarnet, 1893.
 Frederik B. Wallem: Det norske Studentersamfund gennem hundrede Aar, 1813–1913, II, Kristiania 1916.
 Aage Welblund: Omkring den litterære Café, 1951.
 Gustav Wied: Ungdomshistorier, 1895.
 Ragnar Vold: Dagbladet i Tigerstaden, Oslo 1949.
 Natalie Zahle til Minde 1827–1927, 1927.
 Aars og Voss' Skoles femtiårs jubilæum. Festskrift, Kristiania 1913.
 Aars og Voss' Skoles Gymnasiesamfund Fremads Historie i 50 år 1867–1917 ved G. Larsen, Kristiania 1917.

FORKORTELSER

(anvendt i noterne)

- A. s. = anførte skrift.
 DBH = Dansk biografisk Haandleksikon.
 DBL = Dansk biografisk Leksikon.
 DPA = Dansk Pressemuseum og Arkiv, Århus.
 EB = Edvard Brandes.
 JK = Johan Knudsen.
 KB = Det kgl. Bibliotek.
 Kbh. = Dagbladet »København«.
 LR = Line Rode.
 OR = Ove Rode.
 ORA = Ove Rodes arkiv i Rigsarkivet.
 RA = Rigsarkivet.

Noter og henvisninger

1. Slægt (s. 9–20)

1. Alb. Fabritius i DBL, XIX, s. 578 ff., jvf. K. Carøe: Den danske Lægestand, 1906, s. 56 og 105.
2. Th. Hauch Fausbøll i Berlingske Tidende 12.7.1933.
3. Mundtl. oplysn. til forf. I OR.s arkiv findes der – bortset fra oplysninger om Gotfred Rode – ingen arkivalier fra eller om Rode-slægten, derimod afskilligt om OR.s mødrene slægt.
4. K. G. Brøndsted: Erindringer II, 1932, s. 23, 28 og 108. Jf. E. Brandes, Politiken 16.2.1930. G. Kringelbach i Brickas DBL, bd. XIX og C. Dumreicher i DBL, XIX.
5. Se note 1. Jf. uordnet efteraflevering, ORA. Hos havnebygmester Johan Gotfred Rode beror en del personlige papirer med slægtshistoriske oplysninger, som forf. har haft adgang til.
6. Taler ved Dr. phil. Gotfred Rodes jordefærd, 1878, s. 5.
7. DBH, I, s. 649. DBL XIX, s. 580. Gotfred Rodes doctorvita i Indbydelsesskrift til Københavns Universitet 1866, s. 87 f.
8. Udskrift af højskolens protokol meddelt af forstander Arne Fog Petersen. I DBL XIX, s. 580 anfører Paul Læssøe Müller ukorrekte årstal. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger I, 1923, s. 112 og 278. Ove Rode i Tilskueren 1921, s. 146. Højskolens ungdomstid i breve I, ved R. Skovmand, 1960, s. 92, 96 f. og 101. A. Fog Petersen: Danmarks første højskole og dens mænd, 1944, s. 98 f.
9. Indbydelsesskrift til Københavns Universitet 1866, s. 90. Gotfred Rode til Georg Brandes 24.7.1866 og 12.9.1867, GB-arkivet, KB. Niels Lassen: Erindringer II, 1919, s. 66.
10. Aarskrift for Herlufsholms Skole 1858/59, 1859/60 og 1860/61. Jf. medd. til forf. fra rektor P. Kierkegaard. Herlovianeren 1927, s. 26 og 42 f. Breve fra rektor J. Krarup til OR 1.9. og 15.9.1927, ORA, till. III F 3.
11. P. Heise til Gotfred R. 23.1.1858. Breve fra Peter Heise, 1930 s. 63.
12. Gotfred til Margrethe R. 7.2.1877, beror hos fru Asta Bang (Helge R.s datter) der ejer en del breve vekslet mellem Gotfred og Margrethe Rode, som forf. har haft adgang til.
13. Gotfred R. til Chr. Richardt udat. 1861 og 1.2.1862, Chr. Richardts arkiv, KB. Orla Lehmann til Hans Puggaard 21.3.62, ORA, till. IIIG.
14. Indbydelsesskrift osv. 1966, s. 88 f. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske Bevægelse I. 1870–77, 1958, s. 60. V. Møller i Brickas DBL, bd. XIX.
15. Alb. Fabritius i DBL XIV, s. 192, Ove Rode: Den unge Lehmann, 1928, s. 3 f.
16. Sst. XVIII, s. 620, VIII, s. 563 og 622 (Harald Jørgensen).
17. Sst. VIII, s. 622 ff. K. G. Brøndsted: Erindringer II, 1932, s. 100. Orla Lehmann i breve til Margrethe. ORA, Till. III E 1.

18. Chr. Richardt i Taler ved Gotfred Rodes Jordefærd, 1878, s. 6.
19. Paul Læssøe Müller i DBL XIX, s. 580.
20. Svend Martin (udg.): Hvorledes jeg blev Politiker, 1912. s. 71. OR i Tilskueren 1921, s. 379.
21. OR blev født på Sortedams Dosseringen 85, Sct. Johannes Sogns kirkebog, Landsarkivet f. Sjælland.
22. Mally Bechs beretn., ORA, till. III I 2.
23. Stig Bredstrup: J. H. Monrad, 1927, s. 36 ff. A. Pontoppidan Thyssen, s. 149.
24. I Tilskueren 1921 har OR offentliggjort brevvekslingen mellem Bjørnstjerne Bjørnson og OR.s forældre. De ydede BB et rundeligt lån til køb af hus (s. 155 ff.). A. Pontoppidan Thyssen, s. 103. OR i Gads danske Magasin 1926–27, s. 194.
25. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 193. A. Pontoppidan Thyssen, s. 152. F. Rønning i Gads danske Mag. s. 351 ff.
26. A. Pontoppidan Thyssen, s. 152 f. R. Skovmand: Folkehøjskolen i Danmark 1841–92, 1944, s. 280 og 291. P. Taaning 1857–1957 ved T. Taaning, 1957, s. 51 ff. (duplikeret). Jf. Fædrelandet 1874: nr. 120, 154, 160 (G. Rodes indbydelse), 228 (Møde i Sorø, hvor GR talte om sine hensigter), 230 (GR.s berigtigelse af ref. heraf, også i Dagbladet nr. 232), 238 og 257 (indvielsen).
27. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 193. A. Pontoppidan Thyssen, s. 162. Om (kritikken af) Skovgaards studenterkursus se bl. a. Dansk Folketidende 1875: nr. 30, 37, 50 og 51. 1876: nr. 29 (Har. Holms angreb), 32 (GR.s svar), 35 (Holms gensvar), 36 (GR.s afsl.bem.). Højskolebladet 1876: nr. 2 og 9.
28. OR i Tilskueren, 1921, s. 397. A. Pontoppidan Thyssen, s. 152 ff og 161.
29. OR i Gads danske Mag. 1926, s. 193. K. G. Brøndsted II, s. 102 f. Alle bil lederne er gengivet i Forfatterbogen, 1898.
30. K. G. Brøndsted II, s. 105 f. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 71.
31. OR i Gads danske Mag. s. 194 f. Helge Rodes vers i Mally Bechs arkiv, ORA, till. III I 2. Nummer af Ideens Fane, ORA. Red. Tage Taaning ejer et sæt af Ideens Fane, formentlig det eneste eksisterende. Rønning i Gads da. Mag., 1928, s. 353–58.

2. Mørke skyer (s. 21–27)

1. Johan Borup til OR 18.9.1921. ORA, A 2.
2. Johs. Lehmann: To Nordmænd, 1958, s. 21. Ragnar Vold: Dagbladet i Tigerstaden, Oslo 1949, s. 35.
3. A. Pontoppidan Thyssen, s. 149.
4. Ragnar Vold, s. 65, 89–91 og 95 f. Johs. Lehmann: To Nordmænd, 1958, s. 13–18.
5. Niels Lassen, s. 66 ff.
6. Margrethe R. til A. Levinson 20.12.1873. ORA, till. III E.
7. Johs. Lehmann: To Nordmænd, 1958, s. 22.
8. A. Pontoppidan Thyssen, s. 195. K. G. Brøndsted, s. 100 f.
9. Gotfred til Margrethe R. 12.11., 20.12. og 30.12.1876 (hos fru Asta Bang).
10. Mally Bech til Erik Vullum, ORA, till. III E.
11. Margrethe Vullum til OR 1893, ORA, A 1. Mally til Margrethe R. 17.2., 7.3 og 2.6.1877, ORA, till. E III. Ragnar Vold, s. 100.
12. ORA, till. III F 1.
13. ORA, till. III E 2. Gotfred til Margrethe R. 20.1.1877 (hos Asta Bang).

14. Francis Bull: Tradisjoner og Minner, Oslo 1945, s. 238. Ragnar Vold, s. 182. P. M. Borup (udg.): Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson 26.8.1879 i Georg og Edvard Brandes' Brevveksling, IV, s. 91, 1939.
15. Ragnar Vold, s. 35.
16. Sst. s. 148.
17. Gotfred til Margrethe R. 18.10.1876 (hos Asta Bang).
18. Mally Bech til Margrethe Rode 7.3. (u.å., formentlig 1877) og 2.6.1877, ORA, till. III E. 2. Gotfred til Margrethe Rode 28.12.1876, 11.1. og 20.1.1877 (hos Asta Bang). K. G. Brøndsted, s. 103, Taaning, s. 1.
19. K. G. Brøndsted, s. 99 f.
20. Sst. s. 103.
21. OR i Tilskueren 1921, s. 1921, s. 195.
22. Medd. fra Heinrich Lehmanns sønnesøn, dr. phil. Johs. Lehmann.
23. A. Pontoppidan Thyssen, s. 162.
24. Gotfred Rode til Chr. Richardt i Chr. R.s arkiv KB (NKS 3688 4°).
25. Læge F. W. Petersen til Ludvig Rode 30.1.1878 (hos Johan Rode).
26. K. G. Brøndsted, s. 107.
27. A. Pontoppidan Thyssen, s. 163. – Som voksne kom både Helge og Ove Rode til at gense Skovgaard, når de var forlæggeren Jacob Hegels gæster, if. Frederik Hegel: Erindringer I, s. 21, II s. 30.

3. I Norge (s. 28–34)

1. Ragnar Vold, s. 147.
2. Breve fra Margrethe Vullum til Mally Bech, ORA, till. III I.
3. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 194 f.
4. Margrethe Vullum til Mally Bech 25.9.79, ORA, till. III I.
5. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 196 f. Jf. Festskrift utgit i Anledning af Aars og Voss' Skoles femtiårs Jubilæum, Kristiania 1913. Gisle Bjørnstad til OR 29.6.1927, ORA, A 2. Mundtl. medd. til forf.
6. Margrethe V. til Mally Bech 2. påskedag 1880, ORA, till. III I.
7. OR til Mally Bech 20.11.1880, ORA, till. III I.
8. Numre af bladet i ORA, till. III I og i Universitetsbiblioteket, Oslo.
9. Margrethe Vullum til Mally Bech 2.1.1882, ORA, till. III I.
10. Sst. udat. (1882).
11. Aars og Voss' Skoles Gymnasiesamfund Fremads Historie i 50 år 1867–1917, 1917, s. 9.
12. Sst. s. 19 ff.
13. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 197 f. og 207. Aars og Voss' Gymnasiesamfund, s. 66.
14. Festskrift utg. i Anledn. af Aars og Voss' Skoles femtiårs Jub., s. 53. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 198 f. Jf. Satyricus udi egen Indbildning. Et festblad udgivet til Fremads Holbergfest af O.R. og L.W.H. (Ove Rode og Louis Winter Hjelm), ORA, F 2.
15. OR til Mally Bech, ORA, till. III I. Jf. Gads danske Mag. 1926–27, s. 198 f.
16. Dette stykke bygger på ORs artikel i Gads danske Mag. 1926–27, s. 205–11. Jf. Bokken Lasson: Slik var det dengang, 1938, s. 114 ff.
17. Journalistisk Stat. LX i Journalisten 1910, nr. 23.

4. *Norsk politik* (s. 35–42)

1. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 199–201, Kbh. 3.7.1889.
2. Sst. Jf. H. Koht: Johan Sverdrup, III, 1925, s. 69 og 374. Johs. Lehmann: To Nordmænd, s. 43.
3. OR i Tilskueren 1913, s. 1107.
4. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 201 f.
5. Salmonsens Leksikon XXV, 1928, s. 445.
6. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 203 f. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 74. Bogvennen, jan. 1912.
7. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 213.
8. Sst. s. 219.
9. I artiklen i Gads danske Mag., der behandler de norske påvirkninger, er forældrene ikke omtalt.
10. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 73.
11. Johs. Lehmann: To Nordmænd, s. 41 ff. Udat. brev fra Helge til OR, ORA, A 1.
12. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 75. Pjecen findes ikke i Margrethe Vullums arkiv, ORA.
13. Sst. s. 72.
14. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 219.
14. Svend Thorsen har gjort forf. opmærksom på dette synspunkt.
15. Nationaltidende 10., 12. og 14.4.1915. Optrykt i Gyldendals julebog, 1954, s. 21 f.
16. Helge Rodes breve til OR viser dette, ORA, A 1.
17. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 219.
18. Taarnet, 1893.

5. *Student* (s. 43–52)

1. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 210 f.
2. Sst. S 219.
3. Sst. s. 217. Hans Jægers manuskript, ORA, F 2.
4. Fremstillingen af Studentersamfundets Ibsen-strid bygger på Fredrik B. Wallem: Det norske Studentersamfund gennem hundrede Aar, 1813–1913, II, Kristiania 1916, s. 840–73. Jf. OR's egen redegørelse i Gads danske Mag. 1926–27, s. 215–18 og H. Koht: Henrik Ibsen II, 1954, s. 166 ff.
5. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 218 f.
6. Bjørnsons nytårsrim til Johs. Steen. Her cit. sst. s. 219.
7. Bjørn Bjørnson: Mit Livs Historie fra Barndommens Dage, Kristiania 1922, s. 178 f.
8. Georg og Edvard Brandes' Brevveksling V, s. 130.
9. Medd. til forf. fra Francis Bull, jf. H. Rode: Den stille Have, 1922, s. 17.
10. Sst.
11. Niels Kjør: Profiler. Samlede Skrifter, III, 1922, s. 185–190. Henrik Pontoppidan: En Vinterrejse. Dagbogsblade, 1920; her cit. efter Noveller og Skitser III, 1950, s. 231. Johs. Lehmann: To Nordmænd, s. 10, 36 og 39–45. Francis Bull: Traditioner og Minner. s. 238. I enkelte af Helge Rodes breve til OR omtales Vullum, ORA, A1.
12. Verdens Gang 15.3.1916. Jf. Ragnar Vold, s. 273 f. Helge Rode: Den stille Have, 1922, s. 79.

13. Henrik Pontoppidan a.s. 231. Ragnar Vold, s. 160 f. og 176 f.
14. Henrik Pontoppidan sst. Francis Bull: Tradisjoner, s. 234. Margrethe Vullums regnskaber, ORA, till. III E. Verdens Gang 14.2.1906. Ragnar Vold, s. 142.
15. Johs. Lehmann: To Nordmænd, s. 48.

6. *Tilbage til Danmark* (s. 53–58)

1. Citatet er fra Helge Rodes digt Barndomslandet, som udkom 1931 i samlingen Den vilde Rose. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 211–14. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 74 f.
2. OR sst. s. 207.
3. C. Hage til Margrethe Vullum 16.3.1886, ORA, A 2.
4. Se f. eks. Svend Thorsen: Folkets Veje gennem dansk Politik 1849–1949, 1953, s. 84–88. Kr. Hvidt: Venstre og Forsvarssagen 1870–1901, 1960, s. 149 ff.
5. OR a. s. s. 76.
6. Kr. Hvidt a. s. s. 153.
7. Carl Behrens: Erindringer, 1937, s. 99 f. Studentersamfundet gennem 25 år, 1907, s. 205. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 77.
8. K. Bokkenheuser: Studenter vi kaldes, 1920, s. 11. Studentersamfundet gen. 25 Aar, s. 205. C. N. Starcke (udg.): Studenterbogen. Skildringer af 30 Aars Studenterliv, 1896, s. 328. Georg S. Bendix: Mit Livs April. Privattræk, 1946, s. 54 ff.
9. Senere fremtrædende maskingrosserer. F. 1867, d. 1947.
10. C. N. Starcke: Studenterbogen, s. 316–31. Tilskrift i OR.s eksemplar, ORA. Georg S. Bendix, s. 65.
11. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 77. Studentersamfundet gen. 25 Aar, s. 206. Carl Behrens, s. 102. Hermann Trier: Pædagogiske Tids- og Strids-spørgsmål, I, 1882, s. 411–13.
12. Pol. 31.8.1927 (OR på talerstolen).
13. Georg S. Bendix til L. R. 21.6.1913, ORA, A 2.
14. Carl Behrens, s. 97. Georg S. Bendix, s. 68.
15. Georg S. Bendix, s. 68 ff. og s. 73.
16. Pol. 1.9.1927.
17. Henrik Cavling i Pol. 1.9.1927.
18. Johs. Lehmann: Mænd i Norden, 1938, s. 145. Jf. Georg S. Bendix, s. 70.

7. *»Piraten«* (s. 59–72)

1. Piratens forhandlingsprotokol og hovedbog, ORA, E.
2. Aage Welblund: Omkring den litterære Café, 1951, s. 28.
3. Artiklernes forfattere er identificeret ved hjælp af en dechifreret indholdsfortegnelse udarbejdet af OR, ORA.
4. Aage Welblund, s. 29 og 95.
5. Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende I, 1949, s. 84. Jf. udat. notat, uordnet og uregistreret efteraflevering til ORA.
6. Pol. 20.9.1887.
7. Carl Behrens, s. 107.

8. Kr. Hvidt, s. 152 f. Vilh. Nielsen (udg.): Hørup i Skrift og Tale, II, 1903, s. 163 (Den anførte tale findes trykt i Pol. 7.6.1887, ikke 1886 som opgivet i Hørup i Skrift og Tale).
9. Pir. 12.12.1887.
10. Pir. 17.10.1887.
11. C. N. Starcke: Studenterbogen, s. 318.
12. Pir. 14.11.1887.
13. 10.10.87. Ligeledes om forfatteren Erik Bøgh 17.10.87.
14. Aage Welblund, s. 29.
15. 26.9., jf. 10.10.87.
16. Carl Behrens, s. 108, Jf. Pol. 31.8.1927 (Art. af Den 61-årige = C. C. Clausen).
17. 24.10.87. Aftrykt i Aage Welblund, s. 30–32.
18. Pol. 31.8.1927.
19. Pir. 24.10.87.
20. Se f. eks. K. Bokkenheuser: Studenter vi kaldes, s. 45.
21. 19.9.87.
22. 28.11.87.
23. 10.10. og 28.11.87.
24. Pol. 17.7.88. ORA, A 3.
25. Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende, s. 84.
26. Pir. 19.9.87. Pol. 20.9.87, jf. Gyldendals Julebog, 1954, s. 22 f.
27. Pol. 20.9.87. Pir. 24.10.87.
28. Pir. 26.12.87.
29. Regnskabsopgørelser, ORA, E.
30. Meddelt forf. af dr. phil. Johs. Lehmann.
31. Thor Sundby (1830–94) blev prof. i romansk sprog 1887.
32. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 78.
33. Ved arkivar, cand. mag. Ingemann Jensens mellemkomst har Politiken stillet fototaster af honorarprotokollerne til rådighed for forf., hvilket har været en stor lettelse.
34. OR var flittig og skrev mange artikler. Der henvises her i almindelighed til honorarprot., Politikens arkiv, og til den af Institut for Historie og Samfundsökonomi udarbejdede seddelregistratur til Politiken, der findes i KB og Statsbibl. i Århus.
35. OR i Gads danske Mag. 1926–27, s. 218. Jf. Pir. 3.10.1887.
36. Pol. 17. og 18.3.89.
37. Valdemar Koppel: Af Politikens Historie, I, 1946, s. 43 ff.
38. Pol. 17.10.88.
39. L. Th. Arnskov i Tilskueren 1913, II, s. 1102.
40. OR i Kbh. 2.7.1929.

8. »København«s redaktion (s. 73–80)

1. ORA, C 3 b.
2. En Forbryders Roman hed den første.
3. Aage Welblund, s. 59, og 77–80, Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende, I, s. 81 ff.
4. Regnskabsopgørelser ORA, E. Jf. Carl Behrens, s. 127.
5. OR i Kbh. 2.7.1929.

6. Margrethe Vullum til OR og EB, udat. (EB har næppe fået brevet) ORA, A 1.
7. En interessentkontrakt er bevaret, ORA, efteraflevering.
8. Jacob Worm Müller til OR 13.6.91, ORA, A 2. Jf. Aage Welblund, s. 80.
9. Johan Knudsen i Kbh. 2.7.1929. Aage Welblund, s. 59 ff.
10. JK til OR, udat., ORA, A 2.
11. Sst.
12. Udat. (1894), ORA, uordnet efteraflev.
13. Sst.
14. JK til OR, udat, ORA, A 2. Brevene fra JK til OR er talrige og belyser udmærket JKs udvikling.
15. JK i Kbh. 2.7.1929.
16. Findes i DPA.
17. Carl Ewald til OR, udat. (1891), ORA, A 2.
18. Vald. Koppel I, s. 49.
19. Som 15.
20. OR i Kbh. 2.7.1929.
21. JK til OR, udat. (ca. 1.10.90), ORA, A 2.
22. Aage Welblund, s. 75 ff. Jf. J. W. Müller til OR 13.6.91. ORA, A 2.
23. Som 15.
24. JK til OR, udat. (sommer 91), ORA, A 2.
25. JK i Kbh. 2.7.1929.
26. Kbh. 5.5.90. Jf. Agnes Henningsen: Letsindighedens Gave, 1943, s. 90.
27. 15.12.89.
28. JK til OR, udat. (juni 1891).
29. Kbh. 24.9.89.

9. »København« og den unge litteratur (s. 81–86)

1. Kbh. 18.2.90.
2. 26.2. og 3.5.91; 1., 2. og 3.7.92.
3. 25.10.91.
4. Fx. 3.7.89 (under mærket Puk en novelle om en drengs altergang. Den er med et mildt ord ikke kirkelig, men den er heller ikke særlig talentfuld).
5. ORA, C 1.
6. Holger Federspiel (1868–1934) havde været medarbejder ved Piraten. Senere dr. jur.
7. Valdemar Vedel (1865–1942), litteraturhistoriker, senere professor ved Københavns Universitet.
8. H. Bang til OR, udat. (efteråret 1889) ORA, A 2.
9. Kbh. 24.8.90 ff.
10. 2., 25. og 29.10.91.
11. Carl Behrens, s. 128. Jf. H. Bang til OR, udat. ORA, A 2. Frederik Schyberg: Dansk Teaterkritik indtil 1914, 1937, s. 352.
12. Skuespillet honoreredes med 50 kr. Brev fra G. Esmann til OR 22.4.91, ORA, A 2.
13. Om G. Wieds og OR.s samarbejde har Eddie Salicath skrevet udførligt i Hjemmets Søndag 31.8.1941, s. 6–9.
14. Kbh. 22.6.91. Agnes Henningsen, s. 95 ff. Jf. mundtl. medd. fra AH til forf.
15. Kbh. 2.2.91.

16. OR i Kbh. 2.7.1929. Jf. Ernst Frandsen: Sophus Claussen I–II, 1950
17. S. Claussen til OR 3.2.91.
18. S. Claussen til OR 18.9.91.
19. Breve i ORA, A 2. Jf. Carl Behrens, s. 133 f.
20. H. Drachmann til OR 8.12.90., ORA, A 2. G. Esmann til H. Cavling 27.7.1889, H. Cavlings arkiv, DPA. H. Cavling udat. (1889) til OR, ORA, A 2.
21. Tale ved Peter Nansens 25-års forfatterjubilæum, trykt i Samtiden, Kristiania 1908, s. 537–43. Tale ved Thøger Larsens 50 års fødselsdag, trykt i Tilskueren, 1925, s. 388–390 og ved Sophus Michaëlis' 60 års dag, sst. 290–97. Jf. OR's brevveksling med danske forfattere, ORA. OR havde også som ældre blik for talent, f. eks. meget tidligt for Marcus Lauesens evner, ORA (efteraflev.). I Kbh. fremkom OR selv med en del naturlyriske, stemningsfulde prosastykker. Emil Frederiksen skriver i bogen Johannes Jørgensens Ungdom, 1946, at de var aldeles i Johs. Jørgensens stil (s. 91, jf. 180).
22. Se fx. 5., 13., 19.5. og 15.8.90. 21.5.91.
23. 15.8.90.
24. JK til OR 4.6.91, ORA, A 2.
25. Formentlig 30.9.90.
26. JK til OR, udat. (formentlig efteråret 1890) ORA, A 2.

10. »København« og moralen (s. 87–96)

1. Agnes Henningsen, s. 95.
2. Kbh. 10.3.91.
3. 2.4.91.
4. 12.6.91, Herman Bang kommenterede dommen i samme nr.
5. 24.6.91.
6. 8.5.92. Højesteretstidende 1893, s. 580 ff.
7. Sst.
8. Koncept til brev til hrs. Hindenburg, udat., skrevet af OR i samarb. m. Helge Rode, ORA, C 1. Højesteretstidende 1893, s. 580–84.
9. Kbh. 20.10.92.
10. 20.11.91, 16.1. og 8.5.92.
11. 13.10.91.
12. 8.7.91.
13. 6.3.91.
14. 9.4.91. Jf. 3.3. og 20.7.91.
15. 31.12.91.
16. Jf. korrespondance i forb. m. ægteskabsindgåelse, fx. brev til og fra søren-skriveren i Amot, juni 1891, ORA.
17. OR i Kbh. 2.7.1929.
18. Kbh. 11.10.90.
19. 10.12.90.
20. 22.4.91.
21. Fr. Dahl i DBH, II, s. 341.
22. Kbh. 22.4.91. Jf. Carl Behrens, s. 131.
23. 28.4.91.
24. Carl Behrens, s. 131.

25. OR i Kbh. 2.7.1929. OR til Line Dedichen fra fængslet, udat. (1891), ORA, uordnet efteraflev.
26. Logogriffen er i ORA, C 3 b. OR til Line Dedichen 30.5.91.
27. Mundtl. medd. fra Agnes Henningsen. Jf. Letsindighedens Gave, s. 81. Carl Behrens, s. 131.
28. Ægteskabskontrakten m. v., uordnet efteraflevering, ORA.
29. Kbh. 11.10.91.
30. Kbh. 1.7.91.

11. *Politisk fribytter?* (s. 98–106)

1. Sv. Thorsen: Den danske Dagspresse, I, 1947, s. 124.
2. Carl Behrens, s. 128.
3. Kr. Hvidt, s. 157 f.
4. Niels Neergaard: Erindringer 1854–1894, 1935, s. 223 ff. Erik Arup: Hørup, s. 175 ff. Schultz' Danmarkshistorie V, s. 347 ff. Sv. Thorsen: Folkets Veje, s. 95 f. og 98 ff.
5. Kbh. 29.7. og 9.8.89. P. Munch til I. P. Jacobsen 8.8.1889. En Ungdomsbrevveksling I, s. 14.
6. Fx. 27.7.89.
7. 4.7.89.
8. 24.4.91.
9. JK til OR, udat. ORA, A 2.
10. Pol. 20.4.1920. Jf. Pressens Magasin 1920.
11. Carl Behrens, s. 128.
12. P. Holm (1848–98) fremtrædende socialdemokratisk politiker, der 1887–90 var sit partis eneste folketingsmand; et hverv han røgtede med dygtighed. I 1898 viste det sig, at han havde misbrugt sine tillidshverv til uretmæssig økonomisk vinding. Han blev fængslet. C. Hørdum (1846–1911) var forretningsfører for Social-Demokraten og medlem af folketinget.
13. 9.8.89.
14. 11. og 18.8.89. Emil Wiinblad (1854–1935) var redaktør af Social-Demokraten.
15. 20.8.89. Jf. Pol. s. d.
16. Kbh. 21.8. og 1.9.89.
17. 20.9.89. Udtrykket Lumpacivagabundus stammer fra den tyske folkekomedie af samme navn skrevet (1833) af J. Nestroy, og som beskæftiger sig med usolide forretningsfolk.
18. 9.8. og 22.8.89.
19. 20.8.90.
20. 5.9.90.
21. 5.8.89.
22. E. Arup: Hørup, s. 191 ff. Schultz V, s. 353 ff.
23. 22.3.91.
24. 9.4. og 4.5.90. 6.3., 20.3., 7.5., og 13.8.91
25. 24.3.91.
26. Kr. Hvidt, s. 167.
27. 7.4.92; Kr. Hvidt, s. 173.
28. 13.12.89 og 14.2.90. Jf. E. Arup: Hørup, s. 179 f.

29. 23.3.91.
30. 19.10.89.
31. 2.7.90 og 13.8.91.
32. Sv. Thorsen: Den danske Dagspresse I, s. 122 f.
33. Jens Nyberg i Journalisten 1.6.1931.
34. 8. og 9.10.89.
35. 30.12.90 og 14.1.91.
36. 18.6.90.
37. 30.9. og 15.12.89.
38. 18. og 28.10.89.
39. 29.11.91. Jf. Kr. Hvidt, s. 167.
40. 18.10.89, 6.5.90, 5.9.90 og 6.5.91.
41. 14.4.91.

12. *Almindelig journalistik* (s. 107–112)

1. Sv. Thorsen: Den danske Dagspresse I, s. 99.
2. Kbh. 9.4.90 og 20.3.91.
3. 4.5.90, 6.3., 12. og 13.8.91.
4. 7.5.91.
5. 3.8.91.
6. 20.3.91.
7. 9.9.89 f. og 26.9.89.
9. 3.11.91.
10. 30.6.92.
11. Fx. 13.7. og 22.7.89; man undså sig ikke for at trænge ind i lighuset for at skildre den dodes udseende (in casu politikerens I. A. Hansens ældste søn, der begik selvmord p. g. a. underslæb).
12. Kbh. okt., nov. 91 og jan. 92.
13. Fx. 6., 12., 13., og 18.7.89.
14. 27.8.89.
15. 11.4.91.
16. Notesbog af Clemmensen, journalist, u. å. (1892).
17. Meddelt af amanuensis, cand. mag. Niels Thomsen.

13. *Alberti – et dyrt bekendtskab* (s. 113–122)

1. Svend Thorsen: Kuling over Christiansborg, 1955, s. 170 ff.
2. Valdemar Koppel, I, s. 71 ff.
3. Pol. 19.–23.10.89. Anders Hvass sst. 3.–6.10.1908. Vald. Koppel a. s.
4. Pol. 14. og 15.4.91. Efter Albertis afsløring fik Dønnergaard straffen eftergivet, Elberling I, s. 131.
5. Kbh. 11.2.90.
6. 23.12.90.
7. Sst.
8. Vald. Koppel I, s. 47 ff.
9. 21. og 24.6.90.
10. 27.6.90 ff.
11. 8.7.90.

12. 2.6.91.
13. 17.7.91.
14. Om den mistillid, der var til Alberti 1890–92, se N. Neergaard: Erindringer, s. 260 ff. Jf. Sv. Thorsen: Kuling, s. 170 ff.
15. Vald. Koppel I, s. 75.
16. 2.2., 6.2. og 7.4.92. Jf. N. Neergaard a. s. (om Albertis metoder).

14. *Ove Rode forlader »København«* (s. 123–132)

1. JK til OR, udat. ORA, A 2.
2. JK til OR, udat. (ca. 31.12.91), ORA, A 2.
3. JK til OR, udat., ORA, A 2.
4. Udat. breve til LR og OR, ORA, A 2.
5. JK til OR, udat. (beg. af 1892), ORA, A 2.
6. A. Berendsen til OR 13.12.91, ORA, A 2.
7. Kbh. 2.11.90.
8. JK til OR, udat. ORA, A 2.
9. Peer Scavenius til OR, udat. ORA, A 2. Jf. Kbh. 13.7.92.
10. JK til OR og C. Ewald til OR, udat, ORA A 2.
11. Kbh. 12.7.92.
12. 13.7.92.
13. Sst.
14. 2.4.92.
15. 4.4.92.
16. Fx. 7.4.92.
17. 15.4.92.
18. 10.4.92.
19. 17.4.92.
20. 4.4.92.
21. 6.4.92.
22. 11.5.92.
23. 21.5.92 ff.
24. En vigtig kilde til forståelse af bruddet mellem OR og Peer Scavenius er deres artikler i Kbh. 12. og 13.7.92.
25. Pol. 8.2.94.
26. Som 12. Jf. kontrakt af 17.12.92. JK til OR 23.12.21. Stig Rode til Kbh. 12.9.1929 (koncept). ORA, efteraflev. OR til EB 3.7. u.å. (1892), EB.s arkiv, KB. De pågældende Bjørnson-artikler stod i avisen 14., 16., 21. og 27.6.1892.
27. ORA, E (regnskabssager m. v.)
28. Sv. Thorsen: Den danske Dagspresse I, s. 126.
29. P. Lauridsen i DBL XX, 1941, Danmarks Adels Årbog.
30. Oscar Madsen: Glade Ungdom, 1892, s. 169 f.
31. Kbh. 2.7.1929.
32. H. Cavling til OR, udat. (1889), ORA, A 2.
33. Som 31.
34. JK i Dagens Nyheder 12.7.1933.
35. Som 31 og 34.
36. O. Madsen a.s.s. 161 og 169. I digtet Phoibos Apollo (i samlingen Den vilde Vin, 1891) har OM hyldet OR.

37. OR til prof. Vilh. Møller, udat. koncept, til brug for Brickas biogr. leks., ORA, A 2.

15. Tys (s. 133–138)

1. Pol. 18., 23., 24. og 26.7.92.
2. Helge Rode til OR 15.8.92, ORA, A 1.
3. Sv. Thorsen: Den danske Dagspresse I, s. 145.
4. H. Cavling til OR, udat. (1889), ORA, A 2.
5. C. C. Clausen i Pol. 12.7.33.
6. EB til OR 21.4.91, ORA, A 2.
7. Do. 28.11.91. OR til EB 3.7. u.å. (1892) EB.s arkiv, KB
8. Udat. notat (1894), ORA, efteraflev.
9. E. Brandes til OR 14.8.92, ORA, A 2.
10. Vald. Koppel I, s. 30.
11. Pol. 9.11.92. Ove Rode: Opdigtede Kendsgerninger af Tys, 1894, s. 26 ff og 88 ff.
12. A.s.s. 4 ff og 67 ff.
13. A.s.s. 78 ff.
14. A.s.s. 107 ff. Pol. 25.6.93.
15. A.s.s. 10 ff. (Alt for forsigtig. To Sørgespil under Selvmordsepidemien).
16. Pol. 24.2.93. Jf. 18.2 og 26.2.93.
17. 17.1.94.
18. 11.5.94
19. 25.7.95.
20. 28.1.94, 18.1. og 5.9.95.
21. 30.4.94.
22. Politiske Tys-artikler fx. Statuen (om Bojsen og forliget 7.6.94), Det nye Ministerium (8.8.94), Magasinet (om »bengnaveri«, 10.8.94), Bedre op (Bojsen-Hørring, 21.1.95), Den Ungdom (de langsomme ministerier, 26.7.95), Scavenius leve! (fra et Højre-møde, 22.2.96) Til Lykke (Reedtz-Thott og Hørring, 14.3.96) Den agrariske Bølge (10.7.96), Formandsvalg (i Højres bestyrelse, hvor enhver stemmer på sig selv, 16.10.98), Scener af kampen for tilværelsen (om besværet med dannelsen af nyt ministerium, 4., 5., 6., 7. og 11.4.1900), jf. C. C. Clausen i Gads danske Magasin 1933, s. 583.
23. L. Th. Arnskov i Tilskueren 1913, II, s. 1100.
24. C. C. Clausen i Danske Magasin 1933, s. 581.
25. Beslægtet med Tys var »Dr. Ix«, et mærke OR af og til anvendte, fx. da han 23.2.97 spottede »Samfundet til den offentlige Morals Fremme«.

16. Kritiker (s. 139–146)

1. Politikens honorarprot., jf. OR til EB, ORA, A 2.
2. Pol. 15.10.92.
3. 1.4.95.
4. 20.1. og 29.3.95.
5. 1.11.92.
6. Frederik Schyberg, s. 355.
7. OR til EB, udat. (1895) og EB til OR 31.12.95. EB.s arkiv KB.

8. OR til EB, udat. koncept (dec. 1895), ORA, A 2.
9. Vald. Koppel I, s. 138 ff, 144 og 168.
10. Jf. honorarprot., Politikens arkiv.
11. Fx. 23.10., 31.10. og 21.11.92.
12. 4. og 27.12.92.
13. 13., 14. og 15.1.95.
14. Frederik Schyberg, s. 267.
15. Sst. s. 287, 302 og 368. Se også E. Brandes: Om Teater, 1947.
16. Som 12. Originalen til Rimbrevet (med ORs påskrevne kommentar) i ORA, C 3b.
17. Medd. til forf. fra museumsdirektør, dr. phil. Robert Neiiendam. Jf. ORA, F 2; man gættede f. eks. på Emil Poulsen. En af den, der tog del i debatten, var Det kgl. Teaters censor, P. Hansen i Nat. tid. 23.3.1901.
18. 21.1.03.
19. 17.3.04.
20. Sst. s. 268.
21. 3.9.03 og 11.4.04.
22. 9.10.04.
23. 14.11.03 og 10.3.04.
24. I festskrift til Bjørnstjerne Bjørnson ved Carl Nærup, 1902, har OR s. 96–105 bidraget med »Udsyn«, en dialog mellem Hans og Inger (sikkert OR og LR), der munder ud i en prisning af BB.
25. Robert Neiiendam i Pol. 12.7.33. Jf. 1.9.27. – I sin Kaj Munk-biografi, Hurtig svandt den lyse sommer, 1946, skriver Hans Brix, at OR var amatør som teaterkritiker; motiveringen er, at R ikke syntes om En Idealist. Hans Brix' dom kan ikke holde, og Kaj Munk delte den iøvrigt ikke (jf. breve til OR, ORA).

17. Dramatiker (s. 147–154)

1. Studentersamfundet gen. 25. år, s. 213 f., jf. Carl Behrens.
2. Gik på Folketeatret 3.5.92.
3. Lille Eyolf opført 21.12.95. Trykt i tidsskr. Sommer 1895. På Storhave opført 17.1.03.
4. Danske Dramatikere, 1916, s. 93 ff. Studentersamfundet gen. 25. år, s. 204 ff. Det var ikke OR, som skrev Billings og Ah, opført i Studentersamfundet 1888 (jf. a.s.s. 207); disse to stykker var skrevet af en nordmand, og OR havde set dem i Kristiania, anbefalet dem for bestyrelsen og vist nok også fordansket dem. ORs tilskrift i bogen, uordnet efterafl. ORA.
5. »Pigen« opført første gang 28.11.15. Bogudg. hos Wilh. Hansen. Onegin opført 27.4.99. Udg. af Wilh. Hansen. Jf. Danske Dramatikere, s. 93 ff.
6. Clairettes 28 Dage af Raymond og Mars, Casino 1895. Frihavnen af G. Flydeau og M. Desvallières, Casino 1896. Ferdnands Bryllup af G. Flydeau, Casino 1896. Frie Fugle af H. Murger og Th. Barrière, Folketeatret 1897, senere i provinsen og Norge. Den grimme Kone af F. de Croisset og Fr. Grésac, Folketeatret 1904, senere i provinsen og Norge. Maria Theresia af Fr. Schöntan, Folketeatret 1905. Jf. Danske Dramatikere, s. 93 ff. Til denne kategori hører også dialogen Medarbejderne, som OR oversatte efter Abraham Dreyfus, og som blev opført af Studentersamfundet i Folketeatret 26.4. og 3.5.1890.

7. Pol. 11.3.01; jf. Gunnar Heiberg, norsk Dagbladet 5.6.1901.
8. Pol. 1.9.27.
9. Dannebrog 11.3.01.
10. JK til OR 22.11.99., ORA, A 2.
11. Georg S. Bendix, s. 75, jf. ORA, F 2 (Konvolut m. anm. af Harlekins Omvendelse).
12. Den ene strygnings skete s. 68 fra »Jeg er jo i mine bedste år ...« og følgende tre linjer; den anden s. 89–90 fra »Er hans dame stukken?« indtil »kyndig i kærlighed«.
13. Medd. af dr. Robert Neiiendam; om opf. i Norge se ORA, F 2.
14. Notater m. v. uordnet efteraflev., jf. ORA, F 2.
15. Som 13.
16. Premierens anmeldtes 11.3. af EB i Politiken, af Arthur Aumont i København, af Otto Borchsenius i Dannebrog og af G. Esmann i Vort Land; om Esmann som teateranmelder, se Aage Welblund, s. 94 f.
17. Georg S. Bendix, s. 75.
18. Vort Land 11.3.01.
19. Vald. Koppel II, s. 128.
20. Brev til forf. fra Clara Pontoppidan, mundtl. medd. fra fru Karina Bell Parkov.
21. Som 14.
22. Notat i ORA, efteraflev.
23. Tidsskriftet Vagten 1899.

18. *Politiker* – *Redaktionssekretær* (s. 155–168)

1. OR til EB udat. koncept (dec. 1895), ORA A 2.
2. Pol. 20., 22., 23. og 26.7.1892.
3. 10., 13., 19. og 20.9.1896.
4. Erik Arup: Viggo Hørup, 1941, s. 199 f. (Hørups artikel var ikke kun 37 linjer lang som anført, men 125, jf. Pol. 1.4.1894).
5. Kr. Hvidt, s. 191.
6. Hørup i Skrift og Tale III, s. 103.
7. 21.8.1894.
8. Koncept ORA, C. 2. Jf. Pol. 1.10.1894.
9. EB til OR 21.1.1895, ORA, A 2.
10. do. 3.2.1895, ORA, A 2.
11. 10.1.95.
12. 15.3. og 22.3.1895.
13. 21.2.1895.
14. 20. og 21.3.1895.
15. 24.3.1895.
16. 6.4.1895.
17. Som 16.
18. OR.s koncepter til EB, jf. udat. notat (april 1895) efteraflev. ORA.
19. 8. og 9.4.1895.
20. Arup s. 201.
21. 11.4.1895.

22. Versionen fra 1903 lyder (det kursiverede er de nye linjer):

Danmarks dag velkommen,
 Danmarks flag flyv ud!
*Vej for folkedommen
 i vort vårfrembrud.*
 Se vort sind sig ranker
 i din kække blæst.
 Femte junis tanker
 er vor pinsefest.

*Nok har tiden dæmpet
 deres stærke klang
 listet fint og læmpet,
 hvor de frit sig svang.
 Ja, af løfter gækket
 under frygtens tugt,
 kom en slægt, der stækked
 junis svaneflugt.*

*Aldrig vi dog glemmer
 over døgnets slid
 folkets lyse stemmer
 fra dets ungdomstid.*

Kun i deres stærke
frie juni-dåb
 vier vi vort mærke
ildner vi vort håb.

Een vor vilje være,
 ét vort fælles mål:
 Danmark, dig vil ære
smedde lovens stål
skarpere det hvæsse,
 hævde æg og od
 i vor friheds esse
 for vor fremtids lod.

*Lyt til hammerslaget,
 hør dets muntre takt,
 under grudlouslaget
 får vort arbejde magt.*
 Tro imod det bedste
 i vort danske sind
 varsler vi den næste
 femte juni ind.

ORA, C 3. I en lille bog har OR indført sine bedste digte og sange fra 1892 til 1925. Det fremgår af denne, at han i mange år arbejdede med Harlekin-motivet; i 1894 offentliggjorde han i Tilskueren en række versificerede scener under titlen Harlekins Ungdom og Galskab. Udtrykket »at forgyldte politikken med sin poesie« har OR brugt om Bjørnson, jf. Gads danske Mag. 1926–27, s. 202.

23. EB til OR 18.8.95 og udat., ORA, A 2.
24. OR til EB, udat. (1895), EB.s arkiv, KB.
25. OR til EB koncept 15.12.95, ORA, A 2.
26. EB til OR 31.12.95; jf. 2.1., 3.2. og 18.8.95, ORA, A 2.
27. EB til OR udat. (1895), ORA, A 2.
28. OR til EB 27.1.96, EB.s arkiv, KB.
29. EB til OR 2.8. (1901), ORA, A 2.
30. Som 28.
31. Honorarprot., jfr. Kraks blå bog 1941.
32. Fx. okt. 1896 og april-maj 1903.
33. Honorarprotokollerne, Pol.s arkiv, jf. OR til EB udat. koncept (1895), ORA, A 2. Pol. 20.3.94 (Rosebery), 27.3.94 (Londons grevskabsråd). Om Frankrig fx. Pol. 22. og 26.10., 3., 5., 20. og 26.11, 16.12.95.
34. Rodes regnskabspapirer, ORA, E. Margrethe Vullum til Helge Rode, udat. (1897), ORA, A 1.
35. Vald. Koppel I, s. 119.
36. Pol. 12.7.33.
37. Vald. Koppel I, s. 121.
38. Sst. s. 120.
39. Som 14 og 16.

40. Sst. s. 121 ff. Jf. Pol. 19.3.98.
41. Sst. s. 124.
42. Se f. eks. H. Cavlings breve til OR, ORA, A 2, jf. efteraflev.
43. Om OR's samarbejde m. Cavling i redaktionssekretærtiden se: H. Cavling som krigskorrespondent v. T. Kaarsted, 1960.

19. *Ventetid* (s. 169–184)

1. 13.7.96.
2. Fx. 14., 15., 16., 18., 21. og 23.10.96.
3. Fx. 16., 27.1. og 14.3.1901.
4. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 78.
5. Sst. jf. OR til arkivar G. Saxild, Viborg, koncept 8.10.1901, ORA, A 2. Breve fra P. Hansen, Lind ved Stege til I. C. Christensen og OR, januar 1898. ORA, A 2.
6. Se Harald Jørgensen (udg.): Tre Venstremænd, 1962.
7. Gads danske Mag. XX, 1926, s. 257.
8. Frede Bojsens politiske Erindringer ved Kr. Hvidt, 1963, s. 478.
9. Koncept 30.3.1898, ORA, C 1.
10. Møens Avis 6.4.98.
11. Politiken 15. og 16.9.1897.
12. Pol. 15.9.97.
13. Møns Folkeblad og Møens Avis 1.–4.3.98, Møns Folkeblad 6.4.98, jf. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 78.
14. Frede Bojsens politiske Erindringer, s. 479. Møns Folkeblad 6.4.98. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 78. Udateret notat, ORA, jf. P. Hansen til OR 3.2.98, ORA, A 2.
15. Møns Folkeblad og Møens Avis 7.6.98, Pol. 9.6.98.
16. Kr. Hvidt s. 197 f. T. Kaarsted: Hvad skal det nytte? 1958, s. 10.
17. Tilskueren 1898, s. 384, Pol. 9.7.98. Vilh. Lassen t. OR, ORA, F. Højre-bladet 17.6.98, Fyens Tid. 24.6.98.
18. Pol. 5. og 10.5.00. Social-Demokraten 6. og 16.5.00.
19. Arup s. 191, 206.
20. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. 78.
21. 1860–1930. Se oplysn. i Viborg byhist. arkiv.
22. Breve fra G. Saxild til OR. – OR's koncepter til Saxild. okt.–nov. 1900, ORA, A 2. Jf. Martin: Hvorledes ... s. 80. J. P. Jensen Nordgaard: Valgene til Rigsdagen i 80 Aar, 1929, s. 173.
23. Udateret notat (1896), ORA, efteraflev.
24. Studentersamfundet gen. 25 år, 1907, s. 224, 226 ff, 241.
25. Martin: Hvorledes ... s. 78. Jf. Holbæk Amts Venstreblad 15.5.07.
26. P. Engelstoft i DBH, II, s. 175; C. Rimestad i Pol. 12.7.1933 i koncepterne i ORA.
27. Pol. 12.1.01.
28. 13.1.01. Kr. Hvidt, s. 200.
29. Kr. Hvidt, s. 155, 200. Jf. Kaarsted: Hvad skal det nytte, s. 17 ff.
30. Pol. 29. og 30.1.01.
31. I Festskrift til Astrid Friis, 1963 (s. 1–28), har Povl Bagge skrevet en instruktiv artikel om »Nationalisme, antinationalisme og nationalfølelse i Danmark omkring 1900.«

20. *Systemskiftet* (s. 185–191)

1. Pol. 18.4.00. R. V. Jørgensens brev 4.8.1900, ORA, A 2.
2. 5., 6. og 15.7.00.
3. 10.1.01.
4. 31.1.01.
5. 31.3.01.
6. 4.4.01.
7. 18.7.01.
8. OR.s beretn., ORA, D 1 a, jf. Pol. 24.7.1951, hvor den er meddelt ved Axel Linvald. En ungdomsbrevveksling mel. P. Munch og I. P. Jacobsen, II, 1962, s. 147–56. De af Aage Friis indsamlede beretninger, RA.
9. Axel Linvald i Pol. 24.7.1951.
10. P. Munch: *Fra Skole til Folketing*, 1959, s. 146.

21. *Den unge Ove Rode* (s. 192–200)

1. Henriette Caroline Dedichen til OR 21–?–91, ORA, A 2.
2. ORA, G.
3. OR 2–9–01, ORA, efterafl.
4. ORA, C 3 b.
5. Mundtl. medd. til forf.
6. Som 5, jf. breve fra JK, ORA, A 2.
7. Georg S. Bendix, s. 75.
8. Sst.
9. Honorarprotokollerne, Pol.s arkiv. Jf. OR til EB, koncept 15.12.95, ORA, A 2 og regnskabsbøger ORA, E.
10. N. Th. Guldbrandsen til OR 16.7.95 ff, ORA, A 2.
11. Da boheme-tiden var forbi, førte OR altid nøje regnskab over indtægter og udgifter, ORA, E.
12. ORA, G. – If. Københavns Vejviser 1888–1932 boede OR Skindergade 41, indtil han giftede sig, derpå Østergade 98, så i Linnésgade 22, fra 1895 i en 7-værelses villalejlighed i Valdemarsgade 4, fra 1898 på Platanvej 24, fra 1901 i Vendersgade 28, fra 1910 på Åboulevarden 6. Først i 1931 købte OR villa (i Gentofte).
13. ORA, A 1. (Udat. notat).
14. Som 12.
15. C. C. Clausen i Gads danske Magasin 1933, s. 578 f.
16. Frede Bojsens politiske erindringer, s. 478.
17. En ungdomsbrevveksling, II, s. 59–64.

Billedernes proveniens

Side

- 8 Det kgl. Bibliotek.
- 10 Frederiksborgmuseet.
- 13 Det originale maleri er i familiens
eje. Den gengivne skitse ejes af
dr. phil. Johannes Lehmann.
- 15 I familiens eje.
- 16 Johannes Lehmann.
- 17 I familiens eje.
- 18 Sst.
- 20 Redaktør Tage Taaning.
- 22 Samme.
- 24 Johannes Lehmann.
- 25 I familiens eje.
- 26 Sst.
- 30 Johannes Lehmann.
- 31 Politikens arkiv.
- 34 I familiens eje.
- 36 H. Koht: Johan Sverdrup,
1918–25.
- 39 I familiens eje.
- 41 Politikens arkiv.
- 44 I familiens eje.
- 47 Politikens arkiv.
- 49 Studentersamfundet, Oslo.
- 51 Johannes Lehmann.
- 61 Politikens arkiv
- 63 Aage Welblund: Omkring den lit-
terære Café, 1951.
- 64 Magasinet 1938.
- 67 Piraten 1887.
- 69 Udclip, ukendt dato, KB.
- 71 I familiens eje.
- 75 Puk 1896.
- 76 Punch 1891.
- 77 K. Bokkenheuser: Bangsbo, 1918.
- 78 Punch 1891.
- 79 Dansk Pressemuseum og Arkiv.
- 83 Politikens arkiv.
- 88 Punch 1891.

Side

- 91 I familiens eje.
- 92 Punch 1891.
- 93 I familiens eje.
- 95 Sst.
- 99 Ravn 1889.
- 105 Punch 1889.
- 109 Punch 1890.
- 111 Punch 1891.
- 114 Politikens arkiv.
- 116 Sst.
- 119 Ravn 1889.
- 121 Punch 1890.
- 124 Aage Welblund a. s.
- 129 I familiens eje.
- 131 Sst.
- 140 Politikens arkiv.
- 143 Fundet mel. E. Brandes' efterladte
papirer, KB.
- 149 I familiens eje.
- 151 Politiken 1901.
- 153 O. Rode: Nationalgaven, 1902.
- 157 Politikens arkiv.
- 159 Sst.
- 162 Sst.
- 165 Sst.
- 168 E. Rasmussen og R. Skovmand:
Det radikale Venstre 1905–1955,
1955.
- 173 Klods Hans 1901.
- 176 Dansk Pressemuseum og Arkiv.
- 179 Her eft. fotokopi i Politikens ar-
kiv.
- 181 O. Rodes arkiv, RA.
- 190 Her eft. tegn. i Aarhus Stiftsti-
dendes arkiv.
- 193 I familiens eje.
- 194 O. Rodes arkiv, RA.
- 195 I familiens eje.
- 196 K. Bokkenheuser a. s.

Skrifter udgivet af

INSTITUT FOR
PRESSEFORSKNING OG SAMTIDSHISTORIE

Niels Jørgen Haagerup: FN og Danmarks sikkerhed. 1956. 168 sider.
Kr. 10,50.

Tage Kaarsted: Henrik Cavling som krigskorrespondent. 1960. 182
sider. Kr. 12,75.

L. Bindsløv Frederiksen: Pressen under besættelsen. 1960. 551 sider.
Kr. 29,50.

H. P. Clausen: Aviser som historisk kilde. 1962. 29 sider. Kr. 3,00.

K. A. Frøbert: Pressen og Retsplejen. 1962. 192 sider. Kr. 24,25.

Helge Jensen: Journalistik – Talent og håndværk. 1963. 155 sider.
Kr. 18,50.

Tage Kaarsted: Ove Rode – en politiker bliver til. 1963. 224 sider.
Kr. 25,00.

INSTITUT FOR
PRESSEFORSKNING OG SAMTIDSHISTORIE

H. Guldbergsgade 4, Århus C.